

**DEVETI KONGRES
SAVEZA KOMUNISTA IUGOSLAVIJE**

DEVETI KONGRES SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Deveti
kongres
Saveza
komunista
Jugoslavije

KULTURA * 1969 * BEOGRAD

Sa posebnim zadovoljstvom ističem na ovoj svečanoj sednici izvanrednu ulogu koju je u borbi SKJ imao i ima drug Tito. Ponikao iz radničke klase, sazrevao i kalio se u surovim uslovima borbe u kraljevini Jugoslaviji, drug Tito je pre 32 godine stao na čelo naše KPJ. Pod njegovim rukovodstvom ona je postala zborna mesto borbenih, smelih i požrtvovanih pregalaca, povezana neraskidivim nitima sa radničkom klasom i drugim trudbenicima sela i grada. Partija je znala šta treba raditi i kako treba delovati u stvarnosti Jugoslavije, umela je pravovremeno u različitim uslovima da pronađe pogodne oblike borbe, umela je da dela politički mudro, da procenjuje odnose i mogućnosti. Jednom rečju, drug Tito je sigurnom rukom držao kormilo SKJ, vodio je vrletnim stazama i izveo narode Jugoslavije na široki drum socijalističkog preobražaja.

(IZ REČI RODOLJUBA ČOLAKOVIĆA
NA SVEČANOJ SEDNICI)

Josip Broz Tito

Pedeset godina
revolucionarne borbe
komunista Jugoslavije

Drugarice i drugovi,

Deveti kongres našeg Saveza komunista održava se upravo u vrijeme velikog jubileja, kada se navršava pola vijeka od stvaranja jedinstvene revolucionarne proleterске organizacije — Komunističke partije Jugoslavije. Prije pedeset godina formirani su takođe i naš revolucionarni sindikalni pokret, zatim organizacija žena, a nešto kasnije, u oktobru 1919, i Savez komunističke omladine Jugoslavije, što je obezbijedilo masovnu bazu našem revolucionarnom pokretu i njegovo stalno podmlađivanje.

Proteklih pedeset godina nisu značajne samo sa stano-
višta razvoja jedne radničke revolucionarne partije koja je za to vrijeme prošla težak ali slavan put borbe, vlastitog izgrađivanja, idejnog sazrijevanja i prekaljivanja u vatri žestokih borbi da bi odigrala odlučujuću ulogu u historijskim zbivanjima tokom drugog svjetskog rata, u našoj socijalističkoj revoluciji i u izgradnji demokratskog socijalističkog samoupravnog društva. To je ujedno pola vijeka historije Jugoslavije u toku koje su narodi i narodnosti naše zemlje prolazili kroz značajna i burna zbivanja, doživljavali krize i potrese, i — zahvaljujući baš zrelosti i snazi radničkog pokreta i njegovog vodećeg političkog odreda KPJ, odnosno SKJ — ne samo izborili i očuvali svoju nezavisnost, već i ostvarili duboki društveni preobražaj, obezbijedili razvitak kojem nema premca u njihovoj prošlosti i postigli veliki ugled u svijetu.

I

Prije pedeset godina, svijet je jedva bio izašao iz strahota prvog svjetskog rata, koji je u svoj vrtlog uvukao

mnoge narode i države, uništavajući u tom požaru milione ljudskih života i neizmjerena materijalna dobra. U tom ratnom vihoru i revolucionarnim vrienjima nestale su ili su dokrajčene i takve preživjele državne tvorevine kao što su Austro-Ugarska monarhija, Otomanska carevina, Carska Rusija. Na razvalinama Austro-Ugarske ponikle su mnoge nacionalne države, čiji su narodi i njihovi najdalekovidiji predstavnici vijekovima vodili borbu za svoju slobodu i nezavisnost. Pred kraj rata, revolucionarno vrienje zahvatilo je mnoge evropske zemlje. Pod rukovodstvom Boljševičke partije sa Lenjinom na čelu, u Rusiji je došlo do pobjede Velike oktobarske socijalističke revolucije. Pobjedonosnom oktobarskom revolucijom, revolucionarnim pokretima u nizu zemalja i društvenim procesima koje je širom svijeta pokrenula pobjedonosna socijalistička revolucija u Rusiji, otpočela je epoha socijalizma. Na razvalinama Carske Rusije rođena je nova država — država radnika i seljaka, čime je započela nova era međunarodnih i društvenih kretanja. Na svjetsku pozornicu stupila je nova društvena snaga u licu prve socijalističke zemlje, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Dvadesetak godina nakon završetka prvog svjetskog rata, čovječanstvo je ponovo gurnuto u još strašniju ratnu katastrofu. Agresivne fašističke sile počele su novo prekrajanje svijeta. Međutim, ni ovoga puta nisu se ostvarili suludi planovi o dominaciji svijetom, o podjarmljivanju drugih slobodoljubivih naroda. Ne samo da su poražene glavne fašističke sile i da su trijumfovale demokratske i antifašističke snage svijeta, koje su u zajedničkoj borbi razbile agresore, već su u toj borbi nastale i nove socijalističke zemlje. Stvoreni su i uslovi za oslobođenje mnogih naroda. Kao rezultat pobjede slobodoljubivih snaga u toku drugog svjetskog rata i porasta svijesti o nacionalnom dostojanstvu i pravu na nezavisnost, rušen je i stari kolonijalni sistem, a mnogi oslobođeni narodi i novostvorene države stupili su na međunarodnu političku pozornicu kao samostalni subjekti. Ukratko, i za proteklo pola vijeka, temeljito je izmijenjena politička karta svijeta.

Pomenuta historijska zbivanja u svijetu imala su dubokog odraza i na sudbinu naroda i narodnosti naše zemlje. Oni su na svoj način sudjelovali u tim događajima.

Po završetku prvog svjetskog rata stvorena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, prije svega kao rezultat težnji i borbe srodnih naroda koji su imali mnoge zajedničke ekonomske i političke interese. Ali, ona je, i po načinu kako se stvarala i po svojoj politici i postupcima od prvog dana iznevjerila nade onih koji su očekivali demokratsku državnu zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti.

U novostvorenoj državi radnička klasa bila je izložena neobuzdanoj eksploataciji. I seljaštvo je bilo u veoma teškom položaju.

Da bi se što prije obogatila, buržoazija je primjenjivala najsurovije forme eksploatacije radnog naroda.

U ekonomskom pogledu ta nova država bila je zavisna od inostranog kapitala, što se vrlo negativno odražavalo na položaj naroda i međunarodnu ulogu Jugoslavije.

Politika nacionalne neravnopravnosti i ugnjetavanja, koja je išla tako daleko da su pojedini narodi i narodnosti bili izloženi svirepim progonima, još više je zaoštrila unutarnje suprotnosti u zemlji. Zbog svega toga je dolazilo do sve dubljeg razočarenja većine stanovništva.

Ostvarivanju politike velikosrpske buržoazije sa monarhijom na čelu doprinosile su i razne garniture hrvatske i slovenačke buržoazije, kao i buržoazije drugih naroda i narodnosti.

U zemlji klasnog i nacionalnog ugnjetavanja i političkog bespravlja, Komunistička partija je stalno pružala otpor takvoj politici buržoazije, vodila je radničku klasu u borbu za njena prava i prava radnih ljudi uopšte, čime je sticala povjerenje u svojoj klasi i narodima naše zemlje. Komunistička partija i neke druge radničke i ostale napredne organizacije zabranjivane su i proganjane, najprije Obznanom, a zatim, još surovije, Zakonom o zaštiti države kojim je komunistička aktivnost kvalifikovana kao zločin. A kada se ni time nije mogao spriječiti porast socijalnih,

nacionalnih, demokratskih i revolucionarnih pokreta, kapitalistički krugovi, sa kraljem, dvorskom i militarističkom klikom na čelu, zaveli su, nakon deset godina lažnog parlamentarizma, otvorenu diktaturu, zabranili progresivne pokrete, a oštricu najtežih represivnih mjera i ovoga puta usmjerili protiv radničkog pokreta uopšte, a protiv Komunističke partije napose.

Poslije zavodenja diktature, reakcionarni režimi su još više produbili jaz koji je postojao između njih i narodnih masa. Jačanje profašističke orijentacije unutar zemlje vodilo je i u spoljnoj politici približavanju fašističkim silama i konačno je dovelo do sramnog potpisivanja Tripartitnog pakta sa silama fašističke osovine, marta 1941. godine. Ali, u to isto vrijeme, u zemlji je rastao opozicioni napredni pokret u kome je glavna organizaciona i idejno-politička snaga bila naša Komunistička partija.

Kada je, sa fašističkom okupacijom, nastupio jedan od najpresudnijih trenutaka u historiji naših naroda, i kada su oni bili dovedeni na rub nacionalne katastrofe, pokazalo se da je Komunistička partija bila jedina društvena snaga koja je, zahvaljujući svom ugledu i uticaju, kao i prekaljenosti svojih kadrova, bila sposobna da povede narode Jugoslavije u borbu za nacionalno oslobođenje. U narodni anti-fašistički front slijevale su se sve progresivne i rodoljubive snage naše zemlje, koje su — sa avangardom radničke klase, Komunističkom partijom na čelu — oslobodile zemlju, sprovele revoluciju i postavile temelje za novi društveni preobražaj.

Epopeja četvorogodišnjeg rata, o čemu sam imao priliku da govorim i nedavno, u svom referatu povodom 25-godišnjice drugog zasjedanja Avnoja, nesumnjivo, predstavlja najslavniji period historije svih naroda i narodnosti Jugoslavije. U onim sudbonosnim danima, kada su fašistički osvajači raskomadali zemlju, kada su državni i vojni vrhovi, kao i vođstva sa malim izuzetkom gotovo svih dotadašnjih političkih partija, napustili narod i zemlju, ili su se, na ovaj ili onaj način, priklonili pred osvajačima i stupili u njihovu službu — naši narodi su uspjeli ne samo da se

odupru stranoj okupaciji, već i da, za čitavo vrijeme rata, vežu na našem tlu krupne snage neprijatelja, dajući time i značajan doprinos pobjedi saveznika.

U toku svenarodne borbe, nastala je i razvila se naša revolucionarna narodna armija kao sastavni oružani dio naroda. Stvorena je nova narodna vlast sa izrazito revolucionarnim obilježjima. U oslobodilačkom ratu stvorena je nova Jugoslavija, zemlja zbratimljenih i ravnopravnih naroda i narodnosti, koja je krenula putem samostalnog socijalističkog razvoja.

Ni razvitak nove Jugoslavije u razdoblju od prvih poslijeratnih godina do danas nije bio lak — u vrijeme veoma krupnih historijskih događaja, koji su bili odlučujući po sudbinu svih naših naroda, morali smo savladati ogromne teškoće, i unutrašnje i spoljne, kako bismo se približili ostvarenju ciljeva koje smo sebi postavili u predratnom periodu radničkog pokreta i u revoluciji.

Odmah poslije oslobođenja naše zemlje, pristupili smo stvaranju novog socijalističkog društveno-političkog sistema, koji se zasnivao na učešću širokih narodnih masa u vlasti, u upravljanju državnim i društvenim poslovima i rješavanju bitnih pitanja socijalističke izgradnje. Osnove za takvo učešće naroda u društvenom životu položene su u dotadašnjoj borbi, stvaranjem sve jačeg i sve masovnijeg narodnog pokreta, Narodnog fronta, pod rukovodstvom Partije.

U našoj zemlji je zbog toga, već u fazi centralizovanog državnog upravljanja privredom i cjelokupnim društvenim životom bila snažno prisutna i tendencija suprotstavljanja birokratizmu i drugim sličnim negativnim pojavama, koje su dolazile do izražaja u takvom sistemu. Godine 1950. započeo je proces radničkog i društvenog samoupravljanja, čime je Jugoslavija krenula novim putevima u razvijanju demokratskih i humanih socijalističkih društvenih odnosa.

Na osnovi bratstva i jedinstva naših naroda — te velike revolucionarne tekovine naše narodnooslobodilačke borbe — izgrađivala se federativna zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije. KPJ se dosljedno borila za razvijanje i sadržajno obogaćivanje jugoslovenske socijalističke

zajednice, za jačanje jedinstva i istinskog povjerenja među narodima i narodnostima Jugoslavije.

Obezbjeđujući izgradnju našeg socijalističkog društva, mi smo istovremeno morali da vodimo borbu za nezavisnost i ravnopravnost u međunarodnim odnosima, a protiv neprestanih pokušaja nametanja strane dominacije. Jugoslavija je najprije uspjela da se odupre pritiscima zapadnih zemalja, a zatim 1948. godine, i staljinističkim napadima iz SSSR i drugih zemalja takozvanog socijalističkog lagersa. Svojom odlučnošću u odbrani slobode i nezavisnosti, naša zemlja je obezbijedila samostalnost u svom socijalističkom razvitku i time je još više porastao njen ugled u svijetu. Taj ugled je porastao i zbog dosljednog zalaganja naše zemlje za likvidaciju kolonijalizma, zbog našeg suprotstavljanja imperijalizmu i hegemonizmu, i naše uporne borbe za mir i miroljubivu koegzistenciju među narodima, za ravnopravne demokratske međunarodne odnose, za smanjenje jaza između industrijski razvijenih i ekonomski nedovoljno razvijenih zemalja svijeta.

Nakon obnove ratom opustošene zemlje, narodi Jugoslavije su započeli dugotrajnu borbu protiv vjekovne zaostalosti. Oni su bili stavljeni u situaciju da, uporedo sa izgrađivanjem osnova novog društva, izvršavaju mnoge krupne zadatke u materijalnom i kulturnom razvitku, koje su mnogi drugi narodi već odavno riješili.

Pozitivni rezultati te borbe sada su vidljivi gotovo na svakom koraku širom naše zemlje — mada, naravno, u tom relativno kratkom i nemirnom razdoblju, nismo mogli da ostvarimo sve naše želje i nadanja.

Prije svega, možemo konstatovati da smo postigli krupne uspjehe u podizanju privrede i da smo položili temelje za dalji još brži, svestrani razvitak. Nacionalni dohodak Jugoslavije danas je gotovo pet puta veći nego prije rata. U isto vrijeme radikalno je izmijenjena socijalna struktura stanovništva. Dok je još 1947. godine tri četvrtine stanovništva živjelo isključivo od poljoprivrede, već danas je više od polovine, 51,5 odsto u industriji i drugim nepoljoprivrednim djelatnostima. Dok je prije rata, 1939. godine, bilo

920.000 zaposlenih, sada je taj broj porastao u preko tri i po miliona. Kvalifikaciona i obrazovna struktura stanovništva takođe se u velikoj mjeri izmijenila. Znatno je povećan broj kvalifikovanih radnika, a posebno visokokvalifikovanih stručnjaka u svim oblastima života. Dok je, na primjer, od 1930. do 1939. godine na našim univerzitetima diplomiralo ukupno 19.383 studenta, sada, samo u toku jedne godine, diplomira oko 30.000 studenata.

Jugoslavija danas raspolaže snažnom energetsom bazom. Proizvodnja samo elektro-energije dostiže 20,6 milijardi kilovat časova godišnje, što je 20 puta više nego prije rata. Kroz dvije godine, kada budu dovršeni veliki energoobjekti, naša zemlja će raspolagati sa oko 30 milijardi kilovat-časova.

Izgrađeno je preko 17.000 kilometara modernih puteva i 2.500 kilometara željezničkih pruga.

Postavljene su najvažnije osnove takozvane infrastrukture, a mnogi veliki radovi u toj oblasti još su u toku.

Poraslo je znatno učešće Jugoslavije u međunarodnoj podjeli rada. Obim izvoza i uvoza i nerobnih usluga, posljednjih godina, dostiže vrijednost od oko 4 milijarde dolara godišnje. U izvozu se već na prvom mjestu nalaze industrijski proizvodi i oni učestvuju sa više od 3/4 u njegovoj ukupnoj vrijednosti. Jugoslovenski proizvođači su se takođe osposobili za učešće u raznim oblicima međunarodne kooperacije, a naša preduzeća, u oštroj međunarodnoj konkurenciji, uspijevaju da dobiju i da izvede u mnogim zemljama zamašne radove u izgradnji industrijskih postrojenja, luka, puteva i drugih objekata. Visoku sposobnost naše privrede pokazuje proizvodnja mnogih i najsloženijih mašina; naša zemlja sve uspješnije istupa na svjetskom tržištu. Znatno su porasli ne samo proizvodnja, već i asortiman i kvalitet robe. Kao zemlja sa povoljnim uslovima za turizam, Jugoslavija je u toku posljednjih godina znatno povećala i modernizovala svoje ugostiteljske kapacitete i druge usluge.

U poljoprivredi postižemo prinose koji dostižu, a u pojedinih kulturama i premašuju svjetske prosjeke, bez obzira što u toj oblasti imamo još mnogo neriješenih pro-

zajednice, za jačanje jedinstva i istinskog povjerenja među narodima i narodnostima Jugoslavije.

Obezbjeđujući izgradnju našeg socijalističkog društva, mi smo istovremeno morali da vodimo borbu za nezavisnost i ravnopravnost u međunarodnim odnosima, a protiv neprestanih pokušaja nametanja strane dominacije. Jugoslavija je najprije uspjela da se odupre pritiscima zapadnih zemalja, a zatim 1948. godine, i staljinističkim napadima iz SSSR i drugih zemalja takozvanog socijalističkog lagera. Svojom odlučnošću u odbrani slobode i nezavisnosti, naša zemlja je obezbijedila samostalnost u svom socijalističkom razvitku i time je još više porastao njen ugled u svijetu. Taj ugled je porastao i zbog dosljednog zalaganja naše zemlje za likvidaciju kolonijalizma, zbog našeg suprotstavljanja imperijalizmu i hegemonizmu, i naše uporne borbe za mir i miroljubivu koegzistenciju među narodima, za ravnopravne demokratske međunarodne odnose, za smanjenje jaza između industrijski razvijenih i ekonomski nedovoljno razvijenih zemalja svijeta.

Nakon obnove ratom opustošene zemlje, narodi Jugoslavije su započeli dugotrajnu borbu protiv vjekovne zaostalosti. Oni su bili stavljeni u situaciju da, uporedo sa izgrađivanjem osnova novog društva, izvršavaju mnoge krupne zadatke u materijalnom i kulturnom razvitku, koje su mnogi drugi narodi već odavno riješili.

Pozitivni rezultati te borbe sada su vidljivi gotovo na svakom koraku širom naše zemlje — mada, naravno, u tom relativno kratkom i nemirnom razdoblju, nismo mogli da ostvarimo sve naše želje i nadanja.

Prije svega, možemo konstatovati da smo postigli krupne uspjehe u podizanju privrede i da smo položili temelje za dalji još brži, svestrani razvitak. Nacionalni dohodak Jugoslavije danas je gotovo pet puta veći nego prije rata. U isto vrijeme radikalno je izmijenjena socijalna struktura stanovništva. Dok je još 1947. godine tri četvrtine stanovništva živjelo isključivo od poljoprivrede, već danas je više od polovine, 51,5 odsto u industriji i drugim nepoljoprivrednim djelatnostima. Dok je prije rata, 1939. godine, bilo

920.000 zaposlenih, sada je taj broj porastao u preko tri i po miliona. Kvalifikaciona i obrazovna struktura stanovništva takođe se u velikoj mjeri izmijenila. Znatno je povećan broj kvalifikovanih radnika, a posebno visokokvalifikovanih stručnjaka u svim oblastima života. Dok je, na primjer, od 1930. do 1939. godine na našim univerzitetima diplomiralo ukupno 19.383 studenta, sada, samo u toku jedne godine, diplomira oko 30.000 studenata.

Jugoslavija danas raspolaže snažnom energetsom bazom. Proizvodnja samo elektro-energije dostiže 20,6 milijardi kilovat časova godišnje, što je 20 puta više nego prije rata. Kroz dvije godine, kada budu dovršeni veliki energoobjekti, naša zemlja će raspolagati sa oko 30 milijardi kilovat-časova.

Izgrađeno je preko 17.000 kilometara modernih puteva i 2.500 kilometara željezničkih pruga.

Postavljene su najvažnije osnove takozvane infrastrukture, a mnogi veliki radovi u toj oblasti još su u toku.

Poraslo je znatno učešće Jugoslavije u međunarodnoj podjeli rada. Obim izvoza i uvoza i nerobnih usluga, posljednjih godina, dostiže vrijednost od oko 4 milijarde dolara godišnje. U izvozu se već na prvom mjestu nalaze industrijski proizvodi i oni učestvuju sa više od 3/4 u njegovoj ukupnoj vrijednosti. Jugoslovenski proizvođači su se takođe osposobili za učešće u raznim oblicima međunarodne kooperacije, a naša preduzeća, u oštroj međunarodnoj konkurenciji, uspijevaju da dobiju i da izvedu u mnogim zemljama zamašne radove u izgradnji industrijskih postrojenja, luka, puteva i drugih objekata. Visoku sposobnost naše privrede pokazuje proizvodnja mnogih i najsloženijih mašina; naša zemlja sve uspješnije istupa na svjetskom tržištu. Znatno su porasli ne samo proizvodnja, već i asortiman i kvalitet robe. Kao zemlja sa povoljnim uslovima za turizam, Jugoslavija je u toku posljednjih godina znatno povećala i modernizovala svoje ugostiteljske kapacitete i druge usluge.

U poljoprivredi postićemo prinose koji dostižu, a u pojedinim kulturama i premašuju svjetske prosjeke, bez obzira što u toj oblasti imamo još mnogo neriješenih pro-

blema. Raznim oblicima kooperacije i saradnje sa socijalističkim sektorom, znatno je povećana i produktivnost individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Značajne uspjehe postigli smo u obrazovanju omladine i odraslih. Sada je školovanjem obuhvaćeno preko 3 miliona stanovnika, a samo na univerzitetima i visokim školama studira preko 200.000 studenata. Omladini je obezbijedena mogućnost za slobodno opredjeljivanje i svestranu afirmaciju, mada se u toku posljednjih godina, sa prelaskom na intenzivnije privređivanje i na viši stepen produktivnosti, privremeno smanjila apsorpciona moć privrede, pa se u oštroj formi pojavio i problem zapošljavanja mladih.

Izgradili smo i razvili mrežu zdravstvenih i socijalnih ustanova, tako da je utrostručen broj bolesničkih postelja a broj ljekara se povećao za sedam puta.

Slobodna i stvaralačka atmosfera omogućila je svestran i raznovrstan napredak naučnog i umjetničkog stvaralaštva. Mnoga djela naših kulturnih i naučnih radnika postala su poznata i van granica naše zemlje. Nesumnjivo je da će se naša kultura i naučna misao, u uslovima samoupravnih socijalističkih odnosa, sve više razvijati i sticati priznanja u svijetu.

Naša zemlja je uspostavila veoma razgranate međunarodne političke, ekonomske, kulturne i druge veze, a njene granice danas spadaju među najotvorenije u svijetu. To postaje jedan od faktora našeg daljeg razvoja.

Ukratko, možemo reći da je u svom dosadašnjem razvitku socijalistička Jugoslavija ostvarila ogroman napredak. Time su u praksi doživjeli potvrdu i naš sistem samoupravljanja, to jest društveni razvitak kakav je inicirao i usmjeravao naš Savez komunista. Ne želim da tvrdim da u našem razvitku nije bilo i lutanja, pa i grešaka i promašaja. Međutim, toga nije lišeno nijedno društvo. Upravo nam je ta otvorenost, sa kojom smo uvijek razmatrali i takve pojave, pomagala u velikoj mjeri da ih sa uspjehom otklanjamo.

Mi se možemo ponositi sa onim što smo ostvarili, a što se ne ogleda samo u podacima o materijalnoj proizvodnji

i u statističkim indeksima. Našu najveću tekovinu predstavljaju novi socijalistički samoupravni društveni odnosi, sloboda, humana demokratska atmosfera i praksa u javnom životu, mogućnost radnog čovjeka da odlučuje o uslovima i rezultatima svoga rada, kao i da razvija svoje stvaralačke snage.

II

Drugovi i drugarice,

Želio bih ovom prilikom da samo ukratko ukažem na neke bitne momente našeg revolucionarnog pokreta.

1. U osvrtu na 50-godišnjicu formiranja i djelovanja Komunističke partije Jugoslavije, treba podsjetiti, prije svega, na poznatu činjenicu da je organizovani radnički i socijalistički pokret, u većini zemalja Jugoslavije, postojao mnogo prije osnivanja KPJ i da je on, već u toku čitavog jednog stoljeća, prisutan u zbivanjima na našem tlu. O tome je kod nas mnogo napisano i zbog toga mislim da sada je kod nas mnogo napisano i zbog toga mislim da sada nije potrebno ponavljati poznate historijske činjenice. Želim samo da podsjetim da je period radničkog i socijalističkog pokreta, koji je prethodio stvaranju KPJ, uglavnom obrađen u mom referatu na V kongresu KPJ 1948. godine.

Povodom 50-godišnjice borbe jugoslovenskih komunista želim samo da istaknem činjenicu da je KPJ stvorena na bogatom revolucionarnom nasleđu i da je, koristeći iskustva dotadašnjeg radničkog pokreta, imala uslove da se razvije u istinsku avangardnu snagu radničke klase i radnog naroda.

2. Slabosti od kojih je niz godina patio komunistički pokret Jugoslavije nisu proizilazile toliko iz postojanja i ispoljavanja razlika u historijskom razvitku pojedinih naroda i narodnosti Jugoslavije, već upravo zbog toga što se te razlike i razne nacionalne osobenosti nisu tada dovoljno uvažavale, a često ni zapažale. O nacionalnom pitanju bilo je dugo raznih lutanja, kako u programskom formulisanju stavova, tako i u praktično-političkoj aktivnosti KPJ, što je imalo i svoje posljedice u razvoju našeg revolucionarnog pokreta u cjelini.

Na osnivačkom kongresu, kao i na Vukovarskom kongresu, održanom godinu dana kasnije, prihvaćeno je stano-
vište da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod. Zbog toga
u tadašnjem programu KPJ nisu bili izraženi nacionalni
problemi, koji su se postavljali pred nacije i narodnosti u
novostvorenoj državi.

Takav stav je morao, naravno, imati negativne poslje-
dice, naročito na djelovanje komunista u onim sredinama
gdje je neravnopravni položaj pojedinih nacija ili narod-
nosti teško pogađao čitav njihov nacionalni i kulturni život.
Odsustvo jasnog programa u pogledu nacionalne politike
olakšavalo je i reakcionarnoj buržoaziji da se demagoški
predstavi u ulozi branioca nacionalnih interesa i da pokuša
prikazati komuniste kao anacionalne elemente.

Kolebanja i nejasnoće u pogledima na nacionalno pi-
tanje, a kasnije i nedosljednos u sprovođenju prihvaćenih
stavova, bili su plodno tle za frakcijske borbe u našoj
Partiji. Poznato je da su frakcijske borbe dugo razjedale i
slabile KPJ. Posljedice frakcijskih borbi bile su utoliko teže
što su se one vodile u vrijeme kada je KPJ bila izložena
najsvirepim napadima od strane vladajuće buržoazije i nje-
nog cjelokupnog državnog i policijskog aparata. Pored toga,
frakcionaštvo su iskorišćavale i one snage u Komunističkoj
internacionali koje su pogrešno procjenjivale stanje u Ju-
goslaviji, potcjenjivale snagu našeg radničkog pokreta i
smatrale da KPJ nema nikakvu perspektivu.

Teoretske diskusije o nacionalnom pitanju, koje su vo-
đene tokom 1923. i 1924. godine, predstavljale su značajan
korak u naporima da KPJ zauzme ispravne stavove i po-
vede efikasnu politiku. Ali do sasvim jasnog programa i
principijelnih stavova o tom osobito važnom i osjetljivom
pitanju, vodio je još dug put. Poznato je da su se u disku-
siju o nacionalnom pitanju u našoj zemlji umiješali i
Kominterna i lično Staljin. Iako je pružila podršku pozi-
tivnom stavu u pogledu priznanja višenacionalnog sastava
Jugoslavije, Kominterna je svojom intervencijom pojačala
lutanja u praktičnom djelovanju KPJ. To je naročito bio
slučaj sa prihvatanjem stava o nužnosti razbijanja Jugo-

slavije, koja je, po tom shvatanju, bila samo neka vještačka tvorevina stvorena Versajskim ugovorom. Kominternu je imala udjela u zauzimanju i nekih drugih političkih stavova koji nisu uvijek proizlazili iz analize stvarnosti i specifične situacije u Jugoslaviji, već iz različitih ocjena u vrhovima Kominternu, koje su se uz to i često mijenjale, o stanju u našoj zemlji i uopšte u svijetu.

Kada se, poslije svjetske ekonomske krize 1929. godine, koja je pogodila i Jugoslaviju i sve njene narode, na međunarodnom horizontu pojavila opasnost od fašizma postajalo je sve očiglednije da se budućnost Jugoslavije i opstanak njenih naroda mogu obezbijediti samo njihovom zajedničkom borbom, uz priznanje nacionalne individualnosti i ravnopravnosti svakog naroda.

Polazeći upravo od ove procjene, naša Partija je u praksi počela da sprovodi politiku okupljanja progresivnih snaga, ističući posebno nacionalne interese i ravnopravnost naroda. Iz takve politike je proizašla 1934. godine odluka o osnivanju komunističke partije Hrvatske i Slovenije, a u perspektivi i komunističke partije Makedonije, što je nekoliko godina kasnije i realizovano.

Tada je pokrenuta ideja stvaranja nacionalnih partija i u ostalim zemljama Jugoslavije za šta su u to vrijeme bili sazreli uslovi. To je realizovano u toku oslobodilačkog rata, odnosno odmah poslije pobjede socijalističke revolucije. Nije slučajno da je u Zaključcima Pete zemaljske konferencije 1940. godine dat veliki značaj politici Partije o nacionalnom pitanju.

Pravilna politika KPJ o nacionalnom pitanju bila je od izvanrednog značaja za otpor naših naroda fašističkoj agresiji i omogućila je stvaranje širokog svenarodnog fronta, pod vođstvom Komunističke partije, kod svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Ona je omogućila pokretanje oružane borbe protiv fašističkih okupatora i njeno prerastanje u socijalističku revoluciju. Ta politika je posebno imala snažnog odjeka u krugovima progresivne inteligencije, što je uticalo na njeno čvršće povezivanje sa radničkim pokretom pod rukovodstvom KPJ.

Takva politika u oblasti nacionalnih odnosa bila je jedan od moćnih izvora naše snage i zaloga svih naših pobjeda.

Politika nacionalne ravnopravnosti i svestranog priznavanja nacionalnih osobenosti ispoljavala se u toku narodno-oslobodilačke borbe i u stvaranju glavnih štabova oslobodilačke vojske u svim zemljama i pokrajinama Jugoslavije, u formiranju posebnih vojnih jedinica, u konstituisanju zemaljskih vijeća nacionalnog oslobođenja, u razvijanju posebnih oblika narodno-frontovskih i drugih političkih i društvenih masovnih organizacija, i, konačno — u samom stvaranju federativnog društveno-političkog uređenja socijalističke Jugoslavije. Boreći se beskompromisno protiv svih pojava koje su smetale uspostavljanju povjerenja i istinske saradnje naroda i narodnosti, naša Partija je u toku revolucije na djelu ostvarila bratstvo i jedinstvo naših naroda.

Nastavljajući tu politiku, Savez komunista je bio inicijator dalje izgradnje našeg federativnog društvenog uređenja. Ovdje, prije svega, imam u vidu suštinski nove odnose koji nastaju sa razvojem samoupravljanja, što daje novi društveno-politički sadržaj našoj federaciji. Republike, razvijajući se kao samoupravne jedinice, sa svojim historijskim i nacionalnim obilježjima, sa jačanjem svoje pune samostalnosti, istovremeno konstituišu stvarno jedinstvo našeg socijalističkog samoupravnog društva i ostvaruju svoju svestranu ravnopravnost. Time se, kao i razvijanjem samoupravnosti na svim nivoima — od radnih organizacija, preko užih i širih teritorijalnih zajednica do Federacije — obogaćuje stvaralačka snaga našeg društva u cjelini i ostvaruju uslovi za procvat i svestrani napredak svakog naroda i narodnosti ponaosob.

3. Od bitnog značaja za formiranje pravilne politike i uspješno djelovanje KPJ, bila je odluka da se njeno rukovodstvo preseli iz inostranstva u zemlju, te da se Partija u svakom pogledu, pa i finansijski, osamostali. Ovo je Partiji omogućilo da postane samostalna snaga jugoslovenskog radničkog pokreta, da pravilno ocjenjuje stvarnu situaciju u zemlji i da izradi takav akcioni program i primjenjuje takve oblike rada koji su KPJ povezivali sa najširim rad-

ničkim masama i svim naprednim snagama. Partija sa rukovodstvom u zemlji, koje je dobro poznavalo prilike, bila je u stanju da se suprotstavi svim dogmatskim snagama u Kominterni koje su, potcjenjujući radnički pokret u Jugoslaviji, predlagale, pozivajući se na ranije frakcionaške borbe, raspuštanje Komunističke partije Jugoslavije. Pokazalo se, međutim, da je upravo Komunistička partija Jugoslavije, koju su mnogi u Kominterni 1938. godine već otpisali, bila u stanju da 1941. godine povede narode Jugoslavije u oslobodilački rat i revoluciju. Upravo naša Partija, u koju rukovodstvo Kominterne nije imalo nikakvo povjerenje, bila je ta koja je u sudbonosnim danima drugog svjetskog rata časno ispunila svoje obaveze pred svojim narodima i pred cjelokupnim međunarodnim radničkim pokretom. Ona je to postigla u najtežim uslovima, suočavajući se sa teškoćama koje su dolazile i od strane onih koji su trebali najviše da nam pomognu.

4. Bitno obilježje naše Komunističke partije predstavljala je i dalje predstavlja i njena sposobnost da sama sebe kritički stalno preispituje, izgrađujući svoju politiku, oblike organizovanja i metode djelovanja u skladu sa konkretnim zadacima.

U toku čitavog svog razvoja, za proteklih pedeset godina, naša Partija je izgrađivala odgovarajuću političku strategiju i taktiku, prema uslovima i potrebama, unosila je promjene u svoju organizaciju, kako bi na najbolji način obavljala svoju revolucionarnu ulogu.

Oblici borbe bili su drukčiji u uslovima ilegalne borbe i žestokih okršaja sa režimom buržoaske vlasti, od onih u vrijeme NOB. Isto tako bili su drukčiji kasnije kad je, poslije pobjede revolucije, naša Partija, stvaranjem sistema narodne vlasti, stekla mogućnosti za odlučujućim uticajem na društveni razvoj. Sa uvođenjem samoupravljanja i razvojem neposredne socijalističke demokratije, morali su se takođe, u mnogo čemu, mijenjati oblici rada SKJ. U svim periodima borbe, Partija je izgrađivala svoju organizaciju, polazeći od društvenih uslova i stvarnih interesa radničke klase i svih naših naroda, što joj je i obezbjeđivalo vodeću idejno-političku ulogu.

Za djelovanje komunista u svim ovim periodima bilo je stalno aktuelno ono što je istaknuto još u Komunističkom manifestu, to jest da se odlikuju razumijevanjem uslova, tokova razvitka i zadataka revolucionarnog pokreta, da u praksi prednjače svojom aktivnošću, svojim ličnim primjerom i svojom visokom moralno-političkom sviješću, i da time doprinose mijenjaju društvenih odnosa. Upravo zahvaljujući svemu tome, naša Partija je sa uspjehom i stvaralački povezivala teoriju i praksu, i iznalazila nove puteve u svim fazama revolucije. Takav, nedogmatski pristup dolazio je uvijek do izražaja kad god bismo tražili rješenje u borbi za dalji razvoj društvenih odnosa, a naročito kad smo odlučili da ih razvijamo na osnovama neposredne socijalističke demokratije i samoupravljanja.

Kada se dobro prati čitav razvojni put KPJ onda se vidi zašto je Partija preživjela sve oluje i uspjela da izvrši svoje revolucionarne obaveze, da stvori snažan revolucionarni pokret i postane odlučujući faktor u razrješavanju historijskih dilema u unutrašnjem i međunarodnom razvoju Jugoslavije. Ona je to mogla, jer se stalno nalazila, još od svoga osnivanja, u borbi na dva fronta: s jedne strane — protiv klasnog neprijatelja i eksploatatora radnog naroda Jugoslavije, a sa druge — unutar svojih redova prekaljivala se u neprekidnoj borbi protiv raznih oportunističkih, sektaških, frakcionarskih i kolebljivaca, a za revolucionarnu čvrstinu i nepokolebljivost komunista.

U borbi protiv klasnog neprijatelja i vladajućeg nenarodnog režima, Partija je, o čemu sam i nedavno govorio na sastanku Odbora za proslavu 50-godišnjice, od samog početka bila izložena svim mogućim progonima. Pošto je već na osnovu klauzule Vidovdanskog ustava učinjena ilegalnom, KPJ je, u teškim uslovima, tražila forme za povezivanje sa širokim radnim masama, koristeći uglavnom revolucionarne, to jest nezavisne sindikate.

Isto tako, unutar svojih redova, morala je da vodi bitku i to odmah poslije Kongresa ujedinjenja, protiv raznih antisocijalističkih i kvazi-marksističkih koncepcija i struja. Jer, dok su tzv. ministerijalisti zagovarali saradnju sa

buržoazijom, reformisti su tvrdili da u Jugoslaviji nema uslova za socijalističku revoluciju, negirali su postojanje i značaj nacionalnog pitanja, imali negativan stav prema revolucionarnoj ulozi seljaštva, širili teoriju o tzv. čistoj klasnoj borbi, i slično. Istina, ovakvim strujama i teorijama zadat je odlučan udarac još na Vukovarskom kongresu.

Ali u periodu poslije Obznane i Zakona o zaštiti države kada su uslijedili brutalni napadi režima na mladi komunistički pokret, pojavili su se i mnogi idejni i drugi sporovi u Partiji, koji su se zatim pretvorili u besprincipijelne sukobe i doveli do unutrašnjih partijskih trzavica i frakcijskih borbi. No u Partiji su se i u to teško vrijeme našle snage koje su uspjele da odstrane iz rukovodstva i „lijevu” i desnu frakciju i da zauzmu odlučan kurs u borbi za jedinstvo i orijentaciju na rješavanje istinskih problema svoje klase i naroda.

Svoju revolucionarnu čvrstinu Partija je dokazala u vrijeme vojno-fašističke diktature 1929. godine, kada su pobijane desetine članova Partije i komunističkih omladinaca, a hiljade bačene na dugogodišnju robiju. Za naredni period od zavodačenja vojno-fašističke diktature do 1935. godine, od posebnog je značaja bilo to što je Partija ponovo počela da izlazi iz duboke ilegalnosti i da se sve više povezuje sa masama.

Svoju revolucionarnu dosljednost i čvrstinu Partija je naročito dokazala 1937. godine kada je sa svom odlučnošću čistila i očistila svoje redove od raznih frakcionaša i elemenata tuđih Partiji. Odbacivši sav taj balast, Partija je brzo i snažno jačala svoje redove do 1941. godine. Zato je ona i dočekala spremno invaziju fašističkih hordi na Jugoslaviju i kao avangarda radničke klase Jugoslavije znala je da organizuje i povede narode u borbu protiv okupatora.

U vatri oslobodilačkog rata, kojim je sa uspjehom rukovodila, Partija je čeličila ne samo svoje redove, koji su silno narasli, nego i stotine hiljada novih boraca koji su po svršetku rata postali odlučni borci za socijalizam.

Oslanjajući se, u prvom redu, na borce iz narodno-oslobodilačkog rata i narode u cjelini, Partija je odoljela i

takvoj oluji kao što je bila 1948. godina a kasnije i druge. Tada smo bili sami, izolovani od Istoka i Zapada, i od međunarodnog radničkog pokreta. Ponekad se i sami pitamo kako smo to sve mogli da izdržimo? Ali, izdržali smo, jer smo imali gvozdenu volju i odlučnost. Imali smo sa sobom narod koji je, kao i mi komunisti, znao da smo u pravu.

III

Nakon pobjede socijalističke revolucije, izvlačenje zemlje iz zaostalosti bilo je uslov odbrane nezavisnosti, njenog samostalnog socijalističkog razvitka i uključivanja u savremena kretanja u svijetu.

Najsnažniji faktor našeg društvenog razvitka bila je Komunistička partija Jugoslavije. Njena snaga je ležala u spremnosti njenih članova da svojim požrtvovanjem ostvaruju predvodničku ulogu u izgradnji novog društva, što nije bila prazna fraza ni demagoška politička parola. KPJ je u toku ilegalnih borbi, u oslobodilačkom ratu i revoluciji izrasla u snažnu kadrovsku partiju. To je bila organizacija sa izvanredno čvrstom disciplinom, zasnovanom na svijesti o svojoj društvenoj ulozi i sa ogromnim povjerenjem u narodu. Partija nije imala tako veliki broj članova. U rat je ušla sa 12.000 članova, a na završetku rata imala je 141.066 članova. Međutim, ona je, i pored toga, uspijevala da usmjerava čitav društveni život zemlje.

KPJ je čvrsto i dosljedno sprovodila kurs eksproprijacije kapitalističke klase, nacionalizacije sredstava za proizvodnju i stvaranja društvene svojine. To je bio neophodan uslov za razvoj socijalističkih društvenih odnosa. I KPJ je taj kurs sa uspjehom sprovela u život.

Neposredno poslije oslobođenja, privredni sistem zemlje je izgrađivan na osnovama centralizacije svih materijalnih sredstava i proizvodnih snaga zemlje, centralizovanog planiranja investicija, proizvodnje, raspodjele i međunarodne razmjene.

Na spoljno-političkom planu, KPJ se zalagala za prisnu saradnju, prijateljstvo i savezništvo sa SSSR-om i zemljama

narodne demokratije, vjerujući u mogućnost ravnopravnih, pa i bratskih odnosa među narodima socijalističkih zemalja, pošto su u tim zemljama na vlasti radnička klasa i komunističke partije. Pored toga, KPJ se još u toku rata zalagala za ravnopravnu saradnju sa svim saveznicima iz antifašističke koalicije. Poslije oslobođenja činila je sve što je bilo u njenoj moći za razvijanje svestrane saradnje sa drugim zemljama, za normalne odnose sa svim državama, bez obzira na razlike u društvenom uređenju. Nova Jugoslavija, kao jedan od osnivača Ujedinjenih nacija, pružala je od samog početka snažnu podršku svjetskoj organizaciji i zalagala se za primjenu demokratskih metoda u njenom djelovanju.

Koncepcija KPJ o izgrađivanju i razvoju Jugoslavije kao socijalističke zemlje bila je u početku pod uticajem sovjetske teorije i prakse, što je u tadašnjim uslovima bilo i razumljivo. To nam nije bilo nametnuto izvana, jer mi smo se slobodno opredjeljivali. Bilo bi historijski metačno ako ne bismo istakli da je tada za jugoslovenske komuniste društveno uređenje u SSSR bilo sinonim socijalizma i da smo se u slobodnom opredjeljivanju za naš put razvoja tada ugledali na iskustva Sovjetskog Saveza, što je i sasvim razumljivo, jer su to tada bila jedina iskustva u izgradnji socijalističkog sistema.

Ograničavanje i postepeno likvidiranje privatnog vlasništva i državna svojina nad osnovnim sredstvima za proizvodnju, te državno, centralističko-administrativno planiranje proizvodnje i raspodjele, predstavljali su tada polaznu osnovu KPJ u izgradnji društvenog sistema u Jugoslaviji.

Neposredno poslije rata, nova Jugoslavija bila je izložena vrlo jakom vojno-političkom i ekonomskom pritisku od strane zapadnoevropskih zemalja i SAD, a u velikim planovima industrijalizacije i privredne izgradnje oslanjali smo se gotovo isključivo na saradnju sa Sovjetskim Savezom i istočnoevropskim zemljama, koje su stupile na put socijalističkog razvoja.

Trebalo je obnoviti razorenu zemlju, zbrinuti milione žrtava rata, spriječiti prijetecu glad, onemogućiti špeku-

laciju i crnu berzu, započeti brzu industrijalizaciju, koja je zahtijevala veliko odricanje naroda. A to je bio zaista veliki podvig koji se nije mogao izvesti bez učešća čitavog naroda i bez efikasnog centralizovanog revolucionarnog sistema vlasti koji će koordinirati akcije miliona radnih ljudi. Svakako da je pokretačku snagu u svemu tome predstavljala vjera u bolju budućnost.

Rezultati koje smo postigli od 1945. do 1949. godine, naročito kada se imaju na umu teški i složeni uslovi, bili su zaista veliki. Sa punim pravom se može reći da je izvršena obnova naše zemlje u rekordnom roku. Već 1948. godine obim industrijske proizvodnje dostigao je 140% u poređenju sa 1939. godinom.

Sistem državnog upravljanja privredom i društvenim poslovima odigrao je, u ondašnjim uslovima, značajnu ulogu u opštim naporima za otklanjanje teških posljedica rata i borbi za obnovu i izgradnju zemlje.

Neodoljiva težnja i radnih masa i rukovodstva da se što prije izvučemo iz krajnje neimaštine i naslijeđene zaostalosti, i da ojačamo našu privredu uopšte, bila je osnova jedinstva svih radnih ljudi.

KPJ je i u to vrijeme težila demokratizaciji društveno-političkog života i zalagala se za aktivno učešće što većeg dijela stanovništva u politici. U tome su veliku ulogu igrali Narodni front, zatim, omladinske organizacije, prije svega SKOJ, sindikati, AFŽ i druge organizacije. Narodni odbori nisu bili obični organi vlasti, u njima je narod na širokoj osnovi učestvovao u vršenju vlasti.

U prvom periodu socijalističke izgradnje, neposredni materijalni interesi proizvođača nisu toliko dolazili do izražaja. Efikasnost privređivanja zasnivala se više na entuzijazmu radnih ljudi, koji je proisticao iz tadašnje revolucionarne situacije. O materijalnim stimulansima relativno se malo vodilo računa.

Međutim, poslije tog prvog perioda, kada je administrativno-centralistički sistem bio zaista neophodan, počele su se postepeno ispoljavati i njegove slabe strane. Sve su više dolazile do izražaja slabosti u pogledu efikasnosti i

racionalnosti materijalne proizvodnje, raspodjele i razmjene. No, sve te slabosti u početku bile su u sjenci velikih privrednih rezultata u obnovi zemlje.

Ubrzo se pokazalo da ovi oblici upravljanja privredom, koji su bili i mogućni i neophodni u tim prvim godinama poslije rata, nisu mogli da posluže kao trajna osnova ekonomskog razvitka zemlje. Sve više je počela da dolazi do izražaja određena indiferentnost proizvođača prema radu, jer nije bilo dovoljno ekonomske stimulacije. U isto vrijeme, rukovodstva preduzeća, u uslovima centralističko-administrativnog planiranja, počela su prikrivati stvarne kapacitete preduzeća, kako bi se lakše ostvarivali planovi, i nisu vodila dovoljno računa ni o broju zaposlenih ni o efikasnosti poslovanja. Proizvodnja za tržište zaostajala je, i po kvalitetu i po asortimanu, za opštim razvitkom proizvodnje.

U uslovima državne svojine, svi radnici i rukovodioci bili su plaćeni prema radnom vremenu i kvalifikacijama, bez obzira na uloženi trud i poslovne uspjehe preduzeća. Radnik se odnosio prema radu kao da je u najamnom odnosu i nije bio neposredno zainteresovan za bolje poslovanje i veće uspjehe svoga preduzeća. On je i dalje bio odvojen od sredstava za rad i nije mogao mijenjati uslove proizvodnje, jer sve je to bilo u nadležnosti državnog aparata. Proizvođači nisu vodili mnogo brige o potrebama tržišta i zahtjevima potrošača, jer se distribucijom obezbjeđivao plasman proizvedene robe.

U administrativno-centralističkom sistemu nisu u početku dolazile do jačeg izražaja negativne posljedice. Jer, njegovi nedostaci i slabosti kao što su nerentabilnost poslovanja, nestručnost u rukovođenju privredom i slično, kompenzirani su velikom revolucionarnom energijom radnih masa.

Ali, privredni razvitak se nije mogao dugo ostvarivati zahvaljujući samo odricanjima i revolucionarnom žaru radnih masa. Negativne posljedice centralističkog sistema upravljanja dolazile su do izraza počev od destimuliranja najproduktivnijih proizvođača i radnih kolektiva pa sve do raznih parazitskih tendencija, u uslovima kada se stvarni

doprinos pojedinaca i kolektiva teško mogao utvrditi, s obzirom na postojeće odnose u proizvodnji.

Uporedo sa jačanjem etatizma u društveno-ekonomskim odnosima odvijao se i proces birokratizacije političkih odnosa. U demokratski stil rada i rukovođenja počeli su se postepeno uvlačiti i birokratski metodi upravljanja ljudima, razvijali su se hijerarhijski odnosi, dolazilo je do primjene prinude i komandovanja, umjesto demokratske prakse i objašnjavanja. Razumije se, birokratizacija je zahvatila i rukovodeći kadar. Višenacionalna struktura Jugoslavije i način na koji je Ustavom 1946. godine riješeno nacionalno pitanje sve su više dolazili u sukob sa etatizmom. Centralistički sistem upravljanja viškom rada vodio je zaoštavanju odnosa između republika i drugih društveno-političkih zajednica kao i zamagljivanju realnih međusobnih odnosa.

Metodama državnog socijalizma nije se mogao ostvariti socijalistički preobražaj u poljoprivredi i na selu. Socijalistička transformacija primitivne seljačke poljoprivrede u Jugoslaviji pedesetih godina bila je nezamisliva bez odgovarajuće tehničke baze, koju naša industrija u to vrijeme još nije mogla osigurati i bez otvaranja širokih mogućnosti zapošljavanja izvan poljoprivrede, što tada takođe nije bilo moguće ostvariti iako je vrlo brzo rastao broj zaposlenih u industriji koju smo ubrzano podizali. U takvoj situaciji, djelimično pod pritiskom oštre kritike sa Istoka, a djelimično i zbog vlastitog uvjerenja da je to moguće, izvršen je pokušaj opšte kolektivizacije u periodu od 1947. do 1952. godine. Ali se ubrzo od toga moralo odustati, jer je praksa pokazala da takve proizvodne jedinice, kao što su bile seljačke radne zadruge, sa slabom organizacijom rada, nerazvijenim odnosima i slabom ekonomskom stimulacijom, nisu bile sposobne da egzistiraju. Seljaci koji su ušli u radne zadruge nisu u njima vidjeli racionalnu proizvodnu organizaciju, pa su zato imali u osnovi negativan stav prema takvoj vrsti kolektivizacije.

Za mlado jugoslovensko revolucionarno društvo 1949. i 1950. godine bile su karakteristične težnje da se svi dru-

štveni procesi stave pod kontrolu države. Nije bilo gotovo nijedne sfere društvenog života, od privrede i sitnog seljačkog domaćinstva, pa sve do oblasti kulture, nauke i umjetničkog stvaralaštva, a da nije obuhvaćena sistemom državnog upravljanja i rukovođenja. Težilo se regulisanju svake ljudske aktivnosti uglavnom putem zakonskih i drugih državnih propisa. Ali, naša Partija je na vrijeme uočila opasnost od tendencija ka etatizaciji društva, uvidajući da to nije pravi put socijalističkog razvitka. KPJ se našla pred historijskom dilemom: kojim putem i na kakav način ići dalje?

Rukovodstvo KPJ, pošto je temeljito preispitalo dotadašnji put razvitka i metode izgradnje socijalizma u Jugoslaviji, došlo je do zaključka da se na svaki način mora suzbiti proces etatizacije društva, jer on prijeti da potkopa vlast radničke klase i omete istinski socijalistički razvitak zemlje. U to smo se uvjerali, naročito poslije iskustva iz sukoba sa staljinizmom, na osnovu marksističke analize suštine staljinizma. U traženju što uspješnijeg puta izgradnje socijalističkih društvenih odnosa polazili smo od ideja klasika marksizma o odumiranju države u socijalizmu, posebno od Marksovih analiza iskustava Pariske komune.

Na osnovu svega toga, godine 1950. donesen je Zakon o predaji fabrika radnicima na upravljanje što je bio krupan, historijski čin. U tom revolucionarnom zakonu izraženi su osnovni elementi nove generalne linije KPJ u izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Suština je bila u tome da se proces odumiranja države ne može odlagati za budućnost, već da mora odmah početi; da se KPJ mora distancirati od državnog aparata, kako ne bi izgubila bitne odlike revolucionarne partije radničke klase i postala dio aparata za vršenje vlasti; da državnu svojinu treba pretvoriti u društvenu pod upravom neposrednih proizvođača.

To je bila, u stvari, nova koncepcija izgradnje socijalističkih društvenih odnosa, sa osloncem, ne na državu i njen aparat, već na neposredne proizvođače, i vjerom, ne u svemoć državnog aparata i njegovog plana, već u stvaralaštvo i inicijativu radnih ljudi.

Pokazalo se zatim da je ostvarivanje radničkog i društvenog samoupravljanja, nakon što je u osnovi pravilno definisano, veoma složen proces, sa mnogo dilema. Jer, bilo je neophodno radikalno mijenjati cjelokupnu naslijeđenu društvenu strukturu, kao i novi, tek izgrađeni administrativni sistem. Trebalo je sveopšti državni ekonomski monopol postepeno transformisati u relativno slobodnu tržišnu privredu, tako da preduzeća budu samostalna u poslovanju i da raspoložu sa sredstvima za proširenu reprodukciju. Ali, baš u tom periodu, kod nas je bila veoma teška privredna situacija zbog ekonomske blokade, uzastopnih suša, izgradnje ključnih kapitalnih objekata predviđenih Petogodišnjim planom, i slično. A to je sve upravo pogodovalo centralističkom privrednom sistemu.

Zato su bile nužne promjene i u političkom sistemu u smislu njegove sve šire demokratizacije. Partiju je trebalo razvijati kao idejno-političku avangardu društva, ali u tadašnjoj složenoj i opasnoj situaciji nije smjela da naglo oslabi ni njena neposredna zainteresovanost za operativno rukovođenje društvenim poslovima. Osim toga, umjesto zatvorenosti i autarhičnosti zemlje trebalo je našu jugoslovensku zajednicu sve više otvarati prema svijetu — u privrednom, političkom, kulturnom i svakom drugom pogledu. Polazeći od toga da je danas integracija svijeta njegova bitna zakonomjernost, znali smo da bi nas birokratsko i provincijalno zatvaranje u sebe vodilo u stagnaciju i krizu. Isto tako, imali smo u vidu i to da bi prenapro otvaranje moglo ugroziti tek započetu industrijalizaciju i nanijeti druge poteškoće.

Samoupravljanje je tražilo i novi kurs u pogledu obrazovanja i vaspitanja, i posebno pružanje većih mogućnosti za slobodu naučnog i umjetničkog stvaralaštva.

Radilo se, dakle, o krupnom zaokretu u razvitku našeg društva na svim njegovim područjima.

Danas možemo, bez ikakvog pretjerivanja, tvrditi da su ove nužne promjene u osnovi uspješno izvršene. Uspjeli smo da to postignemo zahvaljujući, prije svega, jedinstvu Partije, zato što smo u korjenu onemogućavali pokušaje

njenog razjedinjavanja, i odlučno se suprotstavljali svim pokušajima negiranja njene vodeće idejno-političke uloge u našem društvu. I posebno zbog toga što je došlo do oslobađanja inicijative svih stvaralačkih snaga koje je pokrenula i oslobodila revolucija.

Neki pojedinci i grupice su u procesu decentralizacije i jačanju demokratizacije, u robnoj privredi, stvaranju više centara društvene moći i odlučivanja na svim nivoima — vidjeli put u anarhiju i kaos. U nekim negativnim tendencijama i pojavama deformacije oni su nalazili tobožnje dokaze da društveni razvitak vodi u nered. Konzervativno-dogmatske snage, apsolutizirajući negativne popratne pojave, u svemu su vidjele slabljenje pozicija SKJ, što je u stvari, najčešće, značilo i gubljenje svojih ličnih pozicija. Na drugoj strani pojavila su se razna malograđanska, kvazidemokratska shvatanja i priželjkivanje restauracije buržoaskog liberalizma.

Različita shvatanja o bitnim pitanjima našeg razvitka javljala su se na svim nivoima društva, a to je upravo, u praksi, dovodilo do raznih kompromisa, koji su ponekad kočili rad i ometali ostvarivanje konkretnih akcija. To se izražavalo u kočenju razvoja samoupravljanja, jačanja etatizma, a sve je to dovodilo do nagomilavanja protivrječnosti u našem društvu. Ali, izlaz iz tih teškoća i dilema je nađen, i drugog puta nema, osim dosljedne demokratizacije našeg društva u pravcu sve sadržajnijeg samoupravljanja i na toj osnovi ostvarivanja nove uloge Saveza komunista. Uostalom, to je bio i osnovni smisao zaključaka VIII kongresa SKJ.

Iako smo se svi složili da je nužna privredna i društvena reforma, nisu svi pružali podršku njenom konkretnom ostvarivanju. Konzervativno-dogmatskim snagama je bilo jasno da reforma predstavlja odlučan kurs na slamanje ostataka etatizma, te upravo zbog toga one su pružale žestok otpor. Korišćenjem pozicija koje je jedan broj rukovodećih ljudi sa takvim shvatanjima, imao u Partiji vršen je pritisak protiv reforme, i to na razne načine. Neki nosioci konzervativno-dogmatskih snaga imali su jak uticaj na politički život, na raspored kadrova, i naročito na rad

nekih službi, čija djelatnost nije bila dovoljno pod kontrolom predstavničkih tijela i javnosti.

U takvoj situaciji morala se energično slomiti pozicija nosilaca birokratsko-etatičkih otpora koji su svoj oslonac imali i u vrhovima Saveza komunista i državne uprave. To je bio neophodan uslov za stvarno sprovođenje privredne reforme i nesmetan razvoj samoupravnog socijalizma.

Centralni komitet SKJ, na svojoj IV sjednici otvorio je upravo takav kurs, koji se sa uspjehom ostvaruje u svim oblastima našeg društveno-političkog života, uključujući i Savez komunista.

Za uspjeh privredne reforme bilo je potrebno da se izvrši čitav niz promjena i u vanprivrednim oblastima. Postavilo se pitanje položaja i funkcionisanja organa i institucija društvenih djelatnosti. Trebalo je mnogo štošta mijenjati, ako smo htjeli da uspješno sprovodimo reformu. I sam Savez komunista dobrim dijelom radio je po starom. Državni organi imali su još jaku poziciju u regulisanju društvenih odnosa. Organi samoupravljanja nisu bili dovoljno samostalni. Sve je to govorilo o tome da je za uspjeh privredne reforme — koja je značila racionalniji i produktivniji rad svih zajedno i svakog pojedinačno — neophodna društvena reforma u cjelini.

IV

Za proteklih pedeset godina revolucionarne borbe komunista Jugoslavije karakteristični su stalna povezanost našeg pokreta sa međunarodnom revolucionarnom borbom, ispoljavanje internacionalizma i ispunjavanje duga međunarodne solidarnosti. To je posebno došlo do izražaja u nesebičnoj podršci SKJ revolucionarnim, klasnim, oslobodilačkim i antiimperijalističkim organizacijama i pokretima širom svijeta.

Mi, komunisti Jugoslavije, pošto smo i sami osjetili svu težinu i surovost dugogodišnje borbe za slobodu i socijalnu pravdu, duboko smo saosjećali sa onima koji su imali slič-

nu sudbinu. Pomoć koju smo im pružali shvatili smo i kao uslov uspjeha naše sopstvene borbe. To se posebno manifestovalo u aktivnoj podršci oktobarskoj revoluciji i prvoj u svijetu socijalističkoj zemlji, kao i u podršci Mađarskoj Sovjetskoj Republici. Pomenimo ovom prilikom da su mnogi naši ljudi, pripadnici komunističkog pokreta i drugi borci za nacionalno oslobođenje i društveni progres, pali na frontovima revolucije i građanskog rata u Rusiji i Mađarskoj, a u tim borbama uzele su učešća desetine hiljada pripadnika naroda i narodnosti Jugoslavije. Sjetimo se takođe da je na bojištima španskog građanskog rata, od preko 1.600 Jugoslovena-učesnika, više od polovine položilo svoje živote u borbi protiv fašizma.

Osjećam svojom dužnošću da ovom prilikom podsjetim i na to da je naša Partija za vrijeme Staljinovih čistki izgubila desetine svojih vjernih članova. Među te nevine žrtve spadaju i takvi zaslužni rukovodioci KPJ, kao što su: Filip Filipović, Đuka Cvijić, Štefek Cvijić, Rade, Grgur i Voja Vujović, Kosta Novaković, Kamilo Horvatin, Mladen Čonić, Antun Mavrak, Vladimir Čopić i mnogi drugi. Njihova tragedija je bila utoliko veća što su mučeni pod lažnom optužbom da su špijuni i izdajnici, što su otjerani u smrt pod monstruoznim optužbama za nedjela koja nikada nisu učinili. Danas, povodom pedesetogodišnjeg jubileja KPJ, treba ponovo snažno da istaknemo da će Savez komunista Jugoslavije trajno sačuvati uspomenu na ove drugove kao na vjerne članove i dosljedne revolucionare.

Mislim da nema potrebe da danas ponovo dokazujem internacionalističku dosljednost KPJ u godinama drugog svjetskog rata, njenu aktivnu podršku svim antifašističkim i oslobodilačkim pokretima u Evropi, a posebno u nekim susjednim zemljama, jer to je sve dovoljno poznato. Takođe je dobro poznata činjenica da su pripadnici naroda i narodnosti Jugoslavije učestvovali i davali svoje živote u borbi protiv fašizma i u drugim evropskim zemljama, kao na primjer u Grčkoj, Italiji, Francuskoj, Norveškoj i drugim.

Nova socijalistička Jugoslavija u svojoj spoljnoj politici imala je uvijek pred očima cjelinu međunarodnih odnosa i bila je odlučno na strani progresivnih i antiimperijalističkih snaga, pružajući pomoć borbi naroda za slobodu i nezavisnost, za ravnopravne i demokratske međunarodne odnose, kao i podršku svim snagama mira i napretka. Ne samo SKJ već i sve društveno-političke organizacije razvile su široke međunarodne veze i svestranu saradnju s revolucionarnim, antiimperijalističkim i antikolonijalnim pokretima u svijetu.

Socijalistička Jugoslavija je morala i sama voditi tešku borbu za svoju nezavisnost i ravnopravno mjesto u svijetu. Pored prijetnji, pritisaka i ucjena od strane međunarodne reakcije, u toku rata i u prvim poslijeratnim godinama, nova Jugoslavija bila je izložena i žestokom političkom, ekonomskom i psihološkom pritisku od strane zemalja takozvanog socijalističkog tabora koji je uslijedio poslije Staljinovih kritika i napada na KPJ, poslije rezolucije Informacionog biroa.

Danas je u cijelom svijetu poznato da su stvarni uzroci Staljinovog napada na Jugoslaviju bili u osnovi sasvim druge prirode, od onih koji su izabrani kao formalni povod za kritiku naše Partije, i da je tada zapravo nagovješten jedan historijski neminovan konflikt u međunarodnom radničkom pokretu. Napad na KPJ je predstavljao prvi otvoreni sukob između birokratskog koncepta o socijalističkoj državi i putevima razvitka socijalizma u svijetu, koji je izgrađen u Sovjetskom Savezu pod rukovodstvom Staljina — što, usput rečeno, nikako nije moguće tretirati samo kao neki „kult ličnosti“ — i antidogmatskog prilaza i demokratskog, humanog koncepta socijalističkog društva, koji je došao do izražaja već ranije, a naročito poslije rata — u djelovanju KPJ. Taj koncept, naravno, mi nismo izmislili da bismo time postali pronalazači nekog novog „modela socijalizma“, već se on rađao i oblikovao kao rezultat konkretnih uslova revolucionarne borbe u našoj zemlji i dubokih promjena u savremenom svijetu. Događaji su potvrdili da dileme pred kojima su se našli jugoslovenski komunisti nisu bile nešto

slučajno, niti nešto samo naše. Pokazalo se, naime, da su to, u stvari, bile dileme daljeg razvoja socijalizma uopšte, i kod nas i u svijetu, i da se sa njima susreću i mnoge druge partije i pojedine socijalističke zemlje.

Poznato je da je rukovodstvo KPJ već i ranije, a naročito u toku narodnooslobodilačkog rata, povremeno nailazilo na nerazumijevanje, dolazeći čak i u konflikt sa Staljinovom politikom. U takvoj Staljinovoj politici se očigledno odražavalo i potcjenjivanje snage našeg pokreta i njegove sposobnosti da sam odlučuje o sudbonosnim pitanjima našeg razvitka.

Takav odnos prema revoluciji u našoj zemlji bio je i odraz stanja koje se niz godina stvaralo u Komunističkoj internacionali. Ta međunarodna organizacija, pred kraj svog postojanja, sve više je postajala instrumenat državne politike SSSR, odnosno Staljina i sve je manje poštovala samostalnost pojedinih partija.

Razumljivo je što su, poslije pobjede oktobarske socijalističke revolucije, svi istinski revolucionarni pokreti — među kojima i naš — smatrali svojim internacionalnim dugom bezuslovnu podršku Sovjetskom Savezu, prvoj zemlji socijalizma. Međutim, politička potčinjavanja trenutnim državnim interesima i taktici sovjetske spoljne politike, nanijela je još uoči rata i kasnije, kao i poslije rata, ogromnu štetu pojedinim komunističkim partijama. Takva politika je stvarala birokratske odnose u rukovodstvima partija, sputavala njihovu samoinicijativu i, što je najteže — vodila ih u izolaciju od sopstvene radničke klase i naroda svoje zemlje.

Poslije drugog svjetskog rata, pitanje odnosa sa Sovjetskim Savezom i odnosa u međunarodnom radničkom pokretu uopšte, postalo je još aktuelnije, jer su komunističke partije u mnogim zemljama postale vladajuće, suočavajući se sa potrebom pronalaženja najadekvatnijih puteva za razvitak socijalističkih društvenih odnosa.

Staljin nije priznavao specifičnosti društveno-političkog razvitka u našoj zemlji. U našoj nezavisnosti, samostalnosti Partije, u borbi za demokratizaciju i humane odnose u socijalizmu, staljinisti su vidjeli opasnost za postojeće odnose

među socijalističkim zemljama pa i za odnose unutar tih zemalja. Staljinu je, očigledno, smetala i popularnost KPJ u svijetu i interesovanje za naša iskustva u drugim zemljama i komunističkim partijama, iako ih mi nismo ni tada ni kasnije nikome naturalni. Nosioci shvatanja da je SSSR centar revolucije i uzor socijalizma, nisu se izgleda mogli pomiriti sa tendencijom osamostaljivanja pojedinih partija i pokreta. Zato je trebalo kompromitovati KPJ pred međunarodnim radničkim pokretom, osuditi je za tobožnju izdaju socijalizma i pretvaranje u „kontrarevolucionarnu agenciju imperijalizma” i tako je spriječiti u njenom daljem samostalnom socijalističkom razvitku, što je i bio osnovni smisao akcije Kominforma.

Ako se danas podsjećamo na taj period, koji je sigurno bio najteži u poslijeratnom razvitku Jugoslavije, a za mnoge od nas komunisti najteži i u dugogodišnjem revolucionarnom radu, to ne činimo zbog toga što bismo htjeli da raspirujemo stare strasti i mržnju protiv bilo koga. Mi smo se uvijek dosljedno zalagali za dobre i ravnopravne odnose sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama, ističući da razlike u putevima izgradnje socijalizma ne treba da budu prepreka za saradnju, već, naprotiv, podstrek za iskrenu razmjenu mišljenja i iskustava. U tom smislu mi smo podržali stavove XX kongresa KP Sovjetskog Saveza da će svaka zemlja naći svoj put u socijalizam, da bogatstvo formi u izgradnji socijalizma ne smeta već da, naprotiv, jača međunarodni radnički pokret i da se odnosi između komunističkih i radničkih partija i progresivnih pokreta moraju zasnivati na ravnopravnosti i stvarnom međusobnom poštovanju.

Kampanja protiv socijalističke Jugoslavije i sve što joj je uslijedilo, imala je teške posljedice za mnoge partije i razvitak pojedinih socijalističkih zemalja. Naročito velike štete su nanijeli metodi nasilja i narušavanja zakonitosti, gušenje elementarnih prava građana, izopačavanje istine i čudovišne zloupotrebe propagande, kao i mnogi drugi postupci. To je izazvalo političke, ekonomske i etičke konflikte u pojedinim socijalističkim zemljama, doprinijelo raspiri-

vanju hladnog rata i ozbiljno ugrozilo povjerenje u socijalizam kod mnogih ljudi u svijetu.

Nama su 1948. godine neki savjetovali da, tobože u interesu jedinstva međunarodnog radničkog pokreta, prihvatimo nepravedne optužbe, i da se — iz istih razloga, — priklonimo rezoluciji Informbiroa. Razvitak događaja je potvrdio da smo bili u pravu kada tako nešto nismo prihvatili, jer bi takva kapitulacija značila oportunistički i izdajnički samo naše revolucije i naših radnih ljudi — čije smo neograničeno povjerenje uživali — već interesa međunarodnog radničkog pokreta i socijalizma uopšte.

Možemo slobodno tvrditi da smo u odbrani nezavisnosti socijalističke Jugoslavije i prava na sopstveni razvitak svake partije, postupili sa punom odgovornošću pred svojim narodima i pred međunarodnim radničkim i socijalističkim pokretom. Ovo naglašavam zbog toga što se SKJ i kasnije više puta nalazio u situaciji da se od njega, u ime internacionalizma i tobožnjih viših interesa socijalizma, tražilo da se odrekne svojih ideja i stavova, ili se zahtijevalo da se izjasni za međunarodnu politiku koja je u suprotnosti sa njegovim ocjenama i objektivnim interesima širokog socijalističkog i antiimperijalističkog pokreta u svijetu.

Jedan dokumenat takve politike predstavlja i Deklaracija sa savjetovanja komunističkih partija u Moskvi 1960. godine, u kojoj je bio još jedanput proizvoljno i grubo napadnut Savez komunista Jugoslavije. Međutim, sami razvitak događaja rječito je demantovao i taj neprincipijelni stav o Jugoslaviji i mnoge druge stavove te Rezolucije, potvrđujući ujedno opravdanost naših sumnji u vrijednost ovakvih dokumenata.

Ne pretendujući da uvijek moramo biti u pravu, mi smatramo da za svoju politiku odgovaramo, prije svega, pred radnim ljudima i narodima naše zemlje. Ta politika podliježe njihovoj ocjeni i neprekidnom javnom i demokratskom provjeravanju, u kome se i sama potvrđuje i dalje razvija.

Sa izgradnjom novih društvenih odnosa, na bazi samoupravljanja i neposredne demokratije, nastojeći da ostvari-

mo efikasno, humano i demokratsko socijalističko društvo, mi dajemo svoj prilog iskustvima i opštoj teoriji i praksi socijalizma. Uvjereni smo da se socijalizam obogaćuje svakim uspjehom bilo koga pokreta, koji uspješno rješava zadatke svoga doba i svoje sredine, a socijalističke zemlje su uz to i posebno dužne da pokažu svijetu rezultate u izgradnji novih društvenih odnosa. One bi trebalo da daju primjer i svojim međusobnim odnosima, u pogledu dosljednog poštovanja prava svakog naroda na slobodan i svestrani razvitak.

Međutim, mi smo i dalje svjedoci prakse da se, u odnosima među socijalističkim zemljama i komunističkim partijama, načelo internacionalizma ponekad i zloupotrebljava, kako bi se, u njegovo ime, nametnule pojedinim partijama neke jednostrane obaveze, kao da internacionalizam nije, prije svega, odraz svijesti i saznanja svake partije o povezanosti njenih interesa sa međunarodnom borbom protiv reakcije i imperijalizma. U ime internacionalizma, opravdava se obaveznost neke opšte „generalne linije“ koja je, prema dosadašnjim iskustvima, predstavljala ili diktat ili neprincipijelan kompromis između vrlo različitih shvatanja i interesa, jednih partija na račun drugih partija i pokreta što je sve objektivno sputavalo pojedine partije i pokrete u traženju sopstvenih oblika borbe i rješenja u ostvarivanju revolucionarnih ciljeva. U ime tobožnjih viših interesa socijalizma, nastoji se opravdati čak i otvoreno kršenje suvereniteta jedne socijalističke zemlje i upotreba vojne sile radi sprečavanja njenog samostalnog socijalističkog razvitka. Takvo shvatanje internacionalizma nanosi teške posljedice politici komunističkih partija i drugih progresivnih pokreta, kao i međunarodnom antiimperijalističkom frontu uopšte.

Savez komunista Jugoslavije, kao dio socijalističkih i savremenih progresivnih snaga u svijetu uopšte uspijevao je da razvije svestranu i široku ravnopravnu saradnju sa komunističkim i radničkim partijama kao i sa antikolonijalnim i antiimperijalističkim oslobodilačkim pokretima. U tome se dosljedno pridržavao načela ravnopravnosti i prava na sopstveni put socijalističkog razvitka, što je bilo zapisa-

no u Beogradskoj deklaraciji 1955. godine i potvrđeno u Moskovskoj deklaraciji KPSS i SKJ 1956. godine. Mi ćemo se zalagati za poštovanje tih principa, kako u bilateralnim odnosima, tako i u svim oblicima međunarodne saradnje komunističkih i drugih radničkih i ostalih progresivnih pokreta.

Mi, komunisti Jugoslavije, ne smatramo da smo pronašli odgovore za sve savremene dileme socijalizma i svjesni smo problema, teškoća, pa i slabosti u sprovođenju naše sopstvene politike. Neka rezultati u razvitku novih društvenih odnosa, stepen humanizacije i slobode našeg društva, dostignuća u stvaranju uslova života radnih ljudi i zadovoljavanju njihovih materijalnih i duhovnih potreba, budu mjerilo ispravnosti i uspjeha naše politike i prakse. Neka osnovno mjerilo istinskog internacionalizma i revolucionarnosti našeg Saveza, kao i svake druge revolucionarne radničke partije, bude stvaralački doprinos međunarodnoj praksi i misli socijalizma, stvarnoj borbi protiv imperijalizma, a za mir i nezavisnost naroda, za istinsko oslobođenje rada.

Drugarice i drugovi,

Dozvolite mi, na kraju, da u ime Saveza komunista Jugoslavije toplo pozdravim sve delegacije iz inostranstva, i da im zahvalim što su se odazvale pozivu da prisustvuju proslavi pedesetogodišnjice osnivanja naše slavne KPJ i Devetom kongresu Saveza komunista Jugoslavije. Time vi, delegati iz inostranstva, ne samo da uveličavate ovaj, za našu zemlju veliki datum, već takođe odajete priznanje našoj Partiji za njenu upornu revolucionarnu borbu koju je pedeset godina vodila u interesu naše radničke klase, međunarodne solidarnosti i borbe protiv imperijalizma.

Naša Partija je prošla kroz mnoge teškoće, ponekad i kritične situacije, da bi konačno na čelu radničke klase i naroda Jugoslavije, u herojskoj oružanoj oslobodilačkoj borbi izvojevala to što mi danas imamo.

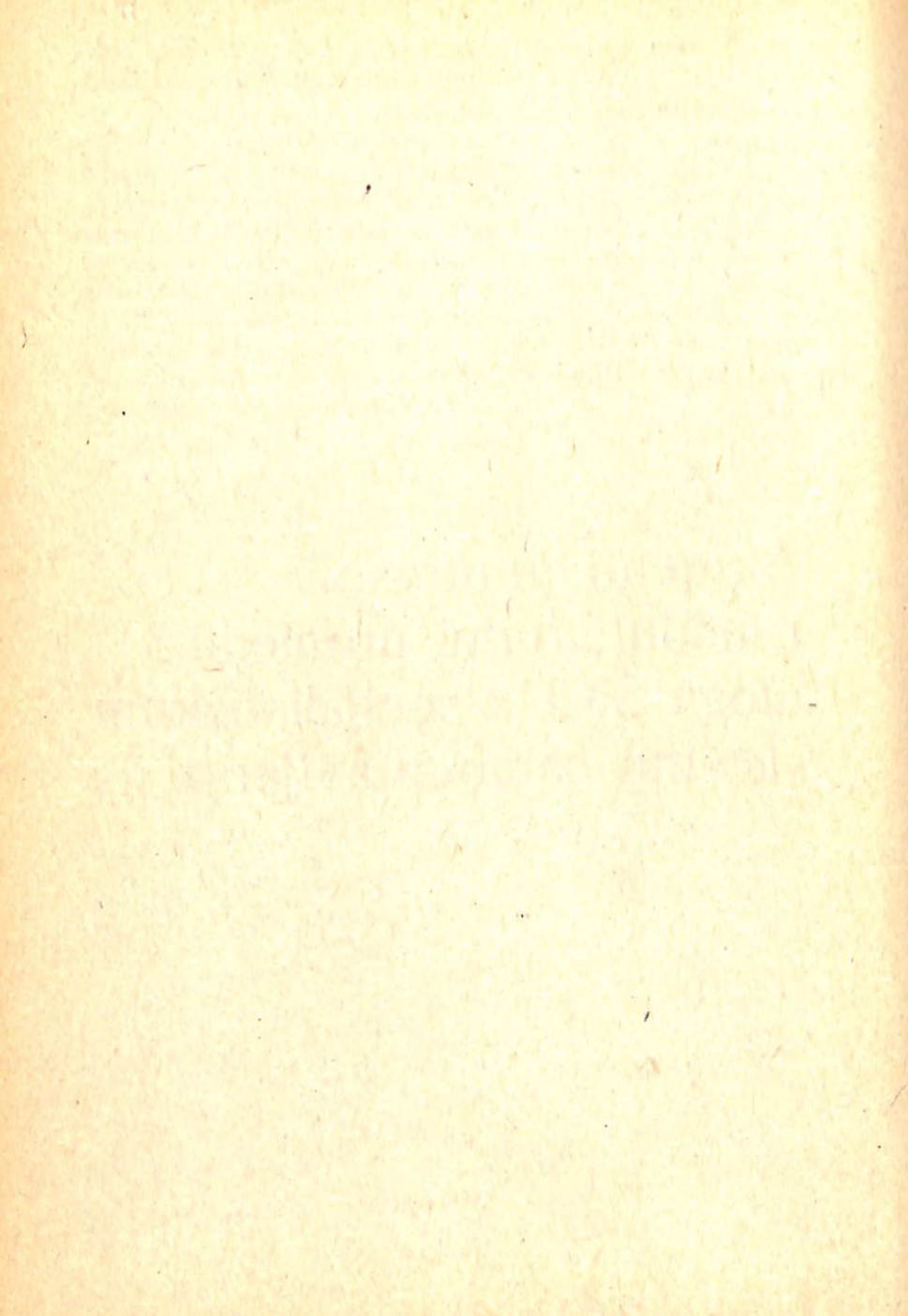
Vi ćete se, drugovi delegati iz inostranstva, na ovom kongresu barem donekle moći da upoznate sa rezultatima

koje su postigli Savez komunista, radnička klasa i svi radni ljudi socijalističke Jugoslavije.

Nama je danas veoma žao što su neke komunističke partije socijalističkih zemalja, i neke druge uključujući i Komunističku partiju Čehoslovačke, otkazale da pošalju svoje delegacije, ne samo na Deveti kongres SKJ, već i na ovu svečanost. Komunistička partija Jugoslavije je uvijek vjerno izvršavala svoju internacionalističku dužnost, bez obzira na to kakvih i koliko žrtava ju je to stajalo. Navikli smo na to da nam se te žrtve ne priznaju kada se radi o trenutnim političkim motivima, ali to još više u očima progresivnog svijeta podiže ugled Saveza komunista Jugoslavije i njegove historijske dosljednosti.

Josip Broz Tito

Aktuelni unutrašnji
i međunarodni problemi i
-uloga SKJ u socijalističkom
sistemu samoupravljanja



UVODNO IZLAGANJE PREDSEDNIKA SKJ JOSIPA BROZA TITA

Drugarice i drugovi delegati,

Mislim da ćete se složiti da svoj referat ne čitam, jer je to prilično opširan dokumenat koji ste dobili prije nekoliko dana i imali ste priliku da se s njim upoznate. Pošto je to jedini referat na Kongresu, u njemu je, uglavnom, obuhvaćeno sve ono o čemu bi trebalo da se na ovom, IX kongresu SKJ, zauzmu jasni stavovi i donesu odgovarajući zaključci.

Razumije se da će diskusije o referatu, prijedlogu rezolucije, statutu i ostalim kongresnim materijalima, za koju želim da bude što plodnija, doprinijeti da se mnoge stvari svestrano osvijetle i da se onda, na osnovu toga, jasno utvrde pravac i način djelovanja Saveza komunista i donesu korisni stavovi i odluke.

Pred ovim Kongresom su krupni zadaci, koje je nametnuo naš dinamični privredni, politički, kulturni i društveni život uopšte. Prema tome, smatram da moramo biti svjesni činjenice da za sve ovo, o čemu ovdje budemo raspravljali, zauzimali stavove i donijeli zaključke, preuzimamo veliku odgovornost pred radničkom klasom i svim radnim ljudima naše zemlje, kao i pred međunarodnim radničkim pokretom i svim naprednim i miroljubivim snagama svijeta.

MEĐUNARODNI ODNOSI

Ovaj naš Kongres održava se u vrijeme kada je situacija u svijetu veoma složena. Naša zemlja aktivno nastoji da što više doprinese raščišćavanju te situacije, smanjenju

postojeće zategnutosti i očuvanju mira, kojem neodoljivo teže narodi svijeta.

Želim da se ovdje ukratko osvrnem na neka pitanja iz spoljne politike i međunarodnih odnosa, jer se u mom referatu o tome opširno govori.

Za razvoj međunarodnih odnosa od VIII kongresa SKJ do danas karakterističan je sukob dvije glavne tendencije u pogledu odnosa među narodima.

Na jednoj strani, svjedoci smo sve snažnijih zahtjeva za uspostavljanjem takvih odnosa među državama koji bi mogli da obezbijede mir i ravnopravnost svih. To je posebno došlo do izražaja u politici i nastojanjima naroda i država Afrike, Azije i Latinske Amerike. Ali ne samo kod njih. Povećavao se i broj zemalja — uključujući čak i one koje su, na jedan ili drugi način, povezane sa raznim vojno-političkim grupacijama — koje danas sve odlučnije nastoje da im se prizna odgovarajuća uloga u međunarodnom životu i da svoje odnose sa drugim državama razvijaju na ravnopravnoj osnovi. Neke evropske zemlje, na primjer, krenule su tim putem.

Na drugoj strani, takva pozitivna kretanja nailazila su na grčevit otpor snaga imperijalizma i hegemonizma koje pribjegavaju upotrebi sile i raznim vrstama pritiska, posebno na novooslobođene zemlje i zemlje u razvoju uopšte. Zato se u međunarodnim odnosima stalno održavalo stanje zategnutosti, što je onemogućavalo rješavanje postojećih međunarodnih problema, a ujedno je dovodilo i do stvaranja novih žarišta sukoba u raznim dijelovima svijeta.

Agresija Izraela protiv arapskih zemalja, sa svim što je iza toga uslijedilo, opasno je ugrozila mir u oblasti Mediterana. Nesumnjivo je da je u interesu svih mediteranskih zemalja da se ovo područje pretvori u zonu mira i međunarodne saradnje.

Nastojanja dviju velikih sila da izbjegnu međusobnu konfrontaciju su, sigurno, pozitivna, jer se na taj način smanjuje opasnost od opšteg rata. Ali sporazumijevanje samo između dvije ili nekoliko velesila ne smije da ide na račun malih i srednjih naroda, jer i oni imaju pravo da govore

o svojim interesima, o svojoj sudbini i da učestvuju u rješavanju opštih svjetskih problema. U protivnom, to ne bi obezbijedilo mir i sigurnost drugih, a naročito malih naroda, a to znači da ne obezbjeđuje ni mir uopšte. Štaviše, to bi dalje komplikovalo i onako tešku međunarodnu situaciju.

U svojoj spoljnoj politici, socijalistička Jugoslavija se uvijek zalagala za popuštanje međunarodne zategnutosti i za ostvarivanje politike aktivne miroljubive koegzistencije. Dosljedno sprovodeći svoju pricipijelnu spoljnu politiku, socijalistička Jugoslavija se maksimalno angažovala u OUN, na međunarodnim skupovima i drugdje za miroljubivo rješavanje međunarodnih sporova, na bazi poštovanja nezavisnosti, ravnopravnosti i suvereniteta svih zemalja. Dosljedno smo se zalagali za potpunu dekolonizaciju u Africi, Aziji i drugdje i za pružanje pomoći zemljama u razvoju bez miješanja u njihov unutrašnji razvitak. Odlučno smo istupali protiv agresivnog rata SAD u Vijetnamu. Osudili smo agresiju Izraela protiv arapskih zemalja. Izrazili smo duboko neslaganje sa akcijama koje su imale za cilj da narodima ČSSR onemoguće da sami odlučuju o svom putu izgradnje socijalizma. Ukratko: suprotstavljali smo se i suprotstavljamo se politici sa pozicija sile za rješavanje međunarodnih sporova, bez obzira čime se takva politika nastoji pravdati.

SPOLJNA POLITIKA JUGOSLAVIJE UBUDUĆE

Jugoslavija će nastaviti dosadašnju politiku saradnje sa svim zemljama, na bazi ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja, i produžiće sa akcijama koje imaju za cilj popuštanje zategnutosti u međunarodnim odnosima. Pridržavajući se principa aktivne i miroljubive saradnje sa svim zemljama, bez obzira na razlike u društvenim sistemima, naša zemlja je u praksi postigla krupne rezultate u razvitku odnosa sa mnogim zemljama širom svijeta. Kao primjer dobrih odnosa između zemalja sa različitim društvenim sistemima mogu da navedem naše odnose sa susjednom Italijom, sa kojom razvijamo veoma dobru i korisnu saradnju. Slično je i sa odnosima naše zemlje sa Austrijom, Francuskom,

Velikom Britanijom i drugim zemljama Evrope; ti odnosi razvijaju se sve bolje a o tome govori, pored ostalog, i uki-danje viza sa mnogim zemljama. Takvi odnosi predstavljaju veliki doprinos učvršćenju mira i stabilizaciji prilika u ovom dijelu svijeta.

Nova konferencija nesvrstanih i drugih zemalja koje se zalažu za politiku aktivne i miroljubive koegzistencije pred-stavljaće jedan od neposrednih koraka u naporima da se smanji zategnutost u međunarodnim odnosima. Što se tiče organizovanja konferencije na vrhu nesvrstanih i drugih zemalja, mi polazimo sa stanovišta da nije važan datum, već usklađivanje stavova i suština odluka koje treba doni-jeti na takvom skupu. Zato je za tu konferenciju potrebno dobro pripremiti platformu na osnovu koje će moći da se okupi što veći broj zemalja. Mi smatramo da konferencija nesvrstanih neće oslabiti, već naprotiv — ona će ojačati ulogu Ujedinjenih nacija.

MEĐUNARODNI REVOLUCIONARNI I RADNIČKI POKRET

Iako u međunarodnom radničkom pokretu ima dosta neriješenih problema i teškoća, ipak možemo konstatovati da su ojačale one snage u revolucionarnim i progresivnim pokretima koje se zalažu za ravnopravne odnose među po-kretima i partijama, i za pravo svake partije i pokreta da utvrđuje svoj program i politiku u skladu sa interesima radničke klase i naroda svoje zemlje, što je, ubijedeni smo, i u interesu jačanja međunarodnog radničkog pokreta u cjelini. Svaki pokušaj da se tim partijama i pokretima nametnu stavovi jedne partije ili države, ili iz jednog centra — u direktnoj su suprotnosti sa interesima razvoja socija-lizma i nastojanjima da se uspostavi trajan mir u svijetu. Ostajući dosljedno na principima saradnje sa svim parti-jama i pokretima na bazi ravnopravnosti, Savez komunista Jugoslavije se ne slaže sa pokušajima koji imaju za cilj stvaranje nekog novog međunarodnog centra koji bi kočio revolucionarni razvitak i ometao stvaralačku inicijativu po-jedinih komunističkih partija i progresivnih pokreta. Pouke

iz prošlosti, a naročito iskustva KPJ, dovoljno jasno pokazuju negativne posljedice takvih odnosa u međunarodnom revolucionarnom radničkom pokretu.

Želim da istaknem da su naš unutrašnji društveni razvitak, podizanje životnog standarda, a posebno uspjesi koje postižemo u daljem usavršavanju socijalističkog sistema samoupravljanja, dosljedna politika ravnopravnosti naroda i učvršćivanja jedinstva naše socijalističke zajednice — naš najbolji i najefikasniji doprinos jačanju međunarodnog revolucionarnog i progresivnog pokreta.

NAŠ UNUTRAŠNJI RAZVOJ

Mislim, prije svega, da je potrebno da se na ovom, IX kongresu SKJ, posveti naročita pažnja našim privrednim problemima. Nalazimo se u jeku sprovođenja privredne i društvene reforme. U dosadašnjem sprovođenju reforme postignuti su dobri rezultati, ali oni su mogli biti još veći da nije bilo oklijevanja, kolebanja, pa čak i otpora od strane jednog dijela komunista. Bilo je i drugih slabosti koje su kočile sprovođenje reforme, a koje smo sagledali, i na ovom Kongresu moramo o njima otvoreno govoriti, zauzeti naše stavove i donijeti konkretne odluke.

Da bismo ubuduće mogli da sprovodimo doslijedno i bez kolebanja zaključke koje ćemo usvojiti na ovom Kongresu, ne smijemo zaboraviti, prije svega, da je SKJ revolucionarna organizacija, u kojoj nema mjesta oportunistu i nedisciplini u sprovođenju odluka, koje je većina donijela poslije iscrpnog i svestranog razmatranja.

Sa razvitkom socijalističke demokratije nisu se smanjili, već naprotiv — povećali su se uloga i odgovornost Saveza komunista. Naravno, u promijenjenim uslovima bilo je neophodno mijenjati i oblike i način djelovanja. Reorganizacija SKJ izvršena je upravo zbog toga da bi on, u sve razvijenijim odnosima samoupravljanja i uslovima intenzivnog privređivanja, mogao efikasno da izvršava svoje zadatke. Zato se i treba energično suprotstaviti svima koji,

pozivajući se na socijalističku demokratiju, pokušavaju da umanje vodeću idejno-političku ulogu SKJ, kao i svima koji reorganizaciju shvataju tako kao da bi SKJ trebalo da postane nekakav diskusioni klub. Mi moramo u redovima SKJ zaoštravati osjećanje odgovornosti, i članova i foruma. U tom pogledu naročito bilo je slabosti, neodgovornosti, samovolje i nediscipline kod ne malog broja komunista i foruma.

Svaki od naših poslijeratnih kongresa imao je neke specifične karakteristike i zadatke. Peti kongres KPJ, 1948. godine, imao je težak zadatak da odbrani našu Partiju od neopravdanih optužbi i da dokaže njeno proletersko i revolucionarno porijeklo i obilježje. Na njemu je trebalo da odbranimo naše pravo da gradimo socijalizam na osnovu specifičnih uslova u našoj zemlji i da — za svoj rad, u prvom redu, odgovaramo pred svojom radničkom klasom i našim narodima.

Na Šestom kongresu KPJ, 1952. godine, utvrđen je osnovni pravac našeg društvenog razvoja na osnovama samoupravljanja, a ujedno je otpočelo i mijenjanje naše revolucionarne organizacije u skladu sa novim društvenim uslovima i potrebama u prelasku od državnog centralističkog upravljanja na socijalističko samoupravljanje. Na našem Sedmom kongresu 1958. godine donijeli smo Program SKJ, čije je postavke praksa potvrdila. Na Osmom kongresu SKJ 1964. godine učinili smo krupan korak naprijed u otvaranju perspektive, u jačanju materijalne osnove radnih organizacija i u prenošenju proširene reprodukcije na radne organizacije. Tada su postavljene idejne osnove i stvoreni preduslovi za privrednu i društvenu reformu.

Na ovom Kongresu treba da sagledamo da li smo izvršili sve zadatke, i ako nismo, koji su bili uzroci tome, a takođe da ukažemo na puteve daljeg razvoja, da otvorimo jasnu perspektivu i da, na osnovu svega toga, donesemo efikasne odluke koje će obavezivati sve članove SKJ da ih disciplinovano izvršavaju.

U vremenu od Osmog do Devetog kongresa SKJ ostvarene su duboke promjene u društveno-ekonomskom i politi-

čkom sistemu i postignut je značajan privredni napredak naše zemlje.

Jedan od najznačajnijih rezultata privredne reforme izražen je u postepenom uspješnom prelaženju od ekstenzivnog na intenzivni način privređivanja i u efikasnoj borbi protiv inflacije, nestabilnosti i porasta cijena osnovnih proizvoda. Za privredni rast u proteklom periodu koji je donekle bio sporiji, karakteristično je i bitno to da je ostvaren u uslovima dubokih promjena u kvalitetu privređivanja, tj. u znatno zaoštrenim uslovima ekonomičnijeg poslovanja, povećane produktivnosti rada, proširivanja asortimana i kvaliteta proizvoda, većeg prilagođavanja zahtjevima tržišta i preorijentacije na nove kvalitetne proizvode. Takva kretanja su rezultat osamostaljivanja privrednih organizacija, što je podsticalo inicijativu, bolje poslovanje, modernizaciju i šire udruživanje u privredi.

Odlučno smo se orijentisali i na jačanje materijalne osnove radnih organizacija. Možemo, svakako, ocijeniti, kao značajan rezultat, to da danas neposredni proizvođači raspolažu sa znatno većim dijelom ukupnog društvenog proizvoda nego ranije, bez obzira što još nismo postigli, ni po obimu ni po strukturi, ono što smo željeli. To se naročito odnosi na stepen raspolaganja akumulacijom i odlučivanja o proširenoj reprodukciji. U uslovima djelovanja zakona tržišta i robne proizvodnje kao i brzih promjena u savremenoj tehnologiji samo jake privredne organizacije mogu da budu stvarni pokretači i nosioci materijalnog napretka.

Napravili smo odlučan zaokret i u pogledu uključivanja u međunarodnu podjelu rada, iako smo se baš u toku posljednjih nekoliko godina susretali sa velikim teškoćama, ne samo sa oštrom konkurencijom na gotovo svim tržištima, već i sa raznim vještački podignutim barijerama i preprekama. Smanjujući platni deficit i obezbjeđujući postepeno porast deviznih rezervi, uspjeli smo da postignemo i održimo stabilnost dinara i u odnosu na inostranstvo. Iz godine u godinu, ne samo da povećavamo obim robne razmjene, već stalno proširujemo i druge oblike i metode privredne saradnje sa inostranstvom.

Takvom politikom stalno smo jačali ekonomsku osnovu samoupravljanja. Naši proizvođači, primjenjujući sve više razne oblike samoupravnog dogovaranja osposobljavali su se kao stvarni nosioci privređivanja i uporedo s ovim stalno se smanjivala uloga države. U stvaranju i raspodjeli dohotka više smo objektivizirali primjenu načela raspodjele prema rezultatima rada i ujedno smo znatno smanjili uticaj i odlučivanje faktora izvan privrede.

Sve to što smo do sada postigli, omogućiće nam da i dalje uspješno jačamo i razvijamo našu privredu, da smanjujemo razlike u stepenu razvijenosti između pojedinih krajeva naše zemlje i da obezbjeđujemo stalan porast životnog standarda. Zbog toga, kurs privredne i društvene reforme mora i dalje da bude osnova politike našeg razvoja i dogovaranja u samoupravnom sistemu.

U novim, zaoštrenim uslovima privređivanja, jasnije su se ispoljili društveni problemi koji su i od ranije postojali, samo što su bili u izvjesnom smislu prikrivani. Neki su se, istina, i zaoštrili, a bilo je i raznih deformacija. Moramo takođe priznati da nismo dovoljno uspješno rješavali sve probleme, među koje spada, u prvom redu, nezaposlenost, i da se nismo dovoljno energično borili protiv raznih deformacija i anomalija.

U posljednje vrijeme sve više je dolazilo do nezadovoljstva kod jednog dijela članova SKJ i radničke klase zbog nedovoljno energične borbe SKJ za uklanjanje raznih deformacija i rješavanje postojećih problema. Jedan dio nezadovoljstva proističe i zbog nepoznavanja suštine i uzroka pojedinih deformacija, tako da kritika često ne pogađa prave ciljeve. Sve je to kod jednog broja radnih ljudi dovelo do gubljenja perspektive, do nevjerice u socijalistički samoupravni sistem. Zadatak je ovog Kongresa da energično likvidira sve te slabosti, a mi takav odlučan kurs možemo da ostvarujemo, jer za to imamo podršku naših radnih ljudi koji to i traže.

Mislim da je, u periodu od Osmog kongresa do danas, bilo i suviše nebudnosti, liberalizma i podcjenjivanja potrebe oštrije borbe protiv raznih reakcionarnih elemenata,

kao i protiv konzervativnih i dogmatskih snaga koje imaju podršku izvjesnih snaga izvana. U posljednje vrijeme primjećuje se da su sve te snage na istoj liniji, na istim pozicijama u pokušajima da se iskorišćavanjem pojedinih slabosti, deformacija i raznih još neriješenih problema, kompromituje sistem radničkog i društvenog samoupravljanja. Treba da smo svjesni da te snage ne miruju, naprotiv, njihova destruktivna aktivnost je u posljednje vrijeme u porastu i zbog toga što se Savez komunista previše bavio samim sobom, a premalo se angažovao u idejnoj borbi. Protivnici samoupravnog socijalizma pokušavaju da unesu u redove radničke klase, radnih ljudi i omladine demoralizaciju i besperspektivnost.

Neki vide rješenje u politici „čvrste ruke“, a pri tome zaboravljaju na ogromnu snagu idejno-političke borbe SKJ protiv svih protivnika našeg sistema radničkog i društvenog samoupravljanja.

S druge strane, razni nacionalistički elementi, ustaše, četnici i bjelogardisti, povezani sa ostacima najreakcionarnijih grupa iz crkvenih krugova, raspiruju nacionalizam i šovinizam, te vode otvorenu borbu protiv socijalističkih društvenih odnosa i izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Vrijeme je da se svi komunisti trgnu iz učmalosti i da povedu beskompromisnu borbu protiv svih neprijatelja naše stvarnosti. Na to nas obavezuju i žrtve koje su pale u borbi za ono što mi danas imamo.

Drugarice i drugovi,

Opredjeljujući se za robnu privredu i neophodnost priznavanja zakonitosti tržišta, mi se nismo odrekli planiranja, niti društvene intervencije od osnovnih do najviših organa samoupravljanja. Mi svakako ne idealizujemo robnu privredu, već je prihvatamo kao nužnost na sadašnjem stepenu razvitka. Ali naša politika jeste da već sada, u uslovima robonovčanih odnosa, što više usmjeravamo razvitak u pravcu izgradnje/istinskih socijalističkih društvenih odnosa i afirmisanja uloge radnog čovjeka, polazeći od načela nagrađivanja prema radu. Međutim, valja konstatovati da Sa-

vez komunista Jugoslavije nije uvijek imao dovoljno uspjeha u objašnjavanju društvenih ciljeva, i neposrednih i dugoročnih, kojima težimo i koje smo jasno formulisali u našem Programu.

Potrebno je da snažno istaknemo da je dosadašnja praksa, bez obzira na slabosti i deformacije, dokazala apsolutnu opravdanost i veliku vrijednost socijalističkog samoupravljanja, kao i nužnost ekonomske i društvene reforme. I od toga — nema odstupanja.

Mi smo ostvarili veliki napredak u razvitku socijalističke demokratije. Kod nas vlada u svim oblastima društvenog djelovanja i stvaralaštva slobodna atmosfera. To, međutim, iskorišćavaju i snage koje su protiv socijalizma uopšte, i one koje su protiv samoupravljanja. Dok se jedni zalažu za povratak na stari višepartijski sistem, drugi bi htjeli administrativni socijalizam, a pri tome se i jedni i drugi koriste istim sredstvima u pokušajima da kompromituju naš sistem radničkog i društvenog samoupravljanja, a posebno se služe raspirivanjem nacionalizma i šovinizma. I treba imati na umu da je takva djelatnost u porastu.

Sve te pojave neće, naravno, uticati na mijenjanje našeg jasnog kursa u produbljivanju socijalističke demokratije. Bila bi najveća greška ako bismo odstupili ili zastali na tom našem putu socijalističke demokratije. Ali, treba jasno da kažemo da socijalistička demokratija nije i demokratija za antisocijalističke elemente i da njima, prema tome, nećemo dozvoliti da, u ime slobode i demokratije, rovale protiv našeg samoupravnog sistema i protiv jugoslovenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti. Isto tako, socijalistička demokratija ne znači da se Savez komunista odriče idejno-političke borbe. Naprotiv, što je demokratija razvijenija, tim više bi trebalo da bude i kvalitetno sadržajnija idejno-politička borba. Savez komunista je to do sada zanemarivao, i mnoga njegova rukovodstva trošila su veliku energiju u raščišćavanju i nekih relativno manje značajnih pitanja, naročito u međusobnim odnosima, umjesto da je težište njihove djelatnosti bilo u idejno-političkoj borbi. To su itekako dobro osjetile razne neprijateljske snage. One

su iskorišćavale međuprostor koji se bio stvorio. Zato Savez komunista mora da pojača idejno-političku djelatnost i da energično otklanja vakuum u tom pogledu.

Savez komunista treba da se bori protiv liberalističkih shvatanja, protiv lažnog poimanja demokratije kao apsolutne slobode u svemu i za svakoga, kao i protiv lijevog sektašenja i radikalizma, čiji zastupnici izbacuju lažne parole o nekakvoj opštoj pravdi i jednakosti, ignorišući načelo nagrađivanja prema radu i ne vodeći računa o našim današnjim stvarnim materijalnim mogućnostima. Mi se moramo energično suprotstaviti pojavama političke i socijalne demagogije, koje su kod nas, u posljednje vrijeme, uzele priličnog maha. Iz iskustva radničkog pokreta dobro se zna da demagogija vodi u besperspektivnost i da ide na štetu stvarnih interesa radničke klase i radnih ljudi. Politička i socijalna demagogija znače zavaravanje i obmanjivanje radnih ljudi, sputavanje njihove stvaralačke djelatnosti, skretanje njihove pažnje sa stvarnih problema. Revolucionarni pokret, kao što je naš, treba pošteno da govori radnim ljudima i o bolnim problemima našeg društva i da otvoreno objašnjava šta je danas realno, a šta nije, šta se može već danas postići, a šta sutra, ili tek za jedno duže vrijeme.

Jedan od naših najtežih problema je svakako nezaposlenost. Cilj našeg socijalističkog društva je jasan: ostvariti punu zaposlenost. Ali, to moramo postići na osnovama intenzivnog privređivanja, a nikako vraćanjem na ekstenzivno privređivanje. Zato moramo pravilno objašnjavati da su radikalni zahtjevi o nekakvom dekretiranju bržeg i potpunog rješavanja problema zapošljavanja, — nestvarni i da, kao takvi, predstavljaju demagogiju. U isto vrijeme treba da se odupremo i onim inertnim shvatanjima, po kojima se u uslovima intenzivnog privređivanja ne mogu otvarati nova radna mjesta. Takva menadžersko-tehnokratska shvatanja su opasna isto toliko koliko i sektaško-radikalna zastranjivanja. Iz iskustva, poslije donošenja Smjernica CKSKJ prošle godine, pokazalo se da se i u uslovima intenzivnog privređivanja, uz jače angažovanje svih radnih organizacija i

svih predstavničkih organa, može brže rješavati problem nezaposlenosti.

Potrebno je uopšte istaći da inertnost predstavlja ozbiljnu opasnost za naš društveni i privredni razvitak. Savez komunista, kao i samoupravni organi i predstavnička tijela ne bi smjeli da olako prelaze ni preko jednog problema u našem društvu niti, pak, da rješavanje prepuštaju stihiji.

Kod nas postoje i pogrešna shvatanja o tome da samoupravljanje znači atomizaciju društva na samostalne i međusobno nepovezane jedinice. Otuda se ponekad javljaju shvatanja da svako rješavanje društvenih problema na nivou republike ili federacije predstavlja etatizam. Mi moramo takva shvatanja strpljivo raščišćavati. Razvijeni samoupravni sistem pretpostavlja i širu integraciju na svim nivoima, i na nivou republike i federacije. Jačanje materijalne osnove i samostalnosti radnih organizacija ne znači umanjivanje već, naprotiv, pretpostavlja i jačanje — istina izmjenjene — uloge odgovornih društvenih i upravnih organa, a posebno predstavničkih tijela, opštinskih skupština, republičkih skupština i Savezne skupštine.

Sa novim ustavnim promjenama učinjen je značajan napredak u daljem razvitku našeg političkog sistema. Od posebnog je značaja nova uloga Vijeća naroda, bez kojeg je nemoguće zamisliti uspješno funkcionisanje Savezne skupštine u mnogonacionalnoj državi. Sada su jasno definisane i uloga republika i uloga federacije. Vijeće naroda, zahvaljujući tom novom položaju i ulozi, pružće objektivne mogućnosti da se definiše takva zajednička politika federacije koja će biti rezultat interesa svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Sa takvom novom ulogom Savezne skupštine, koja treba da postane u punom smislu najvažnije mjesto društvenog dogovaranja i zajedničkog demokratskog kreiranja politike naše federacije, stvaraju se i mnogo povoljniji uslovi za odgovorno, ali i dovoljno samostalno, djelovanje Saveznog izvršnog vijeća i drugih izvršnih organa federacije. Svakako je neophodno da danas, kada su znatno porasle kompetencije opština i republika, ojačamo političke i izvršne centre federacije, kako bi uspješno mogli

da izvršavaju zadatke iz nadležnosti koje im po Ustavu pripadaju.

U širokim pripremama za ovaj Kongres, u diskusijama u organizacijama Saveza komunista, posebno na republičkim kongresima, kao i u širokoj javnosti, postignut je visok stepen jedinstva, ne samo u načelnim pogledima na pravac našeg društvenog razvitka, već i što se tiče konkretne politike koju treba da ostvarujemo. No, treba ipak istaći da su ostala otvorena još neka pitanja privrednog sistema. Smatrali smo da moramo dobro pripremiti njihovo rješavanje, jer bi svako forsiranje moglo da dovede do brzopletih, pa time i nimalo korisnih odluka. To što otvoreno priznajemo da postoje još neraščišćeni pogledi o nekim instrumentima, — ni u čemu ne umanjuje naše jedinstvo. Mi smo i onako uvijek bili protiv formalnog jedinstva, i zalagali smo se za stvarno jedinstvo pogleda i akcija. Ta pitanja, koja još nisu raščišćena, u osnovi su daleko manjeg značaja u odnosu na ono u čemu je postignuto naše puno jedinstvo. Zato ne bismo smjeli da dozvolimo nikome da ta neriješena i još neraščišćena pitanja iskorišćava za svoje politikantske ili karijerističke ciljeve.

Neophodna je takođe i borba protiv oportunističkih tendencija da se odgovornost za neraščišćene probleme privrednog sistema prebacuje na federaciju i da se stvara lažna predstava o odnosima između federacije i naših republika. Rješavanje problema privrednog sistema, kao i svih ostalih, predstavlja zajedničku obaveznu svih organa samoupravljanja i svih predstavničkih tijela. Samo zajedničkim naporima moći ćemo usavršavati uslove privređivanja, dalje izgrađivati naš privredni sistem i rješavati sve osnovne probleme našeg društva.

Drugarice i drugovi,

Jedna je od najvećih slabosti Saveza komunista u tome što je relativno mali broj radnika i neposrednih proizvođača u njegovim redovima. Neshvatljivo je da u sve razvijenijem samoupravljanju, kada se proširuje krug neposrednih proizvođača koji učestvuju u organima samoupravljanja

nja, sve do nedavno nije došlo do povećanja broja članova Saveza komunista iz redova radnika i ostalih neposrednih proizvođača. Sve organizacije i rukovodstva Saveza komunista, od opštinskih konferencija i komiteta do najviših foruma, premalo su pažnje poklanjali socijalnoj strukturi članstva. To, međutim, nije formalno, već politički sadržajno i duboko principijelno pitanje. Nedovoljan i suviše mali broj radnika i neposrednih proizvođača u Savezu komunista može da ima dalekosežne negativne posljedice za naš revolucionarni pokret. Jer, to bi moglo da dovede do odvajanja Saveza komunista od njegove baze. Odlučan kurs u naporima da se izmijeni, odnosno popravi socijalna struktura članstva, da se u Savez komunista prima što veći broj radnika treba da dovede do toga da neposredni proizvođači neposrednije izražavaju svoje težnje i poglede i da aktivnije utiču na formiranje politike Saveza komunista na svim nivoima.

U posljednje vrijeme porastao je broj članova Saveza komunista iz redova omladine. Tačna je konstatacija da je podmlađivanje Saveza komunista jedan od velikih rezultata u dosadašnjem ostvarivanju njegove reorganizacije. Međutim, to što je do sada postignuto ne bi ipak smjelo da stvara utisak kao da je Savez komunista već dovoljno učinio na privlačenju mladih ljudi u svoje redove, na upoznavanju mlade generacije sa Programom Saveza komunista i njenom angažovanju u borbi za ciljeve našeg pokreta.

Savez komunista Jugoslavije moći će s uspjehom da otvara perspektivu daljeg socijalističkog razvoja samo ako se u svojim redovima i u čitavom našem društvu bude energično borio protiv svih negativnih pojava i raznih tuđih shvatanja, kao i protiv prakticizma i tehnokratizma. Jer i prakticizam vodi zanemarivanju stvarnih potreba društva i predstavlja opasnost da se revolucionarni pokret odvoji od svoje baze. Stvaralačka snaga radnih masa može da dolazi do punog izražaja samo ako revolucionarni pokret u praksi stalno provjerava svoja shvatanja i stavove, oslanjajući se pri tome na marksističku naučnu analizu.

Drugarice i drugovi,

Dozvolite mi da sada, na kraju, kažem nekoliko riječi o nekim pitanjima organizovanja našeg najvišeg rukovodstva Saveza komunista Jugoslavije. S obzirom na mnogo-brojne probleme i zadatke, koji stoje pred nama u narednom periodu, s obzirom na današnju političku situaciju u svijetu i potrebu energičnijeg otklanjanja svih skretanja, kao i čvršćeg rukovođenja na planu unutrašnjeg razvitka neophodno je da u centru SKJ bude jedno mnogo jače rukovodstvo nego do sada. Naime, da novo centralno rukovodstvo treba da bude čim jače po sastavu, kako bi bilo sposobno da obezbijedi jedinstvo Saveza komunista i njegov autoritet. To se odnosi ne samo na Predsjedništvo Saveza komunista Jugoslavije, nego i na njegov izvršni organ — Izvršni biro Predsjedništva.

Kad govorim o Izvršnom birou želim da objasnim da smo, u konsultacijama koje smo imali sa rukovodstvima iz svih republika, došli do zajedničkog gledišta da je potrebno da ojačamo centar rukovodstva Saveza komunista, a posebno Izvršni biro Predsjedništva SKJ, s tim da tu dođu neki sadašnji predsjednici i sekretari centralnih komiteta ili neki drugi rukovodeći drugovi iz svih šest republika.

Iako su pomenuti drugovi na republičkim kongresima birani na te funkcije kao najbolji i najsposobniji, danas smo već na takvom nivou u pogledu broja i sposobnosti kadrova, da u republikama ima drugova i drugarica koji po svojim kvalitetima mogu uspješno da ih zamijene.

Međutim, Savezu komunista Jugoslavije potreban je jedan jak izvršni organ Predsjedništva koji će kolektivno raditi i u kome neće biti ni prvoga, ni drugoga, ni trećega. U Izvršni biro Predsjedništva SKJ, prema tome, treba da dođu iz svake republike po dva istaknuta rukovodioca i po jedan iz autonomnih pokrajina. U Izvršnom birou bilo bi, dakle, 15 članova zajedno sa Predsjednikom SKJ. To će biti efikasno tijelo, u koje će ući i neki mlađi drugovi. Jer, Savezu komunista je potreban kontinuitet. Neki od nas smo već prilično odmakli po godinama, a u najvišem rukovod-

stvu treba da se obezbjeđuje kontinuitet, da se iskustva starijih prenose na mlađe.

Ja mislim, drugarice i drugovi, da ćete se svi složiti da je to potrebno i da će to biti prekretnica u radu Saveza komunista. Mi moramo stvoriti takvo kolektivno rukovodstvo SKJ koje će moći sa uspjehom da izvršava svoje dužnosti i da zajednički snosi odgovornost pred Savezom komunista, pred radničkom klasom i pred narodima naše zemlje.

REFERAT PREDSEDNIKA SKJ JOSIPA BROZA TITA

Drugarice i drugovi,

Uvjeren sam da se svi slažemo u tome da IX kongres Saveza komunista Jugoslavije mora odlučujuće uticati na razvoj socijalističkih društvenih odnosa, na usavršavanje sistema samoupravljanja i na dosljedno sprovođenje pri-vredne i društvene reforme. Naša radnička klasa, svi naši radni ljudi i naša omladina, to s pravom očekuju od našeg Kongresa, što je vrlo jasno došlo do izražaja u organizaci-jama SKJ i u široj javnosti tokom pretkongresnih priprema. U intenzivnim raspravama, vođenim povodom kongresnih dokumenata, dato je i veoma mnogo opravdanih primjedbi, prijedloga i sugestija, kojima naš Kongres treba da posveti punu pažnju.

Nalazimo se na prekretnici koju karakteriše činjenica da smo, na višem stepenu razvitka našeg socijalističkog društva, uočili mnoge nedostatke i slabosti koje moramo energičnije uklanjati, kako bismo mogli obezbijediti i brži ekonomski razvoj i istinske socijalističke društvene odnose.

Moj zadatak je da u referatu ukažem na opšti pravac našeg daljeg društvenog razvitka, na ulogu Saveza komuni-sta u tome, i da istaknem najvažnije zadatke o kojima IX kongres treba da zauzme jasne stavove.

Nikako ne pretendujem da ću u ovom referatu moći da obuhvatim sve ono što je od značaja za naše socijalističko samoupravno društvo, kao i sve probleme koji traže rje-šenja. No, uvjeren sam da će delegati u diskusiji svestrano dopuniti moje izlaganje.

Delegati su imali dovoljno vremena da se upoznaju sa Smjernicama Predsjedništva i Izvršnog komiteta CK SKJ,

sa kongresnim i drugim materijalima, u kojima se detaljno govori o privrednim, političkim, društvenim i ostalim problemima naše socijalističke zajednice. Očekujem da će diskusija na ovom Kongresu efikasno doprinijeti što jasnijem sagledavanju svih negativnih elemenata koji koče naš razvitak, kao i utvrđivanju načina za njihovo uspješno otklanjanje. Duboko sam ubijeden da će naš Kongres zauzeti jasne stavove, a svi mi komunisti smo dužni da se odlučno borimo za njihovo ostvarivanje na djelu.

I

SAMOUPRAVNI DRUŠTVENO-EKONOMSKI ODNOSI I OSNOVNI PRAVCI PRIVREDNOG RAZVOJA

IZMIJENJENI DRUŠTVENO-EKONOMSKI ODNOSI

U vremenu od VIII do IX kongresa SKJ ostvarene su duboke promjene u društveno-ekonomskom i političkom sistemu i postignut je značajan privredni napredak naše zemlje.

Privrednom i društvenom reformom omogućeno je jačanje ekonomske osnove samoupravljanja, osposobljavanje samoupravno organizovanih proizvođača kao nosilaca proširene reprodukcije i bitno smanjivanje uloge države u odlučivanju o dohotku. Uzeli smo kurs na intenzivnije privređivanje, na kvalitetno podizanje proizvodnosti rada, šire uključivanje u svjetsku privredu i prihvatanje svjetskih standarda u proizvodnji. Pošli smo od toga da jačanje uloge proizvođača, kao nosilaca privrednog i društvenog razvoja, i oslanjanje na njihovu inicijativu i stvaralaštvo, istovremeno stvara i uslove za uspješan i svestrani društveni razvoj. Tako jedino i možemo da sa uspjehom proširujemo ekonomsku osnovu našeg društva, da smanjujemo razlike u stepenu razvijenosti pojedinih krajeva naše zemlje, da obezbjeđujemo stalan porast životnog standarda.

Promjene koje smo izvršili u našem sistemu bile su nužne. Samoupravljanje se toliko razvilo i afirmisalo da je

sve više dolazilo u sukob sa velikom otuđenošću viška rada, posebno akumulacije, od proizvođača. Faktori van privrede su ranije odlučujuće uticali na razvoj, jer su raspolagali najvećim dijelom akumulacije. To je bilo žarište sukoba, kočilo je dalji razvitak samoupravnih odnosa, dovodilo do nedovoljne efikasnosti investiranja i do investicija koje su premašivale realne mogućnosti, do nestabilnosti i inflacionih tendencija. Bilo je neophodno da se odlučnim zahvatima ide na stvaranje uslova za napuštanje ekstenzivnog u privređivanju.

Privredna i društvena reforma, kao što smo često isticali, nije nikakav jednokratni akt. Ona predstavlja proces stalnih promjena, koje treba da dovedu do uklanjanja svega što je zaostalo. Te promjene treba da podstiču intenzivan razvoj proizvodnih snaga i da dovedu do mijenjanja svijesti ljudi. Reforma zato nije vremenski ograničena. Zbog toga, glavne pravce našeg djelovanja i u narednom periodu opredjeljuju upravo osnovni ciljevi i zadaci privredne i društvene reforme.

Bez ikakvog pretjerivanja možemo reći da smo u protekle četiri godine postigli zapažene uspjehe. Sada proizvođači neposredno raspolazu sa oko 62 odsto od ukupnog društvenog proizvoda, što predstavlja krupan rezultat, ma koliko da time još nismo zadovoljni. Uslovi sticanja dohotka, reformom su znatno objektivizirani i nešto realnije odražavaju princip raspodjele prema rezultatima rada, iako tu moramo još dosta učiniti. Bitno je smanjen i obim preraspodjele dohotka posredstvom države. Reforma je intenzivno podstakla ekonomsko jačanje samoupravno organizovanih proizvođača, kao nosilaca proširene reprodukcije.

U periodu 1965—1968. g. realni nacionalni dohodak u zemlji povećan je za oko 18 odsto, dakle, prosječno za 4,2 odsto godišnje. Industrijska proizvodnja je povećana za 18 odsto, a samo u 1968. g. za preko 6 odsto. Takav, nešto sporiji rast, u poređenju sa prethodnim periodom, ostvaren je, međutim, u novim uslovima privređivanja, sa odlučnim prelaskom od ekstenzivnog na intenzivan način proizvodnje, uz bitnu promjenu strukture privrede. To je već u velikoj mje-

ri proizvodnja višeg kvaliteta, prilagođena oštrijim zahtjevima tržišta u pogledu proširenja asortimana, napuštanja jednih i uvođenja novih proizvoda, smanjivanja troškova, i slično.

U cjelini gledano, u godinama ostvarivanja reforme, značajno je povećan i životni standard. Ukupna potrošnja u oblasti životnog standarda u periodu 1965—1968. povećana je za oko 20 odsto. To jasno pokazuje da se reforma nije sprovodila i ne sprovodi na račun životnog standarda. To je tako kada stanje posmatramo u cjelini, ali, kad ga ocjenjujemo po granama i radnim organizacijama, onda se vidi da različiti uslovi privređivanja dovode do diferencijacija u kretanju životnog standarda pojedinih kategorija stanovništva. To je sada pitanje koje treba dobro proanalizirati i o kome ovaj Kongres treba da donese jasne odluke.

Značajni uspjesi postignuti su u uključivanju u međunarodnu razmjenu, posebno u povećanju uloge tercijarnog sektora u tome, kao na primjer, međunarodnog transporta, turizma i drugog. Ovo je utoliko značajnije što smo se u proteklim godinama susretali sa velikim teškoćama u izvozu, zbog toga što su u velikom broju evropskih zemalja uvedeni razni oblici ograničenja uvoza, posebno poljoprivrednih proizvoda. Uspjeli smo da smanjimo deficit u bilansu plaćanja, a istovremeno su porasle naše devizne rezerve. Stabilnost dinara je povećana i naša valuta sve više se cijeni. To je rezultat stabilnosti u cijeloj našoj privredi.

Jedna od najvećih teškoća sa kojom smo se sukobili u ovom periodu vezana je za problem zaposlenosti. Raniji ekstenzivni način privređivanja imao je za posledicu brzo povećavanje zaposlenosti. O tome rječito govori činjenica da je broj zaposlenih u periodu 1952—1964. g. povećan za preko dva puta. Međutim, zaoštreni uslovi privređivanja u periodu sprovođenja reforme jasno su razotkrili da je u takvom vrlo brzom rastu zaposlenosti bilo i neracionalnosti, pa je i to jedan od uzroka smanjivanja zaposlenosti u posljednje vrijeme. Kada se prešlo na intenzivno privređivanje došlo je do pojave da, uslijed racionalizacije i modernizacije, neki radnici budu otpušteni, pa su čak neka preduzeća

bila i zatvarana. Zbog toga su bile ograničene mogućnosti zapošljavanja određenog broja radnika, pa čak i kvalifikovanih kadrova. U toku posljednjih mjeseci, međutim, pokazalo se da se postepeno povećava ukupan broj zaposlenih. U 1968. godini zaposlilo se oko 125.000 radnika i stručnjaka, a u toku posljednjih mjeseci prošle godine stopa rasta zaposlenosti kreće se između 3,5—4 odsto. Dalje povećanje zapošljavanja u ekonomski optimalnom obimu može se postići jedino bržim rastom proizvodnje i razvijanjem infrastrukture, kao i tercijarnih i društvenih djelatnosti. To će povećati akumulaciju i prije svega životni standard. Na području tercijarnih djelatnosti, koje kod nas još nisu dovoljno razvijene, i veoma zaostaju za stepenom našeg industrijskog razvitka, postoje velike mogućnosti zapošljavanja.

Nikada do sada nije bila tako jasna orijentacija preduzeća da traže rješenja u svojim proizvodnim programima, i da se ravnaju prema zahtjevima tržišta. Intenzivnije se ostvaruje integracija u privredi na samoupravnoj osnovi, sve više dolazi do uvođenja nove tehnike i savremene tehnologije, stvaraju se nove velike tehnookonomske grupacije na bazi interesa samih proizvođača, mada integracija još uvijek teče sporo u odnosu na stvarne potrebe i mogućnosti, naročito u okviru cijele Jugoslavije.

Ocjenjujući protekli period razvoja, treba imati u vidu da smo, u toku dvadesetak godina poslijeratnog razvoja prošli historijski put transformacije zemlje iz poljoprivredno nerazvijene do srednje razvijene, odnosno do industrijsko-poljoprivredne zemlje. U tom periodu povećali smo društveni proizvod za 3,5 puta, poljoprivrednu proizvodnju za oko dva puta, robnu razmjenu sa inostranstvom za oko 9 puta; osvojili smo niz novih proizvoda koje ranije nismo proizvodili, kao na primjer: brodove, traktore, automobile, radio i TV aparate, aparate za domaćinstvo itd. Društveni proizvod po stanovniku porastao je sa oko 200 dolara u 1947. na oko 600 dolara u 1968. godini. To je ogroman uspjeh na koji, pritisnuti tekućim problemima, često zaboravljamo.

Razvijanjem samoupravnog sistema uspjeli smo da ostvarimo brzi razvoj i duboke ekonomsko-socijalne trans-

formacije u našoj zemlji. Međutim, postignuti stepen privredne razvijenosti još je nizak u odnosu na razvijene zemlje Evrope i svijeta uopšte. Njega posebno karakteriše disproporcija između razvijenih i nedovoljno razvijenih krajeva, zaostajanje tehničke strukture i još uvijek relativno nedovoljno uklapanje u međunarodnu podjelu rada. Takvo stanje ne omogućava zadovoljavajuće podmirenje mnogobrojnih rastućih potreba i to postaje izvor nekih protivurječnosti i teškoća u našem društvu. Te protivurječnosti bile su prisutne i ranije, ali su raznim formama etatističkog zataškavanja prikrivane, dok ih je reforma potpuno razotkrila. Tako je samo prividno došlo do jačanja protivurječnosti, posebno zbog toga što je privreda bila opterećena raznim slabostima predenog perioda, kako u pogledu prenijetih obaveza i nedovoljnog raspolaganja dohotkom, tako i u odnosu na način privređivanja, neoptimalne i rascjepkane kapacitete, neusklađene sa mogućnostima plasmana i sl. Osim toga, bilo je izvjesnog oklijevanja i nedosljednosti u ostvarivanju reforme, čime su se pojačavale teškoće i protivurječnosti. U uslovima stagnirajućih tendencija u privredi, to je dovelo i do gomilanja teškoća u toku prošle godine, pa i do otvorenih protesta i revolta, jer su se neki krupni problemi sporo rješavali. Tada smo i donijeli Smjernice Predsjedništva i Izvršnog komiteta CK SKJ kao političku platformu za rješavanje društvenih problema. Pomenute Smjernice predstavljale su dalju razradu Programa SKJ i ciljeva i zadataka privredne i društvene reforme. Sa donošenjem Smjernica data je politička osnova za djelovanje komunista i svih svjesnih socijalističkih snaga, kako u tekućoj politici, tako i u dugoročnoj orijentaciji na traženje najpovoljnijih rješenja.

Republički kongresi Saveza komunista još jednom su dali punu podršku kursu dosljednog sprovođenja privredne i društvene reforme. Na njima je ostvareno jedinstvo pogleda na naš dalji razvitak. Oni su istakli potrebu daljeg jačanja ekonomske osnove samoupravljanja; ukazali na pravce razvoja sistema sticanja i raspodjele dohotka, kako bi se princip raspodjele prema rezultatima rada što dosljed-

nije ostvarivao; potvrdili riješenost da se društvene djelatnosti integrišu sa privredom na osnovama samoupravljanja i dohotka. To nas obavezuje da se suprotstavimo raznim pritiscima kojima se traži rješavanje aktuelnih privrednih pitanja na način koji bi nas ponovo vratio na odnose koje smo imali prije reforme. Kurs privredne i društvene reforme mora i dalje da ostane osnova naše razvojne politike i dograđivanja samoupravnog sistema. Sve to traži od nas da na ovom Kongresu posvetimo veliku pažnju osnovnim problemima razvijanja samoupravnog sistema, kako bismo obezbijedili i dalje učvrstili jedinstvo idejno-političkog djelovanja komunista.

DALJI RAZVITAK DRUŠTVENO-EKONOMSKOG SISTEMA NA BAZI SAMOUPRAVLJANJA

Dalji tok naše revolucije u pravcu ostvarivanja historijske uloge radničke klase u izgradnji novog socijalističkog društva mora se zasnivati na sve uspješnijoj izgradnji samoupravnog sistema socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa.

Pred nama je zadatak da u slijedećem periodu dograđujemo, učvršćujemo i povećavamo efikasnost samoupravljanja i u oblasti privrede i u svim društvenim djelatnostima. Moramo se do kraja izboriti za to da osnovni nosioci reprodukcije budu radni ljudi u različitim oblicima udruženog rada. Koncentraciju sredstava i usmjeravanje njihovog korišćenja na ekonomskoj osnovi treba da vrše, prije svega, proizvođači i to saglasno svojim i opštim interesima socijalističkog razvitka. Tome se moraju prilagoditi položaj i uloga banaka, kako bi one što više izražavale interese udruženih proizvođača.

Nama mora biti stran svaki oblik monopola — i ekonomskog i društvenog — i mi ne možemo dozvoliti da se on razvija ni u jednoj sferi reprodukcije — ni u bankarstvu, ni u trgovini, ni u proizvodnji, a ni u drugim društvenim djelatnostima.

Potrebno je naći odgovarajuća rješenja za razne oblasti privrednog sistema, koje treba dalje usavršavati na samoupravnim osnovama — sistema cijena, deviznog sistema, spoljno-trgovinskog režima, bankovnog sistema, poreskog sistema i sistema proširene reprodukcije. Moramo što prije sprovesti već usvojene stavove do kojih smo došli i u pripremama za ovaj Kongres.

Između ostalog, potrebno je što prije na djelu ostvariti zaključke Savezne skupštine o likvidaciji takozvanog državnog kapitala. Ti zaključci, donijeti poslije iscrpnih diskusija, veoma su jasni: takozvani državni kapital u cjelini treba izdvojiti na poseban račun i staviti ga pod nadzor Savezne skupštine.

Ima mnogo kritika na postojeći devizni sistem. Čak i preduzeća koja stvaraju velika devizna sredstva imaju često poteškoća da dođu do deviza. To se dešava i kada se radi o potrebama za modernizaciju i rekonstrukciju onih preduzeća koja bi se time osposobila za izvoz. U mnogim primjerima to je posljedica premale retencione kvote i uopšte nedovoljne stimulacije preduzeća koja dobro posluju, i koja svojim kvalitetnim proizvodima mogu da se uključe u međunarodnu podjelu rada. To ne znači da bi trebalo mijenjati čitav devizni sistem, ali u svakom slučaju trebalo bi ga postaviti fleksibilnije, jer je dosadašnji način dobijanja potrebnih deviza suviše spor i u njemu ima previše administriranja.

Iz deviznog sistema moramo ukloniti sve ono što koči efikasno poslovanje i privređivanje. Ekonomski interes, tj. dinarski dohodak, mora biti glavni podstrek za izvoz. To je jedini put ka što većoj stabilizaciji deviznog kursa i postepenom postizanju konvertibilnosti dinara.

Mi moramo dalje izgrađivati našu carinsku politiku, dalje se otvarati prema svijetu, postizati još veći kvalitet naših proizvoda, i time podsticati našu industriju na modernizaciju, na uvođenje najsavremenije tehnologije i na integraciju. Ne možemo ići linijom da svu našu domaću industriju, i rentabilnu i nerentabilnu, štitimo carinama. Carinsku zaštitu treba elastičnije primjenjivati tamo gdje je to

u interesu čitave jugoslovenske privrede. Osim toga, naša carinska politika treba da bude fleksibilna u odnosu na kretanja na evropskom i svjetskom tržištu. No, nikako ne smijemo dozvoljavati takvu carinsku zaštitu koja bi našim proizvođačima omogućavala da nabijaju cijene ili da stvaraju monopolski položaj. Znači, carinska zaštita je potrebna, ali nikako u monopolističke svrhe! Mi ne možemo dozvoliti da se carinskom zaštitom stimulira niska produktivnost rada a time i skupa proizvodnja.

Naš bankovni sistem nije dograđen. Još na VIII kongresu SKJ odredili smo pravac razvitka bankovnog sistema. Na žalost, tu jasnu orijentaciju još nismo uspjeli da realizujemo u praksi. Bankovni sistem treba razvijati tako, da banke zaista budu uključene u samoupravni sistem, da postanu integralni dio privrede, da proizvođači imaju stvarne mogućnosti utjecaja i na donošenje odluka i na cjelokupno poslovanje banaka. I drugo, treba razviti takve odnose između banaka i preduzeća, da i odgovornost i rizik podjednako snose i jedni i drugi. Banke bi morale da vode selektivniju politiku i da svestrano pomažu ona preduzeća koja rentabilno posluju i koja imaju uslove za razvoj. One bi posebno trebalo da pomažu modernizaciju i da u tu svrhu daju kredite na duži rok i sa manjom kamatom.

Isto tako, banke bi morale igrati značajniju ulogu i u odnosu na preduzeća koja su u teškoćama. Dijelevći rizik s tim preduzećima, banke bi morale da sarađuju u razradi i kreditiranju sanacionih programa, ili da utiču da se nađu druga rješenja; prije svega u integraciji.

Posebno treba istaći potrebu intenzivnije integracije. I pored pozitivnih kretanja, integracija se još ne razvija u zadovoljavajućim razmjerama. Postoje izvjesni elementi koji omogućavaju autarhiju i lokalizam, konzerviraju usitnjenost privrede, zaostalu tehnologiju i nesavremenu organizaciju rada. Isto tako, ni svijest o potrebi integracije još nije dovoljno razvijena. Potrebno je brže otklanjati sve ono što smeta bržoj integraciji. Ovo tim prije, što se veliki dio integracionih procesa često ostvaruje samo u okviru opštine, nešto manje u okviru republike, a znatno manje izvan tih

područja. Tek u posljednje vrijeme došlo je do krupnijih integracionih zahvata u okvirima pojedinih republika, pa i šire.

Samoupravna integracija širih razmjera je neophodna da bi se naša privreda uspješno razvijala i bila konkurentski sposobna na inostranim tržištima. Takva integracija je put da udruženi radni ljudi preuzmu najveći dio funkcija države i da tako samoupravljanje postane cjelovito povezano u društvenoekonomski sistem. Integracijom treba razvijati razne asocijacije udruženog rada, kako u privredi, tako i u drugim djelatnostima.

U integracionim procesima interesi radnih kolektiva ne smiju se zaobilaziti. Naprotiv, oni moraju doći do punog izražaja, kroz odgovarajuće oblike samoupravljanja. Zato se u pripremama treba osloniti na rezultate nauke i na savremenu tehnologiju, a samu integraciju zasnivati u skladu sa jasno postavljenim ekonomskim odnosima, tj. polazeći od principa da radne jedinice, pogoni, pojedine fabrike, kombinati i druge integrisane zajednice, ostvaruju samoupravljanje a naročito da odlučuju o dohotku, kao i da primjenjuju odgovarajuće savremene metode organizacije, planiranja i upravljanja. Stvaranje velikih integracionih zajednica, kao što je slučaj na željeznici, u PTT, elektroprivredi i sl., kao i uvođenje velikih i složenih tehničkih sistema, ne treba da znači ugrožavanje ekonomske samostalnosti pojedinih radnih organizacija, već samo korišćenje prednosti efikasnijeg privređivanja, u kojem moraju doći do punog izražaja principi samoupravljanja i dohotka, odnosno interesi svih koji su povezani ovim sistemima.

Od naročitog je značaja da ti programi doprinose iznalaženju rješenja za podjelu rada između pojedinih organizacija i privrednih grana. Mi ne možemo dozvoliti da se ta pitanja zanemaruju i da se, zbog odsustva planiranja i programiranja, razviju ekonomski i tehnološki neoptimalni kapaciteti, pa čak i oni koji nemaju perspektivu za plasman na domaćem i stranom tržištu, čime se stvaraju ekonomski problemi i izazivaju politički sukobi.

Ekonomika danas ne podnosi čak ni evropsku autarhiju, a kamoli jugoslovensku ili republičku.

Integracija je imperativ moderne privrede. A mi u tome, u poređenju sa privredom razvijenih zemalja, još veoma zaostajemo. Takođe treba da smo u punoj mjeri svjesni da bez jačih integracionih zahvata nećemo biti u stanju da se ravnopravno uključujemo u međunarodnu podjelu rada.

Kod nas ima još pojava dupliranja kapaciteta iako nije obezbeđen plasman ni na unutrašnjem ni na spoljnjem tržištu. Do toga najčešće dolazi zbog uskih lokalističkih shvatanja. Kad bi se polazilo od interesa jugoslovenske privrede kao cjeline, kada bi kod nas u punoj mjeri djelovali zakoni tržišta, i posebno se nesmetano odvijala cirkulacija društvenog kapitala, svakako ne bi dolazilo do ekonomski nedovoljno efikasnih ulaganja.

Za osudu su, na primjer, tendencije da se daju sredstva za izgradnju novih malih rafinerija nafte, jer one ne mogu biti rentabilne. Razvoj petrohemijske u Jugoslaviji treba rješavati tako da se obezbijedi da svi, pod istim uslovima, dolaze do naftinih derivata. Apetiti za izgradnju novih rafinerija proizilaze iz sadašnjih visokih cijena derivata, što je posljedica carinske zaštite, iz čega rafinerije izvlače znatnu dobit. To je jedna vrsta monopola. Međutim, onog trenutka kada bismo dozvolili slobodniji uvoz naftinih derivata, stanje i računice bi se iz osnova promijenile. Proizvođači nafte i derivata moraju biti toga svjesni. Ova pitanja mogu se rješavati putem dogovora i integracijom zainteresovanih, što bi dovelo i do približavanja naših cijena svjetskim. Taj primjer navodim zato što „slučajeva rafinerija“ u našoj zemlji ima više.

Postigli smo značajan napredak u pogledu uslova sticanja i raspodjele dohotka, ali potrebni su još mnogi napor i za usavršavanje i dosljednije ostvarivanje raspodjele prema rezultatima rada. Neophodno je brže iznalaziti praktična rješenja, koja će iz te oblasti otklanjati sve ono što narušava socijalističku sadržinu raspodjele dohotka i što dovodi do raznih oblika prisvajanja materijalnih i drugih

društvenih vrijednosti koje nisu zasnovane na radu i koje zbog toga izazivaju vrlo oštre političke sukobe.

Izuzimajući izvjesne ekstremne slučajeve, raspodjela dohotka u radnim organizacijama na lične dohotke i fondove ostvaruje se, uglavnom, u skladu sa potrebama razvoja. Kako analize pokazuju, razlike u ličnim dohocima su manje nego što bi proizilazilo iz razlika u uslovima rada i doprinosa, kao i iz stepena naše ukupne razvijenosti. Uzimajući sve to u obzir, Jugoslavija spada među zemlje sa najmanjim prosječnim rasponima u dohocima. Naše otvaranje prema svijetu i potreba podsticanja produktivnog rada, radi ubrzanog razvoja, zahtijevaju i veće raspone u ličnim dohocima, ali oni moraju biti zaista zasnovani na stvarnim rezultatima rada. Ono što bode oči našim radnim ljudima u sadašnjoj situaciji je to što postoje pojedini ekstremi u dohocima, do kojih dolazi na osnovu privatizacije, monopola, privilegija ili na drugim osnovama, uglavnom mimo rada. Zbog toga smo bili prinuđeni da preduzimamo odgovarajuće mjere, a i ubuduće ćemo morati da budemo budni i da efikasnije djelujemo u otklanjanju takvih pojava. Mi moramo energično onemogućiti sticanje dohotka koje nije zasnovano na rezultatima rada, a istovremeno povećavati ekonomsku zainteresovanost i pojedinaca i kolektiva za stalno podizanje proizvodnosti rada. Zato u sistem raspodjele dohotka moraju biti ugrađeni elementi koji neće voditi uravnilovci, već koji će stimulirati povećane efekte od opšteg interesa. Veći dohodak, veća akumulacija i veći lični dohoci treba da budu cilj svakog radnog kolektiva i svakog radnog čovjeka. To je i naš društveni cilj, pošto veća materijalna baza pruža i veće mogućnosti za rješavanje raznih problema naše socijalističke izgradnje. Potrebno je posebno razvijati svijest i takvu logiku sistema raspodjele po kojoj će svako, radeći za sebe, raditi i za društvo i time ostvarivati i razvijati socijalističku etiku svojstvenu našem samoupravnom društvu.

Uporedo sa sve dosljednijom primjenom raspodjele prema radu, potrebno je razvijati i odgovarajuće oblike raspodjele i potrošnje na osnovama socijalističke solidarnosti i uzajamne pomoći. U Smjernicama smo potvrdili načelo da

onaj ko više zarađuje treba više i da doprinosi zadovoljavanju zajedničkih potreba. Naravno, i u tome treba naći mjeru koja će biti ekonomski i društveno opravdana. Radni ljudi koji stvaraju materijalne i druge društvene vrijednosti, moraju imati osjećanje društvene sigurnosti, koja će ih stalno podsticati na razvitak njihovih radnih sposobnosti i na veće radne doprinose.

U ovoj oblasti je od izvanrednog značaja uloga sindikata, koja mora u sljedećem periodu doći do još većeg izražaja.

Kritičari našeg samoupravnog sistema, da bi dokazali svoje izmišljene teze, uzimaju ekscese iz naše prakse, a prećutkuju rezultate koje smo postigli u socijalističkoj izgradnji. Takvi ekscesi najčešće se javljaju upravo tamo, gdje etatistički način privređivanja još nije prevaziđen. Isticanje samo ekscesa i problema služi ovim kritičarima da bi dokazali vrijednost svojih teza dogmatskih i apriorističkih, kojima se, u stvari, nudi etatizam. Mi se etatizma odričemo zato što se pokazao nesposobnim da razrješava društvene protivrječnosti i probleme efikasnog razvitka i što je neprihvatljiv sa stanovišta razvijanja humanih socijalističkih društvenih odnosa.

Mi nismo poklonici neke slijepe stihije i anarholiberalizma. I pored izvjesnih slabosti, mi regulišemo kretanje robne proizvodnje i sve je uspješnije usmjeravamo. Naš cjelokupni dosadašnji razvitak pokazuje da postoje svi uslovi da još uspješnije ovladamo tokovima samoupravne socijalističke robne proizvodnje i cijele društvene reprodukcije.

Mi se zalažemo za takvo planiranje, koje treba da polazi od planova radnih organizacija i njihovih asocijacija i da se oslanja na jasnu, zajednički utvrđenu i dogovorenu opštu politiku privrednog i društvenog razvoja. Ta politika treba da odražava osnovne ciljeve i puteve privrednog i društvenog razvoja svih društveno-političkih zajednica i Jugoslavije kao cjeline.

Neophodno je odmah početi sa širim pripremama za izradu novog srednjeročnog plana. Uzimajući u obzir sve

okolnosti našeg sadašnjeg i budućeg društvenog i privrednog razvitka, moramo pristupiti i izradi kompleksne koncepcije razvoja, naročito naših vodećih privrednih grana za duži period, na primjer, od 15 i 20 godina. Ti planovi treba da se zasnivaju na dostignućima savremene naučne, tehničke i tehnološke revolucije u svijetu. Zato, u izradi novog srednjeročnog plana i kompleksnih dugoročnih koncepcija razvoja, treba da se angažuje cijelo naše društvo, a posebno mjesto u tome pripada našim naučnim institutima i naučnim radnicima.

Iznio sam samo nekoliko važnijih pitanja našeg privrednog sistema. Moramo se založiti da se njihovom rješavanju pristupi što brže i dosljednije. Želim posebno da naglasim da privredne organizacije, svojim ekonomskim osamostaljivanjem, preuzimaju glavnu odgovornost za uspješno privređivanje. Njihovi osnovni „instrumenti“ za uspješan razvoj su: inicijativnost, poslovnost, stalno praćenje tehničkog razvitka i savremene tehnologije, sistematska obrada tržišta, praćenje i uvođenje metoda najsavremenije organizacije rada i stalno poboljšavanje kvalifikacione strukture kadrova. Naši radni ljudi već su dokazali svojim dosadašnjim rezultatima da su u stanju da to i ostvare.

ULOGA DRUŠTVENO-POLITIČKIH ZAJEDNICA

Savez komunista se suprotstavljao svim tendencijama zadržavanja starih funkcija društveno-političkih zajednica, koje je dosadašnji razvitak prevazišao. Savez komunista se, takođe, borio i protiv shvatanja koja negiraju odgovornost društveno-političkih zajednica i potrebu daljeg jačanja njihovih samoupravnih funkcija u rješavanju životnih potreba radnih ljudi, naroda i narodnosti naše zemlje.

Komunisti se moraju boriti za otklanjanje slabosti i neefikasnosti u radu društveno-političkih zajednica. Oni će se zalagati da se rad društveno-političkih zajednica i njihovih organa sve više temelji na samoupravnim i društvenim dogovorima. Isto tako, oni će se boriti i protiv svih pokušaja negiranja konstruktivne djelatnosti ovih organa, protiv pro-

glašavanja njihovih društveno-opravdanih akcija za etati-
stičke, što vodi slabljenju njihove odgovornosti.

Društveno-političke zajednice imaju veoma odgovornu funkciju u obezbjeđivanju nesmetanog razvoja samoupravljanja, u usklađivanju interesā pojedinih dijelova udruženog rada i pojedinih regiona.

Uloga opština, pokrajina, republika i federacije mora se sve neposrednije zasnivati na interesima udruženog rada, građana, naroda i narodnosti. Njihovo djelovanje treba da bude jedan od oblika samoupravljanja. To znači ostvarivanje samoupravne prakse koja počinje u radnim jedinicama i mjesnim zajednicama i razvija se u složen i integrisan sistem različitih zajednica u koje se radni ljudi i građani udružuju radi rješavanja svojih raznovrsnih potreba i potreba društva u cjelini.

PREVAZILAŽENJE POSREDNICKE ULOGE DRŽAVE IZMEĐU PROIZVODNIH I OSTALIH SFERA DRUŠTVENOG RADA

U toku posljednjih nekoliko godina postignuti su izvjesni rezultati u integraciji pojedinih sfera društvenog rada i u stvaranju uslova da se u obrazovnim, naučnim i kulturnim djelatnostima, u zdravstvu, socijalnoj zaštiti i socijalnom osiguranju, postupno razvijaju odnosi na principima dohotka i samoupravljanja. Međutim, razvitak ovih djelatnosti još nije u dovoljnoj mjeri usklađen sa potrebama privrede i društva u cjelini.

Država se i dalje javlja kao posrednik između proizvođača koji odvajaju dio svoga dohotka za finansiranje društvenih djelatnosti, i radnih ljudi u tim djelatnostima. To ima za posljedicu održavanje budžetskog mentaliteta, nedovoljno racionalno korišćenje sredstava, neadekvatan razvoj pojedinih društvenih djelatnosti i zaostajanje u primjeni dohotka, raspodjele prema radu i samoupravljanja. Istovremeno, to je smetnja da se ispravno shvati i postavi uloga ovih djelatnosti, čiji je razvitak veoma značajan za naš društveni napredak.

Savez komunista i sve socijalističke snage našeg društva moraju pojačati svoju aktivnost i odlučno se zalagati da se što prije i na trajnim osnovama rješavaju problemi ovih djelatnosti. To se može postići prevazilaženjem otuđenosti sredstava od onih koji ih ostvaruju, i koji u svojim interesnim zajednicama odlučuju o nivou, obliku i vrsti upotrebe tih sredstava u društvenim djelatnostima. Na taj način ostvarila bi se mogućnost za uspostavljanje što neposrednijih odnosa između zajednica korisnika usluga i udruženih radnih ljudi u društvenim djelatnostima.

Društveno-političke zajednice treba da obezbjeđuju opšte uslove za samoupravno odlučivanje i dogovaranje u ovim oblastima, da regulišu načela o društvenoj zaštiti samoupravnih prava radnih ljudi, o primjeni principa uzajamnosti i solidarnosti.

Savez komunista treba da bude nosilac idejne borbe u rješavanju problema u ovim oblastima, mora se suprotstavljati svim onim shvatanjima, pojavama i tendencijama koje ometaju ili žele da onemoguće razvoj samoupravnih odnosa u društvenim djelatnostima, ili pak vulgarizuju te odnose i mehanički ih prenose iz privrede, ne vodeći računa o njihovim specifičnostima.

OSNOVNI PRAVCI PRIVREDNOG RAZVOJA U NAREDNOM PERIODU

Prirodne težnje radnih ljudi da žive što bolje i da podižu svoj standard, naše potrebe da stvaramo odgovarajuću materijalnu osnovu za rješavanje problema zapošljavanja, prevazilaženje socijalnih razlika i razlika u razvijenosti pojedinih krajeva, kao i naš položaj u svijetu, zahtijevaju od nas da, u skladu sa našim mogućnostima, osiguramo što dinamičniji razvoj i postizemo što viši stepen proizvodnosti rada.

Opredjeljujući se veoma odlučno za intenzivno privredivanje, mi moramo naše postojeće materijalne, kadrovske, naučne, organizacione i druge razvojne potencijale što racionalnije iskorišćavati, i time se osposobljavati za dostizanje

nivoa proizvodnje i produktivnosti u privredno razvijenim zemljama.

Mi moramo voditi računa o našem položaju u svijetu i odnosima naše privrede prema svjetskoj. Dostigli smo već takav stepen razvitka, na kojem šira razmjena materijalnih dobara rada i znanja, kao i neposredna proizvodna, privredna, naučna, kulturna i druga saradnja sa drugim zemljama, postaju bitan faktor našeg sopstvenog napretka. Živimo u vrijeme stalnog i intenzivnog tehničkog razvoja u svijetu. Zbog toga naš tehnički razvitak moramo stalno usklađivati sa napretkom tehnike u svijetu, kako bismo ostvarivali što veće efekte u međunarodnoj razmjeni. Moramo stalno, koliko god nam to naše mogućnosti dozvoljavaju, težiti što višem nivou proizvodne tehnike, primjeni najnovijih dostignuća nauke i tehnologije, savremene organizacije rada, viške specijalizacije i kooperacije.

Moramo priznati da smo u tekućoj ekonomskoj politici često odstupali od nekih odluka koje smo donosili u okviru mjera privredne reforme. Pri tome mislim, prije svega, na rekonstrukciju i modernizaciju postojećih preduzeća i na uvođenje najsavremenije tehnologije. U cjelokupnoj ekonomskoj politici morali bismo davati prioritet uvođenju najmodernije tehnologije. Jer nema nikakvog smisla da se, s jedne strane, traže velike investicije za nova preduzeća, a s druge — zanemaruje se modernizacija postojeće industrije.

Zaoštavanje na području investicija, na žalost, ponekad poprima kod nas karakter međunacionalnih odnosa. Ako se stavljaju primjedbe na neke ekonomski neosnovane investicije, onda, kao reakcija na to, često dolazi do nacionalističkih ispada. Ne sagledava se uvijek ekonomska strana, već se ekonomski problemi zaodijevaju u nacionalno ruho. Međutim, ekonomski problemi će dobijati nacionalistički karakter dokle god se budu rješavali van samoupravnih odnosa.

Neophodno je izići iz uskih lokalističkih okvira, pogotovo kad se radi o ekonomici. Potrebno je imati stalno pred očima jugoslovenski privredni prostor u cjelini, kao i privredna kretanja u svijetu. Jugoslovenski privredni prostor

predstavlja cjelinu i stoga njega ni u kom pogledu ne smijemo parcelisati. Mi moramo omogućiti da se privreda normalno razvija na čitavom području Jugoslavije. Tome ne smije biti nikakvih prepreka.

Međutim, kod nas se često dešava slijedeće: kad neko vidi da je u jednoj republici neka fabrika trenutno visoko rentabilna — odmah želi da se i u njegovoj republici podigne ista takva fabrika, ne vodeći računa o stvarnim i perspektivnim ekonomskim interesima. A budući da takav investitor ne vodi računa dovoljno o cijenama na domaćem i inostranom tržištu i o mogućnostima plasmana, iza toga brzo slijede pritisci, odnosno zahtjevi za carinskom zaštitom, pokrivanjem gubitaka, odlaganjem anuiteta, podizanjem cijena i sl.

Dajući prioritet modernizaciji i intenzifikaciji postojeće proizvodnje, mi se, naravno, ne možemo odreći izgradnje novih kapaciteta. To naročito ne bismo smjeli činiti kada se radi o aktiviranju još neiskorištenih prirodnih potencijala, o komplementarnosti proizvodnje i izgradnji materijalne osnove za rad i život ljudi u nedovoljno razvijenim krajevima i sl. Jer to predstavlja doprinos jačanju opšteg privrednog potencijala i sveukupnog društvenog progressa.

Modernizacija i intenzifikacija postojeće proizvodnje od naročitog su značaja u onim privrednim granama, koje imaju najveće mogućnosti za efikasno uključivanje u međunarodnu podjelu rada. Mi se moramo osposobljavati za još šire istupanje na tržištima drugih zemalja i za uspješnu konkurenciju proizvodnji razvijenih privreda. Posebno se moramo osposobljavati za specifične zahtjeve na tržištima zemalja u razvoju, angažujući se ne samo u izvozu oprema za njihov razvoj, već i u organizovanju efikasne proizvodnje na osnovu te opreme, u osiguranju plasmana za tu proizvodnju, i sl. To mogu uspješno da ostvare samo preduzeća koja su sposobna da konkurišu, koja imaju veća poslovna i organizaciona iskustva i odgovarajući međunarodni renome.

Ovo isto tako važi i za proizvodno-finansijsku saradnju s privredama razvijenih zemalja, za što je posebno potrebna

šira integracija u zemlji i stvaranje raznih konzorcija i drugih oblika poslovne saradnje.

Razvoju turizma moramo posvetiti još veću pažnju. Turizam je za nas izuzetno značajna privredna grana i sa stanovništa otvaranja novih radnih mjesta i u pogledu znatnog deviznog priliva. Razvojem turizma proširujemo i tržište za plasman stočarskih i poljoprivrednih proizvoda. To je jedan od najunosnijih vidova „izvoza“ naših proizvoda, naročito poljoprivrednih.

Polazeći od velikog značaja koji turizam i ugostiteljstvo imaju za našu privredu, mi bismo morali da stvaramo u svakom pogledu povoljnije uslove za njihov razvoj.

Velike mogućnosti imamo u poljoprivrednoj proizvodnji. Jačanjem već razvijenih centara savremene poljoprivredne proizvodnje, uz dalju modernizaciju i intenzifikaciju, mi smo sposobni da postignemo još veće ekonomske efekte. Istina, i tu se susrećemo sa velikim teškoćama, naročito sa problemom plasmana proizvoda stočarstva na naša tradicionalna inostrana tržišta. Ali, sadašnje barijere nisu apsolutno nepremostive. Isto tako postoji mogućnost prodora i na druga tržišta.

Razvoju poljoprivredne proizvodnje moramo posvetiti posebnu pažnju. Njenim unapređenjem moguće je osjetno smanjiti pritisak na zapošljavanje seoskog stanovništva u nepoljoprivrednim djelatnostima i njegov prelazak u grad.

Modernizacija i intenzifikacija proizvodnje na krupnim društvenim gazdinstvima javlja se takođe kao prioritetni zadatak.

Kada poljoprivreda zapadne u situaciju kakva je sada, mi moramo primijeniti instrumente društvene intervencije. Jer, nisu krivi naši poljoprivredni proizvođači što su u Zapadnoj Evropi uvedeni prelevmani i slična ograničenja.

Osim toga, nije mi samo spoljni faktor uticao na teškoće u poljoprivredi. Porasle su cijene reproduktionog materijala koji treba da kupuje poljoprivredni proizvođač.

Naše unutrašnje tržište je takođe još nedovoljno razvijeno i postoje još velike neiskorišćene mogućnosti za njegovo proširenje. Nama je potrebna bolja i razgranatija tr-

govinska mreža, sa više prodavnica mesa, sa više hladnjača i drugog, kako u gradu tako i na selu.

Uvijek sam bio protiv povećanja cijena kao jedinog puta za rješavanje problema. Zato ni u ovom momentu ne smatram da je to način za otklanjanje nekih teškoća koje se javljaju u našoj poljoprivredi.

Neophodno je iskoristiti sve mogućnosti koje pruža individualna proizvodnja za razvoj poljoprivrede i šumarstva u cjelini.

Individualni poljoprivredni proizvođači moraju se svestrano povezati sa društvenim gazdinstvima i uklopiti se u modernizaciju putem kooperacije i zadruga. Oni treba što više da sarađuju sa prerađivačkom industrijom, trgovinom i štedionicama. Unutrašnji odnosi i oblici upravljanja u kooperaciji i zadrugama moraju biti tako postavljeni da radni seljak u njima bude stvarni samoupravljač, i da ima punu kontrolu nad dohotkom iz svoga rada, te raščišćene i stabilne ekonomske odnose sa svim partnerima u kooperaciji.

Više pažnje moramo posvetiti stručnom osposobljavanju seoske omladine, naročito u vrijeme kada nije sezona najvećih radova i orijentisanju poljoprivrednika da se povezuju sa službama za stručnu pomoć, kako bi što više prijenjivali savremena dostignuća.

Napredne individualne poljoprivredne proizvođače treba što više uključivati u rad samoupravnih organa, naročito u upravne odbore udruženja i komora, kao i u predstavnička tijela i društveno-političke organizacije.

Mi moramo dalje razvijati infrastrukturu, izgrađivati i modernizovati sredstva komunikacija i veza, razvijati energetiku i vodoprivredu, urbanizaciju itd. Ali i tu treba ostati u realnim okvirima, vodeći računa o dugoročnijem aktiviranju ovih ulaganja. I na ovom sektoru treba težiti takvim ulaganjima koja će davati što brže efekte.

Zalažući se za dalji brži i efikasniji razvoj, posebnu pažnju moramo pokloniti problemu zapošljavanja. S obzirom na stepen razvitka naše privrede i na socijalno-ekonomsku strukturu stanovništva, to je svakako problem sa kojim ćemo se još dugo suočavati, i za koji će se konačno rješenje

moći da nađe samo na znatno višem stepenu razvitka proizvodnih snaga. Pri tome predviđamo da se zapošljavanje neće pretežno ostvarivati u sferi materijalne proizvodnje u užem smislu. Savremena, visoko produktivna proizvodnja zahtijeva relativno sve manje živog rada. Ali, ona izaziva brži porast potreba za najrazličitijim uslužnim djelatnostima, od onih neophodnih samoj modernoj proizvodnji, do onih potrebnih ljudima sa visokim standardom i razvijenim kulturnim navikama. To je osnova i perspektiva za snažniji razvoj tzv. tercijarnih djelatnosti, bilo u sferi prometa materijalnih dobara (tehnički servisi, transport, trgovina, banкарство i sl.), bilo u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, zabave, zdravstva, rekreacije, staranja o djeci, omladini, starima itd. Te djelatnosti angažuju mnogo radnika i struktura zaposlenosti se u razvijenim zemljama pomjera sve više sa materijalne proizvodnje u korist tercijarnih djelatnosti. U dugoročnom rješavanju problema zapošljavanja mi se moramo orijentisati u tom pravcu.

Tercijarne djelatnosti, i u privrednoj i u neprivrednoj sferi, pružaju već i danas značajne mogućnosti za porast zaposlenosti. U mnogim djelatnostima na ovom sektoru mi već sada zaostajemo za potrebama, a za razvoj nekih od tih djelatnosti ne traži se mnogo sredstava. Razloge za to treba tražiti u tome što se nedovoljna pažnja poklanja ovom sektoru, u shvatanju da se problem zapošljavanja može rješavati samo izgradnjom novih fabrika, i u zapostavljanju razvoja ličnog rada sa sopstvenim sredstvima.

Naša politika zapošljavanja mora da polazi od potreba i obezbjeđivanja uslova za zapošljavanje prvenstveno kvalifikovanih kadrova. Time će se, ujedno, intenzivnije mijenjati i kvalifikaciona struktura. No, pri tome treba imati u vidu i neophodnost prilagođavanja obrazovanja potrebama privrednog i društvenog razvoja. Ne može se očekivati, niti zahtijevati od privrede da zapošljava kadrove koji završavaju škole, ako oni po profilima i znanju ne odgovaraju njenim potrebama.

U razvojnoj politici moramo posvetiti veliku pažnju bržem razvoju privredno nedovoljno razvijenih područja.

Opšta načela i politika u tom pogledu dati su u Programu SKJ i Ustavu SFRJ, a tome smo posvetili posebnu pažnju i na Osmom kongresu SKJ. Utvrdili smo da već u sadašnjim uslovima možemo ostvariti brži razvoj privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva, i to ne samo brži od onog koji one same, sopstvenim sredstvima, mogu da osiguraju, već brži i od prosječnog razvoja Jugoslavije. Zato smo odlučili da se preduzmu odgovarajuće mjere koje će osigurati da se razlike u razvijenosti pojedinih republika i pokrajina počnu smanjivati.

Teškoće, s kojima se naša privreda suočila u prvim godinama poslije reforme, pogodile su u većoj mjeri nedovoljno razvijena područja. Te početne teškoće sada su, u osnovi, prebrođene, pa će se i na manje razvijenim područjima ispoljiti pozitivnija kretanja. Ulaganja u privredu ovih područja, koja su se vršila nesmanjenim intenzitetom u toku proteklih godina preko Fonda za kreditiranje razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva, već daju odgovarajuće pozitivne efekte.

Radi ostvarivanja što povoljnijih rezultata, potrebno je dalje razraditi efikasne metode za ubrzanje razvoja ovih područja. Fond za kreditiranje razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva moramo zadržati i osigurati mu nove stalne izvore sredstava, umjesto kamata na poslovne fondove u privredi, koje će se ukinuti. Moramo zadržati i sistem obezbjeđivanja dopunskih sredstava za finansiranje društvenih službi na ovim područjima.

U pripremama za ovaj Kongres konsultovao sam se sa predstavnicima svih republika. I u razgovorima sa delegacijama iz razvijenih republika uvjerio sam se da niko nije protiv Fonda za kreditiranje razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Naprotiv, svi smatraju da Fond treba da postoji, da je on još danas apsolutno neophodan. Prema tome, u pogledu potrebe Fonda, kod nas u SKJ, nema nikavih razmimoilaženja.

Predstavnici nedovoljno razvijenih republika i krajeva smatraju da Fond treba da ima stabilne izvore. Jedan od izvora tih sredstava treba da bude i dio tzv. državnog ka-

pitala. Takav stav je prihvaćen u svim našim rukovodećim organima i to treba sprovesti.

Naravno, sredstva Fonda ne mogu se povećavati iznad realnih kretanja naše privrede. Treba imati na umu da Fond daje kredite pod povoljnijim uslovima, koji se opet vraćaju privredi i da to, prema tome, nije nikakav poklon.

Takođe moramo učiniti nešto više za normalno ekonomsko prelijevanje sredstava iz razvijenih republika u nedovoljno razvijene, čega do sada gotovo nije ni bilo.

Svakako, svima treba da bude jasno da je u interesu nedovoljno razvijenih krajeva da se i razvijeni što brže dalje razvijaju, kako bi mogli povećavati akumulaciju i dijelom tih sredstava pomagati daljem napretku nedovoljno razvijenih krajeva. To je, dakle, u obostranom interesu.

Problem razvijenih i manje razvijenih mi, međutim, moramo posmatrati šire. Jugoslavija u cjelini, u odnosu na zapadnoevropske zemlje, još uvijek je zemlja u razvoju, kao što, uostalom, i Zapadna Evropa zaostaje u odnosu na SAD. I sa ovog stanovišta treba pravilno sagledavati probleme razvitka nedovoljno razvijenih krajeva u Jugoslaviji.

U daljem podizanju kulturnog i materijalnog standarda radnih ljudi, moramo dati odgovarajuće mjesto i razvoju materijalne osnove društvenih službi — prosvjete, obrazovanja, kulture, nauke, zdravstva, itd., kao i stambeno-komunalnoj izgradnji. Stambena izgradnja, sama po sebi, je krupan problem, naročito kad je u pitanju izgradnja stanova za radne ljude sa srednjim i nižim dohocima. Ali, to istovremeno stvara i mogućnost za dinamiziranje proizvodnje i to od proizvodnje građevinskog materijala i opreme za stanove, do same građevinske operative, gdje se koriste pretežno domaća sirovina i materijal, a angažuje i dosta radne snage. Ni ovdje, međutim, ne treba razvijati ekstenzivnu proizvodnju i primjenjivati nesavremene metode građenja, nego se, kao i u drugim oblastima proizvodnje, treba orijentisati na najsavremeniju tehniku i organizaciju rada i posebno na racionalno iskorišćavanje raspoloživih sredstava za izgradnju što većeg broja stanova.

Razvoj nauke i tehnike u današnjem svijetu predstavlja uslov za dinamični porast proizvodnje, produktivnosti i materijalnog bogatstva jedne zemlje.

Potrebno je da smo u punoj mjeri svjesni, da se privredni razvoj u svijetu danas odlikuje vanredno brzim rastom, kakav, zahvaljujući izuzetnim revolucionarnim dostignućima nauke i tehnike, do sada u historiji nije bio ostvaren.

To pokazuje, na primjer, i podatak da se godišnje prijavljuje oko 400.000 pronalazaka, od kojih 90 odsto otpada na 12 industrijski najrazvijenijih zemalja, ili da više od 30 odsto hemijskih proizvoda koji se danas proizvode, prije 10 godina nisu bili ni poznati.

O velikim promjenama u tehnici u toku posljednjih 20 godina rječito svjedoče i slijedeći podaci: brzina kretanja povećana je za oko 50 puta, eksplozivna moć za milion puta, sigurnost funkcionisanja elektronskih aparata za 10 puta, transmisija informacija u prostoru za hiljadu puta, itd. itd.

U toku narednih 20 godina u oblasti tehnike predviđa se dalje znatno poboljšanje sistema komunikacija, povećanje sigurnosti u funkcionisanju mašina, povećanje brzine elektronskih informacija, usavršavanje automatizovanog rukovođenja. Mnoga radna mjesta biće ukinuta zbog automatizacije, a i rad na onim koja će se zadržati, znatno će se izmijeniti, itd.

Potrebe takvog tehničkog razvoja posebno zahtijevaju stvaranje specijalizovanih organizacija i njihovo povezivanje u gigantske privredne organizacije. U industrijski najrazvijenijim zemljama su uobičajeni kapaciteti, na primjer, u metalurgiji — 6 miliona tona čelika, u rafinerijama nafte — 5 do 10 miliona tona, u električnim centralama — oko 600 megavata, itd.

Stvara se vizija o takozvanom postindustrijskom društvu oko 2000-te godine, za koje će biti karakteristično: društveni proizvod po stanovniku iznosiće od 4.000 do 20.000 dolara, dohodak industrije biće 50 puta veći, ekonomske djelatnosti pomjeriće se sa područja poljoprivrede i industrije na sektor usluga, a osnovni faktor napretka predstavljace sistem obrazovanja i tehnoloških inovacija.

Sve veću ulogu u privredi imaće kibernetika. Već danas se snaga jedne nacionalne ekonomije mjeri na osnovu broja instaliranih sistema za obradu podataka: SAD imaju oko 50.000 takvih sistema, zemlje Zapadne Evrope oko 10.000, Japan oko 3,5 hiljade, itd.

S obzirom da se danas velike promjene odigravaju, u toku jednog ljudskog vijeka, to od ljudi zahtijeva da se brzo prilagođavaju promjenama u tehnici, da ih prihvataju i usvajaju, a ne da budu konzervativni prema progresu.

Potrebe za naučnim istraživanjima traže ulaganja za osposobljavanje kadrova koji će se baviti tim radom i već danas treba misliti o tome. U budućnosti će naučni i tehnički nivo jedne zemlje još više uticati na njen politički, ekonomski, industrijski, vojni i kulturni položaj u svijetu.

Prema sadašnjim predviđanjima postoji mogućnost da se u toku naredne dvije decenije društveni proizvod po stanovniku u našoj zemlji poveća za nekoliko puta. To treba da se ostvari u toku radnog vijeka današnje mlade generacije. Ma kako da je taj dugoročan ekonomski cilj atraktivan, on neće biti ništa manje i težak. Izvršenje će tražiti velike napore, naročito ako se imaju u vidu vrlo komplikovani uslovi savremene tehničke revolucije, složenost i cijena naučno-istraživačkog rada.

Nova znanja stečena u privredi jedne zemlje ne stavljaju se lako na raspolaganje drugima, a kada se to i čini, to obično nisu više posljednja dostignuća sopstvenog istraživačkog rada, a za odgovarajuće licence traži se i relativno visoka naknada. Zato treba svestrano da razvijamo sopstveni naučnoistraživački rad tamo gdje god za to imamo uslova i gdje je to ekonomski cjelishodno. Posebno moramo podsticati pronalazačku aktivnost i novatorstvo. Ne bi smjelo da bude veće privredne organizacije koja tim pitanjima ne bi poklanjala punu pažnju.

Moramo činiti velike napore da bismo držali korak sa razvijenim svijetom. Izdvajanja za nauku, kao i broj istraživača i naučnih radnika kod nas, u poređenju sa razvijenim zemljama, nesrazmjerno su nepovoljna, to jest nepovoljnija nego što su razlike u visini nacionalnog dohotka.

Objektivna je nužnost da se nauka i obrazovanje na samoupravnim osnovama integrišu u privredni i društveni razvoj. To su društvene djelatnosti od kojih sve više i presudnije zavisi efikasnost cjelokupnog razvoja naše zemlje.

II

RAZVOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOG SISTEMA NA OSNOVAMA SAMOUPRAVLJANJA

NEKA PITANJA SKUPŠTINSKOG SISTEMA

Skupštine se sve više razvijaju kao radna tijela i stvarni centri u kojima se formira društvena politika i donose odluke. Na ovakav razvoj skupštinskog sistema uticaće i najnovije ustavne promjene. Struktura skupština omogućava da skupštine u svom daljem radu budu mnogo više i neposrednije nego dosad povezane sa osnovnim nosiocima našeg društveno-političkog sistema, radnim čovjekom u udruženom radu, opštinom kao osnovnom samoupravnom društveno-političkom zajednicom građana i, kad se radi o Saveznoj skupštini, sa republikama, odnosno pokrajinama.

Ustavne promjene u strukturi i djelokrugu Savezne skupštine, a posebno one koje se odnose na Vijeće naroda, ojačaće koheziju naše socijalističke zajednice, jer će Vijeće naroda — ravnopravno sa drugim vijećima — utvrđivati politiku i donositi sve važnije odluke ravnopravnim predstavništvom i učestvovanjem poslanika-delegata svih republika, kao i delegata pokrajina u utvrđivanju politike, usaglašavanju stavova, dogovaranju i traženju zajedničkih rješenja u pitanjima iz djelokruga federacije.

Neki ljudi, gledajući često na neke stvari sa skepsom, govore da SKJ donosi dobre zaključke, ali da ih Savezna skupština, republičke i opštinske skupštine ne ostvaruju. Zaboravlja se da su i u skupštinama članovi SKJ, koji tamo treba zajednički da istupaju i brane stavove koji su usvojeni. To ne znači da SKJ jednostavno nameće svoje stavove

skupštinama, već njegovi članovi, koji su u skupštinama, treba da se bore za realizaciju tih stavova.

U okviru svojih nadležnosti, političko-izvršni organi moraju imati više samostalnosti i neposredne odgovornosti, kao i jasne programe rada za svoj mandatni period. U ostvarenju tih programa, izvršna vijeća treba da imaju sva ovlaštenja koja su im za to neophodna.

Danas, međutim, uprava se više bavi pripremanjem propisa, a manje njihovim sprovođenjem. Da bi se takvo stanje promijenilo, upravni organi moraju biti osposobljeni, i kadrovski i tehnički, u skladu s tim svojim obavezama.

DRUŠTVENO-POLITIČKE ZAJEDNICE I MEĐUNACIONALNI ODNOSI

U razvitku međunacionalnih odnosa i odnosa između naših socijalističkih republika postignut je značajan napredak, i to na trajnim principijelnim osnovama. Tome su uveliko doprinijele i nedavne ustavne promjene, a naročito nova uloga Vijeća naroda Savezne skupštine.

U značajnoj mjeri mijenjaju se odnosi između federacije i republika, kao samoupravnih društveno-političkih zajednica, koje je sačinjavaju, kao i odnosi između samih tih zajednica. Socijalističke republike učestvuju ravnopravno i neposredno snose odgovornost u kreiranju i realizaciji politike federacije, u postavljanju i rješavanju svih pitanja od zajedničkog interesa, kao i u formiranju zakonodavnih i izvršnih organa federacije. U vršenju svih poslova koji su u domenu federacije i regulisanju međusobnih odnosa, republike učestvuju sa jednakim pravima, nezavisno od svoje veličine, ekonomske snage ili broja stanovnika, na principima međusobnog uvažavanja i usaglašavanja interesa, samoupravnog dogovaranja i socijalističke solidarnosti. Time se sadržajno upotpunjuje politička suverenost republika, povećavaju njihove zakonodavne i druge nadležnosti i jača odgovornost za cjelokupni društveni razvoj. U skladu sa razvojem samoupravnih odnosa u bazi društva i sa razvojem

federativnog sistema, ostvaruje se i veća samostalnost socijalističkih pokrajina.

Ocjenjujući kritički ono što je do sada postignuto, Savez komunista dosljedno ostvaruje politiku razvijanja ravnopravnih odnosa i međunacionalnog povezivanja na osnovama samoupravljanja, savlađujući razne poteškoće, pojave narušavanja ravnopravnosti, predrasude i svjesne otpore od strane birokratskih i nacionalističkih snaga.

U posljednje vrijeme, došlo je do poznatih nacionalističkih diverzija od strane političkih neprijatelja iz redova jednog malog dijela albanske narodnosti. Ciljevi organizatora tih diverzija nisu bili stvarni interesi albanske narodnosti, već podrivanje naše zajednice i njenog ugleda u svijetu i ugrožavanje integriteta naše zemlje. Sa tim neprijateljima odlučno su se obračunali komunisti i radni ljudi albanske narodnosti. Integritet naše zemlje, socijalističke zajednice samoupravljača, ne može niko dovesti u pitanje, pa ni reakcija i iredentisti na Kosovu. Isto, kao što ni razni šovinisti i reakcionari drugih nacionalnosti ne mogu dovesti u pitanje punu ravnopravnost i slobodu albanske narodnosti. Sudbina Albanaca u Jugoslaviji je tijesno povezana sa sudbinom svih naroda naše socijalističke zajednice. Obaveza je naše zajednice da u svakom pogledu omogući brži razvitak Kosovske autonomne pokrajine. Savez komunista, svjestan svoje pune odgovornosti pred našim narodima i narodnostima, najodlučnije će se i ubuduće suprotstavljati svim neprijateljskim tendencijama i pokušajima, ma sa koje strane dolazili, uvjeren da predstavljaju opasnost ne samo za našu zajednicu u cjelini, već i za autentične interese svakog naroda i narodnosti.

Još iz vremena predratne Jugoslavije naslijedili smo vrlo teško stanje na Kosovu: opštu ekonomsku i društvenu nerazvijenost i velike nacionalne antagonizme. Nova Jugoslavija je, od samog početka, uporno radila na uklanjanju tog teškog naslijeđa i posvećivala je pažnju razvoju Kosova. Svakako da je mnogo urađeno i da su postignuti značajni rezultati, što nikako ne bismo smjeli da potcjenjujemo. Ali, u isto vrijeme, treba da se samokritički osvrnemo i upita-

mo da li smo u prošlosti i griješili? Razumije se, bilo je grešaka, naročito do IV plenarne sjednice CK SKJ. Onda je CK SKJ odlučno osudio dogmatske elemente koji su imali u izvjesnom smislu monopol na Kosovu i Metohiji. Bilo je zapostavljanja interesa albanske narodnosti, samovolje i neodgovornih birokratskih postupaka. Mi i danas osjećamo posljedice toga, ali i nastojimo da ih što prije otklonimo.

IV plenarna sjednica CK SKJ predstavljala je, nesumnjivo, prekretnicu i u pogledu politike bržeg i svestranijeg razvoja Kosova. Politika koja je poslije definisana temelji se na solidnim osnovama i nju treba dosljedno sprovoditi.

Još prije toga Socijalistička Republika Srbija je mnogo investirala na Kosovu, bilo iz sopstvenih sredstava ili iz Fonda za kreditiranje razvoja nedovoljno razvijenih krajeva. Samo, to su, uglavnom, bili krupni objekti, koji još ne pružaju šire mogućnosti da se stanovništvo zapošljava i neposredno u svom standardu osjeti koristi od investiranja. Prerađivačke industrije tamo ima malo, a ona bi upravo omogućavala da se zaposli što veći broj stanovnika.

Što se tiče zastave, o kojoj je dosta bilo govora, Albanci u našoj zemlji treba da je imaju, ali ta zastava u svakom slučaju mora da bude u skladu sa državnim suverenitetom i integritetom Jugoslavije, i o tome treba da se donese jasan propis.

Moramo, dalje da vidimo šta bi na Kosovu trebalo uraditi da bi i tamo ono što će dominirati bio socijalistički razvitak a ne nacionalno pitanje. Jasno je da su uslovi za takav razvitak na Kosovu mnogo teži, s obzirom da je to još ekonomski nerazvijen kraj, te nije dovoljno samo propovijedati socijalizam, već treba razvijati ekonomsku osnovu.

Razvitak socijalističkih društvenih odnosa treba da bude naša osnovna preokupacija. Međutim, u našoj svakodnevnoj politici i praksi nismo uvijek dovoljno vodili računa o tome da samoupravni socijalistički odnosi budu spona koja povezuje sve nas, sve narode i narodnosti Jugoslavije. Treba zato da budemo aktivniji u razvijanju samoupravljanja, da na toj osnovi okupljamo radne ljude i da tako unapređujemo i odnose među narodima i narodnostima. Mi nećemo

i ne smijemo popuštati pred raznim nacionalističkim tendencijama, već moramo uporno djelovati u duhu socijalističkih principa i stvarne kohezije naše zajednice.

Mi smo uvijek polazili od toga da se kao internacionalisti u ovoj zajednici potvrđujemo, prije svega, obezbjeđujući i budno čuvajući nacionalnu ravnopravnost i suverenitet i njegujući takve odnose u kojima će se svaki narod i narodnost, u svakoj društveno-političkoj zajednici, osjećati kao svoj na svome. Mi smo našu politiku zasnivali i zasnivamo na principijelnom stanovištu da u našoj zemlji ne može biti vodećih nacija, niti prevlasti velikih i jačih nad manjim i slabijim. Stvarno jedinstvo i stabilnost naše zajednice zavise od slobode, stvaralaštva i inicijative proizvođača, od pune ravnopravnosti svakog naroda i narodnosti, njihovog slobodnog razvoja i ravnopravnog učešća u odlučivanju i realizovanju zajedničke politike. Konzervativne i etatističke snage i nacionalnosti svih boja, nastojeći da dramatišu teškoće i da zaoštravaju razlike i protivurječnosti, pokušavaju da ometu i uspore naš samoupravni socijalistički razvitak.

Da bi socijalistički razvitak naše zajednice bio što skladniji, neophodno je da se komunisti, u političkim i idejnim akcijama, i dalje uporno bore da se svi problemi našeg društva i sve protivurječnosti i disproporcije koje smo naslijedili, ili koje nastaju u procesu bujnog razvitka, razrješavaju na demokratski način i uz poštovanje objektivnih interesa svih koji žele progres.

Svoju borbu protiv nacionalizma i šovinizma, Savez komunista povezuje sa izvršavanjem osnovnih revolucionarnih zadataka u ovom trenutku, kao što su pronalaženje puteva i sredstava za prevazilaženje etatističkih odnosa, jačanje društvene uloge radničke klase i radnih ljudi, uporno otklanjanje elemenata neravnopravnosti i razrješavanje nacionalnih protivurječnosti. Takva politika sve više izoluje nacionalističke elemente i sužava prostor za njihovo djelovanje. U tome Savez komunista ima punu podršku ogromne većine radnih ljudi. Uključujući se u široki front borbe za

dalju izgradnju socijalističkog samoupravnog društva, komunisti i svi radni ljudi sve odlučnije ulaze u direktne obračune sa nacionalistima svih vrsta i boja, prije svega u vlastitoj nacionalnoj sredini.

RAZVOJ SAVEZA KOMUNISTA

Uporedo s revolucionarnim promjenama u našem društvu, mijenjao se i sam Savez komunista. To je bilo neophodno, da bi u novim društvenim uslovima, na višem nivou razvoja demokratskih samoupravnih odnosa i socijalističke svijesti, mogao da odgovori zadacima avangarde u borbi koju naša radnička klasa i svi radni ljudi vode za izgradnju socijalističkog društva.

Pokrećući svjesne društvene snage u borbi za radničko samoupravljanje, za izgradnju i razvoj cjelokupnog društvenog sistema na osnovama samoupravljanja, Savez komunista je započeo proces i svog sopstvenog mijenjanja i preobražaja od klasične partije u vodeću idejno-političku organizaciju novog tipa, u unutrašnju — pokretačku i usmjeraavajuću — snagu socijalističkog samoupravljanja.

Društveno-ekonomska reforma, dalekosežnošću svojih ciljeva i dubinom društvenih preobražaja, koje je pokrenula, učinila je neophodnom i neodložnom i reformu Saveza komunista.

Četvrta sjednica CK SKJ, zadajući snažan udarac nosiocima birokratsko-etatističkih shvatanja, koji su se nalazili u samom vrhu Saveza komunista, predstavljala je prekretnicu i za reformisanje samog Saveza komunista.

Iako se nalazimo na početku dubljih promjena u Savezu komunista, jer su učinjeni tek prvi koraci u njegovoj reorganizaciji, mi već možemo govoriti i o izvjesnim rezultatima i iskustvima.

Prvo. Poslije VIII kongresa SKJ, a posebno u toku protekle dvije godine, Savez komunista se znatno više nego ranije bavio najvažnijim pitanjima razvoja društva, suštinskim pitanjima društveno-ekonomske reforme. Zahvaljujući takvoj orijentaciji i dosljednosti Saveza komunista, i pored

izvjesnih zakašnjavanja u akciji, učvršćen je kurs privredne i društvene reforme. Savez komunista je uspješno odolijevao raznim pritiscima koji su vukli natrag ili težili konzerviranju postojećeg stanja, savladavao je kolebanja koja su se javljala, suočavajući se sa mnogim teškoćama i protivrječnostima. Bez sopstvenog dubljeg preobražaja, Savez komunista ne bi mogao da postane još jača udarna snaga, sa većom akcionom sposobnošću u efikasnom ostvarivanju vlastite politike.

Kao što je neposredno poslije IV plenarne sjednice CK SKJ došlo do snažnog prodora demokratizma u Savez komunista i društvene odnose, tako se bez pretjerivanja može reći da je poslije usvajanja Smjernica, polovinom prošle godine, došlo do stvarnog uspona Saveza komunista u idejnom, akcionom i političkom pogledu. Na tom akcionom programu Savez komunista je znatno ojačao svoju borbenost i uticaj na tok društvenih zbivanja.

Kad god Savez komunista izbjegava da se otvoreno suoči sa nastalim problemima, kada ne ispoljava dovoljno spremnosti da u svojim redovima otvoreno raščišćava stavove i izgrađuje jasnu idejnu i političku platformu, nije ni čudo što se tada među radnicima, omladinom, dijelom inteligencije i u drugim sredinama javljaju i izvjesna nervoza i nedoumice. Time se u isto vrijeme stvaraju uslovi i prostor za djelovanje raznih političkih i idejno tuđih, pa i neprijateljskih snaga.

Od Saveza komunista se i očekuje i zahtijeva da ima jasne i jedinstvene ocjene situacije, da pruža principijelnu platformu za rješavanje problema, da utvrđuje bliže i dugoročnije ciljeve razvoja našeg socijalističkog društva, povezujući to i sa stanjem i kretanjima u međunarodnim odnosima.

Od komunista se ne očekuje samo prava riječ, već uz nju — i smjela, odlučna akcija, koja će čitavom društvenom i političkom životu davati nove podsticaje i pokretati sve progresivne društvene snage, da jačanjem samoupravnih odnosa mijenjaju postojeće stanje, da ostvaruju težnje i interese radničke klase i svih radnih ljudi.

No, Savez komunista se još nije dovoljno odlučno postavio u ideološkoj borbi protiv socijalizmu tuđih strujanja u našoj zemlji. Prakticizam u našoj svakodnevnoj aktivnosti jedan je od uzroka što komunisti nisu do sada posvećivali potrebnu pažnju na suzbijanju raznih, nama tuđih, ideja i skretanja koja nisu bezopasna za naš samoupravljački sistem. Da bi komunisti bili sposobni da se sa uspjehom odupiru takvim tendencijama, oni moraju i sami da se ideološki dovoljno naoružaju marksističkim znanjem. Ja mislim da mi imamo priličan broj sposobnih kadrova, i to sa autoritetom, koji mogu uspješno da vode borbu protiv svih pokušaja da se u našu stvarnost unesu razna tuđa shvatanja. Ali ta borba mora biti sistematska i dobro organizovana.

Drugo, ostvaren je krupan napredak u jačanju jedinstva u redovima Saveza komunista Jugoslavije — jedinstva koje se ostvaruje na novim osnovama, uz sve neposredniji uticaj cjelokupnog članstva.

Mi smo često govorili o potrebi jačanja jedinstva u Savezu komunista i s razlogom smo upozoravali na neke, ponekad i zabrinjavajuće, pojave nejedinstva koje su otežavale mobilizaciju svih snaga društva u rješavanju najvažnijih problema. Pri tome smo polazili od saznanja da komunisti ne mogu biti zagovornici samo nekih uskih interesa, parcijalnih pogleda i da je u biću komunističke avangarde da izražava interese čitave radničke klase i bude značajan faktor integracije društva. Može se reći da sa preobražavanjem Saveza komunista, i u tom pogledu već ostvarujemo nove kvalitete.

Na osnovama samostalnosti, veće inicijative i stvaralaštva svih dijelova Saveza komunista, kao i većeg demokratizma, mi sve više uspijevamo da raščišćavamo poglede na probleme koje nameće praksa i da usaglašavamo mišljenja, kako bismo obezbijedili jedinstvo u pogledima i akcijama. Pokazalo se da bez razvijenog demokratizma nema stvarnog jedinstva u Savezu komunista, kao što ni bez jedinstva u idejno-političkoj platformi i akciji nema efikasnosti u ostvarivanju usvojene politike.

Iz nacрта statuta SKJ, koji je predložen Kongresu, vidi se da mi smatramo da je demokratski centralizam u Savezu komunista bitan element njegovog konstituisanja i načina djelovanja. Čitava naša praksa i iskustva iz dosadašnjeg djelovanja Saveza komunista zahtijevaju da taj princip definišemo na savremeniji način. Potrebno je da konkretnije razradimo njegovu sadržinu i da u primjeni tog principa mnogo veću pažnju posvećujemo demokratskom izgrađivanju stavova, jedinstvenom djelovanju i zajedničkoj odgovornosti za rezultate politike.

Treće, po prvi put su kod nas republički kongresi održani prije saveznog. Republičke organizacije SK donijele su svoje statute, koji će biti usaglašeni sa Statutom SKJ. Organizacije SK u republikama imale su takođe odlučujuću ulogu u kandidovanju i izboru članova centralnih organa Saveza komunista Jugoslavije. Takvu praksu treba dalje razvijati, kao značajan vid i rezultat reorganizacije našeg Saveza.

U svim bitnim pitanjima našeg daljeg razvitka na republičkim kongresima ostvareno je puno jedinstvo. Na njima se pokazalo da je od Osmog kongresa SKJ do danas ostvareno značajno pomjeranje odnosa snaga u našem društvu u prilog samoupravljanju. Oni su stvorili osnovu da se na IX kongresu SKJ izvrši stvaralačka politička sinteza stavova izgrađivanih na jedinstvenoj programskoj platformi u bazi Saveza komunista.

Četvrto, kao rezultat dosadašnjeg toka reorganizacije SKJ, njegovog preobražaja i revolucionisanja, uveliko se mijenjaju slika stanja u samoj organizaciji, njen sastav i unutrašnji odnosi. Promjene u sastavu članstva SKJ, do kojih je došlo u toku protekle godine, a naročito od donošenja Smjernica, veće su i značajnije nego tokom čitave prethodne decenije. Jasnije definisanje aktuelnih idejno-političkih zadataka i povećani dinamizam i borbenost Saveza komunista uticali su da veoma poraste zainteresovanost omladine i radnika za stupanje u njegove redove.

Sve ove promjene predstavljaju za nas i obavezu da se putem kojim smo krenuli, dosljedno nastavljamo, da ovo bude

početak kursa neprestanog obnavljanja Saveza komunista, obuhvatanjem svih onih ljudi koji dokazuju da su pobornici interesa radničke klase i socijalističkog razvoja na osnovama samoupravljanja.

Međutim, te pozitivne promjene ne ostvaruju se samo u bazi naše organizacije, već se uveliko osjećaju i u radu foruma Saveza komunista. Upravo su kongresi SK u republikama, po sastavu delegata i njihovom aktivnom učešću u radu kongresa, pokazali koliko je snažan prodor novih snaga u Savez komunista, novih generacija koje su se afirmisale u neposrednoj bici za samoupravljanje u radnim organizacijama i komunama.

Peto. Obnovu kadrovskog sastava rukovodstava Saveza komunista — na svim nivoima, uz povećano učešće radnih ljudi iz samoupravne društvene baze, koja je rezultat dosadašnje borbe SK za reformu društva i sopstveni preobražaj — možemo ocijeniti kao vrlo značajnu za dalji razvoj i djelovanje Saveza komunista.

Promjene u kadrovskom sastavu najviših organa Saveza komunista, do kojih je došlo na nedavnim kongresima u republikama i koje će se izvršiti i na ovom Kongresu — opsežnije su nego što bi u drugim okolnostima bile, jer na našim ranijim kongresima nije bilo većeg obnavljanja i prirodnog uključivanja novih ljudi u rukovodeća tijela Saveza komunista.

Osnovno obilježje ovih promjena su demokratizacija čitavog postupka prilikom odabiranja ljudi za određene funkcije u Savezu komunista, i veća nego ikada do sada mogućnost uticaja članstva na izbor ljudi u rukovodeće organe Saveza. Promjene koje su u tom pogledu izvršene na kongresima SK u republikama utrle su put novoj praksi u oblasti kadrovske politike u Savezu komunista, a time su stvoreni uslovi za normalno obnavljanje i podmlađivanje sastava rukovodstava SK u narednom periodu.

Ovakva orijentacija u kadrovskoj politici nije i ne smije da bude shvaćena kao konfrontiranje generacija. Ja sam protiv konfrontiranja starih i mladih i teoriju o sukobu generacija u našem društvu mi ne možemo da prihvatimo,

jer ne odgovara ni stvarnosti. Ja sam za to da na odgovorne položaje dolaze sposobni ljudi, bili oni stari ili mladi. Osnovni kriterij treba da bude sposobnost a ne godine starosti. S druge strane, oni koji više ne mogu da daju onoliko koliko daju mladi — koji, naime, ne mogu više punom snagom da se angažuju na odgovornim položajima, naročito tamo gdje se traži operativa — treba najzad da osjete nešto više od onoga što su dali našoj revoluciji i našem socijalističkom razvitku. Njima treba u svakom pogledu omogućiti da im život bude što dostojniji revolucionara koji je dao sve od sebe za stvar naše radničke klase i radnog naroda. Jer, to su ljudi, revolucionari, koji su čitav svoj život posvetili borbi za društveni progres. Prema njima naše društvo treba u svakom pogledu da na djelu ispoljava puno priznanje i zahvalnost.

Formulisanje principa o podmlađivanju kadrova i njihovom dosljednu primjenu u opštinskim, pokrajinskim i republičkim organizacijama SK i u kadrovskim pripremama za IX kongres SKJ, bilo je moguće postići zahvaljujući visokom stepenu jedinstva. Naročito treba naglasiti da je ovu orijentaciju ne samo prihvatio, nego se za nju i aktivno borio najveći broj pripadnika starijih generacija istaknutih revolucionara. Zahvaljujući velikim dijelom takvom njihovom principijelnom odnosu, Savez komunista je, i pored izvjesnih propusta i slabosti, učvrstio osnovni kurs u kadrovske politici.

Mnogi od naših drugova nalazili su se više decenija na najodgovornijim dužnostima u Savezu komunista, a na posljednjim kongresima nisu ponovo birani u rukovodstva. No, mi moramo razvijati takve odnose u Savezu komunista da funkcija ne znači i monopol u političkoj akciji, te da i ljudi koji nisu na operativnim funkcijama mogu da doprinesu idejno-političkom djelovanju Saveza komunista.

Odričući se svjesno svoje monopolističke pozicije u političkom životu, pa i u oblasti kadrovske politike, koja postaje stvar samoupravnih društveno-političkih struktura, Savez komunista se ne odriče svoje odgovornosti ni svojih obaveza kada je riječ o utvrđivanju jasnih principa kadrovske poli-

like, o razradi kriterijuma za izbore određenih organa i tijela, kada se radi, jednom riječju, o borbi za što bolja kadrovska rješenja. Suština promjena je u tome da reorganizovani Savez komunista sada to ostvaruje neposrednim političkim angažovanjem komunista, koji se zajedno sa svim ostalim radnim ljudima javno bore za ta rješenja i stavove. Na takav način Savez komunista se idejno i politički angažuje i u izborima za skupštine društveno-političkih zajednica koji su upravo pred nama.

Prilikom izbora kadrova za rukovodeće funkcije u organima federacije moramo da poštujemo načelo podjednake zastupljenosti svih naših republika. Jasno je, međutim, da se to načelo može adekvatno sprovoditi u život samo ako je tijesno povezano i sa principom izbora najboljih i najposobnijih ljudi iz svake republike. Prema tome, oba načela predstavljaju cjelinu i samo se tako može vršiti pravilan izbor ljudi za organe federacije.

Sesto. U toku posljednje dvije godine znatne izmjene, na liniji reorganizovanja SK uopšte, izvršene su i u strukturi rukovodećih organa SKJ i SK republika. CK SKJ je, u svojim zaključcima polovinom 1967. godine, inicirao i bitne promjene u organizacionoj strukturi SK u radnim organizacijama, mjesnim zajednicama i opštinama. Praksa, čije rezultate rezimiramo na ovom Kongresu, pokazala je opravdanost i prednost novih oblika organizovanja.

Stvaranje većih organizacija SK u radnim organizacijama i mjesnim zajednicama izvlači komuniste iz organizacione učaurenosti u sitnim osnovnim organizacijama, i orijentiše ih na šire djelovanje preko konferencija SK, na kojima se neposrednije i življe sučeljavaju različiti stavovi, i tako, kroz borbu mišljenja, dolazi do zaključaka o platformi za akciju komunista.

Uz naglašavanje značaja i uloge organizacija SK u radnim organizacijama, ovim promjenama su podstaknuti i orijentisani komunisti da se neposrednije uključuju u društveno-politički život i van okvira svoje radne organizacije, u komuni, u sredini u kojoj žive. Na taj način počeo je da jača uticaj komunista iz radnih organizacija i uticaj radnič-

ke klase na sva zbivanja u mjesnim zajednicama, komunama i drugim društveno-političkim zajednicama.

Opštinske konferencije SK, kao šira tijela od opštinskih komiteta, neposredno proizilaze iz baze SK u radnim organizacijama i mjesnim zajednicama. U njih su uključeni komunisti iz svih oblasti društvenog i političkog života u opštini i one su počele da se afirmišu kao forum u kome se kvalifikovano raspravlja o idejnim i političkim pitanjima. Takva forma djelovanja SK obezbjeđuje aktivniju ulogu članstva u izgrađivanju stavova svoje organizacije.

Uvođenje godišnjih konferencija SK u pokrajinama, republikama i u SKJ, značiće korak dalje u jačanju uticaja baze Saveza komunista na rad foruma SK i doprinijeće dinamiziranju rada i rukovodstava i čitavog članstva u Savezu komunista. Zato na godišnjim konferencijama treba da dođu do punog izražaja upravo komunisti iz radnih organizacija i iz samoupravne baze uopšte.

Novi Statut SKJ, koji se predlaže na ovom Kongresu, kao i statuti SK republika, treba da obezbijede organizacione pretpostavke za dalji razvoj SK, kako bi on stvarno bio u stanju da uspješno ostvaruje vodeću idejnu ulogu u sistemu socijalističkog samoupravljanja.

Djelujući kao avangardna snaga u razvoju samoupravljanja, Savez komunista, istovremeno, svojim uticajem obezbjeđuje stabilnost i revolucionarni karakter vlasti radničke klase i takvo funkcionisanje njenih organa koje služi jačanju socijalističkih samoupravnih odnosa.

U tom smislu, treba sasvim jasno istaći da se Savez komunista ne odriče, niti bi to mogao, svoje odgovornosti za bezbjednost i stabilnost našeg društvenog sistema, za očuvanje neokrnjenog suvereniteta i integriteta naše socijalističke zajednice.

Najzad, i pored svih rezultata koje smo postigli u preobražavanju Saveza komunista, glavni poslovi u tom pogledu tek su pred nama.

Reorganizacija Saveza komunista nije neko naše »unutrašnje pitanje«. Mi ne preuređujemo odnose unutar SK zbog samih sebe, već da bi se komunisti što bolje organi-

zovali i osposobljavali za javno djelovanje u masama, za jačanje svog uticaja na sva društvena kretanja, za ostvarivanje vodeće idejno-političke uloge SK na djelu, svuda gdje se raspravlja i odlučuje o društvenim pitanjima.

Neophodno je beskompromisno i jasno razgraničavanje, i unutar SK, od svih onih tendencija i njihovih nosilaca, koji vuku nazad ili teže konzerviranju postojećih odnosa i stanja. SK se mora odlučno oslobađati svih birokratskih, dezorijentisanih, malograđanskih, karijerističkih i drugih sličnih elemenata koji su u Savez komunista ili zalutali, ili su smatrali da ga u određenom trenutku mogu iskoristiti za neke svoje ciljeve i interese. Vodeći te bitke, SK se mora još šire i smjelije otvarati prema omladini, proizvođačima i drugim stvaraocima, svima onima koji su spremni da se bore za politiku Saveza komunista.

Zbog značaja jasnog utvrđivanja idejne i političke osnove u daljem preobražaju Saveza komunista i potrebe za usavršavanjem i revolucionisanjem avangarde radničke klase na višem nivou razvoja našeg socijalističkog društva — Kongresu se predlaže usvajanje posebnog dokumenta „Idejno-politička osnova daljeg razvoja Saveza komunista”.

Želim takođe još nešto da kažem o demokratskom centralizmu. U našoj Partiji uvijek je vladalo pravilo: da se članovi mogu ne slagati sa nekim stvarima, ali kada se jednom, poslije iscrpne i svestrane diskusije, donese odluka, iza koje stoji većina, onda su svi obavezni da učestvuju u njenom sprovođenju. Tako shvaćen demokratski centralizam mora da bude prisutan i danas u radu Saveza komunista Jugoslavije. To je naročito važno i na današnjoj etapi našeg razvitka, kada snosimo odlučujuću odgovornost za pravilno i brzo rješavanje pojedinih krupnih problema i raznih protivurječnosti koje smo naslijedili i koje nastaju u procesu razvitka našeg društvenog bića.

Doduše, u praktičnom ostvarivanju odluka može da dođe i do nepredviđenih stvari. Međutim, i o tome treba diskutovati unutar, a ne van Saveza komunista, i, poslije

svestrane diskusije, donijeti odluku koja će biti obavezna za svakog člana SKJ.

Sa većim stepenom našeg jedinstva, i unutrašnje kohezije, a prije svega, sa većom odlučnošću u upornom ostvarivanju naših zajedničkih usvojenih stavova, mi možemo još brže napredovati, u ekonomskom razvoju podizati životni standard, unapređivati naš socijalistički samoupravni sistem, a time još više jačati i naš ugled u svijetu.

Na kraju želim da naglasim da će Savez komunista morati ubuduće više da se angažuje u idejno-političkom radu, u idejno-političkom vaspitavanju, u proučavanju klasika marksizma i u produbljenom izučavanju savremenih dinamičnih kretanja i promjena u svijetu. Ne smijemo dozvoliti da nas svakodnevni problemi guraju u praktičizam i da zbog toga ne sagledavamo dovoljno jasno perspektivu daljeg razvitka naših socijalističkih samoupravnih odnosa i uloga socijalističke Jugoslavije u svijetu.

ULOGA I ZADACI KOMUNISTA U SOCIJALISTIČKOM SAVEZU RADNOG NARODA JUGOSLAVIJE

U demokratskom razvitku našeg samoupravnog socijalističkog društva dostignut je već takav stepen na kome se Socijalistički savez i u praksi potvrđuje kao nezamenljiv dio našeg političkog sistema. Stvoreni su realni uslovi, kada se bez Socijalističkog saveza i njegovog svakodnevnog političkog djelovanja ne mogu uspješno formirati i sprovesti politika u našem društvu, savladivati konfliktne situacije i dalje razvijati neposredna socijalistička demokratija. U tom svijetlu, mi danas moramo gledati na ulogu i zadatke komunista u Socijalističkom savezu. Dužnost je članova Saveza komunista da svojom idejno-političkom aktivnošću u Socijalističkom savezu obezbjeđuju progresivne stavove, da otvaraju perspektive za rješavanje problema, jačaju jedinstvo radnih ljudi na pozicijama samoupravljačkog socijalizma i time učvršćuju stabilnost našeg društvenog sistema.

Socijalistički savez omogućava neposredno učešće građana u političkom životu i njihov uticaj na donošenje odluka na svim nivoima. To je značajno mjesto za formulisanje politike i za prevazilaženje društvenih suprotnosti demokratskim putem. Najznačajnija politička pitanja našeg društva pokreću se i razmatraju u Socijalističkom savezu. Da bi se u njemu uspješno vršila konfrontacija različitih inicijativa, mišljenja, interesa i stavova i da bi se sve to iskristalisalo i integrisalo u opštedruštvenu politiku, neophodno je proširiti mogućnosti naših građana da svojim prijedlozima neposredno učestvuju u javnom životu, tako da to bude efikasno i odgovorno sudjelovanje u donošenju političkih odluka i borbi za njihovo sprovođenje.

U posljednje vrijeme, primjetne su, naročito u bazi, nove ideje i praksa u djelovanju Socijalističkog saveza, koje treba dalje afirmisati. Radi se o nastojanju da se politička gledišta i stavovi o veoma značajnim društvenim pitanjima izgrađuju u širokoj diskusiji (u sekcijama, komisijama, na tribinama, savjetovanjima) i da radni ljudi pruže neposredan doprinos izgrađivanju politike. U toj novoj praksi od posebne je važnosti donošenje izbornih programa. Socijalistički savez dobio je sada daleko veću ulogu u izborima. Suština te uloge je u tome da se kroz Socijalistički savez, na organizovan način, ispoljava i realizuje volja birača i da se u svim fazama obezbjedi stvarno demokratski izborni postupak. Jačanje funkcije Socijalističkog saveza omogućuje da i rad skupština bude što adekvatniji našem samoupravljачkom društvu.

Da bi sa uspjehom obavljao svoju ulogu, Socijalistički savez treba da bude pristupačan svim slojevima stanovništva, svim građanima organizovanim u političke, stručne i druge organizacije i udruženja. Bitno je da u Socijalističkom savezu, a ne van njega, dođu do izražaja sva značajnija mišljenja i strujanja u našem društvu. To podrazumijeva i otvorenu političku borbu komunista za progresivna shvatanja i usmjeravanje. Komunisti u Socijalističkom savezu i drugim organizacijama i organima moraju se boriti za po-

litičko verifikovanje svojih stavova, za ugrađivanje tih stavova u društvene odluke organa koji ih donose i realizuju.

Socijalistički savez ne možemo razvijati u pravcu kakav želimo samo na taj način što će ljudi u njemu iznositi ono što misle, ako poslije toga ne budu proisticali politički stavovi, akcije i odluke skupština i drugih organa vlasti i samoupravljanja.

Tribine Socijalističkog saveza su vrlo pogodna mjesta, gdje funkcioneri i drugi nosioci javnih ovlašćenja, treba da polažu računa o svom radu. To isto važi i za odbornike i poslanike. Potrebno je mnogo češće ocjenjivati i provjeravati kakva je sudbina onoga što se iznosi, kritikuje, predlaže i zaključuje na skupovima Socijalističkog saveza, kako bi se vidjelo šta se izmijenilo, a šta nije i zašto, jer građani s pravom traže jasne odgovore na konkretna pitanja. Bez toga se ne može uspješno razvijati neposredno učešće radnih ljudi u društveno-političkom životu. Bez toga ni Socijalistički savez ne može efikasno djelovati i ostvarivati one funkcije u društvu koje su mu date i našim Ustavom.

ZADACI KOMUNISTA U SAVEZU SINDIKATA

Socijalistički sistem samoupravljanja zahtijeva jačanje društvene uloge sindikata, koja treba da dođe do punog izražaja, naročito u ostvarivanju bržeg materijalnog razvitka društva, direktnog uticaja radničke klase u našem društvu, u samoupravljanju, u raspodjeli prema rezultatima rada, u razvijanju solidarnosti i uzajamne pomoći, u obezbjeđivanju socijalne sigurnosti radnika, u podizanju životnog standarda i poboljšanju radnih i životnih uslova radnika, u povećanju proizvodnje, u podizanju radne i ekonomske kulture radnika i u osposobljavanju ljudi za samoupravljanje. Sve značajnija je društvena uloga Saveza sindikata i u usklađivanju interesa i prevazilaženju objektivnih protivurječnosti unutar same radničke klase i čitavog društva. Sindikatima pripada istaknuto mjesto u samoupravnom sporazumijevanju i dogovaranju, i oni treba odlučno da se bore protiv birokratizma i tehnokratizma.

Sindikati, ne samo što imaju pravo, već je i njihova dužnost da utiču na ostvarenje jednakih uslova privređivanja, da svestrano i aktivno učestvuju prilikom donošenja zakonskih i drugih propisa koji se tiču samoupravljanja, položaja radnog čovjeka i daljeg razvoja društvenih odnosa.

Komunisti mogu uspješnije da ostvaruju ulogu vodeće idejno-političke snage našeg društva ako se unutar radnih kolektiva i sindikata, snagom argumenata, pojačanom aktivnošću i ličnim primjerom, bore za svestrane — kako neposredne tako i dugoročne — interese radničke klase i za njeno savremenije organizovanje kao nosioca socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa. Stoga se komunisti moraju boriti protiv svih tendencija umanjivanja značaja organizovanja radnika u sindikate.

Savez sindikata, kao samostalna društveno-politička organizacija radničke klase i radnih ljudi, nije transmisija ni vlasti niti Saveza komunista, ali nije ni opozicija u odnosu na predstavničke izvršno-političke organe i druge političke strukture. Sindikati samostalno zauzimaju svoje stavove o bitnim pitanjima našeg društvenog razvoja i bore se za njihovo ostvarivanje, zajedno sa ostalim organizovanim socijalističkim snagama društva. Pošto sindikati treba aktivno da učestvuju u kreiranju privrednog sistema, u mjerama ekonomske politike i zakonodavne djelatnosti, komunisti u sindikatima su dužni da se založe za njihovo ostvarivanje u praksi.

Sindikat je integralni dio našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema. Zadatak je komunista da stalno rade na organskom uključivanju sindikata u naš cjelokupni društveno-politički sistem i da ga jačaju kao njegov bitan element. Zadaci sindikata su sastavni dio opštih napora svih subjektivnih snaga našeg društva u borbi za bržu izgradnju socijalizma u našoj zemlji, na osnovama samoupravljanja. Sindikat, prema tome, mora snositi odgovornost pred radničkom klasom, pred svim radnim ljudima i čitavim društvom za ostvarivanje svoje uloge, za koncepcije i stavove za koje se zalaže.

Niko ne traži od sindikata da podržava sve što rade predstavnička i izvršna tijela, i da stoji iza svih odluka iz-

vršnih organa. Postoji mogućnost i za dijaloge kroz koje treba da se sve stvari razjasne. Međutim, komunisti u sindi katima, kao i u svim drugim društvenim strukturama, moraju voditi više računa o čitavoj našoj zajednici, o svemu što ona ima, čime raspolaže i šta je u datom momentu, u okviru naših materijalnih mogućnosti realno, a šta nije.

AKTUELNA PITANJA DJELOVANJA SAVEZA KOMUNISTA MEĐU OMLADINOM

Mlada generacija je, gledano u cjelini, društveno aktivna i politički opredjeljena. Ona, u svom najvećem dijelu, prihvata Program akcije i idejno vođstvo Saveza komunista Jugoslavije. U društveno-političkoj akciji, mladi ljudi traže svoje mjesto i svoju odgovornost. Oni teže sve većem aktivnom učešću u samoupravljanju. Međutim, moramo se zapitati šta je prouzrokovalo da se takvo raspoloženje i takav potencijal omladine ne izraze potpunije u našem dosadašnjem razvitku? Očigledno, većem angažovanju omladine u samoupravljanju stajale su na putu prepreke, i objektivne i subjektivne prirode. Tu se, prije svega, radi o zaostajanju u punijem razvoju samoupravljanja i društveno-političkog sistema, o jednostranosti u njegovom razvijanju, kao i o suviše sporom ostvarivanju načela koja smo proklamovali. Isto tako, objektivno nedovoljna materijalna baza samoupravljanja bila je prepreka punijem angažovanju samoupravnih organa, pa prema tome, i učešću mladih ljudi u njima.

Komunisti moraju podržavati društveno-političku aktivnost omladine u stalnom nastojanju da se mladi tješnje povezuju sa revolucionarnom ideologijom i politikom Saveza komunista. U neposrednom radu među mladima, oni će obezbijediti njeno sve šire i neposrednije uključivanje u široki front progresivnih društvenih snaga koje se bore za dalji razvoj samoupravnog socijalizma. Tako će Savez komunista, zajedno sa omladinom, moći da se odupre pokušajima raznih konzervativnih, birokratskih, nacionalističkih i drugih reakcionarnih snaga koje i danas pokušavaju da među mladima nađu uporište za svoje djelovanje.

Omladina ne voli stagnaciju u društvu, ona uvijek traži nešto novo, gdje bi mogla da ispolji svoj elan. Mi bismo morali da više diskutujemo sa omladinom i da usmjeravamo njen elan u konstruktivnom pravcu. Savez komunista treba da se organizuje tako da komunisti djeluju neposredno među omladinom, u njihovim organizacijama. Samo u neposrednom političkom radu, u ravnopravnom odnosu sa članovima omladinskih organizacija, komunisti će moći da se bore za ostvarivanje programskih ciljeva i politike Saveza komunista, i to, prije svega, što masovnijim privlačenjem mladih u akcije za realizaciju tih zadataka. Isto tako, Savez komunista mora biti inicijator u raščišćavanju problema koji se pojavljuju među mladim ljudima i u njihovim organizacijama.

Naši rukovodeći drugovi morali bi češće da razgovaraju sa omladinom, da drže predavanja i objašnjavaju razne mjere koje preduzimamo. Komunisti ne smiju dozvoliti da razni elementi, koji su nosioci tuđih idejnih shvatanja ili oni koji su pod njihovim uticajem, truju našu omladinu.

Mladi ljudi su punopravni građani naše socijalističke zajednice i SKJ se mora zalagati da oni u praksi steknu stvarne mogućnosti za aktivno učešće u samoupravnom sistemu. Razumije se, mladi ljudi imaju pravo da kritikuju, kao i pravo da traže rješenja za svoje probleme. No, i društvo u cjelini ima pravo da kaže šta se može, a šta ne može ostvariti, i gdje su granice naših materijalnih mogućnosti.

U dosadašnjem ostvarivanju zadataka reforme omladina je dala znatan doprinos, a naročito radnička omladina — integralni dio radničke klase. Ciljevi reforme odgovaraju osnovnim interesima i potrebama mlade generacije, jer su oni istovjetni sa težnjama mladih.

Zadatak komunista je da se do kraja izbore za stav da u društvu, koje se tako brzim tempom razvija kao što je slučaj kod nas, ne može biti viška obrazovanih, stručnih, kvalifikovanih ljudi. Iz takvog stava i saznanja, u svakoj našoj radnoj organizaciji i društveno-političkoj zajednici,

od opštine i republike do federacije, treba da izrastaju konkretni programi koji će omogućiti da naša privreda i naše društvo iskoriste doprinos svakog mladog stručnjaka.

Savez komunista se zalagao za rješavanje problema na području školovanja i zapošljavanja, ali sa postignutim rezultatima ne možemo biti zadovoljni. Postoje znatne razlike i neusklađenost u broju i rasporedu škola kao i u pogledu obuhvaćenosti pojedinih generacija školovanjem, ali ima, isto tako, i razlika u obimu i kvalitetu obrazovanja koje škole pružaju, s obzirom na njihovu materijalnu i kadrovsku opremljenost. Stipendije, krediti, mreža domova, regresi za prevoz do škola i natrag, i drugi oblici pomoći nisu još toliko razvijeni da bi se omogućilo školovanje na srednjim i višim školama sposobne djece iz porodica sa nižim primanjima, a prije svega iz radničkih i seoskih porodica. Sva ta pitanja treba razmatrati i rješavati kao sastavni dio reforme školstva.

Na ovom Kongresu moramo posebno razmotriti politiku prijema mladih u Savez komunista, polazeći od potrebe stalnog uključivanja mladih ljudi u Savez komunista. Moramo odlučno suzbijati sve pojave konzervativizma i zatvaranja nekih organizacija SK pred mladima.

Ja mislim da je pogrešna svaka tendencija odvajanja intelektualne omladine od ostalih dijelova omladine, posebno od radničke i seoske. To bi nam moglo donijeti krupne nezgode u budućnosti. Jer, ako se konfrontiraju radnička i seoska omladina sa intelektualnom, sa studentima, onda smo postigli tačno suprotno od onoga što smo htjeli. Naša je želja oduvijek bila da se radnička omladina što više približuje intelektualnoj omladini i obratno, da intelektualna omladina bude što tješnje povezana sa radničkom omladinom, sa svim slojevima omladine. Ako toga ne bi bilo, onda bi se pojavljivao separatizam, koji bi mogao dovesti do izdvajanja jednog društvenog sloja, što bi nam kasnije smetalo i u proizvodnji i u društvenim odnosima.

Ne smijemo, dakle, dozvoliti dezintegraciju, već naprotiv, moramo razvijati što tješnju integraciju intelektualne

i ostale radne omladine. Današnji studenti sutra će raditi u fabrici, a ja sve zaposlene u fabrikama smatram proizvođačima, bili to intelektualci ili radnici. Sve je to radnička klasa. Mi ne smijemo inteligenciju odvajati od radničke klase, jer ako se to dopusti, biće stalno i sukoba. Potrebno je polaziti od toga da je inteligencija u samoupravnom sistemu dio radničke klase. Ona, kao i radnička klasa, učestvuje u stvaranju dohotka, u izgradnji socijalizma, aktivno djeluje u samoupravnom mehanizmu. Ako se tako postavimo, onda neće biti konflikata.

SKJ mora da pruži punu podršku reorganizaciji Saveza omladine i drugih omladinskih organizacija, jer treba da jača uloga članstva nasuprot ranijem, pretežno forumskom načinu rada. Samo dublje preobražavanje i demokratizovanje omladinskih organizacija, omogućiće da one potpunije izražavaju interese i stremljenja mlade generacije i doprinose još aktivnijem uključivanju mladih u samoupravljanje, na širokom političkom programu borbe za socijalističke društvene ciljeve.

Komunisti ne smiju zanemarivati ni svoje djelovanje u svim oblicima vaspitanja omladine u školama, kulturnim djelatnostima i u društvenim organizacijama koje okupljaju mlade. Naše društvo već danas raspolaže sa takvim mogućnostima da može stvarati povoljnije materijalne i druge uslove za bogatiji društveni život omladine, na polju kulture, fizičkog odgoja, tehničkih aktivnosti, turizma i u drugim oblastima koje interesuju djecu i omladinu. Ove aktivnosti omladine imaju ogroman značaj za njen odgoj i straniji razvoj i mora ih podržati cijelo društvo.

O ULOZI BORACA NOR-a

Dozvolite mi, drugarice i drugovi, da i ovom prilikom istaknem izvanredan doprinos koji su borci narodnooslobodilačkog rata dali, kako u toku rata, tako i u našoj socijalističkoj izgradnji.

Svojim iskustvom, elanom i stalnom aktivnošću, borci i sada daju dragocjeni doprinos cjelokupnom društveno-političkom i društveno-ekonomskom razvitku naše zemlje. I kao pojedinci i kao boračka organizacija u cjelini, oni učestvuju u sprovođenju Programa SKJ i ciljeva Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, u izvršavanju zadataka društvene i privredne reforme i u razvitku našeg samoupravnog socijalističkog društva. Od posebnog je značaja angažovanje boraca narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u pripremi naroda za odbranu zemlje i jačanje njene odbrambene sposobnosti. Dragocjen je i udio boraca u čuvanju i razvijanju tekovina revolucije, u njegovanju revolucionarnih tradicija narodnooslobodilačke borbe. Takvo djelovanje boraca znatno doprinosi vaspitavanju mladih pokoljenja, koja su spremna da, zajedno sa učesnicima NOR-a i svim radnim ljudima, odgovorno prihvataju revolucionarno nasljeđe i preuzimaju breme u borbi za dalji socijalistički progres.

Savez komunista, imajući u vidu društveni i politički doprinos boraca, pridavao je veliki značaj i poklanjao pažnju njihovom svestranom političkom i društvenom angažovanju. Istovremeno se zalagao i za brže i adekvatnije rješavanje socijalno-ekonomskih, zdravstvenih i drugih boračkih pitanja. Takav stav Saveza komunista, aktivnost udruženja boraca NOR i naših predstavničkih i izvršnih organa, pomogli su da se znatan broj problema boraca NOR brže i potpunije riješi, mada tu još ima sporosti koja nije uvijek posljedica objektivnih teškoća.

Imajući sve to u vidu, Savez komunista će se zalagati za brže i dosljednije rješavanje problema boraca NOR i razvijanje njihove svestrane društvene aktivnosti. Oslanjajući se na inicijativu i društveno-političku pomoć Saveza boraca, komunisti u organima samoupravljanja i društveno-političkim zajednicama dužni su da ovim pitanjima posvećuju veliku pažnju i da iznalaze adekvatna i trajna rješenja.

DRUŠTVENI POLOŽAJ ŽENA

Savez komunista moraće ubuduće da posveti veću pažnju obezbjeđenju stvarne ravnopravnosti žena. Što se tiče opštih načela — tu nema nesporazuma, ali za sadašnju društvenu praksu sve više postaje karakteristična protivurječnost između sve većeg učešća žena u industriji, poljoprivredi, zdravstvu, školstvu i drugim djelatnostima i stalnog opadanja broja žena u samoupravnim organima i predstavničkim tijelima. To usporava razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa, jer je znatan broj proizvođača doveden u neravnopravan položaj u pogledu ostvarivanja samoupravnih prava. Potrebno je odlučnije idejno-političko angažovanje Saveza komunista, Socijalističkog saveza i svih svjesnih snaga našeg društva da se ukloni ta neusklađenost koja ide na štetu društvenog položaja žena.

Takođe je nužno da se i žene u društveno-političkim i radnim organizacijama više angažuju i aktivnije odnose prema svim aktuelnim društvenim zbivanjima i da svojim vlastitim radom utiču na poboljšanje svog ličnog i društvenog položaja.

Briga o djeci mora zaista biti zadatak čitavog našeg društva, a ona je zanemarena i to od vrha do komune i radne organizacije. Pojavila su se i pogrešna shvatanja u tretiranju dječje zaštite i često se zaboravljalo na interes radnog čovjeka. Nije bilo dovoljno svijesti o potrebi stvaranja materijalnih uslova za obezbjeđenje dječje zaštite, za pomoć zaposlenim roditeljima, što je bila velika greška. U pogledu dječje zaštite i položaja porodice, Savez komunista treba da se izbori za takva rješenja, koja će prihvatiti naše radne organizacije i komune kao i sva naša predstavnička tijela.

Danas već postoje prilične materijalne i druge mogućnosti da se, prilem samoupravnih dogovora radnih ljudi u radnim organizacijama, u mjesnim zajednicama, u opštinskim skupštinama itd. — odlučuje i dosljednije radi na realizaciji načela našeg socijalističkog društva o zaštiti i vaspitanju djece. Potrebno je, dakle, veće angažovanje društvenih

faktora i svih svjesnih snaga našeg društva. Brži razvoj ustanova za dnevni boravak predškolske djece, produženi cjelodnevni boravak učenika u osnovnoj školi, ishrana djece, razni vidovi slobodnih aktivnosti, organizovaniji rad sa djecom i za djecu — sve to treba da doprinese, u skladu sa našim materijalnim mogućnostima, ujednačavanju startnih osnova sa kojih djeca polaze u život.

NAUKA, OBRAZOVANJE I KULTURA — BITAN FAKTOR NAŠEG DRUŠTVENOG RAZVOJA

Naše samoupravno socijalističko društvo pruža velike mogućnosti za slobodan i svestran razvoj kulture, umjetnosti i naučnog stvaralaštva. Realizacijom Programa SKJ i stavova Osmog kongresa SKJ stvoreni su povoljniji uslovi za slobodno stvaralaštvo i afirmaciju autentičnih naučnih, kulturnih i umjetničkih vrijednosti.

Radni kolektivi u naučnim, kulturnim, umjetničkim i prosvjetnim djelatnostima treba sve više da jačaju svoju samoupravljačku samostalnost i ujedno da se povezuju i udružuju sa proizvodnim i drugim radnim kolektivima. Samoupravljačka praksa stvara sve povoljnije uslove za slobodno i trajno integrisanje materijalne proizvodnje, s jedne i obrazovanja, kulturnog i naučnog stvaranja — s druge strane.

Iako su u razvijanju samoupravnih društvenih odnosa u kulturi postignuti izvjesni rezultati, mi u praksi još nismo dovoljno konkretno razradili naš samoupravljački koncept kulturne politike, što će biti složen i dugoročan zadatak. Ima još onih koji sumnjaju u sposobnosti proizvođača i drugih stvaralaca kao nosilaca naše kulturne politike. Međutim, oni bez argumentacije i izvan historijskog kontinuiteta, ocjenjuju naša dostignuća i teškoće u izgradnji samoupravljanja.

Naš društveno-ekonomski sistem traži i omogućava da se i kulturne djelatnosti materijalno reprodukuju na osnovi dohotka i raspodjele prema radu. Etatiistički način materijalne reprodukcije i oslanjanje na državu, kao staratelja,

onemogućili bi slobodan razvoj kulture i samoupravnih odnosa u njoj. Zato se moramo odlučno zalagati za slobodnu samoupravnu integraciju, za jedinstvenu društveno-ekonomsku osnovu svih oblika društvenog rada.

Stvarno i puno oslobađanje proizvođača materijalnih dobara nemoguće je ako se radni ljudi u svim djelatnostima ne oslobode najamnog odnosa, uplitanja spolja i subjektivističkog odlučivanja o njihovim pravima i interesima. Kulturne djelatnosti ne mogu egzistirati na višku rada koji država oduzima od privrede i dijeli ga po svojim kriterijumima.

Dosljednom borbom za neposredne demokratske, samoupravljačke odnose, za afirmaciju proizvođača i stvaralaca kao subjekata samoupravnog odlučivanja, stvaraju se povoljni društveni uslovi za borbu protiv raznih monopolističkih tendencija na naučne istine, stvaralaštvo i kritike. Svaka ukalupljenost mišljenja, umjetničkog i drugog stvaralačkog izražavanja, tuđa je revolucionarnom biću Saveza komunista. Mi odlučno podržavamo sve koji streme naučnoj i umjetničkoj istini, novom i originalnom u svim vidovima ljudskog stvaralaštva. Mi smo ponosni na velika umjetnička i naučna dostignuća naših intelektualnih radnika, stvaralaca. Zbog toga se moramo još više angažovati za razvoj slobodne naučne i umjetničke kritike i adekvatnije društveno vrednovanje stvaralaštva, kako bi se zadovoljivale rastuće kulturne potrebe naših ljudi.

Samoupravljanje traži visok stepen znanja, socijalističke svijesti i stručne sposobnosti radnog čovjeka, zahtijeva sistematsko obrazovanje i sticanje novih znanja tokom cijelog radnog vijeka. Zato je potrebna radikalnija reforma obrazovnog sistema, jer dosadašnje promjene nisu bitnije izmijenile stare okvire i odnose. Obrazovne institucije su zato zapale u ozbiljne teškoće, naročito one na srednjem i visokom stupnju.

Reforma škole i obrazovnog sistema morala bi da dovede do bržeg podizanja opšteobrazovnog i kulturnog nivoa radnih ljudi, da doprinese daljoj afirmaciji samoupravljačke uloge proizvođača i integrisanju obrazovanja u sve oblasti

društvenog rada, da olakša primjenu dostignuća nauke, svestrani razvoj socijalističkih društvenih odnosa i širi prodor mladih i sposobnih kadrova. Potrebno je izboriti se da neposredni proizvođači, prosvjetni i naučni radnici, postanu stvarni nosioci politike u obrazovanju i vaspitanju.

Aktivno učešće školske i studentske omladine u samoupravnom odlučivanju neophodno je i veoma značajno u izgradnji socijalističkih odnosa, u formiranju mladog čovjeka kao slobodne, društveno aktivne i odgovorne ličnosti.

Samoupravljačima je neophodna objektivna, naučna analiza stanja i protivurječnosti koje nastaju u izgrađivanju novih društvenih odnosa i na bazi slobodnog raspolaganja viškom rada. Naš socijalistički progres sve više će zavisiti od naučnog usmjeravanja i međusobne povezanosti proizvodnje, obrazovanja i nauke. Bez objektivnih naučnih analiza i informisanosti o savremenim društvenim procesima, nije moguće prevazilaziti improvizaciju, uski praktikizam, inertnost i neefikasnost u radu. Nauka mora višestruko služiti potrebama i interesima našeg cjelokupnog razvitka. Ekstenzivna privreda nije mogla da stimulira razvoj naučne misli i da podstiče povezivanje proizvodnih organizacija sa naučnim institucijama. Neophodni su, dakle, udruženi naponi i naučnika i proizvođača, da bi se omogućilo brže povećanje ekonomičnosti i produktivnosti rada u privredi i rješavanje ostalih društvenih problema.

Kultura socijalističkog samoupravnog društva, u svojoj suštini je internacionalna, ali nikako nije anacionalna. Savez komunista je duboko zainteresovan za teorijsko osvjetljavanje razvitka međunacionalnih odnosa i na području kulture. To je važan faktor u daljem oslobađanju i razvijanju stvaralačkih snaga, u zbližavanju radnih ljudi, nacija i narodnosti.

ŠTAMPA, RADIO I TELEVIZIJA

U našoj štampi, radiju i televiziji postignut je veoma značajan napredak. Posljednjih godina, znatno je obogaćen sadržaj dnevnih listova, pojavila su se nova izdanja, dnev-

nih i nedeljnih listova, povećan je i obogaćen program naših radio-stanica i televizijskih studija. Osjeća se da smo uspjeli da izgradimo solidan novinarski kadar. Takođe se znatno otišlo naprijed u jačanju i modernizovanju grafičke baze i tehničkih sredstava radija i televizije.

U našoj zemlji postoje vrlo dobri uslovi za rad novinara. Međutim, sloboda pisanja traži i veću odgovornost novinara, a posebno novinara komunista. Novinar ne smije trčati za senzacijama, niti primati od svakog pojedinca nekontrolisane informacije, već treba da koristi samo provjerene činjenice što će onda doprinositi da se otklanjaju razne deformacije.

Treba da budemo svjesni da apsolutizovanje i stihijno djelovanje tržišnih zakona u oblasti štampe, i borba za tiraž po svaku cijenu — i onda kada to postaje svrha za sebe — neminovno vodi prodoru stihije, slijepog komercijalizma, malograđanskog senzacionalizma, šunda, kiča, nekulture i povlađivanja primitivnom ukusu.

Nije riječ o ograničavanju djelovanja tržišnih zakonitosti, na štetu tiraža u oblasti štampe, već je riječ o svjesnom društvenom ovladavanju tim zakonitostima. Radi se o odgovornosti novinara, a prije svega novinara komunista, i njihovim dužnostima, da sadržaj svih listova, svih izdanja i emisija ispune takvim kvalitetom koji će biti u potpunom skladu sa potrebama našeg samoupravnog socijalističkog društva.

Suština je, dakle, u svjesnoj akciji novinarskih kolektiva, naročito komunista u njima, za obezbjeđivanje jasne idejne i političke orijentacije u štampi, radiju i TV emisijama.

Potrebno je, takođe, regulisati odnose između sredstava informisanja i njihovih osnivača, kako bi se jasno utvrdila njihova prava i odgovornosti.

Treba podržavati i stimulirati kvalifikovano, produbljeno i dokumentovano obrađivanje aktuelne društveno-ekonomske, političke i međunarodne problematike. To se može postići samo ako se i u toj oblasti bude razvijala integracija i ako u novinarsko-publicističkoj obradi pojedinih zna-

čajnih problema bude oslonca na solidno razvijenu službu dokumentacije, te ako svi vidovi novinarstva, uključujući analitičke komentare i studijske članke, budu sistematski njegovani i materijalno stimulisani.

Novinarski kolektivi nikako ne bi smjeli da se zatvaraju u svoje okvire. Jedna od njihovih osnovnih obaveza treba da bude organizovanje široke kvalitetne saradnje sa ljudima izvan novinarstva.

Ima dosta pojava gdje se pliva niz struju, povlađuje ne-realnim zahtjevima, prave kompromisi sa neprincipijelnim stavovima, povinuje nekulturnom ukusu i slično. Ima i pojava demagogije, kada se podržavaju stavovi za koje se zna da su, sa stanovišta naših materijalnih mogućnosti, nerealni. Novinarski kolektivi, a posebno komunisti u njima, trebalo bi odlučno da se suprotstavljaju svim takvim tendencijama. Oni bi u pisanju i uređivanju listova i radio i TV emisija, trebalo da stoje dosljedno na principijelnim pozicijama.

OPŠTENARODNA ODBRANA I BEZBJEDNOST

Nasuprot težnjama naroda i mnogih država, naročito malih i srednjih, da žive u miru i međusobno saraduju na ravnopravnoj osnovi, imperijalističke i hegemonističke snage u svijetu često vrše pritiske i upotrebljavaju oružanu silu u sve opasnijim oblicima i razmjerama. Blokofska politika čini ionako složenu i opasnu međunarodnu situaciju još eksplozivnijom. Te opasnosti su utoliko veće što se ubrzano, po dimenzijama, proširuje politika sile i što svaka lokalna kriza i ograničeni oružani sukob mogu neočekivano brzo dobiti svjetske razmjere i prerasti u opšti nuklearni rat, čije bi posljedice bile katastrofalne za cjelokupno čovječanstvo.

U posljednje vrijeme, došlo je do pogoršanja odnosa u Evropi i povećanja zategnutosti u Sredozemlju, a neriješena kriza na Bliskom istoku prijeti da izazove novi oružani sukob.

Našu pažnju naročito privlače nepovoljna kretanja u Sredozemlju i na Balkanu, gdje konfrontiranje političkih,

vojnih i ekonomskih interesa van sredozemnih sila ugrožava bezbjednost i nezavisnost naroda ovog regiona i mir u svijetu.

Mi ne možemo i ne smijemo ostati ravnodušni prema tim zbivanjima i tendencijama koje mogu imati dalekosežne negativne posljedice za bezbjednost naših naroda, integritet naše zemlje i naše socijalističko samoupravno društveno uređenje. Moramo ih svestrano sagledavati i objektivno ocjenjivati, izbjegavajući njihovo dramtizovanje, ali i svako potcjenjivanje opasnosti bilo s koje strane.

Vodeći računa o realnim uslovima u kojima živimo ili u kojima bismo se mogli naći, mi smo dužni da posvetimo najveću pažnju razvijanju i jačanju odbrambenih snaga i sposobnosti naše zemlje, u cilju očuvanja slobode, nezavisnosti i suvereniteta naših naroda, nesmetanog razvoja našeg socijalističkog samoupravnog društva i nepovredivosti teritorijalnog integriteta Jugoslavije. Najsigurniju garanciju za ostvarenje toga cilja, naši radni ljudi, narodi i narodnosti vide u daljem razvijanju i realizovanju koncepcije opštenarodne odbrane, koju su jednodušno usvojili, i po kojoj je oružana borba osnovni vid otpora agresoru.

Koncepcija opštenarodne odbrane nije za nas samo najefikasnije rješenje, nego i jedina alternativa, s obzirom na snage eventualnog agresora i fizionomiju rata koji bi nam mogao biti nametnut, te s obzirom na prirodu našeg socijalističkog samoupravnog sistema.

Ta koncepcija nije neko trenutno rješenje, izazvano aktuelnim međunarodnim događajima, već trajna orijentacija. Ona je, u stvari, nastala još 1941. godine, kada je KPJ povela naše narode u borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača. Sa uvođenjem samoupravljanja u naš društveno-politički sistem i njegovim razvijanjem, stvorene su kvalitativno nove mogućnosti za razradu i jačanje sistema opštenarodne odbrane. Podruštvljavanjem narodne odbrane, radni ljudi, radne i druge organizacije kao i društveno-političke zajednice postali su subjekti i aktivni činioci odbrane zemlje, što je njihova najviša dužnost i neotuđivo pravo.

U Ustavu SFRJ, donesenom 1963. godine i novom Zakonu o narodnoj odbrani, ta prava i dužnosti su dalje razra-

dena i konkretizovana. Time se znatno proširuju društveno-političke osnove i sadržaj opštenarodne odbrane i stvaraju još povoljniji uslovi za aktiviranje i pripremanje svih ljudskih, moralnih i materijalnih snaga naše zemlje, kako bi se svakom potencijalnom agresoru u svakom eventualnom slučaju rata, uspješno suprotstavio čitav organizovani i naoružani narod.

U isto vrijeme, sistem opštenarodne odbrane ima i ulogu odvracanja protivnika od njegove namjere da izvrši agresiju na našu zemlju. To znači da taj sistem nije samo instrument za uspješno vođenje odbrambenog rata, ako bi došlo do napada, već i sredstvo za očuvanje mira, što je osnovni cilj naše međunarodne politike.

Sistem opštenarodne odbrane je garancija nezavisnosti i ravnopravnosti svih naroda i narodnosti naše zemlje. On je izraz njihove riješenosti da odlučno brane svoje revolucionarne tekovine i nacionalne interese, koji su nedjeljivi. I obrnuto: dosadašnji rezultati u izgrađivanju bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti i dostignuti stepen njihove ravnopravnosti i samostalnosti stalno jačaju odbrambenu sposobnost naše socijalističke zajednice.

U okviru prava i dužnosti, utvrđenih Ustavom i Zakonom o narodnoj odbrani, federacija određuje opšte smjernice i jedinstvene osnove odbrane zemlje, usklađuje odbrambene planove i mjere republika u tim pripremama, neposredno rukovodi organizacijom i pripremanjem Jugoslovenske narodne armije te nekim drugim djelatnostima. Velika uloga u pogledu odbrane zemlje pripada republikama, pokrajinama i opštinama. Te društveno-političke zajednice su organizatori i neposredni izvršioци mnogih poslova koji se tiču priprema za odbranu zemlje. Njihova uloga bila bi naročito značajna u eventualnom ratu, kada bi samostalnost, elastičnost i inicijativa svih činilaca opštenarodne odbrane morala doći do najvećeg izražaja.

Sistem opštenarodne odbrane pretpostavlja jedinstveno i usklađeno angažovanje svih snaga koje bismo mogli suprotstaviti agresoru, to jest Jugoslovenske narodne armije, teritorijalne odbrane i ostalih vidova i oblika otpora.

Jugoslovenska narodna armija je izrasla iz naroda u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji. U svim fazama izgradnje naše socijalističke zajednice, ona je bila pouzdani oslonac radnih ljudi u njihovom nastojanju da očuvaju tekovine revolucije i da ih dalje razvijaju. Ona je i danas snažan činilac opštenarodne odbrane i integralni dio naoružanog naroda. Zahvaljujući moralno-političkim i stručnim kvalitetima i modernom naoružanju, Jugoslovenska narodna armija bila bi u stanju da se efikasno suprotstavi glavnim snagama agresora i da time stvori potrebne uslove za aktiviranje ostalih sastavnih dijelova opštenarodne odbrane.

Izvanredan značaj za odbranu zemlje imaju teritorijalna odbrana i ostali vidovi i oblici organizovanog otpora agresoru od strane miliona naših građana. U vezi s tim treba istaći značaj i neophodnost temeljitih mirnodopskih priprema cjelokupnog stanovništva, a ne samo oružanih snaga. Pripremajući se tako za odbranu, sigurno ćemo postići da naša zemlja postane za neprijatelja neosvojiva tvrđava. U takvim uslovima, agresor bi se upleo u dugotrajan, iscrpljujući rat, pun neizvesnosti, bez ikakvog realnog izgleda da u njemu ostvari svoje ciljeve.

Za jačanje odbrane zemlje i modernizaciju naših oružanih snaga, potrebna su znatna sredstva, koja naša socijalistička zajednica mora odvajati da bi bila u stanju da živi i razvija se u miru, slobodi i nezavisnosti. Naravno, pri tome smo uvijek dužni da vodimo računa o realnim mogućnostima naše privrede i potrebama životnog standarda naših radnih ljudi. Zato je značajna i još veća orijentacija na domaću industriju kao glavni izvor snabdijevanja naših oružanih snaga potrebnim naoružanjem i opremom.

Snaga i efikasnost opštenarodne odbrane zavise u najvećoj mjeri od jedinstva u shvatanju koncepcije u cjelini, a prije svega njene društvene suštine. Mi smo tu fazu, uglavnom, prošli. Sada, i u dogleđno vrijeme, osnovno je da se realizuju usvojeni stavovi i odluke. Pri tome je i neophodno imati u vidu da se pitanja opštenarodne odbrane ne mogu rješavati kampanjski, već da je to stalni zadatak svih društvenih faktora — od radnih ljudi do federacije.

Velika politička uloga u jačanju opštenarodne odbrane pripada Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije, Savezu sindikata, Savezu udruženja boraca NOR-a, Udruženju rezervnih oficira i podoficira i ostalim društvenim organizacijama i ustanovama. Posebno mjesto u tome pripada organizacijama naše omladine, koja je, ne jednom, pokazala visoki socijalistički patriotizam i svoju spremnost da maksimalno doprinese odbrani slobode, nezavisnosti, integriteta i socijalističkog razvoja naše zemlje.

Savez komunista Jugoslavije je poklanjao uvijek najveću pažnju odbrani naše socijalističke zajednice. On je bio i ostaje glavna pokretačka i vodeća idejno-politička snaga u svim aktivnostima koje se tiču opštenarodne odbrane. Komunisti su dužni da obezbijede da opštenarodna odbrana postane stalna briga svih činilaca našeg društva. Posebnu pažnju treba posvetiti daljem razvijanju socijalističkog patriotizma naših radnih ljudi i ostalih građana i jačanju uvjerenja da bismo se, sa osloncem na vlastite snage, i uz pomoć progresivnih snaga u svijetu, mogli uspješno suprotstaviti svakom agresoru.

Za uspješnu pripremu opštenarodne odbrane, od izvanredno velike važnosti je bezbjednost. Jugoslavija ima takav položaj da je veoma privlačna za mnoge obavještajne službe. Mi ne smijemo zaboraviti šta se događalo u staroj Jugoslaviji do 1941. godine, kada se peta kolona stvarala pred očima naroda, koji nije mogao ništa efikasno da učini, jer su se petokolonaši nalazili i u vladi. Tada su dolazili špijuni sa raznih strana i radili iz raznih interesa. I danas takvi dolaze u našu zemlju i u tome im mnogo pomaže nebudnost nekih naših građana. Oni koriste i našu široku demokratiju i činjenicu da mnogi naši građani ne shvataju zloupotrebe te demokratije, kad je u pitanju bezbjednost naše socijalističke zajednice. Naši ljudi često u razgovorima sa strancima iznose i ono što ne bi trebalo. U štampi se, takođe, često piše o stvarima koje su veoma važne i predstavljaju tajnu, naročito kada se radi o vojnim i ekonomskim pitanjima.

Naši narodi daju velika sredstva za odbranu zemlje, a mnogi ljudi, svojom nebudnošću onemogućavaju i ruše tu

bezbjednost, i time nesvjesno pomažu neprijateljima naše socijalističke zajednice, njene unutarnje kohezije i jedinstva.

Kada je u pitanju svenarodna odbrana, bezbjednost ima najveći značaj. O tome mora strogo da vodi računa svaki naš građanin koji voli svoju zemlju i njenu nezavisnost.

Liberalnom odnosu prema raznim špijunima i petokolonašima mora se energično učiniti kraj i uopšte osigurati veća budnost prema svemu što može da oslabi našu odbrambenu sposobnost.

PRAVOSUĐE I UNUTRAŠNJA BEZBJEDNOST

Organi pravosuđa imaju veoma značajnu ulogu u razvoju našeg samoupravnog društva, jer, rješavanjem konkretnih slučajeva, mogu mnogo doprinijeti izgrađivanju socijalističkih društvenih odnosa, djelujući kao faktor sigurnosti radnog čovjeka i organizacija i dajući, na taj način, svoj doprinos ostvarivanju ustavnosti i zakonitosti. Upravo zbog toga, treba posvetiti punu pažnju daljoj izgradnji našeg pravosudnog sistema i njegovom usklađivanju sa potrebama samoupravnog društva, pri čemu treba polaziti od čovjeka — samoupravljača, od radnih i drugih organizacija i nužnosti da im se pruži sve efikasnija zaštita njihovih prava zasnovanih na zakonu.

Poslije IV sjednice CK SKJ služba unutrašnjih poslova je postigla značajne rezultate u prilagođavanju svoje djelatnosti potrebama našeg društva, u podizanju efikasnosti rada, čvršćem povezivanju sa građanima i radnim organizacijama i jačanju sistema društvene samozaštite. Uspostavljena je efikasna društvena kontrola nad radom službe državne bezbjednosti koja predstavlja još jednu garanciju da će se rad ove službe odvijati u skladu sa našim zakonima i samoupravnom demokratskom praksom u našem društvu. Sve više se potvrđuje i stanovište da zaštita bezbjednosti zemlje i borba protiv kršenja normi socijalističkog ponašanja ne mogu biti stvar samo unutrašnjih poslova ili

drugih državnih organa, već svih radnih ljudi naše zemlje, svih progresivnih snaga našeg socijalističkog društva.

Razumije se, organima unutrašnjih poslova, inspekcij-skim i drugim upravnim organima koji preduzimaju represivne mjere, sudovima, tužilaštvu, pravobranilaštvu i advokaturi, pripadaju posebno mjesto i odgovornost. Ovi organi su aktivni činioци u jednom jedinstvenom procesu borbe protiv svih vrsta kršenja zakona, što pretpostavlja stalno razvijanje njihove što potpunije međusobne saradnje i informisanosti. U ostvarivanju svoje društvene funkcije, u granicama ovlašćenja koja imaju, i uz punu samostalnost i odgovornost, ovi organi treba da budu stalno upoznati sa mjerama u našoj aktuelnoj politici, jer će samo na taj način njihov rad nailaziti na puno društveno razumijevanje i podršku.

III

SPOLJNA POLITIKA I MEĐUNARODNI ODNOSI

Od VIII kongresa SKJ do danas situacija u svijetu nije se bitno izmijenila, iako su činjeni ogromni napori u pravcu stišavanja i mirnog rješavanja spornih problema. Međutim, do danas nije riješen nijedan od krupnih problema koji opterećuju međunarodne odnose i ugrožavaju svjetski mir. Naprotiv, gomilaju se novi problemi koji situaciju u svijetu čine još zamršenijom i opasnijom, naročito za male narode. Umjesto da slabi, blokovska podjela se još više zaoštravala, na račun malih i srednjih zemalja, dobijajući time i novi kvalitet. Naročito pokušaji direktnog sporazumijevanja između nekih velikih sila unose sve veću zabrinutost među male i srednje države, zbog mogućnosti ugrožavanja njihovih vitalnih interesa. Takva politika nekih velikih sila ne približava nas ni miru, ni stabilnosti, niti pak garantuje bezbjednost malih zemalja. Samo borbom za dosljednu i univerzalnu primjenu miroljubive koegzistencije među državama moguće je obezbijediti trajnu i stabilnu osnovu za učvr-

šćenje mira i brži progres u svijetu. Naravno, ne mislimo na koegzistenciju koja bi konzervirala postojeće stanje, već na aktivno angažovanje svih zemalja i progresivnih društvenih snaga u cilju rješavanja otvorenih međunarodnih problema i prevazilaženja svih vidova neravnopravnosti i potčinjenosti.

S druge strane, bilo bi pogrešno ako ne bismo vidjeli da je u periodu između VIII i IX kongresa bilo značajnih progresivnih kretanja i uspjeha u borbama naroda, da učvrste svoju nezavisnost, obezbijede slobodan unutrašnji razvoj i ostvare ravnopravno učešće u međunarodnoj zajednici. Nezadrživu emancipaciju naroda koja je zahvatila sve dijelove svijeta, prate sve snažniji zahtjevi za izgradnju takvih međunarodnih odnosa koji bi omogućili stabilan mir, ravnopravnu međunarodnu saradnju i brži progres. Ova nastojanja su posebno došla do izražaja u borbi zemalja i naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike za oslobođenje od svih oblika zavisnosti. Ove zemlje postaju sve značajniji činilac koji pozitivno utiče na kretanje u savremenom svijetu. Na konferencijama nesvrstanih zemalja, u zajedničkoj aktivnosti u okviru OUN, u tzv. grupi 77 i putem drugih formi političke i ekonomske saradnje, ove zemlje su formulisale svoje poglede na međunarodne odnose i izgrađivale osnovu za koordiniranu akciju.

U politici niza evropskih zemalja došlo je, takođe, do značajne evolucije u pravcu njihovog samostalnijeg pristupanja svjetskim problemima. Postepeno je jačalo saznanje da je ravnopravna saradnja svih zemalja na ovom kontinentu jedina moguća osnova za smanjenje zategnutosti i prevazilaženje blokovske podijeljenosti.

U ovom periodu jačalo je i ubjeđenje da su nezavisnost, suverenitet, ekonomski razvoj i ravnopravnost svih zemalja osnovni preduslovi za očuvanje mira u svijetu. Politika nesvrstavanja najadekvatnije odražava ove težnje. Razvoj događaja je potvrdio vrijednost ove politike kao stvarne alternative politici sile, pritiska, dominacije i diskriminacije. Pored vanblokovskih i neke zemlje, koje inače pripadaju blokovima, sve više prihvataju osnovne principe ove politike i

angažuju se u naporima za demokratizaciju međunarodnih odnosa.

Međutim, u isto vrijeme svijet je bio suočen i sa pojačanom primjenom sile u međunarodnim odnosima. Ta opasna praksa ispoljavala se u formi raznovrsnih pritisaka, direktnog miješanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, oružanih intervencija i tzv. lokalnih ratova. Imperijalističke i hegemonističke snage pokušavaju da spriječe ostvarivanje legitimnih težnji naroda za nezavisnošću i slobodnim razvojem, da očuvaju svoje pozicije i prošire područje svoje dominacije. Novooslobođene zemlje su izložene stalnom pritisku imperijalističkih i neokolonijalističkih snaga, koje, koristeći unutrašnje teškoće tih zemalja, nastoje da održe stare i nametnu nove odnose zavisnosti i eksploatacije. U tom cilju, podstiču i zaoštavaju regionalne i pogranične sporove i suprotnosti, miješaju se u unutrašnje poslove drugih, izazivaju nasilne prevrate i pučeve.

U takvoj situaciji, otežano je rješavanje ključnih međunarodnih problema, kao što su privredni razvoj nedovoljno razvijenih zemalja, veoma kompleksno pitanje razoružanja, osiguranje bezbjednosti, ukidanje kolonijalizma i rasne diskriminacije, jačanje uloge UN, i drugi. Umjesto toga, već postojećim neriješenim problemima pridružuju se i novi.

Orijentacija najvećih sila na izbjegavanje nuklearnog sukoba, nesumnjivo je pozitivna. Međutim, samo izbjegavanje opasnih sukoba između najvećih sila i smanjenje neposredne opasnosti od nuklearnog rata, ne garantuje, u isto vrijeme, mir i bezbjednost svim narodima. Politika mira i progressa ne može se zasnivati na podjeli svijeta i isključivanju najvećeg broja zemalja iz rješavanja međunarodnih problema koji se tiču njihovih životnih interesa. Tendencije osamostaljivanja pojedinih zemalja unutar vojno-političkih grupacija svjedoče o krizi blokovske politike koja je postala prepreka za ostavrenje njihovih nacionalnih težnji i interesa. Blokovska politika postala je smetnja i za drukčiju ulogu velikih sila u svijetu. Borba za mir mora obuhvatati i napore za prevazilaženje ove podjeljenosti i stalno proširivanje područja ravnopravne međunarodne saradnje.

Upotreba sile u međunarodnim odnosima zaoštrava problem bezbjednosti, prije svega malih i srednjih zemalja. Njihova trajna bezbjednost ne može se osigurati ravnotežom snaga između velikih sila, pripadnošću blokovima ili garantijama od strane velikih sila. Savremeni razvoj nauke i tehnike imperativno traži nov, progresivan prilaz međunarodnim problemima. Današnji svijet, njegove mogućnosti i potrebe, nije više onaj od prije dvadeset godina, kad je došlo do stvaranja blokova. Stvarna bezbjednost za sve biće moguća samo ako se uspostave takvi međunarodni odnosi, u kojima bi se stvorili uslovi za poštovanje principa Povelje UN, onemogućila upotreba sile i postiglo opšte i potpuno razoružanje. Sistem kolektivne bezbjednosti, u čijem bi izgrađivanju sve zemlje ravnopravno učestvovala, treba da odrazi interese i ujedno uključi obaveze svih država, velikih i malih.

Ujedinjene nacije, i pored mnogih svojih slabosti, doprinijele su u ovom periodu ublažavanju aktuelnih kriza u raznim dijelovima svijeta. Njihova uloga došla je posebno do izražaja u unapređivanju međunarodne ekonomske saradnje, organizovanjem međunarodnih konferencija za trgovinu i razvoj, dekadama razvoja, i slično. Akcijom nuklearnih zemalja i drugim koracima podstican je proces razoružanja. Organizacija Ujedinjenih nacija vršila je moralno-politički pritisak i mobilisala svjetsko javno mnjenje u borbi protiv gaženja načela Povelje, uprkos težnjama da se ograniči i smanji njena efikasnost.

I pored nastojanja velikog broja zemalja, OUN nije postala odlučujući faktor u očuvanju mira, bezbjednosti i rješavanju svjetskih problema. U njoj još nisu došle do punog izražaja promjene do kojih je u svijetu došlo, posebno sa pojavom velikog broja novih država i njihovim nezavisnim djelovanjem. Da bi Organizacija ujedinjenih nacija mogla da ispuni svoju misiju, neophodno je da se u njoj razmatraju i rješavaju najvažniji svjetski problemi i da ona postane univerzalna. Odsustvo NR Kine ne samo da predstavlja anahronizam, već ozbiljno otežava normalno djelovanje ove svjetske Organizacije i rješavanje najvažnijih među-

narodnih problema. U interesu je čitave međunarodne zajednice, a posebno malih i srednjih zemalja, da se Organizacija ujedinjenih nacija osposobi da bitno doprinosi rješavanju dugoročnih svjetskih problema, kao što su bezbjednost, privredni razvoj, razoružanje, dekolonizacija, rasna diskriminacija i drugi, kao i za rješavanje akutnih međunarodnih sukoba i sporova.

U periodu između dva kongresa, Jugoslavija se, kao i ranije, dosljedno zalagala za rješavanje otvorenih problema putem pregovora, za izgradnju ravnopravnih međunarodnih odnosa, a ujedno se suprotstavlja svim oblicima upotrebe sile i miješanja u unutrašnje poslove drugih zemalja. Jugoslavija se uporno zalagala za dalju afirmaciju Ujedinjenih nacija i jačanje njene uloge u rješavanju najvažnijih međunarodnih problema. Posebne napore smo ulagali u nastojanju da se kodifikuju principi miroljubive i aktivne koegzistencije, kako bi ti principi dobili karakter obavezujućih normi u međunarodnom ponašanju.

Poznato je dobro da je naša zemlja podržavala sve inicijative za konačnu likvidaciju kolonijalizma. Jer, apsurdno je i neodrživo da i danas u drugoj polovini XX vijeka, još ima naroda koji žive u kolonijalnom ropstvu, koje se posebno u Africi još održava samo metodama najgrubljeg nasilja i terora. Ovakvo stanje direktno ugrožava nezavisnost i teritorijalni integritet mnogih afričkih zemalja i predstavlja izvor zaoštavanja i nestabilnosti međunarodnih odnosa. Ta uporišta kolonijalizma koriste se za gušenje društvene i nacionalne emancipacije afričkih naroda i za vršenje pritisaka razne vrste od strane imperijalista i neokolonijalista. Međunarodna zajednica je dužna da pruži podršku narodima Angole, Mozambika, Južnoafričke Republike, Rodezije, Gvineje-Bisao, i drugih teritorija u njihovoj borbi za puno oslobođenje i da preduzme najhitnije mjere za likvidaciju svih ostataka kolonijalizma. Jugoslavija je pružala direktnu političku podršku i materijalnu pomoć oslobodilačkim pokretima i razvijala je najširu saradnju sa svim antikolonijalističkim snagama.

Trka u naoružanju se i dalje nastavlja, što ugrožava mir i bezbjednost. Prema nekim procjenama za naoružanje se troši oko 200 milijardi dolara godišnje. Iako su učinjeni i neki pozitivni koraci, kao što su potpisivanje ugovora o neširenju nuklearnog oružja, sporazum o korišćenju kosmosa u miroljubive svrhe i drugi, još uvijek se ne može govoriti o otpočinjanju stvarnog procesa razoružanja. Sadašnji odnosi u svijetu dovode do novih povećanja vojnih izdataka u velikom broju zemalja, što nas udaljava od rješavanja ovog problema.

Mi smo potpisali ugovor o neširenju nuklearnog oružja, smatrajući da je to, i pored njegovih slabosti, jedna od početnih mjera u rješavanju problema razoružanja. Cilj ovog ugovora moći će da se postigne ukoliko uslijede i druge mjere koje bi dovele do opšteg i potpunog razoružanja. Naša zemlja se zalagala i za preduzimanje djelimičnih mjera na ovom planu, smatrajući da su to korisni koraci u pravcu opšteg i potpunog razoružanja. Posebna odgovornost svakako leži na nuklearnim silama koje bi trebalo da preduzmu hitne mjere za obustavljanje trke u naoružanju i da krenu putem vlastitog razoružanja. To, međutim, ne umanjuje potrebu angažovanja svih zemalja, niti značaj njihovog doprinosa u rješavanju ovog problema. Na konferenciji nenuklearnih zemalja u Ženevi potvrđena je potreba učešća svih zemalja u rješavanju ovog problema kao i kontinuiteta u tim naporima.

Što se tiče međunarodnih ekonomskih odnosa, naša zemlja je nastavila sa intenzivnim angažovanjem u svim aktivnostima koje bi trebalo da dovedu do nove međunarodne politike za razvoj. Dali smo svoj doprinos i u formisanju programa rada Konferencije UN o trgovini i razvoju, kao i u izradi „Alžirske povelje”, koja predstavlja platformu i akcioni programa zemalja u razvoju.

Mi smo, dalje, mnogo puta i u raznim prilikama ukazivali na štetne posljedice niske stope rasta privrede zemalja u razvoju. Bruto nacionalni dohodak po stanovniku povećava se u zemljama u razvoju, za svega 2 dolara godišnje, dok to povećanje u razvijenim zemljama iznosi 60 dolara.

U isto vrijeme udio ekonomske pomoći zemljama u razvoju, u bruto nacionalnom proizvodu razvijenih zemalja, smanjuje se iz godine u godinu. Razvijene zemlje na II konferenciji UN za trgovinu i razvoj, održanoj prošle godine u Nju Delhiju, nisu se složile sa svojim doprinosom od 1 odsto, što je bilo postavljeno kao cilj „Dekade razvoja UN” i I konferencije UN o trgovini i razvoju. Ukoliko bi se, na primjer, od izdataka za naoružanje izdvajala suma od samo 5 odsto godišnje, i namijenila zemljama u razvoju, sadašnja pomoć i krediti bili bi udvostručeni i premašili bi predviđeni doprinos od 1 odsto bruto nacionalnog produkta.

Teška privredna situacija u zemljama u razvoju zahtijeva da sve razvijene zemlje kritički preispitaju svoj stav prema problemima privrednog razvitka. Mi smatramo da je neophodno mijenjati sadašnje međunarodne ekonomske odnose, i to u skladu sa ciljevima i potrebama opšteg društvenog i ekonomskog progresa u svijetu. Danas postoje objektivne mogućnosti, s obzirom na materijalna i tehnička dostignuća u svijetu, da se pomogne razvoj zemalja u razvoju i smanji jaz između bogatih i siromašnih zemalja. Međutim, razvijene zemlje, do opasnih razmjera izgrađuju sisteme ekonomskog zatvaranja i blokovskog autarhizma. Procesi ekonomske integracije u pojedinim područjima svijeta podređuju se političkim i vojnim interesima blokova i najjačih sila, što otežava svestranu međunarodnu saradnju i usporava integraciju svijeta kao cjeline. Pitanje razvoja je jedan od najakutnijih svjetskih problema, i njegovo nerješavanje ima za posljedicu dalje pogoršavanje ne samo ekonomskog, već i političkog položaja zemalja u razvoju, a to neminovno vodi zaoštavanju međunarodnih odnosa i ugrožavanju mira u svijetu.

Razvoj međunarodnih odnosa potvrdio je značaj politike nesvrstavanja koja je odigrala veoma važnu ulogu u popuštanju zategnutosti, otklanjanju opasnosti od svjetskog sukoba i rješavanju krupnih međunarodnih problema.

Na Beogradskoj konferenciji nesvrstanih zemalja, koja je održana u uslovima krajnje zaoštrenosti međunarodnih odnosa, istaknuta je u prvi plan potreba očuvanja mira.

U Deklaraciji usvojenoj na ovoj Konferenciji ukazano je na neophodnost prevazilaženja blokovske podvojenosti i do-sljedne primjene načela miroljubive koegzistencije.

Na drugoj konferenciji nesvrstanih, učinjen je korak dalje u razradi političke platforme i programa akcije nesvrstanih zemalja. U Kairskoj deklaraciji istaknuto je da je antiimperijalistička i antikolonijalna borba sastavni dio borbe za mir u svijetu. Tom prilikom naročito je ukazano na problem ekonomskog položaja zemalja u razvoju, i istaknute su sve opasnosti koje proističu iz njihovog neravno-pravnog učešća u međunarodnim ekonomskim odnosima.

Rezultati Beogradske i Kairske konferencije snažno su uticali na međunarodne odnose. Beogradska konferencija je doprinijela jačanju kursa na pregovaranje i smanjivanju zategnutosti u međunarodnim odnosima. U Generalnoj skupš-tini OUN su prihvaćeni prijedlozi Konferencije koji se odnose na razoružanje, dekolonizaciju i ekonomski razvoj. Došlo je do sazivanja Konferencije UN o trgovini i razvoju, do odluke o sazivanju svjetske konferencije o razoružanju, počelo se raditi na kodifikaciji principa koegzistencije, itd. Obje konferencije su dale podstrek emancipaciji naroda i zemalja, naporima za prevazilaženje blokovske podijelje-nosti i doprinijele su opštem poboljšanju odnosa i saradnje među mnogim državama.

Pritisci kojima je ta politika izložena sa raznih strana uslijedili su zbog toga što se sve veći broj zemalja opredje-ljuje za nezavisnu politiku. Ti pritisci, iako su povremeno izazivali kolebanja u praktičnoj aktivnosti nekih nesvrstanih zemalja, nisu doveli u pitanje značaj politike nesvrstavanja kao koncepta odnosa među narodima, zasnovanih na ravno-pravnosti i slobodnom izboru puteva sopstvenog razvitka. U situaciji pojačanog ugrožavanja nezavisnosti malih i sred-njih zemalja, sve izraženijih tendencija zatvaranja blokov-skih grupacija i podjele svijeta na interesne sfere, politika nesvrstavanja je široko prihvaćena kao izraz potreba i mo-gućnosti angažovanja velikog broja zemalja u borbi za primjenu principa aktivne i miroljubive koegzistencije. Ona je izrasla u široki pokret borbe za mir, nezavisnost i ravno-

pravnu međunarodnu saradnju, a protiv svih oblika vještačkog podvajanja, ekonomske, rasne i druge diskriminacije i podjele svijeta. Prihvatanje principa i sadržine politike nesvrstavanja od strane sve većeg broja zemalja predstavlja dokaz o narastanju snaga koje u toj politici nalaze najadekvatniji put borbe za očuvanje nezavisnosti i učvršćenje svoje bezbjednosti. Otuda proističe potreba za stalnom i širokom aktivnošću nesvrstanih zemalja, uključujući i sazivanje nove konferencije najviših predstavnika nesvrstanih i drugih zemalja na kojoj bi se utvrdio pravac zajedničke akcije u okviru OUN i van njih.

Sjedinjene Američke Države nametnule su narodu Vijetnama najsuroviji rat koji se vodi već niz godina. Borba vijetnamskog naroda za nezavisnost i slobodu postala je primjer i simbol pobjedonosnog otpora imperijalističkoj agresivnoj politici. Ta politika doživjela je u Vijetnamu krupan neuspjeh. Potvrdilo se i u ovom slučaju da je narod, koji je spreman i čvrsto odlučan da brani svoju nezavisnost, nepobjediv. Herojska borba vijetnamskog naroda dobila je podršku širom svijeta, pa i u samim Sjedinjenim Državama.

Pregovori u Parizu predstavljaju prvi ozbiljan korak u pravcu iznalaženja političkog rješenja za rat u Vijetnamu. Kao što smo i ranije isticali, po našem uvjerenju, uspostavljanje nezavisnog, neutralnog i demokratskog Južnog Vijetnama — a to je i suština programa FNO Južnog Vijetnama — predstavlja jedini put da se u Vijetnamu uspostavi mir. Trajno rješenje, međutim, moguće je jedino ako se narodu Vijetnama prizna puna nezavisnost i pravo da samostalno, bez ikakvog miješanja sa strane, odlučuje o svojoj budućnosti.

Naši narodi su od samog početka izrazili punu solidarnost sa vijetnamskim narodom i pružili punu moralnu, političku i materijalnu podršku njegovoj herojskoj borbi, uvjereni da je ona od historijskog značaja za borbu cjelokupnog progresivnog čovječanstva za slobodu, nacionalnu nezavisnost, mir i progres u svijetu.

Agresijom Izraela na arapske zemlje, već od ranije složena situacija na Bliskom istoku prerasla je u širu krizu

bremenitu opasnostima od izbijanja novih i širih sukoba koji bi mogli imati nedogledne posljedice. Mnogi konstruktivni naponi u pravcu iznalaženja političkog rješavanja ovog problema ostali su bez rezultata, zbog držanja Izraela koji odbija primjenu Rezolucije Savjeta bezbjednosti. To ukazuje na potrebu odlučnijeg stava međunarodne zajednice, u prvom redu stalnih članica Savjeta bezbjednosti, kako bi se ova Rezolucija sprovela u život. U opštem je interesu da se problemi Bliskog istoka rješavaju političkim putem, a trajno rješenje moguće je jedino ako se vodi računa o legitimnim pravima arapskih naroda i osnovnim interesima svih zemalja ovog područja.

Jugoslavija je najodlučnije osudila izraelsku agresiju na arapske zemlje i dosljedno se zalagala za otklanjanje njenih posljedica. Na sastancima u Moskvi, Budimpešti, Varšavi i u Beogradu mi smo se zalagali da se UAR i drugim arapskim zemljama pruži svestrana materijalna pomoć i politička i druga podrška. Istovremeno, preduzeli smo niz konkretnih mjera da u okviru svojih mogućnosti i materijalno pomognemo žrtvama agresije.

Na specijalnom zasjedanju Generalne skupštine UN, zajedno sa nizom drugih zemalja, bili smo inicijatori Rezolucije o povlačenju izraelskih trupa sa okupiranih arapskih teritorija. U avgustu 1967. godine, posjetili smo UAR, Siriju i Irak i razmatrali mogućnosti pokretanja akcije radi iznalaženja platforme za političko rješenje krize. Kasnije smo formulisali poznatih pet tačaka, sa kojima smo upoznali vlade gotovo svih zemalja. Ova naša inicijativa bila je povoljno primljena u svijetu, kao konstruktivan doprinos naporima za političko rješenje krize. U Organizaciji ujedinjenih nacija i u razmjeni mišljenja i poruka sa stranim državicima, zauzimali smo se za iznalaženje političkog rješenja krize i podržavali sve konstruktivne inicijative i napore u tom smislu, u skladu sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti. U istom cilju, SKJ i druge društveno-političke organizacije razvijale su svoju aktivnost u saradnji sa progresivnim pokretima u Evropi i u svijetu.

Izraelska agresija, odlaganje rješenja bliskoistočne krize i gomilanje vojnih potencijala velikih sila ozbiljno pogoršavaju situaciju u oblasti Mediterana. Sovjetska flota, koja je došla u ovu oblast, poslije dužeg prisustva američke VI flote i nakon izbijanja krize na Bliskom istoku, predstavlja jedan od vidova pomoći arapskim zemljama u situaciji stvorenoj izraelskom agresijom. Međutim, sve snažnije oružano prisustvo velikih sila i, tako reći, njihovo nadmetanje u tom pogledu, zaoštrava probleme i sporove u ovom području, što negativno utiče na situaciju ne samo u oblasti Mediterana, već i šire. U vitalnom je interesu mediteranskih zemalja da se zajednički angažuju kako bi ovo područje, umjesto regiona blokovskih sukobljavanja, postalo zona mira i bezbjednosti. Postoje realni uslovi i potreba da se unaprijede i bilateralna i regionalna saradnja između mediteranskih zemalja i naroda. Zato je i neophodno da se zemlje ovog regiona i sve progresivne miroljubive snage angažuju u rješavanju spornih pitanja, a prije svega krize na Bliskom istoku.

U našim odnosima sa najvećim brojem zemalja Azije i Afrike došli su do punog izražaja identični ili bliski stavovi o osnovnim međunarodnim problemima. Jugoslavija je usko saradivala sa ovim zemljama, kako na planu bilateralnih odnosa, tako i u ostvarenju principa politike nesvrstanošći koji su nam zajednički, u okviru OUN i u drugim međunarodnim organizacijama. Jugoslavija pruža punu podršku naporima naroda Azije i Afrike u njihovoj borbi za učvršćenje nezavisnosti i brži ekonomski razvoj. Unapređenju naših odnosa sa tim zemljama doprinosili su raznovrsnost formi saradnje, susreti šefova država i vlada, zatim praksa razmjene mišljenja o najvažnijim međunarodnim problemima, saradnja društveno-političkih organizacija, itd. Osim toga, u toku posljednjih godina Jugoslavija je uspostavila diplomatske odnose sa više zemalja Afrike i Azije, sa kojima ih do tada nije imala.

Iako su u razvijanju naših ekonomskih odnosa sa azijskim i afričkim zemljama postignuti vidni rezultati, oni još zaostaju za mogućnostima i obostranim interesima. Ovi od-

nosi se razvijaju, uglavnom, u bilateralnim okvirima i na osnovama klasične robne razmjene. Tripartitnom saradnjom između Indije, Ujedinjene Arapske Republike i Jugoslavije dat je impuls novim oblicima saradnje koji su tek u začetku. Značajan podsticaj razvoju ekonomskih odnosa sa zemljama tih područja bili su relativno visoki krediti u iznosu od oko 850 miliona dolara, koje im je dodijelila naša zemlja i na osnovu kojih je izgrađeno ili se gradi preko 120 industrijskih objekata. Međutim, trgovinska razmjena sa zemljama Azije i Afrike predstavlja samo oko 10 procenata od ukupne jugoslovenske spoljne trgovine i pokazuje tendencije opadanja i stagnacije. To je posljedica nedovoljno brzog prilagođavanja naše privrede, poslije reforme, zbog čega je neophodno preduzeti sistemске mjere i iznalaziti nove forme saradnje za unapređenje ekonomskih odnosa sa zemljama u razvoju.

Sa zadovoljstvom treba konstatovati uspješan razvoj naučno-tehničke saradnje sa zemljama Afrike i Bliskog istoka, gdje je do sada angažovano oko 1.200 naših stručnjaka, a postoje mogućnosti da se njihov broj i poveća. Na našim univerzitetima sada redovno studira ili specijalizira oko 3.500 studenata iz afričkih i arapskih zemalja, od kojih su oko 1.000 stipendisti naše vlade.

U proteklom periodu, pojačali smo kontakte sa nizom zemalja Latinske Amerike. Sa ovim zemljama smo ostvarili veoma plodnu saradnju u okviru Konferencije za trgovinu i razvoj i grupe 77. Između Jugoslavije i zemalja ovog kontinenta postoji bliskost u stavovima o značajnim međunarodnim pitanjima, kao što su učvršćenje mira, razvoj ravnopravne međunarodne saradnje i druga, a posebno u vezi sa problemima ubrzanja razvoja. Međutim, na planu ekonomske saradnje nisu dovoljno iskorišćene postojeće mogućnosti. U našem je interesu da povećamo napore kako bi se i na ovom polju proširili i razvili naši odnosi sa zemljama Latinske Amerike.

Bliskost političkih gledanja i zajednički ekonomski interesi upućuju nas da i ubuduće posvećujemo punu pažnju

našim odnosima sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike.

Jugoslavija pridaje naročiti značaj razvoju političkih prilika u Evropi i odnosima sa evropskim, a posebno susjednim zemljama. U Evropi je bilo došlo do značajnog pozitivnog razvoja, do slobodnijih oblika saradnje među zemljama i do stvaranja klime za prevazilaženje podijeljenosti. Atmosferu hladnog rata postepeno je zamjenjivala politika popuštanja zategnutosti, što je stvaralo perspektive svestranije saradnje među evropskim državama. Ovakav razvoj jačao je uvjerenje najvećeg broja zemalja Evrope da politici popuštanja zategnutosti i međusobne saradnje nema alternative. Iako je oružana intervencija u ČSSR nanijela ozbiljan udarac takvom povoljnom razvoju, možemo konstatovati da su evropske zemlje duboko zainteresovane da se spriječi povratak hladnog rata i omogući nastavljanje započetih procesa, naravno uz striktno poštovanje nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta i principa nemiješanja.

Pozitivna evolucija u Evropi nagovještava mogućnost promjena u prilazima i putevima za rješavanje otvorenih evropskih problema. Sve više jača uvjerenje da se pitanja evropske bezbjednosti i Njemačke mogu rješavati samo putem daljeg zbližavanja i razvoja saradnje među evropskim zemljama. Pri tome je neophodno poći od činjenice da postoje dvije njemačke države i da su sadašnje granice nepromjenljive.

Naši odnosi sa evropskim zemljama dobivaju sve sadržajnije i bogatije forme ekonomske, kulturne i političke saradnje. To se izražava i u sve intenzivnijoj razmjeni mišljenja i u susretima, kako na državnom tako i na društveno-političkom planu. Odnosi Jugoslavije sa zemljama Zapadne Evrope predstavljaju značajan primjer uspješne saradnje zemalja sa različitim društvenim sistemima. U isto vrijeme takvi odnosi su elemenat stabilnosti i koristan doprinos široj evropskoj saradnji.

Naša trgovinska razmjena sa zemljama Zapadne Evrope u 1968. godini, u oba pravca dostigla je sumu od preko 1.500 miliona dolara. U tome je naš uvoz učestvovao sa 55 odsto,

a izvoz sa oko 45 odsto. Istina, radi se o negativnom trgovinskom bilansu koji je, međutim, većim dijelom pokrivan nerobnim prilivima. Treba takođe pomenuti da je ukidanje viza sa najvećim brojem ovih zemalja podstaklo turistički promet.

Iz ovakvog sklopa pozitivnog razvoja izdvaja se, međutim, diskriminatorna politika EEZ, koja se u sadašnjoj fazi pojavljuje kao ozbiljna smetnja daljem unapređenju naših ekonomskih odnosa sa zemljama ove grupacije. Deficit trgovinskog bilansa sa zemljama EEZ iznosio je u 1968. godini 347 miliona dolara. Samo izvoz poljoprivrednih proizvoda u ove zemlje opao je za 56 miliona dolara. U toku su pregovori u kojima ćemo nastojati da regulišemo odnose sa EEZ.

Posebnu pažnju posvećujemo razvoju odnosa sa susjednim zemljama. Odnosi koje razvijamo sa Italijom i Austrijom predstavljaju, po našem uvjerenju, primjer plodne i uzajamno korisne saradnje. Široka otvorenost granica sa ove dvije zemlje rječito govori o visokom stepenu dobrosusjedskih odnosa. Odnosi sa Grčkom i pored poznatih teškoća postepeno se poboljšavaju.

U našim odnosima sa socijalističkim zemljama — našim susjedima — ima razlika. Sa Rumunijom, na primjer, razvijamo veoma plodnu i svestranu prijateljsku saradnju koja odražava bliskost stavova i nastojanja dvije socijalističke zemlje za unapređivanjem odnosa na bazi ravnopravnosti i obostranog interesa. I odnosi sa Mađarskom su u znaku obostrane želje za dobrosusjedskom saradnjom. Sa Albanijom želimo normalizaciju odnosa, ali to, naravno, ne zavisi samo od nas. Uprkos njenom stavu prema našoj zemlji, stojimo na stanovištu da su nezavisnost, puni suverenitet i integritet Albanije bitni elementi stabilnosti i mira na Balkanu.

Naši napori za razvijanjem saradnje sa Bugarskom nailaze na sve veće teškoće. Politika Bugarske u posljednje vrijeme direktno povređuje interese SFRJ i naroda Jugoslavije. U Bugarskoj se otvoreno negira makedonska nacionalna individualnost i istovremeno se oživljavaju i podstiču

teritorijalne aspiracije prema našoj zemlji. U toj kampanji ide se čak tako daleko da se i okupacija dijelova Jugoslavije od strane carske Bugarske, saveznika hitlerovske Njemačke, u vrijeme drugog svjetskog rata, proglašava oslobodilačkom. Saradnju sa Bugarskom, koju mi želimo, nije moguće razvijati ukoliko Bugarska nastavi sa takvom politikom.

Jugoslavija, kao socijalistička zemlja, uvijek je pridavala veliki značaj saradnji sa drugim socijalističkim zemljama, gledajući u tome zajedničke interese za jačanje mira, međunarodne saradnje i razvitak socijalizma u svijetu. Treba posebno naglasiti da je vidne uspjehe i rezultate u našoj saradnji bilo moguće ostvariti zahvaljujući tome što su se zasnivali na principima poštovanja suvereniteta, nezavisnosti, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje stvari, na principima sadržanim u Beogradskoj i Moskovskoj deklaraciji 1955. i 1956. godine, kao i drugim dokumentima koje smo potpisali sa socijalističkim zemljama.

Vojna intervencija pet socijalističkih zemalja u Čehoslovačkoj imala je, međutim, negativnog odraza na razvoj saradnje. Zbog našeg principijelnog stava prema ovoj intervenciji, došlo je do stagnacije i sužavanja naše saradnje u oblasti političkih i partijskih odnosa. Naš stav u vezi sa događajima u Čehoslovačkoj, SSSR i neke druge socijalističke zemlje uzele su kao povod za široku antijugoslovensku kampanju, „kritiku” i napade na osnove našeg socijalističkog samoupravnog sistema i naše nezavisne spoljne politike. Takva aktivnost je stalno prisutan negativan faktor u našim odnosima.

Mi smo u više prilika, posebno na Desetoj sjednici CK SKJ, iznijeli naš stav o intervenciji u Čehoslovačkoj. Ovom akcijom, koja predstavlja narušavanje nezavisnosti jedne suverene zemlje i koja je u direktnoj suprotnosti sa opšte prihvaćenim principima međunarodnog prava i Povelje UN, zadat je težak udarac interesima progresa, mira i slobode, — ovo utoliko više što je preduzeta od strane socijalističkih zemalja i u ime zaštite socijalizma.

Istovremeno, u nekim istočnoevropskim socijalističkim zemljama, pojavila se i neprihvatljiva doktrina o „kolektivnom“, „integrisanom“, a u suštini — o ograničenom suverenitetu. Ova doktrina, u ime tobožnjeg višeg stepena odnosa među socijalističkim zemljama, negira suverenitet tih zemalja i pokušava da legalizuje pravo jedne ili više zemalja da mogu, po vlastitoj ocjeni, čak i vojnim intervencijama, da nametnu svoju volju drugim socijalističkim zemljama. Mi, naravno, odlučno odbacujemo takvu koncepciju kao suprotnu osnovnom pravu svih naroda na nezavisnost i principima međunarodnog prava. Pored toga, takva koncepcija suprotna je i interesima borbe za socijalizam.

No, mi želimo i ovom prilikom da podvučemo da se Jugoslavija, bez obzira na postojeće razlike u gledištima zalaže za prevazilaženje nastalih teškoća i za dalje razvijanje odnosa sa svim socijalističkim zemljama, jer je to u zajedničkom interesu naših naroda, mira i socijalizma. Vrijeme i praksa će biti najbolji sudija ispravnosti određene politike.

Kao socijalistička i nesvrstana zemlja, Jugoslavija će razvijati svestranu saradnju sa svim zemljama na principima ravnopravnosti, nezavisnosti, suvereniteta i poštovanja teritorijalnog integriteta svih zemalja. U skladu sa ovim načelima, Jugoslavija će se i dalje dosljedno boriti protiv politike sile, dominacije i miješanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, uvjerena da takvom orijentacijom brani i svoju sopstvenu nezavisnost. Mi ne prihvatamo nikakvo ograničavanje nezavisnosti i suvereniteta, bez obzira na motive i argumente kojima se ono pokušava pravdati.

Jugoslavija će aktivno učestvovati u svim akcijama nesvrstanih zemalja. Naše trajno opredjeljenje za politiku nesvrstanih zemalja izraz je shvatanja da je to politika nezavisnosti, prevazilaženja podvojenosti u svijetu, demokratizacije međunarodnih odnosa što stvara najpovoljnije uslove za progresivne društvene preobražaje. Ona takođe najpotpunije izražava interese jugoslovenskog samoupravnog i socijalističkog društva i pruža najadekvatniju osnovu za ravnopravnu saradnju sa svim zemljama.

Međunarodni položaj i ugled naše zemlje su ojačali u ovom periodu. To je rezultat revolucionarnog i stabilnog unutrašnjeg razvoja, zasnovanog na jedinstvu naših naroda i njihovoj odlučnosti da beskompromisno brane svoju nezavisnost i pravo na vlastiti put razvitka. Sve što smo preduzimali na planu unutrašnjeg razvoja neminovno nas je upućivalo na šire otvaranje i na svestranu saradnju sa zemljama i narodima širom svijeta. Iskustvo je potvrdilo da na istinsko poštovanje, razumijevanje i podršku međunarodne zajednice može da računa samo ona zemlja čija je međunarodna aktivnost zasnovana na odbrani vlastite nezavisnosti i poštovanju nezavisnosti drugih. Sa zadovoljstvom možemo konstatovati da je u svijetu pojačan interes za nezavisan položaj naše zemlje kao faktora mira i stabilnosti.

U proteklom periodu bili smo svjedoci novih izvanrednih uspjeha nauke i tehnike, burnog razvitka proizvodnih snaga i sve većeg područjavanja proizvodnje, na jednoj, i povezano s tim, dubokih društvenih previranja u svim dijelovima svijeta, na drugoj strani. Nemiri, masovni štrajkovi, demonstracije i česti krvavi sukobi u mnogim zemljama odražavaju razne vidove i stepene nezadovoljstva širokih radnih slojeva sa svojim položajem u društvu. Organizovanom ili spontanom borbom, oni zahtijevaju mijenjanje postojećih i stvaranje takvih odnosa u društvu, u kojima bi imali mogućnosti da upravljaju zajedničkim poslovima, tj. da bitno utiču na rješavanje svih onih pitanja od kojih zavisi njihov život. Narodi koji su se u antikolonijalnoj revoluciji izborili za svoju političku nezavisnost, u socijalističkoj orijentaciji vide takođe najbolji put za ubrzani privredni i društveni razvoj svojih zemalja. Ova kretanja pokazuju da je politički aktivirana neiscrpnna energija radnih ljudi i naroda koji su spremni i sposobni da ubrzaju preobražaje u društvu. Ideje socijalizma i njegova pozitivna ostvarenja postaju sve privlačniji za razna progresivna društvena, politička, kulturna i naučna stremljenja i pokrete.

Ovakva društvena kretanja u svijetu i razvitak međunarodnih odnosa doveli su partije i organizacije radničke klase i druge antiimperijalističke i progresivne snage do opre-

djeljivanja o nizu novih bitnih pitanja daljeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa i međunarodne politike. Problemi izazvani intervencijom u ČSSR samo su ubrzali ovo opredjeljivanje.

Postaje sve jasnije da revolucionarne snage mogu da doprinose bržem razvitku socijalizma kao svjetskog procesa i njegovoj daljoj afirmaciji, utoliko više ukoliko se, u složenim savremenim društvenim i međunarodnim kretanjima, uspješnije ujedinjavaju sva demokratska, progresivna i socijalistička stremljenja u borbi za mir, slobodu, nezavisnost, ravnopravnost i samostalan put razvitka svakog naroda. Svako ograđivanje u neke zatvorene sisteme odražava nepovjerenje u stvaralačku sposobnost radnih ljudi, sprečava punu afirmaciju demokratskih i humanih vrijednosti socijalizma i često vodi gubljenju perspektiva za socijalističko rješavanje nagomilanih protivrječnosti i suprotnosti savremenog svijeta.

U vezi s tim, u toku posljednjih godina razvile su se široke diskusije i polemike, i produbila suprotna gledišta. Takvo stanje odražava objektivnu potrebu da političke organizacije radničke klase, oslobodilački i drugi demokratski pokreti i partije pronalaze nove odgovore za probleme koje nameće savremena stvarnost. To se može postići samo slobodnom i ravnopravnom diskusijom, u kojoj se smjelo analiziraju dosadašnja iskustva, — dostignuća i greške, i dalje razvijaju osnovne vrijednosti marksističke misli u skladu sa novim pojavama i kretanjima u svijetu.

Savez komunista Jugoslavije posvećivao je uvijek posebnu pažnju odnosima među socijalističkim zemljama, među komunističkim i radničkim partijama, i njihovoj saradnji sa socijalističkim, narodnooslobodilačkim i drugim progresivnim i demokratskim partijama i pokretima.

Razvitak socijalističkih zemalja i njihovi međusobni odnosi imaju izuzetan značaj, zbog toga što sve snažnije utiču na cjelokupna kretanja u svijetu. Poznato je da u odnosima među pojedinim socijalističkim zemljama postoje problemi koji izrastaju iz njihovih različitih ili protivrječnih interesa. Zbog toga povremeno dolazi do krupnih razmimo-

ilaženja, pa i sukoba. Mi smatramo da socijalizam, kao najnapredniji oblik društvenog uređenja, mora pokazati svoje prednosti upravo time, što će uvažavati nužnost raznovrsnosti socijalističkog razvitka pojedinih zemalja i što će, na demokratski način, rješavati one probleme koji se javljaju u odnosima među socijalističkim zemljama. Ideje i ostvarenja socijalizma u svijetu djeluju kao ogromna mobilizatorska snaga, upravo zbog toga što porobljenim i potčinjenim narodima otvaraju perspektivu slobode i ravnopravnosti. Zbog toga bi odnosi među socijalističkim zemljama morali da služe kao primjer dosljednog poštovanja i primjene principa nezavisnosti, nemiješanja i ravnopravne saradnje. Ovi i slični problemi odnosa pojavljuju se i među komunističkim i radničkim partijama, i njihovo razrješavanje treba tražiti na istim principima. Mi smo se uvijek dosljedno borili za striktnu primjenu tih principa, a protiv prakse koja stvara suprotne rezultate.

U ovom periodu, u međunarodnom revolucionarnom i progresivnom pokretu ojačale su snage koje se zalažu i bore za ravnopravne odnose. Nabujala društvena kretanja u velikom broju zemalja, i snažno narasle težnje za nezavisnošću i ravnopravnošću upućuju političke organizacije radničke klase na rješavanje, prije svega, onih pitanja koja im nameće situacija u njihovim vlastitim zemljama. To je, na primjer, snažno došlo do izražaja u posljednje vrijeme i prilikom održavanja kongresa i drugih sastanaka vodećih tijela komunističkih partija, naročito u nekim zapadnoevropskim zemljama. Time se stvaraju povoljnije mogućnosti za postepeno prevazilaženje podijeljenosti i antagonističkih odnosa u radničkom pokretu i među progresivnim snagama u pojedinim zemljama, a za njihovo ravnopravno udruživanje u borbi za društveni progres. Nužnost da partije i pokreti utvrđuju svoj program i politiku, i da samostalno razvijaju svoju organizaciju, u skladu sa interesima radničke klase i naroda svoje zemlje, upućuje ih, takođe, da u ravnopravnoj međunarodnoj saradnji pronalaze zajedničke interese u borbi za slobodu, mir, progres i socijalizam. Sva dosadašnja iskustva ukazuju da praksa koja

polazi od koncepcije o rukovodećoj ulozi jedne države ili partije, odnosno međunarodnog centra ili foruma, sa ulogom arbitra, produbljuje razmimoilaženja i zaoštava sukobe u redovima međunarodnog revolucionarnog i progresivnog pokreta, sužava i razjedinjuje front borbe protiv imperijalizma, a za mir, progres i socijalizam. U isto vrijeme, takva praksa stvara velike unutrašnje teškoće u životu pojedinih partija. To se naročito oštro ispoljilo u posljednjem periodu.

Međunarodni odnosi i povezanost borbe za nacionalnu nezavisnost i socijalistički internacionalizam — to je jedno od onih pitanja o kojima se vode svestrane diskusije i rasprave. Iz naše vlastite prakse, kako u unutrašnjim tako i međunarodnim odnosima, znamo koliko je važno da revolucionarne snage zauzimaju i u praksi sprovode pravilne stavove o nacionalnom pitanju. Te snage su po pravilu pobjeđivale uvijek kada su uspjevale da sjedine klasni interes sa pravilno shvaćenim nacionalnim interesom. Suprotstavljanje interesa socijalizma u svijetu autentičnim nacionalnim interesima predstavlja vještačku dilemu koju mi odbacujemo. Poznato je da se reakcionarne klase, u borbi protiv socijalizma, služe suprotstavljanjem nacionalnog interesa — klasnom i internacionalnom. Na drugoj strani, vidimo pokušaje suprotstavljanja klasnog i internacionalnog nacionalnim interesima, pri čemu se polazi od stava da je klasno i internacionalno unaprijed dato i određeno i da o tome nema diskusije. Utoliko je čudnije da se takva i slična gledišta proglašavaju socijalističkim principima, što ima naročito teške i štetne posljedice kad se ona pretvore u odgovarajuće političke akcije pojedinih socijalističkih zemalja.

Snaga socijalizma je u tome da uvažava i demokratiskim razrješavanjem povezuje različite i protivrječne interese koji izvire iz raznovrsnih uslova i bogatstva nacionalnih puteva i oblika socijalističke prakse i procesa u pojedinim zemljama i regionima svijeta. Na toj osnovi se izgrađuje socijalistički internacionalizam koji podrazumjeva i uzajamnu podršku i pomoć revolucionarnih socijalističkih i progresivnih snaga u svijetu, kao i njihovu međusobnu

solidarnost i jedinstvo akcije u borbi za dalji razvitak, progres i socijalizam. Svako miješanje u unutrašnje stvari drugih zemalja i partija, svako nametanje rješenja ili „modela“ izvana, može samo da usporava socijalistički preobražaj svijeta i, prema tome, je u suprotnosti sa ciljevima socijalističkog internacionalizma.

Polazeći od principa nezavisnosti, samostalnosti, nemiješanja i ravnopravnosti, SKJ i naše društveno-političke organizacije razvijale su u proteklom periodu plodonosnu saradnju sa velikim brojem komunističkih, radničkih, socijalističkih, antiimperijalističkih i drugih demokratskih partija i pokreta. Osnovu te saradnje predstavljali su bilateralni oblici saradnje. Tako su, na primjer, SKJ i SSRNJ, samo u toku 1968. godine, u raznim susretima, izvršili razmjenu mišljenja i iskustava sa predstavnicima 113 partija i pokreta. Pored toga, predstavnici naših društveno-političkih organizacija učestvovali su na mnogim međunarodnim sastancima koji su bili organizovani u cilju pružanja konkretne podrške i pomoći borbi antiimperijalističkih i antikolonijalnih pokreta, u borbi za mir, ravnopravnu međunarodnu saradnju i progres. Iskustvo naše prakse učvršćuje nas u uvjerenju da se najbolji rezultati u saradnji među komunističkim, radničkim, socijalističkim, antiimperijalističkim i drugim demokratskim partijama i pokretima, kao i dalje razvijanje njihove međunarodne solidarnosti, mogu postići ako se uklone svi oblici nametanja užih interesa i pogleda, ako se uvažavaju različita mišljenja i pronalaze zajednički interesi u borbi protiv imperijalizma, za mir i progres u svijetu. Takva orijentacija u međunarodnom djelovanju SKJ i drugih društveno-političkih organizacija, koju treba razvijati i u predstojećem periodu, doprinijela je još čvršćem povezivanju našeg revolucionarnog pokreta sa svim socijalističkim i ostalim progresivnim snagama, čime se on još više afirmisao kao nerazdvojni dio socijalističkog kretanja u svijetu.

Naši radni ljudi pokazivali su uvijek veliko interesovanje za kretanja u međunarodnim odnosima. Uporedo sa sve većim otvaranjem naše zemlje prema inostranstvu i njenim

uključivanjem u međunarodnu podjelu rada, oni nužno postaju aktivni činilac i u izgrađivanju i sprovođenju naše spoljne politike. A naša spoljna politika je principijelna, otvorena, javna, i poznata svakom građaninu i baš zbog toga nije podložna kolebanjima i iznenadnim zaokretima. Njenu suštinu određuje karakter unutrašnjih društveno-političkih i ekonomskih odnosa. Dosljedna orijentacija — da radni ljudi, društveno-političke zajednice i organizacije aktivno učestvuju u upravljanju u svim oblastima društvenog života — obavezuje nas da i izgrađivanje i sprovođenje politike u međunarodnim odnosima i međunarodnoj saradnji postanu sastavni dio našeg socijalističkog samoupravnog društva.

Uvodna izlaganja
i izveštaji komisija
Devetog kongresa SKJ

UVODNO IZLAGANJE MILENTIJA POPOVIĆA NA KOMISIJI ZA RAZVOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOG SISTEMA I MEĐUNACIONALNIH I MEĐUREPUBLIČKIH ODNOSA

Drugarice i drugovi,

Dokumenti koji su pripremljeni za Kongres bili su predmet razmatranja i diskusije u organizacijama i forumima Saveza komunista, kao i u široj javnosti. Osim toga, određena pitanja društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa prisutna su u našoj javnosti, naročito posle IV plenuma Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije i Smernica Predsedništva i Izvršnog komiteta, i bila su ne samo predmet razmatranja nego i konkretnih akcija i rešavanja odgovarajućih organizacija i organa. Time je svakako naš posao olakšan, ali i odgovorniji jer Kongres treba da zauzme stavove i o onim pitanjima koja zahtevaju dalja razjašnjavanja.

Period između dva kongresa bio je obeležen značajnijim procesima deetatizacije društveno-ekonomskih odnosa i sve većim stepenom demokratizacije političkog života. Promene u društveno-ekonomskim odnosima kao i u sferi političkih odnosa, do kojih je došlo naročito kroz privrednu reformu i posle IV plenuma, znače dalji revolucionarni korak u oslobađanju rada i podružtvljavanju funkcija političkog odlučivanja. Radni čovek — neposredni proizvođač, njegova radna organizacija, kao i njihove asocijacije, postaju sve više i određenije nosioci proširene reprodukcije, bitni činioci uređivanja ekonomskih odnosa i usmeravanja celokupnog privrednog života zemlje.

Istovremeno, značajno je porasla i uloga radnih ljudi — građana u društveno-političkim zajednicama i političkim odnosima uopšte, tako da njihov uticaj sve neposrednije dolazi do izražaja u odnosima i odlukama koje donose samoupravni i drugi organi od komune do federacije.

Kao što u sferi produkcionih odnosa etatističke društveno-ekonomske odnose zamenjuju odnosi samoupravljanja i neposredne raspodele dohotka, tako i u društveno-političkim odnosima birokratsko-etatističke i partijsko-političke reprezentativne odnose zamenjuju sve više samoupravni neposredno-demokratski odnosi. Sve su dominantniji procesi koji znače napuštanje oblika vladavine i odlučivanja karakterističnih za etatističke društveno-političke odnose i za građansku, partijsko-političku demokratiju, a sve snažniji procesi koji znače samoupravne, neposredno-demokratske odnose.

Konstituisanje i progres našeg socijalističkog društva podrazumevaju ne samo deetatizaciju i demokratizaciju društvenih odnosa, već i upornu borbu za razvoj slobodnijih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i sve razvijenijih robnih oblika privređivanja, kao pretpostavke političkih odnosa stvarne neposredne socijalističke demokratije. Reč je o procesu koji znači napuštanje i prevazilaženje etatističkih odnosa ali i istovremeno razvijanje samoupravnih odnosa u svim oblastima društvenog rada i života i njihovo povezivanje u jedinstven društveni sistem. A to od Saveza komunista, kao avangardne snage u našem društvu, zahteva ne samo da se bori za „ukidanje” starih odnosa i institucija, već i da se uporno i dosledno bori za nove i razvijenije odnose i institucije koje treba da obezbede dalju i sve uspešniju socijalističku transformaciju našeg samoupravnog društva. To je put da se preduprede i ograniče stihijna i anarhična kretanja i time otklone opasnosti povratka na stare odnose koje takva kretanja u krajnjoj liniji sa sobom zakonito nose. Prepustiti društvena kretanja stihiji, anarho-liberalističkoj spontanosti, objektivno predstavlja latentnu opasnost za ponovno infiltriranje onog što znači etatističko-birokratske odnose.

Za nas je samoupravljanje i neposredna raspodela dohotka onaj produkcionni odnos koji predstavlja bazu za konstituisanje novih socijalističkih odnosa u svim oblastima i sferama društvenog života, pa i u oblasti političke organizacije društva. Otuda neposredna socijalistička demokratija, kao politički odnos i oblik koji zakonito izrastaju na takvoj društveno-ekonomskoj osnovi, mora da teži ka eliminisanju i prevazilaženju partijsko-političkog reprezentovanja u rešavanju društvenih protivrečnosti, da bi omogućila slobodno neposredno samoupravno organizovanje i konstituisanje zajedničkih interesa i ostvarivanje jedinstvenih ciljeva radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti, u borbi za socijalizam, humanije društvene odnose, slobodu i nezavisnost.

Zbog nedovoljne razvijenosti samoupravnog neposredno-demokratskog političkog sistema, konzistentnog i funkcionalnog u svojoj celokupnoj građi, kao i zbog njegove nepotpune uhodanosti i efikasnosti, dolazi do pojava da se politički tokovi i odlučivanje javljaju izvan društveno-konstituisanih i priznatih institucija i organizacija samoupravnog političkog sistema. Ponekad i pored toga što se odluke donose formalno u institucijama i organizacijama, one ipak nisu proizvod demokratskog odlučivanja, već pritiska onih snaga koje se zaklanjaju iza samoupravljanja kao paravana, da bi postigli svoje antisamoupravne ciljeve.

Demokratski politički odnosi pružaju mogućnost da se ispolje i one društvene snage koje nisu na pozicijama samoupravnog socijalističkog sistema, koje su ostatak starih i prevaziđenih buržoasko-klasnih i etatističko-birokratskih odnosa. Delovanje ovih snaga se izražava i u društveno-političkoj praksi i u idejnoj sferi društvenog života. Otuda pojave sve češćeg lansiranja raznih „konceptata“, „modela“ i rešenja koji ne odgovaraju prirodi našeg samoupravnog socijalističkog sistema čije bi prihvatanje značilo vraćanje nazad. Radi se o koncepcijama koje odgovaraju društvu koje počiva na privatnoj svojini, klasičnom partijsko-političkom organizovanju i formalnoj građanskoj demokratiji, ili, pak, državnoj svojini, monopolu jedne partije i odgovarajućoj etatističko-birokratskoj političkoj strukturi, koja zakonito izrasta iz

takve osnove. Izvorišta ovih tendencija i shvatanja su, pre svega, u nerazvijenosti samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u pojedinim oblastima društvenog života, u ostacima etatističkog odlučivanja o društvenoj reprodukciji, u novim vidovima etatizma i birokratizma koji se na toj osnovi pojavljuju, što u političkoj sferi vodi ka monopolističkim i hegemonističkim pretenzijama, partikularističkim i nacionalističkim tendencijama, malograđanskoj i demagoškoj psihologiji i mentalitetu.

Za ove snage karakteristično je da one jednom istupaju kao pobornici veće „demokračičnosti“, nudeći pod naivnom parolom „pluralističkog političkog organizovanja“ u stvari višepartijski sistem umesto razvijene samoupravne neposredne demokratije, ili, pak, drugi put pod parolom „većih prava za neposredne proizvođače“ nude sistem koji bi bio organizovan na profesionalno-cehovskoj i tehnokrat-skoj osnovi.

Takođe različiti oblici nacionalizma (hegemonizam, unitarizam, partikularizam i separatizam itd.), na današnjem stepenu političkih odnosa sve više postaju sredstva kojim neprijatelj najčešće i najuspešnije vodi borbu protiv samoupravnog, neposredno-demokratskog pravca razvoja i protiv naše socijalističke zajednice radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti.

Borba protiv ovih pojava i tendencija zahteva visoku ideološku spremnost članova i organizacija Saveza komunista, jasnu idejno-političku organizaciju i njihovu efikasnu društveno-političku aktivnost.

Drugarice i drugovi,

Da bismo mogli što uspešnije ostvariti započeti proces demokratizacije društvenih odnosa na samoupravnoj osnovi i obezbediti uslove za nesmetan socijalistički razvitak, neophodno je, pored ostalog, po mom mišljenju, imati u vidu sledeće:

1. Društveno-politički sistem treba da omogući izražavanje celokupne mnogostranosti života i interesa radnih ljudi i građana, kao i njihovih radnih i društvenih organizacija i

društvenih zajednica. On treba da što neposrednije, potpunije i efikasnije izrazi različite interese i odnose radnih ljudi i građana i to, kako interese u oblasti udruženog rada, tako i one izvan udruženog rada — sa drugih područja društvenog života. Pošto su ti interesi po svojoj prirodi raznovrsni i ispoljavaju se na različite načine i na raznim mestima društvenog organizovanja, to i čitav politički sistem treba da bude što fleksibilniji i raznovrsniji. Zbog toga i postoji kod nas takvo bogatstvo političkog i društvenog organizovanja u okviru kojeg radni ljudi i građani rešavaju zajedničke interese i potrebe. U tome je, pored ostalog, i pravi smisao i značaj postojanja razuđenog skupštinskog sistema na svim nivoima kao i raznovrsnih društveno-političkih i drugih društvenih organizacija. Upravo svi ovi oblici neposredno-demokratskog izražavanja autentičnih interesa, čine naš politički sistem neposredno demokratskim.

U razvijanju skupštinskog sistema i njegove „propusne moći” postigli smo značajne rezultate. Kada ovo ističem onda pre svega imam u vidu strukturu skupština, kao najviših organa vlasti i samoupravljanja u okviru prava i dužnosti odgovarajućih društveno-političkih zajednica. Za jačanje neposredno demokratske prirode skupština poseban doprinos dala su veća radnih zajednica preko kojih se neposredno izražavaju interesi udruženog rada. Imajući u vidu dosadašnja iskustva iz rada ovih veća i mogućnosti koje još uvek nisu dovoljno iskorišćene u pogledu njihovog izražavanja i kao svojevrskih radničkih saveta za pojedine oblasti udruženog rada, — za nas je od bitne važnosti dalje jačanje njihove uloge i efikasnosti — mišljenja koja idu ka jednom veću radnih zajednica umesto više (kao do sada) iz gornjih razloga nisu perspektiva razvoja našeg skupštinskog sistema. Nedovoljno pak razvijeni neposredni odnosi u osnovnim društveno-političkim zajednicama — komunama, naročito još nerazvijeni društveno-ekonomski odnosi kao posledica ranijeg budžetskog finansiranja i drugih ostataka i navika, kriju u sebi opasnost od takozvanog predsedničkog sistema.

Moramo se izboriti za što veću i stvarnu demokratizaciju rada skupština i donošenja odluka u njima na samoupravnoj osnovi. One moraju sve više postajati centri samopravnog društvenog dogovaranja, budući da se preko njihove strukture izražavaju svi raznovrsni društveni odnosi i interesi. Zadnje ustavne promene i promene u celokupnom saveznom zakonodavstvu koje su u toku, imaju za cilj da omoguće ovakav pravac razvoja skupštinskog sistema. Od društveno-političke prakse i od aktivnosti komunista u ovoj oblasti, zavisi da li će one to zaista i postati. Promene u strukturi Savezne skupštine takođe su motivisane težnjom da se omogući što neposrednije izražavanje svih interesa radnih ljudi i građana, uključivši i interese ravnopravnih naroda i narodnosti.

U narednom periodu moramo se založiti da obezbedimo takve društvene uslove u kojima će političko-izvršni i upravni organi sa uspehom obavljati svoju funkciju koja im pripada u okviru postojećeg društvenog, i, posebno, skupštinskog sistema. Da bi skupštinski sistem mogao što uspešnije ostvarivati svoju neposredno-demokratsku ulogu i funkciju u političkom sistemu, neophodno je obezbediti odgovarajuće preduslove kako bi se odluke koje se u okviru njega kreiraju i donose ostvarivale sa puno odgovornosti, stručnosti i efikasnosti. Sve nas to obavezuje da upravne i pravosudne organe, kao organe samoupravnog društva, u pogledu njihove efikasnosti i sposobnosti podignemo na jedan savremeniji nivo i to kako u kadrovskom tako i u materijalnom pogledu, kao i da obezbedimo takvu društvenu kontrolu nad njihovim radom koji će biti u stanju da garantuje punu zakonitost. Mi se, isto tako, moramo založiti za stvaranje takvih društvenih i političkih uslova koji će omogućiti da ovi organi samostalno i odgovorno, bez pritiska sa bilo koje strane, ostvaruju zadatke koji su im Ustavom i zakonom stavljeni u nadležnost. Na taj način oni će biti u stanju da deluju kao faktor sigurnosti radnog čoveka i građanina i njihovih organizacija i zajednica.

Sistem društveno-političkih organizacija kod nas po svojoj društvenoj poziciji i po svom karakteru predstavlja nov

oblik političkog organizovanja, nepoznat za građansko društvo koje se politički struktura u političke partije. On je takođe nepoznat i za takozvani administrativni socijalizam u kome prevladavaju etatistički i birokratsko-hijerarhijski odnosi u političkom organizovanju. Društvena osnova i funkcija, kao i sam karakter naših društveno-političkih organizacija, proizilaze iz prirode naših društveno-ekonomskih odnosa i položaja i uloge radnog čoveka i građanina u tim odnosima, — iz samoupravljanja i neposredne raspodele dohotka, u kojima radni čovek postaje „suveren” i „odgovoran” za svoj (odnosno svih) ekonomski i politički položaj. Upravo zato Socijalistički savez, Sindikat, omladinske i druge slične organizacije postaju politički demokratski organizam u kome se neposredno izražavaju društveni interesi, mišljenja i ideje, u kome radni čovek, građanin, postaje nosilac političkih inicijativa i odluka.

Na taj način čitav sistem društveno-političkih organizacija, zajedno sa skupštinskim sistemom, razvija se sve više u samoupravnu neposrednu socijalističku demokratiju, — dakle u sistem bez partija i partijskog posredovanja, ali sposobniji da izrazi različite interese, da omogući njihovo neposredno konfrontiranje, usklađivanje i dolaženje do rešenja za društvene probleme i sukobe demokratskim putem. Ta svojstva sistema treba dalje razvijati.

U takvim političkim odnosima i sistemu od izvanrednog je društvenog značaja, naravno, pozicija i idejno-političko delovanje komunista i Saveza komunista. Nije stoga slučajno što se antisamoupravljačke društvene snage bore za uticaj u Savezu komunista, s ciljem da ga prilagode i učine onakvim kakav bi odgovarao njihovim društvenim interesima. Iz ove perspektive treba posmatrati i smisao i značaj reorganizacije Saveza komunista — koja će biti dugotrajniji proces i koja ima odlučujući značaj za razvoj političkih odnosa i političkog sistema. Zbog toga mi se moramo boriti i izboriti protiv onih shvatanja koja izjednačavanjem svake političke organizacije i političke funkcije sa „birokratskim uzurpiranjem” u stvari vodi ka odricanju vodeće uloge Saveza komunista i njegovih rukovodstava u političkom sistemu. Isto ta-

ko, moramo se izboriti i protiv onih shvatanja i prakse, koji u ime birokratskog reda i „čvrste ruke“ nastoje da opterete Savez komunista sa onim funkcijama koje on niti treba niti može danas da vrši.

Bez pravilno postavljene uloge Saveza komunista i komunista, bez borbe protiv svih iskrivljavanja i prakse koja vodi drugim nesamoupravnim putevima, ceo naš politički sistem neće biti efikasan. I ne samo to, već bi to vodilo ka zaoštravanju političkih odnosa.

2. Druga bitna odlika našeg društveno-političkog sistema mora biti njegova sposobnost da omogući da se različiti interesi, potrebe, mišljenja radnih ljudi i građana ne samo izraze, već naročito da se prema njima zauzme stav, da iz njih proizađe odluka i odgovarajuća društvena akcija. Otuđa je od bitnog značaja da u svim sastavnim delovima našeg političkog sistema i na raznim njegovim nivoima, usavršavamo i razvijamo mehanizme i postupke koji ispoljene inicijative radnih ljudi i građana uvode u proces demokratskog odlučivanja. U tom smislu potrebno je delovati da se unutar političkog sistema različiti interesi i mišljenja suočavaju, prevazilaze razlike i suprotnosti, odnosno kristališu sporne tačke i tako pripremi demokratsko i kvalifikovano donošenje odgovarajuće društvene odluke. Na taj način će naš politički sistem biti efikasniji i pojavljivati se kao onaj neophodni okvir usklađivanja društvenih protivrečnosti i njihovog razrešavanja na samoupravnoj osnovi.

Jačanje efikasnosti političkog sistema istovremeno će suziti prostor vaninstitucionalnim političkim aktivnostima i pokušajima da se politika pritisaka uvede u praksu, sa nedoglednim negativnim posledicama koje bi to imale za razvoj samoupravnog sistema i stabilnosti društvenih odnosa i sistema uopšte.

Razumljivo je da procesi usklađivanja različitih društvenih interesa i potreba i demokratskog razrešavanja društvenih suprotnosti, podrazumevaju idejno-političku akciju koja obezbeđuje da se dolazi do onih rešenja koja su na kursu progresivnog neposredno-demokratskog socijalističkog kretanja. Naš politički sistem je sistem samoupravnog soci-

jalističkog društva te ne može biti neutralan u odnosu na različite socijalne tendencije. On u demokratskim formama i metodama mora obezbeđivati revolucionarnu socijalističku sadržinu odluka koje se donose. Međutim, na sadašnjem stupnju razvoja našeg društva postoje uslovi da se različite socijalno-političke i idejne tendencije mogu ispoljavati i delovati, pa su odluke stvar ne samo sistema već i realnih odnosa društveno-političkih snaga. Stoga je idejno-politička orijentacija Saveza komunista i delovanje komunista i svih progresivnih snaga od bitnog značaja za stvaranje samoupravne neposredne demokratske klime i uslova u kojima se donose političke odluke. Ukoliko Savez komunista, odnosno svesne organizovane socijalističke snage ne bi bile sposobne da pokrenu neposredno demokratski i samoupravni organizam, da podstaknu političku aktivnost i inicijative radnih ljudi i građana da u okviru skupština i samoupravnih organa odlučuju o zajedničkim interesima i poslovima, — neminovno bi se javili posrednici koji „u ime” njih žele to da čine.

U proteklom periodu postigli smo značajne rezultate na planu daljeg i svestranijeg razvijanja i jačanja samostalnosti društveno-političkih zajednica, kao i njihove neposredne odgovornosti za svestrani društveni i socijalistički razvoj u njima. Naši naponi su u ovom periodu bili u prvom redu usredsređeni na svođenje funkcija federacije, kao savezne države dobrovoljno ujedinjenih i ravnopravnih naroda i socijalističke samoupravne zajednice radnih ljudi i građana, u okvire koje smo Ustavom u ovom pogledu odredili. Time je ojačao društveni položaj i uloga ne samo republika i autonomnih pokrajina, nego i opština kao osnovnih društveno-političkih i samoupravnih zajednica. Ali time se istovremeno stvaraju uslovi da se u federativnu osnovu naše zajednice ugrađuju kvalitetno nove samoupravne kohezivne i integrirajuće vrednosti i činioci koji izrastaju iz zajedničkog interesa svih naših naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana i njihovih društveno-političkih zajednica. Ovim su ujedno stvoreni i povoljniji društveni uslovi da se samoupravljanje neposrednije izrazi i realizuje na svim nivoima politič-

kog odlučivanja, da se brže prevaziđu određene ograničenosti koje su sputavale svestrani razvoj samoupravljanja u svim oblastima društvenog života u skladu sa potrebama i zahtevima jednog modernog i razvijenog društva. Ali to nam nalaže da se i dalje uporno borimo za razvoj društveno-političkih zajednica, za jačanje neposredno demokratskih odnosa u njima, za efikasniji rad njihovih organizacija, organa i drugih tela. Ovo naročito važi za odnose u osnovnoj društveno-političkoj zajednici — komuni. Razvijanje samoupravljanja i neposredne raspodele dohotka i odnosa zasnovanih na tome u udruženom radu i razvijanje odnosa neposredne demokratije u celokupnom razuđenom organizmu društveno-političkih zajednica — to su dva stuba i dva puta borbe komunista za nove odnose, za dalje uspehe u borbi za neposredno socijalističko društvo.

3. Jedna od bitnih karakteristika političkog sistema i političkih odnosa u našoj višenacionalnoj demokratskoj zajednici jeste stalna briga i borba da se obezbedi ravnopravnost naroda i narodnosti i da se na osnovu toga razvija i jača bratstvo i jedinstvo. Zbog toga i naša stalna briga da politički sistem ovo na što adekvatniji način izrazi. Koliko u tome budemo dosledniji utoliko će se sužavati i prostor za pojavljivanje međunacionalnih protivrečnosti i netrpeljivosti.

Kad je reč o ovim odnosima na njih treba gledati kao na stalno prisutan i vrlo osetljiv politički problem, koji u procesu društvenog razvoja zahteva svestranu pažnju Saveza komunista kao političke snage koja je jedino bila i koja je i danas jedina u stanju da razvija i unapređuje te odnose. Zbog toga Savez komunista mora ostati dosledan svojoj orijentaciji na politiku pune i stvarne ravnopravnosti naroda i narodnosti, bratstva i jedinstva između naših naroda i narodnosti. Svaka druga politika u međunacionalnim i međurepubličkim odnosima neprihvatljiva je danas za svaki naš narod i narodnost, za svakog našeg radnog čoveka i građanina i kao takva nespojiva je sa revolucionarnim tekovinama koje smo do sada ostvarili na ovom planu.

Odgovornost koju u našem političkom sistemu imaju danas republike, kako za socijalistički i samoupravni razvoj u okviru svojih nacionalnih zajednica, tako i u okviru cele socijalističke Jugoslavije, stavlja pred komuniste izvanredno odgovorne zadatke u borbi za dalji i svestraniji razvoj samoupravnih odnosa i prosperitet svoga naroda, kao i u odnosu na zadatke koje oni imaju u borbi protiv nacionalizma i šovinizma, hegemonizma i separatizma.

Samoupravljanje i neposredna socijalistička demokratija otvaraju mogućnosti pune i stvarne afirmacije nacionalnih interesa i obeležja, utoliko više ukoliko su nacionalne zajednice otvorene društvene zajednice prema svemu onom što znači društveni progres i socijalizam. Budućnost i prosperitet nacija nije u njihovom zatvaranju u svoje uske nacionalne granice — tako misle i to žele nacionalisti — nego u ravnopravnoj saradnji i povezivanju, u razvijanju poverenja i poštovanja, u solidarnosti i internacionalističkom duhu u odnosima između naroda i narodnosti. Zbog toga moramo energično suzbijati sve ono što teži da nametne nacionalnu netrpeljivost i nepoverenje, hegemonističke, separatističke i druge egoističke pretenzije.

Nacionalizam svih boja — hegemonizam i unitarizam, separatizam i partikularizam — proizvod je unutarnjih društvenih, klasnih odnosa unutar svake nacije, a ne nekih spoljnih činilaca izvan nacije i odnosa u njoj. On je ideologija reakcionarnih društvenih snaga, i kao takav reakcionaran je i drugačiji ne može ni biti. U današnjim uslovima politički neprijatelji našeg socijalističkog razvitka pokušavaju da se pod zastavom različitih nacionalističkih ideologija bore protiv naše socijalističke zajednice i našeg samoupravnog socijalističkog razvitka. Oni veruju — a delimično tu i tamo imaju i manjih uspeha — da je to najbolji put da i neki članovi Saveza komunista napuste idejne i političke pozicije Saveza komunista i da pređu na pozicije malograđanskih ili birokratskih nacionalističkih snaga.

Nacionalizam različitih varijanti je za nas bio i ostao po celokupnom svom biću neprijatelj socijalističkog samoupravnog razvitka. Zato se Savez komunista i svi njegovi

članovi moraju odlučno boriti protiv njega u svojim redovima najpre, a zatim i u celokupnom društvenom životu.

Na kraju, završavajući ovo svoje izlaganje hteo bih da istaknem da je ostalo još dosta veoma značajnih pitanja iz oblasti društvenog i političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa, koja takođe treba da budu predmet naše diskusije u ovoj Komisiji.

UVODNO IZLAGANJE ROMANA ALBREHTA NA KOMISIJI ZA DRUŠTVENO-EKONOMSKE ODNOSI

Iz veoma obimne, svestrane i bogate građe o daljem razvoju društveno-ekonomskih odnosa u našoj zemlji, koja je nastala kao plod višemesečnih priprema za ovaj Kongres, ja bih izdvojio nekoliko pitanja na kojima želim da zadržim vašu pažnju.

Pre nego što pokušam da kažem nekoliko saznanja i sugestija, ja bih izložio nekoliko zapažanja i utisaka iz pretkongresnih razgovora i razmišljanja o tim temama.

Našem Kongresu su prethodile veoma obimne političke aktivnosti Saveza komunista i drugih političkih činilaca našeg samoupravnog društva. Ne ulazeći u detaljnije prikazivanje tih aktivnosti, ja bih pomenuo samo tri dominantne komponente. Jedna od tih komponenti je svakako materijal o daljoj izgradnji samoupravnih socijalističkih odnosa u našoj zemlji i sveukupna aktivnost koja je bila vezana za njegovu pripremu.

Sledeću komponentu čine republički kongresi Saveza komunista, politička i idejna aktivnost vezana za njih i politika razvoja društveno-ekonomskih odnosa koja je na njima izgrađena i usvojena. I konačno, kao treća dominirajuća komponenta su neposredne rasprave o kongresnim materijalima, saznanja, misli i predlozi koji su u njima sazreli, tj. rezultati sveukupne idejne i političke pripreme za angažovan i stvaralački rad na ovom Kongresu.

Materijali o daljem razvoju društveno-ekonomskih odnosa u našoj zemlji koji su bili izneti na javnu raspravu naišli su na veoma veliko interesovanje. Rasprave o njima su bile najvećim delom žive, angažovane, pristup ka temama koje se u njima pokreću i pristup ka osnovama na kojima

se u materijalima predlaže vođenje dalje politike razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa, bio je pretežno stvaralački i kritičan. Osnovni pravac razvoja za koji se materijal zalaže bio je u javnoj raspravi velikom većinom potvrđen i usvojen. Rasprave su daleko prevazilazile okvire isključivo unutarpartijske rasprave u Savezu komunista i prosto su zadominirale u našem idejnom i političkom životu. Sve to upućuje, kako ja vidim stvari, na saznanje da su kongresni materijali pokrenuli razmatranje upravo onih tema s područja društveno-ekonomskih odnosa, koji su u žiži razvoja našeg samoupravnog društva, one teme oko kojih se u ovom času koncentrisala bitka za dalji razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa, odnosno nekih bitnih komponenti tih odnosa u našoj društvenoj realnosti.

Ništa novo neću reći ako konstatujem da radni ljudi koji nose samoupravljanje i koji su angažovano, kritički i stvaralački učestvovali u dosadašnjem uobličavanju osnova i pravaca politike daljeg razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa — i to od manuelnih i stručnih radnika do kreativnih organizatora procesa rada i poslovanja i naučnih radnika — od ovog Kongresa mnogo očekuju. To je došlo do veoma naglašenog izražaja u pretkongresnim razgovorima. Očekivanja radnih ljudi usmerena su uglavnom u dva pravca. Očekuje se jasan dogovor komunista o tome na kojim tačkama i u kom pravcu će se komunisti u ovom času zalagati za unapređenje i razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u skladu sa strateškim ciljevima privredne i društvene reforme. I drugo, očekuje se dogovor o metodima i načinima delovanja komunista unutar svih struktura naše samoupravne zajednice, u kojima treba komunisti da vode angažovanu, beskompromisnu, stvaralačku, samoupravljačku borbu i za razvoj i afirmaciju demokratičnosti u svim društvenim odnosima i za veću efikasnost u ostvarivanju usvojene politike.

Ova očekivanja — bar kako sam ih ja doživeo i razumeo — nose, međutim, u sebi, jače ili slabije naglašenu, još jednu, moglo bi se reći, osobenu crtu, jednu osobenu dimenziju.

U čemu se ona ogleda? Radni ljudi sve jasnije uočavaju da ulazimo u onu fazu privredne i društvene reforme kada postaje dalji napredak naše privrede, odnosno udruženog rada uopšte, njegove ekonomske moći i efikasnosti, neminovno uslovljen daljim ostvarivanjem strukturalnih promena na celom planu udruženog rada koje neumoljivo iziskuje logika reforme, ali sa povećanim intenzitetom i na mnogo širem planu nego što se to do sada ostvarivalo, odnosno moglo ostvarivati.

Promene u materijalnim, ekonomskim i društvenim osnovama rada koje nameće reforma već su dosada, a i ubuduće će još silovitije i korenitije da zadru u položaj, radne navike, ekonomske prilike itd. svakog pojedinca, svake samoupravne organizacije, svake samoupravne društveno-političke zajednice. One neće više nikoga, ni pojedinca, ni samoupravnu zajednicu da zaobiđu ili poštede. Mogućnosti pojedinaca i pojedinih samoupravnih i društvenih zajednica, kako materijalne tako i subjektivne, da odgovore na ekonomske i društvene impulse reforme, pa prema tome i njihova reagovanja, usmerenost i akcija su dosta različite. Zbog toga dovode dalja ostvarivanja strateških ciljeva reforme do zaoštavanja nekih društvenih suprotnosti. U ovom času postaje osnovno žarište oko koga se te suprotnosti koncentrišu a i razrešavaju konkretan akcijski društveni odnos prema logici koju nameće reforma u pogledu razvoja i unapređenja radnih i proizvodnih potencijala udruženog rada i u pogledu razvoja i unapređenja samoupravne društvene osnove društvenog rada. U osnovi se tu javlja sukob između dve dijametralno suprotne usmerenosti, pred kojim se nalazi i svaki pojedinac i svaka samoupravna radna i društveno-politička ćelija, i to je sukob između usmerenosti na napore za unapređenje svoga rada i privređivanja s jedne strane, i usmerenosti koja u stvari znači mirenje sa postojećim nivoom rada i privređivanja ali koja ne znači i mirenje sa ekonomskim plodovima svakog rada i traži široku primenu vanekonomske rešenja u društveno-ekonomskim odnosima, s druge strane.

Usmerenost u jednom ili drugom pravcu ima dijagonalno suprotno dejstvo na privredno ponašanje i akcija i pojedinaca i samoupravnih organizacija udruženog rada. Usmerenost na to da se uđe u napore za unapređenje materijalnih i društvenih osnova rada samoupravne organizacije ili šire asocijacije udruženog rada u stvari znači usmerenost na to da se razvija materijalna osnova rada, da se ona tehničko-tehnološki unapredi. Takva usmerenost osnov je napora za modernizaciju postrojenja, za unapređenje radnih i proizvodnih postupaka, pretvara se u područje inicijativa za ostvarivanje ekonomsko-racionalne i proizvodno-funkcionalne radne, proizvodne i poslovne saradnje između pojedinih samoupravnih organizacija odnosno delova samoupravnog udruženog rada koja omogućuje ostvarivanje kardinalnijih zahvata u osnove i strukturu privrede.

Takva orijentacija znači prihvatanje neminovnosti da se radi na proširenju znanja i na unapređenju odnosno prekvalifikovanju radnih veština. To znači i orijentaciju na to da se tako reći u svakoj samoupravnoj organizaciji udruženog rada okupe i organizuju takve radne ekipe koje će znati, umeti, hteti i moći da iniciraju i provedu zajedno sa celom radnom zajednicom takve zahvate u tehnološke osnove rada, u procese rada, proizvodnje i poslovanja, koji će obezbediti privredni prosperitet i poslovnu ekspanziju samoupravne organizacije. Takva usmerenost je naravno neraskidivo povezana sa kursom na optimalnu mobilizaciju svih snaga radne zajednice, i ljudskih i materijalnih, koja je neophodno potrebna da bi se ostvarile usvojene inicijative i donete odluke odnosno da bi mogle da postanu privredna operacija samoupravne organizacije ekonomski privlačna i za druge organizacije, da bi se sa svojim sredstvima i snagama uključile u njeno ostvarivanje. Jasno je da je ostvarivanje takve usmerenosti neraskidivo povezano sa odlučnom i nepomirljivom borbom protiv svih pojava neodlučnosti, kolebanja, oportunitizma, konzervativizma, svih vidova monopola itd. u svojoj sopstvenoj sredini. I konačno, ovakva usmerenost dolazi u sve otvoreniji sukob sa onim ostacima državnog paternalizma u odnosima privre-

divanja u kojima su se još uvek zadržali bilo elementi države kao neposrednog nosioca reprodukcije, što se obično povezuje sa postojanjem takozvanog državnog kapitala, bilo elementi nekog vida „prosvećenog“ etatizma koji se ogleda u onim merama i potezima države u kojima se ona odnosi prema samoupravnim subjektima rada i privređivanja kao prema nedorasloj deci, kojoj treba sve da se „daje na kašiku“ i kojoj treba veoma mnogo i veoma učestalih „pedagoško-privrednih“ lekcija u vidu prenatlaženog privrednog posredništva države u odnosima privređivanja koje se sada još pretežno ostvaruje putem administrativnog otuđivanja i prelivanja dohotka. Prisustvo tih komponenti u odnosima privređivanja sputava razvoj privredne samostalnosti, mobilnosti, efikasnosti samoupravnih subjekata, sužava njihov privredno-materijalni prostor i neprekidno vezuje privredne poteze samoupravnih subjekata rada za državu odnosno njene organe.

Usmerenost u drugom pravcu ogleda se u izvesnim vidovima mirenja sa postojećim nivoom rada i privređivanja, sa sadašnjom radnom i proizvodnom strukturom udruženog rada, koja se javlja kao posledica delovanja različitih uzroka i uslova. Takva usmerenost je najčešće pogodno tlo, na kome se rađaju otpori reformi, otpori ostvarivanju ekonomske i društvene logike reforme i traži široku primenu vanekonomskih mera u društveno-ekonomskim odnosima. Na tlu takve usmerenosti nađu svoje uporište najrazličitiji zahtevi koji vode ka zatvaranju samoupravnih i društveno-političkih zajednica za svoje ograde, traži se zaštita od strane države od svih oblika ekonomske konkurencije, bilo da se ona javlja od strane domaćih ili inostranih producenata, traži se veoma angažovano posredovanje države u privrednim odnosima, traži se da se vanekonomskim merama uspostavlja ravnoteža u reprodukcijskoj sposobnosti i nivou potrošnje između pojedinih delova udruženog rada nezavisno od ostvarenih rezultata rada i privređivanja.

Naravno, u privrednoj i društvenoj stvarnosti se ne javlja takvo polarizirano reagovanje na ekonomsku i društvenu logiku reforme. Ono se, po pravilu, ne pojavljuje kao

jedna ili druga krajnost, nego kao splet elemenata i jedne i druge krajnosti. Veoma često, doduše, preovlađuju sklonosti u pravcu jedne ili druge krajnosti.

Elementi svih tih dilema su, u oštrijem ili blažem vidu, prisutni u celom udruženom radu, u svim njegovim delovima. Reforma svakog pojedinca, svaku samoupravnu zajednicu postavlja pred činjenicu da mora unaprediti i razviti osnove svoga rada i ostvariti veću efikasnost u radu. A to se može ostvariti samo ukoliko se menjaju i unaprede postojeće osnove i nivo rada. Tu neminovno nastaju najrazličitiji otpori koji imaju vrlo različite uzroke, od objektivnih, kao što je neravnomeran stepen razvijenosti primenjene tehnike u pojedinim vrstama proizvodnje, neravnomerni prirodni uslovi rada i slično preko uticaja razvojne i tekuće ekonomske politike na uslove privređivanja pa sve do konkretne vitalnosti i sposobnosti udruženog rada u pojedinim delovima privređivanja i stvaranja. Kao neposredna posledica i odraz svih tih uticaja javljaju se manifestacije neodlučnosti, neverice, kolebanja, nedovoljno znanja, pomanjkanja inicijative i poslovnog duha i slično, pa sve do otpora koji se javljaju kao odbrana i zaštita po pravilu usitnjene, poluzanatske, nisko produktivne, tehnički zaostale ili ekonomski pogrešno koncipirane proizvodnje i rada, a koja u stvari znači odbranu sopstvenih monopola i privilegija u materijalnim odnosima i u upravljanju koji ostvaruju pojedinci ili uže grupe vezani za te oblike proizvodnje.

Vezano sa tim ja bih vašu pažnju skrenuo na jednu tezu koja se s vremena na vreme pojavljuje kod nas a koja je, po mojoj oceni, neodrživa jer je netačna. To je teza koja nastupa sa tvrdnjom da je razvijeniji i produktivniji deo privrede po pravilu čvrsto orijentisan na unapređenje materijalnih osnova svog rada i nivoa privređivanja, a da manje razvijena privreda po pravilu naginje u drugom smeru. Prevedeno na jezik reforme to bi značilo da je samo razvijeniji deo privrede spreman da se bori za reformu i da ona samo njemu odgovara. Ceo dosadašnji tok ostvarivanja reforme u stvari negira ovu tezu. Bezbroj je primera koji pokazuju da za privrednu orijentaciju samoupravnih

organizacija nije od prevashodne važnosti nivo njene razvijenosti, nego to da li može radna organizacija sa niskim nivoom rada i privređivanja, sa slabom produktivnošću rada da vegetira na tržištu, da ostvaruje dohodak, da ostvaruje uslove za egzistiranje ili ne. I drugo, kakve razvojne mogućnosti uopšte postoje u našoj privredi za razvoj pojedinih delatnosti, naravno, posmatrano sa stanovišta opštih razvojnih tendencija u savremenoj privredi u našoj zemlji i u svetu.

Sva ova kretanja u materijalnoj i društvenoj osnovi, dileme i sukobi, koje sa sobom nosi ostvarivanje reforme — to jest sveukupni naponi da se naša privreda i stvaralački rad podignu na viši nivo i da se ostvari efikasnije privređivanje da bi se time ojačale materijalne osnove od kojih ovise životni uslovi i standard radnih ljudi i stabilnost samoupravnih odnosa — prestrojavanja, uspesi i promašaji, sve to se na osobeni način odražava na idejna i politička kretanja, sve to se prenosi u političke odnose. Pošto su zbivanja u materijalnoj i društvenoj osnovi veoma složena, puna protivrečnih interesa i tendencija, jeste sasvim prirodno da se to odražava i u političkim odnosima. Ono što sam ja osetio i doživeo kao osobenu dimenziju koja je bila prisutna u pretkongresnim razgovorima bila su očekivanja, ja bih čak rekao, izraženo čvrsto ubeđenje da će se komunisti na Kongresu dogovoriti kako da se najuspešnije bore u sadašnjim složenim uslovima, punim protivrečnosti koje se neminovno pojavljuju na našem razvojnom putu, za dalje ostvarivanje ekonomskih i društvenih strateških ciljeva reforme, koji jedino mogu da obezbede bolji životni standard za sve delove našeg udruženog rada i koji jedino mogu da obezbede stabilne materijalne osnove samoupravljanja.

Ako mi dozvolite, ja bih zadržao vašu pažnju samo na nekoliko, po mojoj oceni, veoma markantnih pobuda koje su bile u vezi s tim u javnoj raspravi rečene. To su u stvari upozorenja na neke pojave i manire koji su počeli da se javljaju u našem političkom životu, a za koje mi komunisti nismo sasvim imuni, protiv kojih bi trebali komunisti da se najodlučnije, otvoreno i dosledno bore.

Jedan od takvih manira koji je počeo da zapljuskuje naš politički život i odnose jesu pojave demagogije, plivanja „niz vodu“, nekritičkog optuživanja za postojeće teškoće sve i svakoga, pri čemu se uopšte ne vide sopstvene slabosti.

Ono što u ovom času može da najviše naškodi interesima samoupravljača, to je upravo demagogija i sve ono što je prati. Demagogija je u našim uslovima oružje neprijatelja samoupravnog socijalizma — bez obzira na to ko se njome služi i šta on o tome misli. U ovom času je potrebno jasno i otvoreno pogledati činjenicama u oči. A jedna od dominantnih činjenica jeste da je nivo našeg privređivanja i rada, da su radni rezultati koliko god su oni dobri u poređenju sa ranijim periodima i koliko god se njima možemo s pravom ponositi, nedovoljni da bismo na njima stali, misleći da možemo time da osiguramo stabilnost rada, socijalnu sigurnost, stabilnost samoupravnih odnosa, razvoj duhovnih vrednosti i sl. za sva vremena. A ne samo to. Godinama su komunisti i lično drug Tito vodili i vode upornu borbu da se u našim odnosima privređivanja i rada razviju unutrašnji ekonomski stimulansi, koji bi učinili samoupravne odnose i demokratske i efikasne, poslovne, prodorne, koji bi prosto razbukitali radnu i stvaralačku sposobnost, znanje samoupravljača, a već na prvim uspešnim koracima ostvarivanja takve usmerenosti javljaju se reakcije demagogije i oportunizma koji ruku pod ruku hoće da ustaju protiv nastalih materijalnih razlika u položaju pojedinaca i samoupravnih organizacija, trpajući pod istu kapu i istu etiketu, s jedne strane, dohodak zarađen stvaralačkim radom, znanjem, poslovnošću, samoodricanjem, koje ne zna za slobodno vreme, radom pri kome se ne štede ni umni ni fizički naponi, i s druge strane, pojave bogaćenja na osnovu monopola, zaobilaženja raspodele prema radu, mita, korupcije, sticanja dohotka na osnovu imovinskih prava, nelegalnog korišćenja tuđeg rada itd. Na takav način demagogija zbunjuje samoupravljače, stvara nevericu u stabilnost materijalnih odnosa, prenosi težište borbe za bolji život s područja rada na teren poli-

tike i borbe za navodnu socijalnu pravdu, daje krila uravnilovki, a istovremeno krije leđa stvarnim deformacijama u odnosima raspodele i time čini ekonomske poteze društva protiv njih manje efikasnim.

Borba za ostvarivanje reforme jeste borba koja se vodi na svakom radnom mestu, u svakom radnom procesu, u svakoj društveno-političkoj zajednici prilikom koncipiranja radnih i proizvodnih planova, razvojne koncepcije, prilikom uspostavljanja svakog radnog i poslovnog odnosa, prilikom donošenja svake odluke o raspodeli dohotka, prilikom svake odluke o utrošku sredstava, prilikom utvrđivanja međusobnih obaveza i prava u poslovnim odnosima itd. Tu opšte deklaracije više nisu dovoljne. Tu se treba zalagati za rešenja kojima se intencije reforme ne propagiraju već ostvaruju. Međutim, u sve te odnose po pravilu ulazimo sa različitim mogućnostima, trenutnim interesima i sl. Diktat iz centra, diktat neke sile van i iznad samoupravljača — to je za naše društvo prošlost, koju niko od samoupravljača više ne prihvata kao osnov odnosa. To nameće kao neminovnu potrebu da se samoupravljanje, a sa njim i društveno-političke zajednice kao integralni deo samoupravljanja, organizuju i osposobe da deluju kao faktor dogovaranja i sporazumevanja na svim onim tačkama u privrednim odnosima gde se javljaju različiti interesi pa je dogovaranje neminovno i potrebno.

Upravo u tome i jeste — kako ja stvari vidim — osnovno čvorište problema koji je u našim odnosima doveo do pojave popularno nazvane „razlike između reči i dela”. Neizgrađenost sistema samoupravnog dogovaranja i odbojnost prema diktatu iz centra državne, političke, upravne i sl. moći — što je u stvarnosti samo puštalo veliki manevarski prostor za etatističko delovanje — bila je jedan od osnovnih uzroka da se je počeo javljati u našem društvenom životu „ezopski” jezik, da su se počeli praviti dogovori na opštim za sve prihvatljivim stavovima, da su se usklađivale vizije, programske deklaracije, a ne interesi u akciji za njihovo ostvarenje. Taj put nije dobar, njime ne treba ići, — on završava u čorsokaku nepomirljivih sukoba

između raznih manifestacija preduzetničke sebičnosti i partikularizma, komunalnog i nacionalnog separatizma i usko-grudosti, granskih svadi i prepirki. To je put na kome se jedni sporazumevaju međusobno na račun drugih. To je voda na vodenicu etatizma. Tu je jedno od izvorišta teze da samoupravljanje nije sposobno da deluje kao nosilac celokupne društvene reprodukcije, što naravno nije tačno. Nedograđenost sistema društvenog dogovaranja i efikasnog delovanja na tim osnovama jeste i pogodno tlo za pojavu najrazličitijih oblika avangardizma, bilo profesionalnog, preduzetnog, nacionalnog itd. koji nastojeći da iznudi sebi i svojim užim interesima prednost u međusobnim odnosima oglašava sebe za najprogresivniji. Aršin kojim se meri u samoupravnom društvu progresivnost nije „revolucionarni zvuk reči” i utrka na tom planu, već dela kojima se ostvaruju strateški ciljevi reforme, a to se može ostvarivati samo organizovanim, povezanim, međusobno usklađenim, racionalnim, domišljenim potezima samoupravljača u kojima dominira logika ekonomike i na njoj zasnovanog znanja i veštine, a ne subjektivni voluntarizam omotan dekorom fraza o socijalnim, nacionalnim, opštejugoslovenskim itd. interesima.

Ako mi dozvolite, ja bih sada pokušao da kažem nekoliko misli o onim pitanjima koja sam izdvojio iz celokupne materije društveno-ekonomskih odnosa za ovu svoju raspravu.

Prvo, o samoupravljanju. U javnoj raspravi je bilo rečeno da naša društvena praksa u celini potvrđuje konstatacije date u materijalima, da postaje samoupravljanje dominirajući društveni odnos kod nas i da je nezamenljiva osnova društvenog položaja radničke klase i radnih ljudi.

Iz ove fundamentalne konstatacije proizilaze dva osnovna zaključka, po mojoj oceni.

Prvi, da su se u procesu ostvarivanja reforme proširile materijalne, ekonomske i društvene osnove samoupravljanja, u čemu je i najveća garancija da će se ovaj proces nastaviti, jer su se time objektivno ojačale samoupravljačke snage. To povećava realne mogućnosti za aktivno i efi-

kasnije delovanje samoupravljanja, i naravno, proširuje njegovu odgovornost za dalji razvoj. To, naravno, traži odgovarajući kadrovski, organizacioni i funkcionalni napredak samoupravljanja.

Drugi zaključak, koji proizilazi iz te konstatacije, prema mom saznanju, jeste, da je u našim privrednim odnosima još uvek prisutno državno upravljanje. Pri tome nije reč samo o onim oblicima državnog upravljanja koji se mogu u sadašnjim materijalnim i društvenim uslovima uspešno zameniti sa samoupravnim ili ukinuti kao nepotrebni. Reč je o onim oblicima i funkcijama države na planu rada i privređivanja, koji su u sadašnjim uslovima neizbežni.

Zbog toga su za političku akciju, za dalje utvrđivanje samoupravljanja bitne dve stvari. U sadašnjem momentu je za proces deatizacije od odlučujućeg značaja da pre-staje država, i to ne samo u federaciji, da deluje kao osamostaljeni nosilac privređivanja, koji sa samoupravljanjem raspravlja na „političkom terenu“ a ne na terenu integralnih interesa samoupravljača, koji pretežno fiskalnim putem oduzima privredni sredstva sa kojima privređuje i da se smanji na najneophodniju meru posrednička uloga države između pojedinih delova udruženog rada — između sfere proizvodnje, robnog prometa, finansija i banaka, između proizvodnje i drugih društvenih delatnosti, između razvijenih i nedovoljno razvijenih područja, između domaćeg i inostranog tržišta, između domaće valute i deviza, između samoupravnih organizacija i tržišta itd. U skladu sa usvojenom politikom funkcionalnih promena u delovanju države na planu rada i privređivanja, treba prilagoditi i funkcionalni deo privrednog instrumentarija, u čemu se dosada po pravilu zaostajalo.

Druga stvar, koja je značajna za političku akciju, jeste uspostavljanje funkcionalnih veza između samoupravljanja i državnog upravljanja. Pri tome treba nastojati da se konstituišu preostale funkcije države na planu rada i privređivanja, tako da delovanje države sve više postaje činilac koji deluje kao integralni deo samoupravljanja i koji konstituiše, a ne razvlašćuje samoupravljanje.

Jedan od značajnih koraka u tom pravcu jeste pome-
ranje privrednih funkcija države na republike u svim onim
poslovima u kojima se ne radi o konstituisanju društveno-
ekonomskih osnova sistema i ravnopravnosti samouprav-
ljača i naroda i narodnosti u našoj zemlji.

Ja bih skrenuo tim povodom vašu pažnju na tezu koja
se još uvek može čuti i koja brani stanovište da dok treba
država da deluje u privredi neka ona deluje u federaciji, a
ne u republikama, jer je navodno to racionalnije, jeftinije
i sve ostale parole koje se koriste za odbranu etatizma. Ja-
sno je da je ova teza neodrživa jer je u našoj mnogonacio-
nalnoj zajednici velika razlika između ostvarivanja držav-
nih funkcija iz jednog centra ili iz nacionalnih odnosno re-
publičkih centara. Osnovna razlika jeste upravo u tome,
jer se u republici država ne može a da ne pretvara brzo
u integralni deo samoupravljanja i da vrši funkciju samo-
upravljača.

U tim uslovima postaje sve više prevaziđena opšta po-
vika protiv države i etatizma, što ne treba razumeti kao
misao da ne treba odlučno nastaviti proces deetatizacije u
našem društvu i da ne treba slamati sve otpore na koje
se nailazi. Reč je samo o tome da se proces deetatizacije
može uspešno nastaviti na taj način, da se jasno razluči
na kojim tačkama rada i privređivanja je delovanje dr-
žave još potrebno, kakvo delovanje i na kom nivou je po-
trebno, i racionalno i korisno, a na kojem ono smeta sa-
moupravnoj aktivnosti. Svuda tamo gde je aktivnost države
potrebna, treba to jasno utvrditi, osposobiti državu da uspe-
šno obavlja te funkcije, obezbediti njenu odgovornost pre-
ma samoupravljanju, obezbediti javnost delovanja države.

To znači da su u sadašnjim uslovima već prevaziđene i
veštački pokretane dileme na liniji državno upravljanje i
samoupravljanje. Državno upravljanje se u privredi može
da javlja samo kao integralni deo samoupravljanja i mora
da deluje sa pozicija samoupravljanja, a ne sa pozicija ten-
dencija da eksploatiše samoupravljanje bilo funkcija bilo
sredstava i da sa njima raspolaže kao osamostaljena dru-
štvena snaga.

Ta ista logika važi za odnose unutar samoupravnih organizacija udruženog rada, između samoupravljanja i takozvanog menadžmenta. Misaoni tim organizatora, pronalazača, konstruktora, kreatora poslovne politike itd. jeste radno funkcionalno nepogrešiv deo udruženog rada i privređivanja, a u društvenom pogledu su sve to ravnopravni samoupravljači, članovi radne zajednice. Zbog toga su potpuno neprihvatljive sve one teze koje sa pozicija klasnih interesa ili sa pozicija znanja pokušavaju da razdvajaju integritet, radni i samoupravni, samoupravnih radnih zajednica.

Kako ja stvari razumem, ostvaruje danas radnička klasa svoj klasni interes na taj način da pretvara sebe i sve ostale radne ljude u udruženom radu u samoupravljače, koji raspolažu sa materijalnim uslovima i sa rezultatima rada. Teze o tome da su „stručni timovi” servisi samoupravnih radnih zajednica i praksa koja se na tome zasniva u stvari poriče samoupravni status radnih ljudi u stručnim timovima, što, naravno, ne valja i izvor je socijalnih sukoba i nesporazuma. To isto važi za tezu o tome, da treba predati samoupravljanje „stručnim timovima” tj. znanju. To bi značilo da monopol sredstava zameni monopol znanja i da radnik ostaje odgurnut, blago rečeno, natrag na poziciju najamnog radnika. Svugde gde je ta teza našla svoje uporište u praksi, javljaju se sukobi i razmirice unutar radnih zajednica.

To znači da je dilema, koja traži rešenje na liniji ili samoupravljanja ili menadžmenta, nešto što vuče svoj koren van naše društvene realnosti. Socijalnu osnovu samoupravljanja sužava samo na samoupravljače, na najjednostavnijim radnim operacijama sa nižim odnosno srednjim stepenom obrazovanja i otkriva slabosti, tako okrnjene socijalne osnove samoupravljanja za uspešno i stvaralačko privređivanje.

Druga dominantna misao, koja je sadržana u pretkongresnim materijalima i koja je bila u javnim raspravama prihvaćena, jeste teza o potrebi daljeg usavršavanja našeg privrednog sistema kao jedne od bitnih komponenti za dalji razvoj društvenih samoupravnih odnosa u skladu sa

robnim načinom privređivanja. U materijalu, kako ga ja razumem, ova materija je obrađena sa tri aspekta.

Prvi je, dalje otvaranje naše privrede prema svetskoj privredi na osnovu borbe za ostvarenje konvertibilnosti dinara, tj. na osnovu borbe za unapređenje naše privrede, njenog proizvodnog potencijala i privredne efikasnosti da se postepeno ali uporno približava produktivnosti u razvijenim privredama.

Drugi aspekt su inicijative, u kojima se materijal zalaže za dosledniju i razvijeniju primenu raspodele prema radu.

Treće, materijal pokreće razmišljanja o delovanju samoupravnih organizacija, samoupravnih subjekata rada i privređivanja u uslovima robne privrede. Pošto je bila ova materija do sada relativno slabo razmatrana u takvim dokumentima, u ovom dokumentu je šire razmatrana. Materijal, pre svega, jasno odgovara na poznatu dilemu — da li treba da se samoupravljanje preda stihiji robnih zakonitosti ili treba da se organizuje kao samostalan činilac, koji otkriva i ovlada zakone robne privrede.

Kao što je poznato, materijal se odlučno zalaže za to da se samoupravljanje organizuje kao svestan društveni činilac privređivanja u uslovima robne privrede. Tome materijal poklanja, doduše, glavnu pažnju, ali očigledno nije bio dovoljno dorađen i precizan, pa je u jednom delu rasprava stvorena pogrešna ocena da su autori materijala potcenili ekonomske zakonitosti robne proizvodnje, sa namerom da se delovanje ekonomskih zakonitosti zameni samoupravnim društvenim dogovorima. Moj utisak je da ta ocena nije adekvatna. Materijal, naime, celokupnu koncepciju samoupravljanja čvrsto gradi na poštovanju ekonomskih zakonitosti, uzima robni karakter privrede kao dat, kao polazni osnov za sve društvene i privredne zahvate. Sve to, naravno, ne znači da ne treba biti u opredeljivanju politike veoma osetljiv na sve one tačke koje bi mogle da budu iskorišćene kao uporište još uvek živih težnji za vraćanje na dirigovano prirodno privređivanje.

U javnoj raspravi velika pažnja bila je posvećena odnosima između razvijenih i nedovoljno razvijenih privrednih područja u našoj zemlji. Ja u celini podržavam stanovišta koja su data u materijalima. Zato nemam potrebe da ih ponovo iznosim. Ali, za politiku i političke odnose mislim da su bitne tri stvari, bar kako ja razumem.

Prvo, da li treba ili ne treba obezbeđivati dodatna sredstva za nedovoljno razvijena područja? Odgovor celokupne politike u Jugoslaviji jeste: da treba.

Drugo pitanje: kolika treba da budu takva sredstva? To je stvar tekućih odluka, ali je bitan kriterijum. Obim sredstava treba da se kreće u onim relacijama koje ne koče privredni napredak onih koji treba da izdvajaju ta sredstva, a da obezbeđuje uslove da se racionalnom upotrebom takvih sredstava može ostvariti brži razvoj nedovoljno razvijenih područja od prosečnog.

I, treće pitanje: da li bi trebalo privredni sistem, odnosno njegove delove posebno adaptirati za razvijena, a posebno za nedovoljno razvijena područja? Odgovor celokupne politike u Jugoslaviji jeste — ne.

U javnoj raspravi o ovom pitanju ja sam osetio otprilike sledeći refren. Oni koji danas poriču potrebe da se obezbede dodatna sredstva za nedovoljno razvijene i oni koji nezasito traže da se podmire sve potrebe koje se mogu uočiti na nerazvijenim područjima u ovom trenutku, a da pri tome ne respektuju ni osnove sistema — u stvari su jednaki, jednako sebični. Zvanična politika se na razvijenim i nedovoljno razvijenim područjima ogradila od takvih ekstremnih težnji.

I konačno, u javnoj raspravi bila je poklonjena veoma velika pažnja onim mislima u materijalima u kojima se obrađuje tzv. solidarnost kao jedna od komponenti dohodovnih odnosa i raspodele prema radu u našim uslovima. Sama misao da je solidarnost jedna od neminovnih komponenti svakog modernog društva, kulturnog, socijalno razvijenog i, napose, samoupravno socijalističkog društva — bila je u raspravi prihvaćena i potvrđena. Oprečna mišljenja i stavovi su se javili u odnosu na „kvantita-

tivnu dimenziju", koju treba da dobije ova dimenzija u sadašnjim uslovima i o pojedinim vidovima kroz koje treba da se solidarnost ostvaruje. Ukoliko bih pokušao da malo šematizujem područja na kojima, kao što je bilo izneto u raspravi, treba da se ostvaruje solidarnost, onda bi se to svelo uglavnom na tri područja: dodatna sredstva za nedovoljno razvijena područja, uključujući dodatna sredstva za elementarnu društvenu potrošnju, alimentiranje i korišćenje fondova zajedničke potrošnje za školstvo, zdravstvo itd., i solidarnost u odnosima raspodele ličnih dohoda i unutar radnog kontingenta i u odnosu na kontingente rada koji pridolaze i radnike koji se prestrojavaju u druge grane, delatnosti itd. Takvu osnovnu orijentaciju u politici raspodele podržavam, naravno, kao integralni deo raspodele prema radu, kao takav integralni deo raspodele prema radu koji čini tu raspodelu efikasnijom i koji omogućuje da se ona i stvarno primenjuje i ostvaruje.

UVODNO IZLAGANJE BENA ZUPANČIČA NA KOMISIJI ZA DRUŠTVENO-EKONOMSKA I IDEJNO-POLITIČKA PITANJA U OBLASTI OBRAZOVANJA, NAUKE I KULTURE

Drugarice i drugovi delegati, ovaj uvod nema ambicije da bude referat jer za to nema potrebe. Materijali koje smo primili od Centralnog komiteta bili su zajedno sa dokumentima usvojenim na republičkim kongresima Saveza komunista osnova za javnu pretkongresnu diskusiju. Prema oceni većine učesnika u diskusiji, stavovi izneti u kongresnim materijalima obuhvataju glavne probleme, daju osnovne crte sadašnje situacije u ovim oblastima društvenog života i naznačuju odgovarajući opšti pravac razvitka društveno-ekonomskih odnosa u obrazovanju, nauci i kulturi. Oni mogu da budu dovoljna osnova i za diskusiju u Komisiji, naravno, sa svim onim što je Komisija do sada primila od organizacija i članstva u obliku mišljenja, primedbi, kritika na materijale ili u obliku amandmana na odgovarajuće delove Predloga rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci komunista”.

Ovo izlaganje treba da nas ukratko podseti na ona pitanja koja su do sada bila predmet najčešćih diskusija, primedbi i nekih razmimoilaženja, a to znači da ukaže na pitanja za čije rešavanje se moramo naročito angažovati i kao delegati i kao Komisija kako bismo mogli da izađemo pred Kongres sa što jasnijim stavovima i predlozima koji će doпрineti da Rezolucija bude što bolja kako u pojedinostima tako i u celini.

„Pregled mišljenja, predloga i primedaba na pretkongresne dokumente o obrazovanju, nauci i kulturi” koji ste

primili, samo je rezime obimnih materijala koji su iz javne diskusije pristizali Centralnom komitetu. On daje kratak uvid u opseg i karakter dosadašnje diskusije, primedbi i kritika. Upozorava nas na ono što bi trebalo uzimati u obzir naročito u pripremama amandmana na tekst Rezolucije kao zvaničnog dokumenta Kongresa.

Već na početku je potrebno skrenuti pažnju na neka pitanja koja su značajna za što uspešniji rad i Komisije i Kongresa.

Moramo neprestano voditi računa o celovitosti Rezolucije, jer ona mora da odražava jedinstvo interesa i povezanost celokupnog društva. Izdvajanje iz te celovitosti ne bi moglo da doprinese boljim rezultatima Komisije, a ni Kongresa u celini. A u tom okviru isto tako ne bismo smeli zaboraviti da se obrazovanje, nauka i kultura spominju i na drugim mestima — ne samo u glavi III.

Dalje, moramo misliti na celokupnost čitavog kongresnog materijala, na njegovu povezanost. Posebno skrećem pažnju na referat Predsednika, na politički izveštaj Centralnog komiteta, na druge dve rezolucije, itd., ali s obzirom da se radi, između ostalog, i o razdoblju od VIII do IX kongresa, treba imati na umu i Rezoluciju VIII kongresa, jer i ona treba da nam posluži kao osnova za upoređenje, za ocenu stanja i napredovanja, za određivanje daljih koraka u delovanju komunista.

Kongresni dokumenti usvojeni na republičkim kongresima Saveza komunista bili su značajna osnova za izradu predloga Rezolucije. U vezi s tim moramo posvetiti svu pažnju onome što je došlo u njima do izražaja kao zajedničko, kao i svemu onome što odražava određene objektivne razlike u razvijenosti i društvenom tretmanu ovih delatnosti u pojedinim republikama, u mogućnostima za razrešavanje postojećih problema, u perspektivama daljeg razvoja pojedinih delatnosti s obzirom na različite tradicije, nacionalna obeležja itd.

Mislim da je ovo potrebno naglasiti kako bismo izbegli opasnost da se u tekstu Rezolucije upuštamo u pojedinosti

o onim pitanjima koja ne treba da budu predmet rezolucijskog opredeljivanja. Međutim, to ne znači da ona uopšte ne treba da budu predmet naše diskusije, ali smatram da moramo biti vrlo pažljivi u odabiranju onoga što treba da konačno uđe u tekst zvaničnog dokumenta Kongresa.

Takođe moramo voditi računa o prostoru u Rezoluciji o oblastima o kojima je reč u našoj Komisiji. Problem nije samo u prostoru koliko u sadržaju i metodi. Tekst Rezolucije ne bi trebalo da bude samo redukcija diskusionih materijala i same diskusije već sinteza svega onoga što predstavlja zajednički kurs za razvoj tih oblasti i samoupravljanja u njima.

U uvodnom delu predloga Rezolucije je zapisano: „Materijali koje je u pripremama za IX kongres stavio na javnu diskusiju Centralni komitet SKJ, izražavaju osnovne koncepcije razvoja sistema društveno-ekonomskih i političkih odnosa i stavova o delovanju Saveza komunista u pojedinim oblastima društvenog života.”

Pored toga što mi je povereno da pokušam da u ovom kratkom izlaganju skrenem pažnju na neka od onih pitanja i problema koji su dominirali u pretkongresnoj diskusiji i sadašnjem političkom trenutku, želim da naglasim da govorim i kao delegat, a ne kao isključivi branilac tekstova koji su nam na raspolaganju. Isto važi i za odgovarajući tekst predloga Rezolucije — koji je inače kao rezultat zajedničkog rada usvojen na sednici Centralnog komiteta. Mi smo pozvani da u ovoj Komisiji, organu Kongresa, raspravljajući o pojedinim materijalima, doprinesemo da tekst Rezolucije što bolje odgovori realnim potrebama i daljem razvitku našeg društva, podrazumevajući naravno i njegove mogućnosti.

S obzirom da se diskusionim materijalima, diskusijama i rezolucijama okrećemo prvenstveno članstvu Saveza komunista a preko njega i čitavom jugoslovenskom društvu, naš je zadatak da se zajednički naoružamo jasnim principijelnim stavovima i određenim kursom za stvaralačku idejno-političku akciju u svim sferama društva, u svim samoupravnim organima i organizacijama.

U tom smislu pre svega treba reći nešto o tzv. opštem pravcu društvenog kretanja.

U prvom stavu predloga Rezolucije stoji: „U borbi za dalju izgradnju samoupravnog socijalizma, u ostvarivanju društvenog i ekonomskog oslobađanja rada, stalnog porasta životnog standarda i uslova za razvoj i svestranu afirmaciju ličnosti, Savez komunista zalaže se za odlučujuću ulogu udruženih proizvođača u celokupnoj društvenoj reprodukciji, za jačanje njihovog neposrednog uticaja u svim sferama društvenog rada i u društveno-političkom životu.

U razvoju društveno-ekonomskih odnosa Savez komunista polazi od neposrednih i trajnih interesa radničke klase kao pokretačke snage socijalističkog progressa. Zato se odlučno zalaže za dosledno razvijanje takvog sistema društvenih odnosa u kojima radni čovek — u svim samoupravnim zajednicama — postaje osnovni nosilac društvene reprodukcije, neposredno odlučuje o sredstvima za proširenje materijalne osnove svoga rada i života, posebno o višku rada. Na toj osnovi Savez komunista će se boriti za stalno povećanje efikasnosti samoupravnog sistema društvene sigurnosti radnog čoveka i zaposlenosti.”

Može se reći da tako nešto nismo zapisali po prvi put, ali isto tako možemo ponoviti da je u pitanju dugoročan zadatak — nimalo lak i jednostavan, da smo u tom pogledu napravili jedan korak dalje od Osmog kongresa naovamo i da nas na tom putu čekaju još krupniji zadaci.

Ako je citirani stav iz Rezolucije opšti pravac onda on povlači za sobom sasvim određene posledice i idejno-političke zadatke svih progresivnih snaga.

On nas sam po sebi obavezuje na ocenjivanje dostignuća, kritiku postojećeg stanja i određivanje daljih zadataka. On znači — između ostalog i zbog krupnih dostignuća — podsticanje onoga što je novo i perspektivno, novih traženja i pronalaženja konkretnih rešenja odgovarajućih raznim društvenim prilikama i sredinama.

U praksi često nailazimo na različita mišljenja, ocene i kritike određenih pitanja obrazovanja, nauke i kulture, a premalo je odgovarajućih predloga i mišljenja u kojima bi-

smo mogli naći određena rešenja za afirmaciju novih inicijativa i primera iz prakse. To ne znači da toga zaista nema u životu. Od nas zavisi koliko to novo primećujemo, podstičemo i razvijamo, odnosno koliko ispoljavamo strah od svega što bi moglo da bude novo, a time i neizvesno. I u vlastitim redovima susretali smo se i susrećemo se sa otporima i suprotstavljanjima opštem pravcu društvenog kretanja a ne samo nekim konkretnim rešenjima, bilo da su otpori i nerazumevanja svesne ili nesvesne prirode. To ističem samo zbog toga kako bismo mogli da budemo — uz maksimalno poštovanje raznih mišljenja i iskustava, uz maksimalan demokratizam za koji se izborimo u predstojećim dijalozima — i maksimalno određeni kada je u pitanju taj opšti pravac kao osnova samoupravne politike Saveza komunista i društva u celini.

Od nas komunista — ali ne samo od nas — zavisi kako ostvarujemo opšti pravac društvenog razvoja u sferama obrazovanja, nauke i kulture. Osvrćući se na razdoblje od Osmog kongresa, možemo kratko reći da raspoložemo dovoljnom osnovom kako za pozitivne tako i za negativne ocene, da raspoložemo stvarnom osnovom za razmišljanje o daljim koracima na zacrtanom putu.

Jasno je da taj pređeni put između dva kongresa ne možemo obeležiti samo brojkama — iako i brojke ne treba potcenjivati. Brojke, zajedno sa našim zajedničkim ocenama kvantitativnog i kvalitativnog razvitka pojedinih delatnosti, mogu da budu osnova za određivanje daljih zadataka. Ali kod ocena sve se više traži određenost, egzaktnost, sagledavanje različitih aspekata određenog problema, dublje analize — dublja istraživanja i kada je reč o kritici i predlozima. S pravom se kritikuje često praktično vulgarizovanje osnovnog pravca razvoja, ali toj vulgarizaciji podložna je i sama kritika. Ako se pored toga ova kritika obraća isključivo nekome izvan samog nosioca kritike — mislim da mi ovde i danas ne bismo trebali tako postupiti.

Ovim želim da naglasim da se moramo zajednički boriti protiv bilo kakvog simplifikovanja usvojenih načela i politike — ali zaista zajednički, uzimajući u obzir život i njego-

ve stvarne mogućnosti. U tim okvirima gledam i na tzv. pitanje etiketiranja — šta je u određenoj pojavi etatištičko ili u kojoj je meri to etatištičko ili samoupravljačko.

Govoriću sada o nekim formulacijama u dokumentima i u primedbama.

Umesto da se bavimo pitanjem da li su danas naše zajednice obrazovanja više etatištičke ili više samoupravne mi svoje ocene moramo pažljivo razrađivati — i reći npr. da su one put samoupravljanja u sferi obrazovanja, da su još prilično zatvorene, da su u njima još suviše malo materijalno i kadrovski prisutni neposredni interesi za obrazovanje itd. I dalje, da je za ovakav razvoj samoupravljanja na području obrazovanja neophodno da se i komunisti u privrednim organizacijama odlučnije bore jer one više nisu i ne mogu biti isključivo stvar komunistaprosvetnih radnika.

Sa ovih pozicija možemo raspravljati i o zadacima komunističkih i društvenim fondovima za naučno-istraživački rad, za kulturne delatnosti, za filmsku proizvodnju itd., o kulturno-prosvetnim zajednicama koje su se u mnogim predelima naše zemlje već odlučno afirmisale, o zajednicama za naučno-istraživački rad o kojima se vode diskusije već nekoliko godina itd.

Koji je zajednički put na ovom opštem pravcu razvitka našeg društva?

Predlog Rezolucije odgovara na sledeći način:

„U sadašnjoj etapi potrebna je radikalna promena pozicije radnih ljudi u društvenim delatnostima van privrede i potpunije integrisanje ovih delatnosti u celokupni sistem društvenog rada na samoupravnim osnovama i principu dohotka.“

Iz dosadašnjih diskusija i iz nekih primedbi na dokumente možemo konstatovati da ovde ima dosta nerazumevanja, dosta bojazni od simplifikacije inače usvojenih načela o integraciji, o principu dohotka, o ceni obrazovanja itd.

Mislim da sve to može da stoji ali pod jednim uslovom: mi komunisti ne bismo smeli dozvoliti da posmatrajući današnji stepen samoupravljanja staro i novo posmatramo istim očima i označavamo istim atributima. Ipak, staro

je ono što odlazi, a novo ono što neminovno dolazi. A to opet znači da ne bismo smeli dozvoliti nikakvu stagnaciju razvoja, nikakvo zadovoljstvo postignutim, ali i nikakvu netrpeljivost ako se novo ne afirmiše preko noći. Ubeđen sam, na primer, da smo u nastojanjima da se modernizuje i reformiše visoko školsko obrazovanje suviše brzo uvodili neke novine, ali i da smo ih opet suviše brzo odbacivali — pre no što je mogao sam život da ih potvrdi ili odbaci.

Različite forme i vrlo različit stepen stvarnog integrisanja naših društvenih delatnosti u celokupni društveni rad ponekad nas zbunjuju i vrlo brzo smo spremni da se sukobimo oko ocena i analiza, ne shvatajući da je u pitanju proces koji je tek na početku, koji je dugoročan, koji nosi sobom svu specifikumu pojedinih delatnosti, ali i proces koji takoreći nema kraja.

Mislim da su do sada i naša stručna i naučna istraživanja tih procesa nedovoljna — što, naravno, nije krivica samo naučnih radnika i institucija, već svih subjekata samoupravnog društva, uključujući i njih.

Ja bih ovom prilikom ponovio jednu svoju staru misao o tome da je opšti kulturni razvitak naše zemlje posle revolucije mnogo veći nego kvalitativni napredak samih kulturnih (u najširem smislu reči) ustanova — iako su i one bile značajan faktor tog napredovanja. Društvo je, naime, svojim novim intelektualnim potencijalima, novim potencijalima u sferi privrednih delatnosti, a ništa manje u sferi kulturnih, obrazovnih i naučnih delatnosti i stvaralaštva, u celini prevazišlo pretežno tradicionalne ustanove i delatnosti, njihovu organizaciju, metode rada itd.

Moglo bi se dokazati da naši celokupni intelektualni potencijali dolaze u sukob sa materijalnom osnovom upravo zbog toga, što su srazmerno razvijeni, što su i objektivne materijalne mogućnosti suviše skromne, institucionalne forme prevaziđene, nekadašnji društveni prostor suviše uzak.

Država-posrednik je te delatnosti kako razvijala tako i stešnjavala, kako privilegovala tako i odvajala od društvene osnove. Ona još i danas u velikoj meri stoji između ljudi i delatnosti koje su im namenjene, i jedan je veliki

zadatak organizovanog društva u tome da to preživelo posredništvo svede na najnužniju meru. Jasno je da ta najnužnija mera može da bude u različitim društvenim uslovi-
ma različita.

A to znači — naše delatnosti treba da se iz vlastitog interesa bore u društvu, za društvo i sa društvom kao njegov integralni deo sa njegovom nerazvijenošću, naročito u materijalnoj osnovi, i samo ta borba može da bude realna perspektiva razvoja tih delatnosti — jer je ona jedina realna perspektiva čitavog društva.

Sve naše delatnosti — o kojima je ovde reč — već su objektivno došle u situaciju kada moraju upravo tako da se ponašaju.

Tu našu sadašnju situaciju dobro izražava jedna misao koju sam negde čuo: ne treba kritikovati naše stručnjake u privredi zbog njihovih visokih dohodaka, već zbog niskih dohodaka radnika u ovim radnim organizacijama.

Iz raznih diskusija i primedbi ponekad se može steći utisak da i među nekim komunistima ima mišljenja da je društvo prosti mehanizam a ne jedan složeni organizam sveukupnih društveno-ekonomskih i političkih odnosa u kome pored pozitivnih deluju i one zakonitosti koje dovoljno ne poznajemo ili uvek ne očekujemo. Društveno ponašanje određenih socijalnih snaga ili slojeva na način na koji još nismo navikli podstiče nas na razmišljanje o svemu tome. O tome danas i ovde treba naročito da vodimo računa. U pitanju je, po mom uverenju, početak kretanja u slobodnu socijalističku asocijaciju u kojoj se gube „vlast države nad materijalnim pretpostavkama i idejna arbitraža spolja, kao posrednici između društva i kulture, stvaralaštva i kulturnog razvoja radnih ljudi, između težnji umetnosti ka novim sadržajima i izrazu i afirmaciji socijalističkih idejnih osnova kulture. Kulturna potreba prestaje biti sredstvo državne politike za okupljanje masa oko etatističkog koncepta socijalizma, za njihovo angažovanje u tekućim akcijama...” To je bio citat iz jednog referata pokojnog Mite Hadži Vasiljeva.

Posebna pažnja trebalo bi da bude posvećena konstataciji iz stava 1. III glave predloga Rezolucije, koji glasi: „Razvoj savremenog društva stvara materijalne pretpostavke za ekspanziju obrazovanja, nauke i kulture.”

Taj stav proizilazi između ostalog i iz konstatacije koju smo čuli na seminaru „Kulturna politika samoupravnog društva i SKJ” u Beogradu prošle godine na Visokoj školi političkih nauka. Citiram druga Zvonimira Damjanovića:

„Svako društveno kretanje u današnjem svetu, svaka revolucija, pa i izgradnja socijalističkog društva, odigrava se u osnovnom društveno-ekonomskom medijumu, koji možemo nazvati drugom naučno-tehničkom revolucijom. U poslednje dve-tri decenije ni jedan činilac društvenog razvoja nije doživeo tako buran relativni razvoj kao nauka. Dovoljno je istaći da od ukupne naučne produkcije u istoriji čovečanstva oko 90 odsto tekstova otpada na autore koji su i danas živi, a svega 10 odsto na autore iz prethodnog perioda. Stoga ima dosta razloga da se u nazivu ove revolucije reč naučno nalazi na prvom mestu. Osnovna je činjenica ekonomskog razvoja našeg sveta ne samo povećana nego, u izvesnom smislu, i izmenjena uloga nauke.”

Nije, naime, slučajno što u »Pregledu« od 57 stranica mišljenja i primedaba ima čitavih 29 iz redova naučnika i njihovih kolektiva.

Šta to znači za idejno-političku akciju Saveza komunističara, za naše opredeljivanje u situaciji u kojoj „materijalni nivo i mogućnosti naše zajednice još uvek ograničavaju svestan razvoj obrazovanja, nauke i kulture”? (Predlog Rezolucije III/2).

Na nama je komunistima danas da ocenimo kakav značaj ima nauka i naučna dostignuća u daljem razvoju materijalnih i proizvodnih snaga društva pa prema tome i da se opredelimo za njeno mesto i društvenu funkciju u celokupnom sistemu društvenih odnosa. Time se brže i efikasnije razrešava dilema o eventualnoj prednosti nauke i sredstvima koja se izdvajaju za nauku i naučno-istraživački rad.

Iskustva pokazuju da smo često kao društvo — kad treba vršiti izvesna prelivanja ili pomeranja sredstava —

veoma osetljivi i opredeljujemo se prema interesima grupa i institucija u kojima delujemo.

To u znatnoj meri otežava prevazilaženje parcijalnih interesa i povezivanje nauke i naučnih istraživanja sa svim tokovima društveno-ekonomskog i političkog života.

Zadatak je komunista da prednjače u korišćenju nauke u svim oblastima društvenog rada, što podrazumeva visok idejno-politički i kulturno-obrazovni nivo svih komunista i radnih ljudi. Pred Savezom komunista Jugoslavije je da se bore za obezbeđivanje takvih društveno-ekonomskih i političkih odnosa u kojima će naučna dostignuća biti uslov daljeg i dubljeg preobražaja društva u smislu povećavanja produktivnosti rada i humanijih društvenih odnosa među ljudima.

Ostvarivanje nove uloge visokog školstva i naučnog rada zavisi u najvećoj meri od toga na koji način su postavljene i funkcionišu veze naučnih delatnosti i drugih sfera i oblika društvenog života.

Uspostavljanjem sve više neposrednih veza između proizvodnog rada i naučno-tehničkog istraživanja, bez posredništva, omogućava se brzo i efikasno realizovanje materijalnih i društvenih vrednosti. Da bi se to postiglo potrebno je stvoriti uslove da se oblast naučnog rada i naučnih istraživanja integriše sa potrebama i zahtevima neposrednih nosilaca društvenog rada.

To će omogućiti da nauka postane značajan proizvodni činilac, deo udruženog rada, a ne instrument određenih državno-monopolističkih i grupnih tendencija i interesa. Iz ovoga proizilaze i vrlo određene obaveze komunista u privredi i društvenim delatnostima kao i čitavom samoupravnom mehanizmu.

Mislim da treba upravo u ovom trenutku naglasiti staru istinu o tome da obrazovanje, nauka i kultura nikada ne mogu da budu same sebi cilj (bez obzira na različite parcijalne tendencije), da se ne mogu zatvarati u sebe i između sebe, da ne mogu zatvarati oči pred činjenicama u društvu koje su i njihove činjenice, pred realnošću materijalnih odnosa za koje su i same odgovorne i da moraju upravo tu

da pronalaze orginalne puteve borbe i napredovanja. Inače bi same sebe vraćale u situaciju „društvene dekoracije“.

Naročitu pažnju bismo u ovakvom kontekstu morali posvetiti raspravljanju o tome kakve bi mogle da budu posledice intenzivno ubrzanog razvoja naučnoistraživačkog rada za sve sfere obrazovanja i kulture, na njihovo planiranje. Kod toga, naravno, računamo sa činjenicom da su te delatnosti među sobom neposredno ili posredno tesno povezane i da u tzv. utakmici umni—fizički rad, sve više pobeđuje umni rad, dok fizički rad brzo iščezava.

Ubeđen sam da bi ovakav ubrzani razvoj naučnoistraživačkog rada — danas ipak raspoložemo većim mogućnostima no juče — sam po sebi na sasvim drukčiji način postavio pitanja koja se i sada postavljaju na dnevni red naših društvenih aktuelnosti — mislim na reformisanje svih stepena obrazovanja, od osnovnog do srednjeg, višeg i visokog, kao i nekih drugih neophodnih oblika i vrsta obrazovanja. Neophodno je ubrzati proces reforme obrazovanja i vaspitanja, te se organizovanije suprotstaviti onim shvatanjima koja smatraju da se više radi o formi organizacionih, a ne suštinskih promena, više kao reforma institucija nego delatnosti, više u formi kadrovske (pedagoške ili naučne) hijerarhije no živog pretakanja akumuliranog društvenog iskustva i razvijanja stvaralaštva iz jedne delatnosti u drugu.

Obrazovanje uz rad, tzv. permanentno obrazovanje, problemi samoupravljanja u školama, naročito što se tiče učenika i studenata kao subjekata pedagoškog i naučnog procesa itd. — sve nam to postavlja na dnevni red pitanja o kojima smo ponekad vodili više bitke za politički prestiž nego za stvarne interese društva u brzom kretanju.

Iako su obrazovne, naučne, kulturne delatnosti sastavni deo društvenog proizvodnog procesa, još uvek nismo uspe li da iz tog zaključka — dalekosežnog i revolucionarnog — izvučemo sve odgovarajuće konsekvence.

Ističem takođe da „iz redova mlade generacije izrastaju nove, intelektualne snage koje poseduju znanje i demokratsku samoupravnu svest. U interesu stvaralaštva i progresivnog razvoja društvo je dužno da ovim snagama otvara i

proširuje mogućnosti za njihovu afirmaciju u svim oblastima kulture, nauke, obrazovanja. Komunisti treba da se bore protiv svih vidova i tendencija zatvaranja pred mladima. Novi odnos prema znanju ne samo kao faktoru svesti, nego svih ljudskih aktivnosti i celovitog razvoja društva uslov je svakog progressa."

Ovaj stav citirao sam iz kongresne rezolucije Saveza komunista Srbije. Mislim da ona na svoj način govori o putevima o kojima upravo razmišljamo ovde.

Po mom ubeđenju suviše smo jednostrano sagledavali obrazovne probleme društva — zato smo stavili na dnevni red naših školskih reformi pitanja koja stoje, ali i pitanja koja će već sutra biti na dnevnom redu samo kao prošlost, neprijatna istorija.

Ova moja misao sa osetljivog područja reforme obrazovanja nije imala ambicije da bude predlog za sasvim određeni stav, ona je samo podsticaj za razmišljanje, samo posledica jednog od mnogih naših nezadovoljstava sa postojećim i nekakvom nemogućnošću da se iz toga izade brže i efikasnije.

Konstataciju koju sam citirao iz Predloga rezolucije o kvalitativnoj ekspanziji obrazovanja, nauke i kulture podržavam, uveren da će se neke naše vizije za pedeset godina ostvariti samo za pet ili deset godina, jer ćemo inače stagnirati i kao revolucija i kao društvo.

Realizacija ustavne obaveze koja se odnosi na puno osmogodišnje školovanje zahteva od Saveza komunista i čitavog društva stalne i pojačane napore za obuhvatanje sve omladine punim osnovnim školovanjem. I pored neospornih rezultata još uvek 48% dece ne završava punu osnovnu školu.

U svom izlaganju izneo sam samo neka pitanja koja su od šireg društveno-političkog značaja. Međutim, sasvim je razumljivo da time nisu iscrpna sva pitanja, kao na primer neophodnost daljeg i bržeg razvitka dečje zaštite, problem nepismenosti jednog dela stanovništva, brža reforma srednjeg obrazovanja, a posebno reforma univerziteta i visokog obrazovanja.

Obrazovanje i kulturno uzdizanje radničke klase takođe spada u centar pažnje i delovanja komunista, kako u društvenim delatnostima, tako i u privrednim organizacijama. Pojave predimenzioniranja kvazi-kulture i popularisanja pasivne potrošnje tzv. jevtine duhovne konfekcije koje u poslednje vreme poprimaju masovnije razmere — zahtevaju od komunista jasnije idejno-političko opredeljenje i aktivniju borbu protiv takvih pojava. Savez komunista i svi radni ljudi ovde imaju izvanredno značajnu ulogu u bitnom i suštinskom preobražavanju svesti koja se sastoji u radikalnoj kritici vulgarne i otuđene etatičke, birokratske i malograđanske svesti i razvijanje kritičke, naučne svesti o stvarnim socijalističkim ciljevima i vrednostima.

Drugarice i drugovi delegati,

Pre no što završim, dozvolite mi da kažem samo jednu rečenicu o pitanju koje se više puta pojavljivalo u diskusijama — o pitanju slobode stvaralaštva i stvaranja uslova za takvu slobodu.

Mislim da stav o slobodi stvaranja mora da ostane u Rezoluciji, ali naša pozicija mora da bude zapravo u sledećem: za nju se moramo kao i za demokratiju boriti i izboriti svakog dana posebno. Kao što vidite, plediram za nju kao za kategoriju koja ne može biti statična već dinamična.

UVODNO IZLAGANJE ILIJE RAJAČIĆA NA KOMISIJI ZA RAZVOJ SAMOUPRAVNIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA U OBLASTI ZDRAVSTVA I SOCIJALNE POLITIKE

Drugarice i drugovi,

U periodu od VIII do IX kongresa Saveza komunista Jugoslavije razvoj oblasti o kojima ova Komisija raspravlja karakteriše koliko dalje poboljšanje materijalnih uslova i pozitivne posledice koje iz toga proizilaze za radne ljude, još više traženje rešenja da se doslednije ostvaruju samoupravni odnosi i da se u tom cilju učine stvarne kvalitativne promene, kao bitna pretpostavka bržeg razvoja ovih delatnosti.

* Složenost odnosa, sa osetljivim političkim posledicama, uticali su da se Savez komunista intenzivno angažovao da kroz široku i otvorenu raspravu dođe do saznanja i jedinstvenijeg gledanja o osnovnim problemima. Posebno da se raščiste neka idejna pitanja koja su u suštini i otežavala ostvarivanje samoupravnih odnosa. Da napomenemo značaj koji je imao dokument CK Saveza komunista Jugoslavije krajem 1967. godine za pokretanje šire javne diskusije, i potvrdio do koje mere su gledanja bila široka. Zatim, mesto koje je ovim pitanjima dato u Smernicama, i poslednji dokumenat za IX kongres koji je usvojen i dat na javnu diskusiju februara ove godine. Sve je to poslužilo za izradu četvrtog dela rezolucije — Socijalistički razvoj Jugoslavije na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista Jugoslavije — i predstavlja značajnu podlogu za rad ove Komisije.

1. Ako bi želeli u nekoliko konstatacija istaći osnovne karakteristike razvoja u proteklom periodu, nameće se sledeće:

Došlo je do daljeg poboljšavanja materijalnih uslova u ovim oblastima. To je omogućilo proširenje kapaciteta u zdravstvu, povećanje broja lekara na oko 20.000. Otpočeo je proces modernizacije zdravstvene službe, poboljšanje organizacije stvaranjem krupnih zdravstvenih organizacija putem raznih oblika integracije, što utiče na veći efekat i racionalnost. To je doprinelo daljem poboljšanju opšteg zdravstvenog stanja, smanjenju smrtnosti dece, produženju životnog veka itd. Na selu se proširio broj osiguranika.

Broj penzionera se povećao od 800.000 na milion sa postepenim poboljšanjem materijalnog položaja penzionera.

Postignuti su značajni rezultati u rešavanju nekih aktuelnih pitanja učesnika narodnooslobodilačkog rata — penzije, stanovi, zaštita itd.

Na području ukupne socijalne zaštite ne samo što se povećao broj korisnika i poboljšali materijalni uslovi, već se sagledava sva složenost sa stanovišta problema koje nameće savremeni život.

Evidentni su i rezultati u proširenju nekih vidova dečje zaštite.

Ubrzan je proces decentralizacije i deetatizacije, proširenjem ovlašćenja republika i povećanjem uticaja zajednica osiguranja, odnosno, u sadašnjim uslovima, proširenja uticaja radnih ljudi na politiku u ovim oblastima.

O tome govori i činjenica da se o pitanjima iz ovih oblasti govori otvorenije i neposrednije nego ranije.

Unutar zdravstvenih i socijalnih ustanova sve više se ostvaruju načela samoupravnih odnosa i poslovanje na principima dohotka.

2. Sve to je uticalo da se širi zahtev za bržim razvojem samoupravnih odnosa, jer spor razvoj utiče ne samo na položaj samih institucija već ima šire političke implikacije pošto položaj ovih oblasti, njihov razvoj, način delovanja i položaj radnog čoveka u tome, ispoljavaju u velikoj meri celokupnost socijalnih odnosa, uslova života i standard ra-

dnih ljudi. A kad govorimo o zdravstvu, moramo imati u vidu da je ono jedna od neprivrednih oblasti kojoj se pridaje posebno mesto kada se govori o odnosima privreda — neprivreda.

Napori Saveza komunista u savladavanju svih teškoća sukobljavali su se ne samo sa materijalnim okvirima, već pre svega, sa idejnim nejasnoćama i otporima koji su imali svoje korene u ukupnim protivurečnostima našeg društva, u budžetskom mentalitetu i velikom naglasku uloge države u ovim područjima. Problem se veoma često svodio da treba samo više para, više razumevanja. Dosta je problema otvoreno, ali sa nedovoljno jasnim perspektivama, pa je ovo područje bilo pogodno za različite pristupe, demagoška ponašanja, ne vodeći računa o realnim materijalnim uslovima. Međutim, postepeno je sve više preovladavalo shvatanje da je suština problema u otuđenosti sredstava od neposrednog proizvođača i suženim mogućnostima da korisnik utiče na politiku usmeravanja tih sredstava kao i u sporom stvaranju uslova da radni ljudi u ovim oblastima budu stavljeni u položaj da stvaraju i raspolažu sa dohotkom. Ako se ima u vidu sva složenost odnosa u ovim oblastima, a posebno kakve se funkcije vrše, tradicionalizam u gledanju itd., razumljivo je da idejno raščišćavanje nije išlo ni brzo ni lako, jer je objektivno značilo unošenje značajnih promena, što nužno mora da se odrazi na ukupne efekte i na razvoj samoupravnih odnosa, da menja uhodane staze i pozicije.

Utoliko je široka diskusija o spomenutim dokumentima o ovim pitanjima kao i snažna podrška smernicama bila od velike koristi, jer je prethodila utvrđivanju načela koja su poslužila za rešenja u novim zakonskim propisima kojima se konstituišu odnosi u oblasti zdravstvene zaštite i osiguranja na samoupravnim osnovama.

Ulazimo u fazu kada utvrđena načela o daljem razvoju samoupravnih odnosa u zdravstvenoj zaštiti i osiguranju treba neposredno ostvarivati. Veoma je značajno da akcije Saveza komunista polaze od realnih materijalnih i društvenih odnosa i traže rešenja u sklopu celokupnog društvenog razvoja, ostvarivanju društvene reforme i sa jasnim idejno-

-političkim opredeljenjima, pre svega, na nekim bitnim pitanjima.

Dosada postignuti rezultati, i pored poznatih problema, potvrđuju opštu orijentaciju da proces deatizacije političke vlasti i razvoj društvenog samoupravljanja kao opšti procesi i pravac socijalističke izgradnje moraju biti osnova za razvitak odnosa u oblasti zdravstva i osiguranja.

Funkcija političke vlasti društveno-političkih zajednica mora se svoditi na adekvatnu meru. Smisao tih mera nije da se putem njih ostvaruje opšti interes u ime društva, već da se omogućí da samo društvo u svojoj složenoj strukturi ostvaruje taj društveni interes koji leži u zdravlju naroda.

U relacijama društveno-političkih zajednica princip samostalnosti u uređivanju određenih odnosa treba da omogućí prevazilaženje zakonodavnog centralizma kao i preteranog normativizma uopšte u korist samoorganizovanja neposrednih korisnika i udruženog rada u zdravstvu.

Ostvarivanje ciljeva društvene reforme pretpostavlja uzajamne uticaje između tokova privrednog razvitka i razvitka društvenih službi. Mora se prevazilaziti šematizam u gledanjima prema kojima privreda daje a društvene delatnosti troše stvorenu vrednost. Ali radni ljudi, a posebno komunisti treba da se zalažu za potvrdu shvatanja da se ove društvene delatnosti sve više tretiraju kao integralni deo udruženog rada i značajan faktor privredne i odbrambene sposobnosti.

Međutim, realizacija je moguća ne samo u opštim zalaganjima već u stvaranju uslova da udruženi korisnici, u samoupravnim zajednicama osiguranja i reosiguranja, odlučuju o obliku i obimu zaštite i neposredno stupaju u odnose sa udruženim radom u zdravstvenim ustanovama i dogovaraju se o uslovima pod kojima će se usluge vršiti itd. To više ne mogu biti nikakvi budžetski odnosi preko nekoga i u ime nekoga, već normalni ekonomski odnosi uz svu specifičnost koja može biti prisutna.

Tako je moguće dovesti i zdravstvene radnike u položaj da ne dobijaju sredstva, već da se njihov rad vrednuje, i

na osnovu toga ostvaruje dohodak, pa će se i pitanje njihovog položaja, materijalnog razvoja, ličnih dohodaka itd., dovesti u normalne samoupravne okvire, a isto tako biće jasni putevi prevazilaženja raznih protivurečnosti. To jeste, i mora biti jedinstveni proces.

Princip solidarnosti i uzajamnosti je jedan od osnovnih principa daljeg razvoja zdravstvene zaštite. Dosadašnja praksa u ovoj i u drugim oblastima društvenih službi pokazala je sve prednosti ovoga principa kao i probleme koji nastaju kada se taj princip dovoljno ne poštuje. Bitno je da se sagleda u celini dejstvo solidarnosti i uzajamnosti. One se ne iscrpljuju samo u socijalističkoj humanosti iako je humanost njihov bitan element. Njihova suština je društveno-ekonomske prirode. Bez solidarnosti i uzajamnosti teško se može dosledno ostvarivati princip raspodele prema radu. Tendencije ka uravnilovci mnogo su snažnije ukoliko ne postoji sigurnost za radne ljude da će njihove bitne potrebe u oblasti društvenih službi biti obezbeđene. To važi naročito za zdravstvenu zaštitu, jer se radi o vitalnim interesima ljudi.

Razvoj zdravstvene zaštite na samoupravnoj osnovi i u samoupravnom sistemu, podrazumevajući tu ravnopravne odnose udruženih korisnika zaštite zajednica osiguranja i udruženih zdravstvenih radnika, na temelju solidarnosti i uzajamnosti radnih ljudi, predstavljace ujedno i ostvarivanje takvog društvenog cilja kao što je opšta zdravstvena zaštita za sve kategorije stanovništva sa nužnim razlikovanjem obima te zaštite u skladu sa našim sadašnjim uslovima. Svakako da će rezultati biti ne sužavanje sadašnjeg nivoa društvene zaštite, već dalje poboljšanje sa težištem na preventivi.

3. Penzijsko osiguranje se razvijalo uz široku primenu elemenata socijalnog obezbeđenja i jačanja principa uzajamnosti i solidarnosti radnih ljudi. Invalidsko i penzijsko osiguranje obavezno je za sve kategorije radnika, a data je mogućnost uključivanja lica koja se bave samostalnom delatnošću. U sistemu penzijskog osiguranja dati su povoljniji

uslovi za sticanje prava na penziju za one radnike koji rade na teškim i po zdravlje štetnim poslovima.

Posebna prava ustanovljena su za učesnike narodno-oslobodilačkog rata, španskog građanskog rata, kao i za porodice lića koja su u drugom svetskom ratu bila žrtve fašističkog nasilja.

Činjeni su napori da se penzije usklađuju sa ekonomskim kretanjima, odnosno, da se povećavaju usled porasta troškova života i porasta životnog standarda, te da se održe u skladu sa ukupnim kretanjima.

Sistem penzijskog osiguranja tokom svoga razvoja prilagođavan je sa manje i više uspeha opštem razvoju našeg društveno-ekonomskog sistema i društveno-ekonomskih odnosa. Institucionalno u izvesnoj meri stvorene su mogućnosti za delovanje, razvoj i jačanje samoupravnih odnosa u ovoj oblasti.

U isto vreme sa pozitivnim tendencijama javljaju se i neki problemi. Oni se delom javljaju kao posledica određenih kretanja u privrednom i društvenom životu, a delom proizilaze iz samog sistema penzijskog osiguranja.

Osnovni problem koji proizilazi iz primene postojećeg sistema penzijskog osiguranja je pojava stalnog reprodukovanja i neopravdanih razlika u nivoima penzija. Razlike u nivoima penzija trebalo bi da proizilaze iz razlike u veličini radnog doprinosa radnih ljudi u udruženom radu i iz razlika u veličini ulaganja u penzijske fondove, pri čemu u određenoj meri mora delovati i princip solidarnosti osiguranika. Zatim nestabilnost izvora sredstava i nedovoljnih rezervi.

U Smernicama o najvažnijim zadacima Saveza komunistu u razvoju sistema društveno-ekonomskih i političkih odnosa rečeno je da bi promenama u sistemu penzijskog osiguranja trebalo obezbediti: prvo — postepeno uklanjanje razlika u visini penzijskih primanja osiguranika istih kategorija koje nisu posledice razlika u radnim doprinosima, i drugo — da se izvori sredstava za penzijsko osiguranje formiraju tako kako bi se omogućilo finansiranje tekućih potreba i stvaranje rezervi za izvršenje prvog zadatka.

Usklađivanjem penzija koje je izvršeno u toku 1968. godine u pojedinim republikama, ovi odnosi su nešto poboljšani. Međutim, radi se pre svega o saniranju akutnih tekućih problema, ali ne i o iznalaženju konačnih rešenja.

Pojava ovih problema upućuje na potrebu da se sagledaju i ocene politika u oblasti penzijskog osiguranja kao i sam sistem penzijskog osiguranja sa ciljem da se izvrše određene promene u sistemu. U tome je veoma značajno, polazeći od našeg samoupravnog sistema, da se utvrdi ko, kako i o čemu treba da odlučuje. Jedinственost sistema penzijskog osiguranja ogledala bi se u utvrđivanju i primeni osnovnih principa: međuzavisnost ulaganja u fondove i nova prava, samoupravljanje osiguranika, obaveznost osiguranja na principima uzajamnosti i solidarnosti, osnovno načelo za uspostavljanje odnosa između fondova i pojedinih kategorija osiguranika, usklađivanje stalnih izvora prihoda, odnosno osnova mehanizma finansiranja, osnovni uslovi za sticanje prava na penziju u pogledu godina starosti i staž za osiguranika i slično.

Diskusija koja je u toku treba da doprinese iznalaženju trajnijih rešenja sa jasnim pozicijama osiguranika i sigurnost fondova.

4. U oblasti zaštite i vaspitanja dece — i pored jasnih stavova SK o tome da je svestrani razvoj mladih generacija briga i zadatak društvene zajednice u celini — u ovoj oblasti se prilično zaostaje. U školovanju dece, kao i u zdravstvenoj zaštiti dece postignuti su značajni rezultati. Međutim, razvoj nekih vidova dečje zaštite, kao što je dnevno zbrinjavanje dece, zaostaju, ne samo u odnosu na narasle potrebe, nego i u odnosu na realne materijalne mogućnosti. Tome je uzrok i gubljenje tempa jer se očekivalo da će opšti bolji materijalni uslovi sami po sebi nametati rešenje.

Na ovom području potrebna je pre svega konkretna i organizovana društvena akcija, koja će doprineti stalnom proširenju dečje zaštite, kao veoma značajnom faktoru našeg opšteg društvenog i privrednog razvoja. Takve konkretne akcije i mere, koje su u poslednje vreme preduzimate na

svim nivoima, od radne organizacije, mesne zajednice preko opštine pre svega, pa sve do federacije — već su dale određene rezultate i obezbedile stabilniju osnovu za izgrađivanje sistema dečje zaštite. Započeti proces treba brže razvijati i podsticati aktivnost svih društvenih činilaca na razvijanju dečje zaštite u skladu sa potrebama i materijalnim mogućnostima.

U realizaciji ovih zadataka i traženju konkretnih rešenja moramo uvek polaziti od toga da je zaštita i vaspitanje dece neposredni interes radnih ljudi i da, prema tome, radni ljudi i kao roditelji treba da neposredno učestvuju i odlučuju o svim vidovima brige za decu, da odlučuju o visini i nameni sredstava koja za ove svrhe izdvajaju. Stoga komunisti treba da se založe da se na osnovu samoupravnog dogovaranja radnih ljudi u radnoj organizaciji, mesnoj zajednici i komuni dođe do zajedničkih programa razvoja dečje zaštite, da se udruživanjem sredstava iz svih izvora (fondovi dečje zaštite, zajednice obrazovanja, drugi društveni fondovi, sredstva radnih organizacija, samodoprinosi građana i roditelja i dr.) osigura brži razvoj ustanova za dnevni boravak dece, produženi boravak dece u školi, ishrana dece, da se organizuje kvalitetniji rad sa decom u njihovom slobodnom vremenu i brže razvijaju i ostali oblici rada sa decom i za decu.

To je utoliko lakše u odnosu na sve ostale oblasti jer je kurs veoma jasan, kao i kako treba da radi, za razliku od napred istaknutih područja gde još tražimo rešenja u sistemu, dok u oblasti dečje zaštite odnosi u sistemu su jasni.

Tu je i interes i odgovornost utoliko veća jer ova oblast je veoma značajna za ostvarivanje ne solidarnosti kao dela socijalnog odnosa, već mnogo šire kao linija ublažavanja stvarnih socijalnih razlika.

5. U pitanjima socijalne zaštite treba imati u vidu da sam razvoj društva, odnosno veća materijalna bogatstva neće i ne mogu sama po sebi rešiti socijalne probleme, pošto i sam taj razvoj na određen način i u određenom obimu stvara i nove probleme. Zato se Savez komunista mora

zalagati da rešavanje socijalnih problema i socijalna zaštita budu sastavni deo rada i zadataka svih društvenih činilaca — društveno-političkih zajednica, radnih organizacija, mesnih zajednica, društvenih organizacija i dr., a ne samo zadatak za to određenih službi, kao i da se socijalni rad mora sprovoditi u svim oblastima društvenog života.

6. Sva ova idejna i politička opredeljenja nužno treba da unesu mnogo više jasnoće u otvaranju perspektive i stvore širu podlogu za neposrednu aktivnost samoupravnih organa, da traže u okviru svojih prava i obaveza praktično rešenje.

Polazeći od izloženog, mišljenja sam da ocene i stavovi Saveza komunista Jugoslavije, sadržani u IV delu predloga Rezolucije koju razmatramo, u suštini predstavljaju sintezu svega do čega se došlo u' dosadašnjem idejno-političkom radu Saveza komunista i mogu imati odlučujući uticaj da se brže i neposrednije priđe ostvarenju samoupravnih odnosa, daljem uspešnijem razvoju ovih oblasti na savremenim i racionalnim principima.

UVODNO IZLAGANJE KIRA HADŽI VASILEVA NA KOMISIJI ZA RAZMATRANJE POLITIKE I ZADATAKA SKJ U OBLASTI MEĐUNARODNIH ODNOSA I SARADNJE SA RADNIČKIM I PROGRESIVNIM PARTIJAMA I POKRETIMA

Svoju međunarodnu delatnost, Savez komunista je utvrđivao i realizovao polazeći od interesa naše zemlje, našeg samoupravnog socijalističkog sistema, od interesa borbe za socijalizam, za društveni progres i mir u svetu, za razvijanje konstruktivne miroljubive saradnje među zemljama i narodima.

Za socijalističku društvenu zajednicu kao što je naša bitno je da se stalno i efikasno suzbijaju negativna dejstva svetskih kretanja na opšti društveni progres pojedinih zemalja u pravcu socijalizma i da se podstiču pozitivna dejstva.

Svesni da ne možemo i da ne treba da se ograđujemo od društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih tokova savremenog sveta, ne možemo ni da se pasivno prepustimo njihovom delovanju, već težimo da prema svojim mogućnostima budemo u njima aktivna snaga, da ne budemo samo predmet uticaja spoljnih zbivanja već i faktor uticaja na njih.

Težimo da opštem preobražaju savremenog sveta u pravcu socijalizma doprinesemo što možemo više, a to znači pre svega na sopstvenom tlu, tj. da se u svom društvu borimo za što naprednije odnose, za njegov neprekidni revolucionarni razvoj na putu ka ciljevima komunizma. Kakvi su nam stvarni uspesi i neuspesi u toj borbi najbolje će pokazati sama praksa.

Savez komunista Jugoslavije je otvoren prema svakoj kritici, a u prvom redu prema kritici radničke klase naše zemlje i našeg samoupravnog socijalističkog društva. A ako se na tu kritiku pogleda sa smislom za objektivnost videće se da je njena suština u zahtevima da se društveno samoupravljanje razvija što brže, doslednije i uspešnije, a ne da se odrekemo od samoupravljanja, kao što nam neprekidno preporučuju neki spoljni kritičari. Savez komunista je dakle pred dvema suprotnim kritikama. Valjalo bi da svima bude jasno da se on opredeljuje za zahteve, potrebe i interese radničke klase i svog samoupravnog socijalističkog društva. Ne vidimo kako bi se moglo doprineti socijalizmu u svetu i internacionalizmu, ako bismo podlegli suprotnim pritiscima da se usmerimo protiv ovih interesa.

Čvrsto smo uvereni da bi sa stanovišta istinskog internacionalizma bilo normalno da nam u našoj složenoj i teškoj revolucionarnoj borbi za razvoj samoupravnih odnosa u našem socijalističkom društvu, pruže moralnu podršku sve snage koje se smatraju socijalističkim i revolucionarnim. A najmanje što bismo s pravom mogli očekivati je da nam se spolja ne otežava naša borba u ime socijalizma i internacionalizma.

Sa svoje strane, mi smo smatrali za svoju dužnost da pomognemo i podržimo svaki realni doprinos društvenom progresu ma gde u svetu, a pogotovu svaku revolucionarnu tekovinu u borbi naroda za socijalizam.

Branili smo interese svoje zemlje i svog društvenog sistema i borili se za njihovo realizovanje, ali uz puno poštovanje interesa i prava svih drugih zemalja i naroda, a ne na njihov račun. U tome mi vidimo suštinu internacionalizma. Takva borba za istinske nacionalne interese, za materijalni prosperitet i društveni progres bilo koje zemlje ne samo da ne može smetati ostalim zemljama i narodima, progresivnim i socijalističkim pokretima i snagama, već pomaže i njihovu borbu i doprinosi opštem kretanju sveta u pravcu socijalizma.

Utvrđujući svoje stavove prema raznim međunarodnim zbivanjima i pojavama nismo se povodili samo za našim

neposrednim interesima, za momentalnom korišću, niti smo se dezinteresovali za pitanja koja nas se neposredno ne tiču. Naprotiv, uvek smo težili da svoje stavove o međunarodnim pitanjima zasnivamo dosledno na principima internacionalizma. Tražili smo da se poštuje suverenost, nezavisnost i ravnopravnost naše zemlje, naš samostalni i društveni razvitak, ali smo ista ta prava svih drugih naroda i zemalja i sami striktno poštovali i koliko smo bili u mogućnosti pružali im podršku u borbi za njihovo ostvarivanje, za ekonomski razvoj i društveni progres.

Na taj način je naša zajednica izvojevala sebi mesto samostalnog i uticajnog faktora u međunarodnim odnosima, a da to nije onemogućilo njeno prijateljsko povezivanje i uzajamno korisnu svestranu saradnju sa zemljama i narodima iz svih delova sveta. Naprotiv, te su veze stalno jačale i razvijale se. Paralelno s tim, Savez komunista Jugoslavije je takođe stekao poziciju potpuno samostalnog i uticajnog faktora u radničkom pokretu u svetu, uz istovremeno jačanje i razvijanje njegovih veza i saradnje sa revolucionarnim, socijalističkim i progresivnim pokretima u svetu.

Međunarodna aktivnost SKJ nije, naravno, mogla biti određena samo našim principima i revolucionarnim ciljevima, već i realnim stanjem i odnosima u svetu i u radničkom pokretu. Zato smo uvek težili da svoju međunarodnu politiku gradimo na brižljivom i objektivnom odmeravanju svih bitnih činjenica savremenog kretanja sveta i borbe revolucionarnih, socijalističkih, progresivnih i antiimperijalističkih snaga. Naš stav prema društvenoj i političkoj reakciji, kapitalizmu i raznim vidovima imperijalizma i hegemonizma uvek je bio jasan. Istovremeno, bili smo svesni da se borba protiv njih ne unapređuje bujicama verbalnih osuda, već stvarnim praktičnim doprinosima pomeranju odnosa snaga u korist mira, ravnopravne međunarodne saradnje, društvenog progressa i socijalizma.

Ako na stanje u savremenom svetu gledamo sa stano- višta rešavanja akutnih problema međudržavnih odnosa i obezbeđivanja stabilnog i trajnog mira, očigledno je da se poslednjih godina nije napredovalo. Još uvek ostaju otvo-

rena žarišta oštarih sukoba koja već godinama ugrožavaju svetski mir i bezbednost, a javljaju se i nove opasnosti tamo gde ih ranije nije bilo. Imperijalističke snage su bile prinuđene da napuste metode direktnog kolonijalnog podjarmljivanja naroda, ali su i do danas preživele neke enklave sramnog kolonijalnog sistema i rasističkog nasilništva. Njihovi nosioci, ti uporni zastupnici prošlih vekova, navukli su na sebe gnev i ogorčenje savremenog čovečanstva, ali ljaga pada i na sve one snage koje stvarno onemogućavaju međunarodnu zajednicu da se definitivno i potpuno oslobodi od sablasti kolonijalizma i rasizma. Te se sablasti tako žilavo održavaju zato što im za leđima stoje moćne neokolonijalističke imperijalističke snage.

One su istovremeno i glavni vinovnik što se problem bržeg razvoja nerazvijenih zemalja ne pomiče sa mrtve tačke i što se i dalje produbljuje provalija između njih i najrazvijenijih zemalja. Savez komunista Jugoslavije je do sada stalno isticao da je takvo stanje i pogoršavanje ovog najtežeg problema savremenog sveta — u dugoročnom pogledu ali neposredno — bremenito najoštrijim sukobima. Ako se dosadašnje kretanje nastavi i dalje, sigurno je da će to voditi do najtežih posledica ne samo za nerazvijene zemlje, već i za opšti ekonomski i društveni razvoj sveta, pa i za prosperitet najrazvijenijih zemalja. Krajnja je potreba da sve progresivne i miroljubive snage sveta, a naročito u najmoćnijim i najrazvijenijim zemljama, pojačaju svoju borbu protiv ove opasnosti i da ne dopuste da eksploatatorske klase i slepa stihija i dalje vuku čovečanstvo putem sve većeg raskoraka između razvijenih i nerazvijenih zemalja. To je utoliko nužnije što za sada nema nikakvih indicija da bi stvari u tom pogledu mogle da u skorijoj budućnosti uzmu povoljniji tok.

Pomenuti aspekti aktuelnog stanja u svetu ne pružaju nam, dakle, osnove za optimizam. Ali to ipak ne znači da se opšta kretanja u svetu moraju okvalifikovati isključivo negativno. Poslednjih godina je došlo do snažnog bujanja revolucionarnih, socijalističkih, progresivnih i oslobodilačkih težnji i snaga.

Stalno je rastao broj novih nezavisnih zemalja, ali su se one našle pred veoma teškim zadacima konsolidacije i obezbeđivanja svoje nezavisnosti, jačanja svoje ekonomske snage i ubrzavanja razvoja. Prepuštene sebi, iz razloga o kojima je već bilo reči, ove zemlje ne mogu uspešno da rešavaju pomenute probleme, pa se u mnogim slučajevima pokazuje da je postignuta politička nezavisnost od samog početka bila formalna, ili da preti da se u to pretvori. Sem toga, poslednjih godina, imperijalističke i neokolonijalističke snage su na tim područjima, posebno u Africi, izvršile nekoliko kontraudara. Usled toga, na prvi pogled svedoci smo izvesne oseke u razvitku, borbi i ujedinjavanju antiimperijalističkih i oslobodilačkih snaga na afričkom tlu. No, ne može biti sumnje da je to samo epizoda u nužnom sazrevanju i opštem razvitku i jačanju tih snaga, isto onako kao što oslobodilački talas, čiji je cilj nezavisnost, ravnopravnost i društveni progres potčinjenih naroda raste i jača u Aziji i Latinskoj Americi.

Savez komunista Jugoslavije je uvek pružao svu mogućnu podršku i pomoć ovoj antiimperijalističkoj oslobodilačkoj borbi, uveren da je to dužnost svih progresivnih i socijalističkih snaga, a posebno socijalističkih zemalja. Valja naglasiti da svaka realna tekovina u toj borbi predstavlja doprinos opštoj stvari socijalizma i borbi radničke klase u razvijenim zemljama.

Opšti odnos snaga u savremenom svetu je pod sve većim uticajem društvenih kretanja u socijalističkim zemljama. One koje se nalaze na relativno niskom ekonomskom nivou, u mnogo čemu dele probleme svih nerazvijenih zemalja i suočavaju se sa velikim teškoćama u ekonomskom i društvenom razvitku, što se svakako odražava i na njihovu međunarodnu politiku. Ekonomski razvijenije socijalističke zemlje Evrope dostigle su, međutim, u celini uzev, takav nivo materijalnog i kulturnog razvitka i ostvarile takve promene u socijalnoj strukturi da su već objektivno u stanju — a to im se sve više nameće i kao nužnost, da ostvare kvalitativni razvoj socijalističkih društvenih odnosa, socija-

lističkog demokratizma i humanizma i da tako pokažu svetu autentično lice socijalizma.

Mada se ova objektivna nužnost ne ostvaruje automatski, mada nailazi na ozbiljne i efikasne otpore, ona ipak ostaje nužnost i izražava napredovanje socijalizma. Nema sumnje da se u tome krije najveća latentna snaga savremenog socijalizma koja, ako bi se oslobodila i realizovala, može da pruži neprocenjivi doprinos borbi radničke klase širom sveta. Zato je teško pretpostaviti da bi tako veliki potencijal socijalizma mogao trajnije ostati okovan i neiskorišćen. To bi, naravno, pogodovalo jedino snagama kapitalizma i reakcije, pa se zato može reći da se u ovim unutrašnjim suprotnostima i slabostima socijalizma kriju za njega ozbiljne opasnosti. Saznanje o tim opasnostima ubrzano raste u redovima revolucionarnih socijalističkih snaga širom sveta, što je svakako pozitivan simptom.

Te bi snage zatajile pred svojim istorijskim odgovornostima, ako bi ostale indiferentne pred ovim opasnostima. Polazeći od tih uverenja Savez komunista je uvek isticao potrebu i značaj smelog i dobronamernog kritičkog preispitivanja iskustva socijalističkih zemalja, s tim da ta kritika bude zasnovana na svestranom sagledavanju stvarnog stanja stvari, i da ne sme da se pretvori ni u najmanju uzurpaciju suverenih prava bilo koje socijalističke zemlje, odnosno partije da potpuno samostalno utvrđuje i realizuje svoju unutrašnju i spoljnu politiku.

Narastanje socijalističkih težnji i snaga veoma je uočljivo poslednjih godina i u razvijenim kapitalističkim zemljama, uprkos činjenici da su u mnogim od njih, u poređenju sa prošlošću, egzistencijalni uslovi radničke klase znatno poboljšani, a neki socijalni problemi ublaženi. Pokazalo se, međutim, da će upravo razvoj proizvodnih snaga, porast materijalnog bogatstva i poboljšanje uslova života u tim zemljama, kao i razvoj moderne radničke klase, sve više ukazivati na neodrživost najamnog ropstva radnika i dovesti u sve oštriju krizu najamne odnose, tj. sam kapitalistički društveni sistem. Prošlogodišnji događaji u Francuskoj su u tom pogledu veoma instruktivni, a slični procesi

se mogu uočiti u skoro svim razvijenim kapitalističkim zemljama.

Došlo je do nove plime ideja socijalizma u kapitalističkom svetu i do jačanja revolucionarnih snaga. Posebno je interesantna pojava revolucionarnog talasa omladine. Sve progresivne i socijalističke snage našle su se pred zadatkom dublje analize nove situacije i savremenih društvenih i političkih procesa i preispitivanja svoje uloge u njima. U političkim programima borbe za socijalizam sve više probijaju zahtevi za novim demokratskim oblicima koji će radnim ljudima obezbediti mogućnosti da stvarno saučestvuju u političkom odlučivanju. Sigurno je da se uspešnim trasi- ranjem, za svaku pojedinu zemlju adekvatnih puteva borbe za socijalizam, kao i pretvaranjem pomenutih zahteva za radničkim saodlučivanjem u praktične parole političke akcije, može mnogo učiniti na daljem narastanju revolucionarnog talasa u razvijenim kapitalističkim zemljama.

Valja takođe ukazati na značajnu činjenicu da ideje marksizma i socijalizma sve više zahvataju krugove naučnih, umetničkih i kulturnih stvaralaca u kapitalističkom svetu. To je posebno došlo do izražaja prilikom proslave 50-godišnjice oktobarske revolucije kao i 150-godišnjice od rođenja Karla Marksa. Sve to pokazuje da uticaj buržoaske ideologije na svest ljudi, čak i u kapitalističkim zemljama nikad nije pao tako nisko kao što je danas.

Utoliko u poslednje vreme izgledaju čudniji alarmi u nekim socijalističkim zemljama pred opasnostima po socijalizam od buržoaske ideologije. Ni najmanje ne potcenjujemo potrebu borbe protiv buržoaske ideologije, ali ne vidimo kakvom to ona čudotvornom moći raspolaže da bi bila toliko opasna za socijalističko društvo i primoravala ga da se zatvara u sebe. Zašto bi neke socijalističke zemlje trebalo da se više plaše buržoaske ideologije, nego što se neke kapitalističke zemlje plaše socijalističke ideologije?

Uvereni smo da socijalizam treba da se u toj idejnoj borbi postavi ofanzivno, a ne defanzivno, da bi u slobodnom komuniciranju sa kapitalističkim svetom pokazao svoju nesumnjivu prednost. Naravno, da bi to mogao, socija-

lizam treba da savlada svoje slabosti i u punoj meri oslobodi, pokrene i valorizuje svoje stvarne snage i mogućnosti.

Borba za socijalizam sve više zahvata naš svet i u širinu i u dubinu. Uporedo s tim putevi socijalizma sve se više diferenciraju usled veoma raznovrsnih uslova i okolnosti u kojima se radnička klasa i narodi pojedinih zemalja uključuju u tu borbu. Osnovna je pretpostavka njenog uspeha da revolucionarne socijalističke snage svake zemlje samostalno otkriju i definišu specifične optimalne pravce svoje akcije i najadekvatnija sredstva i metode borbe. Upravo to se danas u mnogim zemljama i njihovim radničkim pokretima obično naziva utvrđivanjem nacionalnog puta u socijalizam.

Smatramo da je to uloga u kojoj je, po prirodi stvari, svaki nacionalni radnički pokret nezamenljiv i da za to treba da u tom pogledu dobije podršku svih socijalističkih snaga sveta. Istorija je već uveliko dokazala da svako sputavanje ili ograničavanje samostalnosti bilo kog pokreta odnosno partije nanosi samo štetu borbi za socijalizam u datoj zemlji i u svetu.

Poslednjih godina su mnoge partije radničke klase naročito u Evropi postigle veoma krupne uspehe u samostalnom utvrđivanju svojih nacionalnih platformi borbe za socijalizam. Ovi uspesi su odmah bili praćeni jačanjem uloge, pozicija i uticaja tih partija u njihovim zemljama. To je nesumnjiva potvrda ispravnosti njihove orijentacije koja predstavlja doprinos opštoj stvari socijalizma. Savez komunističke sa velikim interesom prati i pozdravlja vidne rezultate koje u tom pogledu beleže, na primer, komunističke partije Španije, Francuske, Italije, kao i nekih drugih zemalja i radnički pokret u kapitalističkom svetu uopšte.

Bujanje oslobodilačkih, revolucionarnih, socijalističkih i progresivnih snaga i težnji naroda širom sveta, nailazi, međutim, na ozbiljne prepreke i u međunarodnim odnosima. Imperijalističkim metodama potčinjavanja naroda, politikom sile, raznim ekonomskim, političkim i vojnim pritiscima, često se spolja onemogućavaju progresivna kretanja i nužni društveni preobražaji u raznim zemljama. Spre-

čavanje naroda da steknu i učvrste svoju suverenost i nezavisnost, grubo mešanje u njihove unutrašnje stvari, razne agresivne operacije i pritisci, stvaranje i razbuktavanje žarišta sukoba, izazivanje lokalnih ratova, pretnje i zastrašivanja — to su metodi kojima se danas moćne reakcionarne snage obilno služe kako bi sprečile ili bar usporile razvoj oslobodilačke i revolucionarne borbe. Nema sumnje da su ovakve akcije reakcionarnih snaga glavna smetnja da oslobodilački i revolucionarni procesi i borba za socijalizam u svetu dođu do svog punog izražaja, srazmerno svojoj pravoj snazi.

Zato Savez komunista Jugoslavije smatra da je uvek i u svakom konkretnom slučaju nužna odlučna i solidarna akcija svih progresivnih i miroljubivih snaga protiv svake agresije, protiv potpaljivača ratnih sukoba, protiv politike sile, protiv svih vidova imperijalizma i hegemonizma, protiv svakog nepoštovanja suverenosti, nezavisnosti i ravnopravnosti zemalja i naroda.

Uvek smo istupali u skladu sa tim uverenjem. To je osnova na kojoj smo gradili svoje stavove u odnosu na bilo koju pojavu ili kritičnu situaciju u međunarodnim odnosima, a naročito kada su u pitanju zbivanja od tako krupnog svetskog značaja kao što je oslobodilačka borba vijetnamskog naroda koji svojim heroizmom zadivljuje i zadužuje celo čovečanstvo. Smatramo za svoju dužnost da učinimo sve što stoji do nas da se pomogne pravedna stvar tog naroda, jer je to stvar mira, slobode i progressa u svetu.

Iz tih razloga osuđujemo izraelsku agresiju na arapske zemlje i zalažemo se za rešenje koje će poštovati prava palestinskog naroda i interese svih zemalja i naroda tog područja na osnovama njihove ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja.

Uopšte uzevši, možemo reći da danas, sa stanovišta međunarodnih odnosa, za stvar mira, društvenog progressa i socijalizma u svetu, nema ničeg važnijeg od borbe za ostvarivanje suverenosti, nezavisnosti i ravnopravnosti svih zemalja i naroda. U tome je duboki revolucionarni smisao te borbe.

Zato smo uvereni da su sve socijalističke snage dužne da se svuda bore za te principe i da u tom pogledu budu primer doslednosti i odlučnosti. Sa tog stanovišta gledamo na značaj odnosa među socijalističkim zemljama i na njihovu izuzetnu odgovornost pred svim progresivnim snagama u svetu. One moraju da u svojim međusobnim odnosima pruže primer striktnog poštovanja nacionalne suverenosti i ravnopravnosti, u protivnom podržavale bi sopstvene pozicije i nanosile bi i sebi i opštoj stvari socijalizma neprocenjivu štetu. Na ovim razlozima od ogromnog značaja i na ovakvom shvatanju sopstvene odgovornosti, zasnivaju se gledišta Saveza komunista Jugoslavije o odnosima među socijalističkim zemljama i, posebno, njegovi poznati stavovi o zbivanjima u vezi sa Čehoslovačkom.

Apsurdno je zamerati tim stavovima odsustvo klasnog i revolucionarnog prilaza, jer je to upravo njihovo osnovno svojstvo. Ne vidimo kako se drugačiji i suprotni stavovi mogu pomiriti sa interesima radničke klase i socijalizma.

Naprotiv, svako odstupanje od principa nacionalne suverenosti i ravnopravnosti štetno je za socijalističke zemlje i izražava njihove najdublje slabosti, bez čijeg se savladivanja ne može uspešno stvarati osnova istinskog jedinstva i solidarnosti socijalističkih zemalja i komunističkih i radničkih partija. Praksa je to uveliko potvrdila.

Uvereni smo da upravo zato ovi problemi moraju biti u centru njihove pažnje. A oni to stvarno i jesu, čak i kad se pokušava da se ignorišu odnosno proskribuju.

Neki nam zameraju što insistiramo na ovim problemima. Da li bi za socijalizam bio bolji indiferentni stav prema njegovim slabostima i bolestima? Od njih se ne može pobeći. Ništa nije važnije za socijalizam nego da se otvoreno suoči s njima i da ih što brže i efikasnije odstranjuje.

Na izloženim shvatanjima međunarodnih odnosa naša zemlja je razvijala i svoju politiku nesvrstavanja. Za nas to nikada nije bila politika grupisanja određenog broja zemalja u smislu njihovog disciplinovanog političkog pofrontavanja i povezivanja nekakvim unapred obavezujućim klauzulama, već je, naprotiv, bila upravo antipod takvim,

postojećim, blokovskim grupacijama. To je, dakle, jednostavno politika suverenosti, nezavisnosti i ravnopravnosti svih zemalja, nezavisno od njihove veličine i snage, politika njihovog slobodnog, dobrovoljnog povezivanja i saradnje na osnovama uzajamnog poštovanja.

Kao takva, ova je politika mogla biti samo od koristi za mir, međunarodnu saradnju, društveni progres i socijalizam. Nezavisno od određenih oscilacija i teškoća na koje je nailazilo ostvarivanje te politike, nezavisno od svih pokušaja da se kompromituje i onemogući, ona ostaje nužnost ovoga sveta tačno toliko koliko je nužna nezavisnost i ravnopravnost zemlje.

Drugarice i drugovi,

Sve bitne osnove na kojima je Savez komunista Jugoslavije izgrađivao svoju međunarodnu aktivnost dobile su potvrdu prakse. Pa, ipak, nije bilo uvek lako odoleti svim mogućnim pritiscima i izdržati na principijelnim pozicijama o kojima je bilo reči. Iz svih tih iskušenja izišli smo čista obraza, kao dosledni borci za principe socijalizma i internacionalizma, za ravnopravnost naroda i zemalja, kao snaga mira i aktivne miroljubive koegzistencije i saradnje među narodima, sa povećanim uticajem na međunarodna zbivanja i ugledom u svetu.

To, kao i ideali kojima nepokolebljivo služimo, nadahnjuju nas novim snagama da i dalje sigurnim korakom stupamo putem koji smo izabrali, teškim ali časnim.

UVODNO IZLAGANJE LATINKE PEROVIĆ NA KOMISIJI ZA DALJI RAZVOJ SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Drugarice i drugovi,

Predlog rezolucije o idejno-političkim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije, koji je Centralni komitet uputio Devetom kongresu — rezultat je širokih rasprava o suštini i pravcima preobražaja Saveza komunista i praktičnih koraka koji su učinjeni na tom putu posle Četvrte sednice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije.

U taj rezultat ugrađeni su i naponi naše društvene misli u razvijanju teorije avangarde koja idejno, politički i organizaciono izražava potrebe samoupravnog društva i neposredne socijalističke demokratije. Ti naponi su izuzetno značajni s obzirom da staljinistička koncepcija partije doživljava duboku krizu, da je postala kočnica društvenog i ekonomskog razvoja pojedinih zemalja i faktor dubokih nesporazuma i sukoba u međunarodnom radničkom pokretu. Pogledi na ulogu Saveza komunista u sadašnjem razdoblju — sadržani u Predlogu rezolucije — zasnivaju se i na iskustvima stečenim u idejno-političkoj borbi i u praksi preobražaja, naročito posle objavljivanja Teza o daljem razvoju i reorganizaciji Saveza komunista Jugoslavije. Nedavno održani republički kongresi uopštili su pozitivne tendencije preobražaja i dali im nove podsticaje.

Oslanjajući se, dakle, na teorijska saznanja i rezultate prakse, Predlog rezolucije razvija koncepciju Programa Saveza komunista Jugoslavije o društveno-političkoj ulozi avangarde i utvrđuje pravce daljeg kretanja. U tom smislu, on ima akciono-politički karakter sa nužnim teorijskim i programskim obeležjima.

Nemam nameru da govorim o suštini preobražaja Saveza komunista. Želim samo da ukažem na neke momente koji su bili stalno prisutni u radu na Predlogu rezolucije i u javnoj diskusiji.

I

Savez komunista već godinama razbija dogmu o nepromenljivosti društvene pozicije i uloge komunističke avangarde, udarajući na same korene, na izvore takve teorije i prakse. Ti koreni su, pre svega, u srastanju države i partije koja dovodi do velike koncentracije ekonomske i političke moći u rukama partije, odnosno njenog aparata. U onoj meri u kojoj je ta koncentracija u jednoj fazi revolucije bila neophodna da bi se izvršile korenite promene u društvu, u kojoj je, dakle, predstavljala snažnu polugu razvoja proizvodnih snaga, pretvaranja privatne u državnu svojinu, učvršćenja diktature proletarijata — u toj meri je bila nužna, opravdana i prihvaćena. Međutim, ona postaje neodrživa zbog promena u društvu, zbog toga što je ostvarivanje ciljeva socijalističke revolucije postalo složenije, što su novi oblici organizacije društva koji obezbeđuju šire i neposrednije učešće radnih ljudi u odlučivanju — postali neophodnost.

U stvari, pitanje revolucionarne avangarde — njene uloge, strategije i taktike — tesno je povezano sa stavom i opredeljenjem o tome ko je osnovni subjekt socijalizma: državna mašina ili udruženi radni ljudi. Zato je preobražaj Komunističke partije Jugoslavije, od proleTERSKE avangarde koja je osvojila vlast, u Savez komunista Jugoslavije, vodeću idejnu i političku snagu društva, tesno povezan i uslovljen razvojem društvenog samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije.

Samo dve godine posle donošenja zakona o radničkim savetima, Šesti kongres Saveza komunista Jugoslavije izražava potrebu menjanja uloge i društvene pozicije Saveza komunista. Ta potreba je dobila teorijsku razradu u Programu Saveza komunista Jugoslavije, koji je, upravo zbog

toga, izazvao žestoke reakcije konzervativnih i dogmatskih snaga u međunarodnom radničkom pokretu.

Preobražaj i promene uloge Saveza komunista nisu mogli biti izvršeni samo njegovim organizacionim usavršavanjem. Da odoli birokratizmu i izbegne opasnost odvajanja od interesa i prakse radnih ljudi, Savez komunista mogao je jedino razvitkom novih odnosa u bazi društva i u političkoj i idejnoj nadgradnji. Zato je svaki odlučniji korak u revolucionisanju bazičnih društvenih odnosa (radnički saveti, komunalni sistem, decentralizacija političkog i ekonomskog sistema, jačanje uloge proizvođača u proširenoj reprodukciji) bitno ubrzavao i transformaciju samog Saveza komunista, njegove društvene pozicije i načina ostvarivanja njegove uloge.

Sa privrednom i društvenom reformom jugoslovensko socijalističko društvo ušlo je u novu etapu razvoja. Sužavanje uloge države u privrednom životu, slobodnije delovanje ekonomskih zakonitosti, jačanje pozicija udruženih proizvođača kao glavnih nosilaca raspodele i proširene reprodukcije — bitno su revolucionisali produkcione odnose i neodložno nametnuli promene celokupnog političkog i društvenog sistema. U oštrom vidu se postavilo pitanje gde će se u tim složenim kretanjima naći Savez komunista. Da li će se naći u odbrani pozicije da i dalje odlučuje u ime radnih ljudi, i time konzervira društvene odnose, objektivno se, dakle, pretvarajući u kočnicu društvenog razvoja — ili će se, vlastitim preobražajem, osposobiti da bude politička i ideološka organizacija klase u borbi protiv birokratizma, njen oslonac u borbi za razvijeno samoupravljanje. Savez komunista nije mogao biti angažovan samo u borbi protiv pojavnih oblika birokratizma, deformacija i negativnih tendencija u razvitku društva. To bi ga neprestano i nužno vraćalo metodama i sredstvima svojstvenim delovanju sa pozicija vlasti. Na dnevni red su počela da dolaze nova, krupna pitanja socijalizma. Starom ideološkom aparaturom i političkim šemama nije se više moglo dolaziti do odgovora. Uspeh akcije komunista sve manje je zavisio samo od borbe sa starim, a sve više od borbe za novo, od njihove spo-

sobnosti da saznaju i vide dalje, da krče puteve i otvaraju perspektivu.

Saznanje o preobražaju Saveza komunista u tom pravcu sazrevalo je tokom razvitka samoupravljanja, a ključna faza u razvoju društvenih odnosa, pa i u preobražaju Saveza komunista, počinje sa opštedruštvenom reformom. Uprkos birokratskim otporima, okoštalošću pojedinih delova Saveza komunista — to saznanje je krčilo sebi put i potvrđivalo da Savez komunista nije, u celini uzet, zaostao za potrebama društvenog razvoja, da njegove osnovne snage nisu podlegle opasnostima birokratizacije. Takav tok je doveo do političkog sudara raspleta na četvrtoj sednici Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Ako je opštedruštvena reforma označila preloman korak na putu preobražaja ekonomskih i društvenih odnosa, četvrta sednica Centralnog komiteta SKJ predstavljala je odlučan korak u promeni političkih odnosa, u uklanjanju prepreka i otpora i oslobađanju demokratskih društvenih tokova. Zato je upravo na njoj doneta odluka o reorganizaciji Saveza komunista.

Reorganizacija Saveza komunista praćena je mnogim lutanjima, kolebanjima i više od svega traženjem naučno zasnovanih i u praksi proverenih odgovora na pitanja o ulozi Saveza komunista. Dalekosežan značaj koji preobražaj Saveza komunista ima u daljem razvoju socijalističkih društvenih odnosa, prirodno, izaziva otpore, dovodi do raznih tumačenja reorganizacije. Otpori se izražavaju u težnji da meritorno odlučivanje i operativno upravljanje tekućim ekonomskim, političkim i ostalim društvenim poslovima ponovo preuzimaju direktno partijski organi. Na taj način se neizbežno obnavljaju transmisioni odnosi, državni organi i društvene organizacije se dovode u položaj instrumenata koji sprovode odluke donete bez njihovog učešća. Iz toga proističu tendencije za arbitriranjem, administrativnim zavođenjem discipline, rešavanjem po kratkom postupku. Nosioci ovih tendencija svode reorganizaciju Saveza komunista samo na beznačajne organizacione adaptacije.

Drugi vid otpora izražava se u tezama o Savezu komunista kao glavnom uporištu birokratizma, opravdanosti po-

stojanja različitih idejno-političkih koncepcija u njemu, njegovoj neutralnosti, neopredeljenosti i takvom nemešanju koje bi ga držalo po strani od ključnih procesa političkog odlučivanja i izbora rešenja. Po tom »tumačenju« reorganizacija bi značila faktičko likvidiranje Saveza komunista kao organizovane političke snage, što bi obezoružalo radne ljude i ugrozilo tekovine revolucije.

U različitim tumačenjima reorganizacije ogledale su se, u stvari, idejne i političke razlike u shvatanju uloge Saveza komunista i socijalne razlike uopšte.

Značajnu ulogu u utvrđivanju osnova i pravaca reorganizacije odigrale su Teze o daljem razvoju Saveza komunista Jugoslavije. One su otvorile slobodnu i kritičku debatu. Niko ih nije glorifikovao, ali nisu uspeli ni pokušaji da se one anatemišu. Njihova suština je izdržala proveru ne samo u vatri diskusije, već i probu prakse i to u periodu najživlje političke borbe i akcije. One su podstakle analizu mnogih pitanja i izgradile jasnije kriterije za identifikovanje progresivnih rešenja. Teze nisu bile recept, ali su bile osnova praksi koja je obezbedila da Predlog rezolucije ne bude imaginarni koncept prema kome treba da se organizuje Savez komunista, nego koncepcija već proverena u akciji naših organizacija.

II

Suštinsko pitanje koje postavlja i na koje traži odgovor Predlog rezolucije jeste: kakva treba da bude avangardna revolucionarna organizacija radničke klase u uslovima kada naše društvo ulazi u novu fazu borbe za socijalizam. Osnovna teza na kojoj insistira Predlog rezolucije jeste potreba razvitka avangarde novog tipa. Ta promena nije stvar volje, već nužnost daljeg kretanja socijalističkog društva.

U osnovi preobražaja Saveza komunista su promene u društvu, razvoj demokratije kao svesne socijalističke prakse radnih ljudi. Nacrt rezolucije polazi od razvoja proizvodnih snaga, promena socijalne strukture, porasta radničke klase i inteligencije. Ali najdublji izvor preobražaja Saveza komu-

nista leži u promenjenim društvenim odnosima, u kojima su neposredni proizvođači sa sve brojnijim intelektualnim radnicima i naglašenijom ulogom nauke kao neposredne proizvodne snage rada već postali osnovni, pa i odlučujući, nosilac reprodukcije socijalističkog društva.

Radnička klasa se danas još uvek često identifikuje sa fizičkim radom, sa načinom rada, a ne sa društvenim odnosom. Moderna proizvodnja, u kojoj, usled naučno-tehničke revolucije, raste udeo znanja i kvalifikovanog rada, i samoupravljanje kao nov društveni odnos — obezbeđuju jedinstvo društvenog radnog procesa u kome se povezuju interesi svih koji u njemu učestvuju, u kome počinje istorijski proces prevazilaženja podela na umni i fizički rad. U tim snagama koje predstavljaju osnovne poluge društvenog progressa nalaze se socijalni nosioci politike preobraženog Saveza komunista. Zato one u njemu moraju imati dominantan uticaj.

Radi se o razradi teorije razvoja komunističke avangarde u uslovima samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije, u uslovima kada radnička klasa mora da razrešava svoje sopstvene unutrašnje protivrečnosti. Ona je ranije bila orijentisana na rušenje starog društva, na osvajanje vlasti, a zatim na organizovanje mlade socijalističke države. U tom periodu preko države je realizovala politiku razvoja materijalnih i društvenih snaga. Ali se, upravo time, neizbežno ispoljila i protivrečnost same suštine avangarde, koja je počela da vlada društvenim odnosima preko države, koja je bila sastavni deo aparata vlasti nad radom. Razvitkom društvenog samoupravljanja komunisti se potvrđuju sve neposrednije i autentičnije kao nosioci avangardne društvene svesti, kao pokretači samoupravne društvene akcije radnih ljudi. Savez komunista postaje unutrašnja idejna i politička snaga zajednice proizvođača, faktor samoupravljanja i socijalističke humanističke i demokratske svesti. U savremenim uslovima borbe za socijalizam on istovremeno snosi i direktnu odgovornost za vlast radničke klase. Tu protivrečnost Savez komunista može prevazilaziti i u isto vreme najefikasnije obezbeđivati stabilnost socijalističkog

društvenog poretka samo daljim razvojem sistema neposredne socijalističke demokratije, u kome će on delovati kao faktor idejne i političke integracije, a ne kao neposredni nosilac vlasti. Zato je preobražaj Saveza komunista nemoguć bez razvoja i autoriteta svih institucija našeg političkog sistema. Težište borbe komunista danas je unutar upravnih organa i predstavničkih tela. Poseban značaj ima autonoman razvoj društveno-političkih organizacija u kojima se komunisti demokratskim putem bore za svoja shvatanja.

Sa idejom samoupravljanja Savez komunista je za jednu etapu dao istorijski odgovor i opštu orijentaciju prevazilaženja birokratsko-etatskičkih odnosa. Taj bi odgovor mogao ostati samo ideološka formula, politička parola, ako u praksi, kroz doslednu raspodelu i odlučivanje o višku rada, ne bi dobio svoju materijalnu podlogu.

Razvijanje samoupravnih odnosa i njihovo pretvaranje u više oblike, kako se ističe u Predlogu rezolucije, tesno je povezano sa daljim razvojem proizvodnih snaga. Ali, za savremeni socijalizam je kapitalno pitanje da prodor novih proizvodnih snaga poveže sa oslobođenjem rada, sa demokratijom, učešćem u odlučivanju, sa sve razvijenijim ljudskim potrebama. Samo taj spoj može obezbediti da se društvo razvija i kao moderna industrijska i kao demokratska i humanistička zajednica, kao zajednica u kojoj je slobodan razvoj svakog pojedinca uslov slobodnog razvoja svih.

Ekonomske zakonitosti socijalističke robne proizvodnje jesu nužnost i zato moćna pokretačka snaga razvoja takvog društva. One su istovremeno i izraz objektivnih ekonomskih i društvenih protivrečnosti i još nesavladanih mogućnosti sukoba različitih interesa.

Istorijska je uloga Saveza komunista da saznaje izvore i karakter tih protivrečnosti, da nalazi puteve i oblike njihovog razrešavanja i da pokreće društvene snage ka višim odnosima samoupravne društvene organizacije. Samo po sebi, saznanje neće menjati stvarnost. Zato Savez komunista i nije samo ideološki vizionarski pokret, već je i organizacija političke akcije. Bez političke borbe Saveza komunista na tlu slobodno izraženih društvenih protivrečnosti mo-

gle bi jačati birokratske i konzervativne snage državnog socijalizma. One su nosioci kolebanja i oportunizma kadgod se učini smeliji korak napred u razvoju samoupravne koncepcije društva, u pronalaženju samoupravnih rešenja. Promene starih odnosa i sistema one doživljavaju kao porast socijalizma jer, u suštini, strahuju od autonomne, neprekidne političke akcije i samoupravnog odlučivanja radnih ljudi.

Nova društvena pozicija Saveza komunista zahteva bitne preobražaje njegovog bića, a ne samo promene u načinu delovanja i unutrašnjim odnosima.

Idejnu fizionomiju Saveza komunista u pojedinim etapama razvoja određivali su osnovni zadaci koje je on tada rešavao. U oružanoj revoluciji on je nužno stekao mnoga obeležja poluvojne političke organizacije; u fazi organizovanja države i funkcije upravljanja posle oružane pobede Saveza komunista je poprimio mnoga svojstva menadžerske organizacije. Istovremeno, promene u materijalnoj i socijalnoj strukturi društva, razvoj samoupravljanja i socijalističke demokratije kao prakse miliona ljudi — uticali su na dalji razvoj ideologije i idejne fizionomije Saveza komunista kao idejne i političke organizacije novog tipa. Istovremeno, marksistička teorija suočila se sa problemima koji u našim uslovima izbijaju iz delovanja zakona vrednosti, robne proizvodnje, tržišta, dohotka, naučno-tehnološke revolucije. U centar pažnje izbila su pitanja socijalističke demokratije, nacionalne ravnopravnosti, samodelatnosti udruženih radnih ljudi, individualnih sloboda, humanizma, morala — jednom rečju čoveka uopšte.

Sve to snažno utiče na menjanje ideološke fizionomije Saveza komunista, na njegovo oslobađanje od shvatanja koja su posledica istorijskog razvitka i nastojanja socijalizma u svetu uopšte, a i specifičnosti izgradnje socijalizma u našoj zemlji. U celom pokretu, a i u svesti svakog njegovog pripadnika, razbijaju se, često na dramatičan način, iluzije o svemoći državnog aparata i partijskih vrhova, o mogućnosti nepriznavanja zakona vrednosti, iluzije o socijalizmu kao harmoničnom i beskonfliktnom društvu. Nova sadržina

se probija i pored praznine koju osećaju oni čije interese pogađa razvoj samoupravljanja i socijalističke demokratije. Savez komunista kao avangardna politička organizacija mora oslobađati one tendencije koje podstiču razvoj savremenih proizvodnih snaga, samoupravljanja kao dominantnog društvenog odnosa i socijalističke demokratije.

Osposobljavanje Saveza komunista za ovakvu ulogu jeste najdublja suština reorganizacije. Unutrašnji odnosi i principi organizovanja Saveza komunista su izvedeni iz njegove opšte društvene pozicije i dobili su razradu u Predlogu Statuta Saveza komunista Jugoslavije. Polazna osnova tih rešenja je razvijen idejni i politički život u Savezu, čije su pretpostavke slobodna razmena i suočavanje mišljenja, stalna otvorenost Saveza prema htenjima i težnjama radnih ljudi, razvoj marksističke misli i kritike. Bez tih pretpostavki — nema demokratizma, a njegovo odsustvo zatvorilo bi žive izvore stvaralaštva i progressa. Ali samim saznanjem, dobrom platformom — ne menja se stvarnost. Jedinstvo u akciji je put da se saznanje do koga se došlo pretvori u živu praksu. Komunisti ne bi mogli biti nosioci socijalističkog progressa u društvu ako ih program i akcija u sopstvenoj organizaciji ne bi duboko povezivali. Bez udarne snage koju pokretu daje kolektivno stvaralaštvo i osećanje zajedničke odgovornosti u stvaranju i realizaciji politike, bez jedinstvene političke organizacije — oni bi samo mogli da vegetiraju kao nemoćne frakcije.

Treba otvoreno reći da između saznanja o potrebi razvoja Saveza komunista kao političke organizacije novog tipa i prakse mnogih organizacija Saveza komunista postoji raskorak. Zato proces preobražaja Saveza komunista i nije mirno prelaženje u novo idilično stanje. To je složena politička borba za nove društvene odnose, za nov način političkog mišljenja i delovanja Saveza komunista. Snage otpora i inercije nalaze se i u njemu samom. One se često kameleonski preobražavaju i same ističu parole samoupravljanja i demokratije. Ali, kako je lepo rečeno, i kameleon bira boju koja dominira. Savez komunista je revolucionarna organizacija i zato mora stvarati demokratske pretpostavke da naj-

veći broj njegovih sadašnjih članova pređe na nove pozicije. Šta bi ga inače razlikovalo od konzervativnih birokratskih i pseudodemokratskih snaga, koje jedinstvo obezbeđuju administrativnim putem? Najznačajnije u tome je da suštinu preobražaja razumeju mladi ljudi, da je prihvataju i ostvaruju.

Drugarice i drugovi,

Predlog rezolucije je već u javnoj diskusiji uspeo da »uspostavi« kontakt sa članstvom, da pokrene na razmišljanje, da podstakne ujedinjavanje snaga. To je najbolji dokaz da on neće ostati mrtvo slovo na papiru, već da će postati instrument promena i novih saznanja. Jer, razvoj savremenog socijalizma suočava nas sa novim sve složenijim problemima koji se crno-belom tehnikom ne mogu razrešavati. Pojednostavljeni i sumarni sudovi su odlika birokratskog mentaliteta. Živoj revolucionarnoj političkoj organizaciji odgovara linija koja će podsticati izučavanje stvarnosti, principijelna rešenja, koja će stalno potiskivati konzervativne i birokratske snage u korist socijalističke, samoupravne demokratije.

Predlog rezolucije ne definiše sve detalje preobražaja Saveza komunista, ne predviđa sve teškoće koje će ga pratiti, ne daje gotov izlaz iz svih protivrečnih situacija. To je dokument o društvenoj ulozi i o idejnoj fizionomiji Saveza komunista, osnova za jedinstvenu akciju, u kojoj će se dalje razvijati saznanje i nalaziti mnoga konkretna rešenja.

Ovakva koncepcija avangarde ne odgovara samo našim specifičnim uslovima i savremenim potrebama. Ona je, pre svega, izraz naših pogleda na socijalizam uopšte. Mi ne smatramo da je ta koncepcija univerzalna. Ali smo duboko uvereni da razvoj Saveza komunista kao sredstva a ne kao cilja borbe za oslobođenje radničke klase — doprinosi napornima revolucionarnih snaga u čitavom svetu, koje u sukobu sa dogmatizmom, primenom sile i hegemonijom, reafirmišu životnu snagu i potvrđuju prednosti socijalizma.

UVODNO IZLAGANJE BUDISLAVA ŠOŠKIĆA NA KOMISIJI ZA STATUT SKJ

Kao što se naša revolucija najbolje brani time što se stalno razvija i putem samoupravljanja produbljuje svoju ljudsku, socijalističku suštinu, isto tako Savez komunista može najbolje da obezbeđuje i potvrđuje svoju vodeću ulogu u društvu time što se kao živ, dinamičan organizam ne prestano preobražava u skladu sa potrebama daljeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa. Ovo saznanje, koje je potvrđeno i našim novim iskustvima, bilo je stalno prisutno u pripremama i koncipiranju novog Statuta SKJ.

Motivi koji su usloveli donošenje novog Statuta i njegova ukupna sadržina mogu se uspešno tretirati i ocenjivati samo u organskoj povezanosti sa predloženom Rezolucijom o idejnim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije. Oba ova dokumenta — koja će razmatrati i usvojiti naš Deveti kongres — imaju iste polazne osnove; izražavaju iste, sazrele objektivne potrebe samoupravnog društva za dubljim preobražavanjem komunističke avangarde; rezultat su jedinstvenog stvaralačkog napora, iskustava i saznanja jugoslovenskih komunista. Svojom usmerenošću, sadržinom i namenom, ovi dokumenti su funkcionalno povezani i, u određenom smislu, čine celinu. U stvari, u novom Statutu dobila je konkretan normativno-organizacioni izraz koncepcija, koja je razrađena u Rezoluciji, o ulozi, položaju i pravcima razvoja Saveza komunista u sve razvijenijem društvu samoupravljača. Uzeti zajedno, oba dokumenta daju odgovor na pitanje: kakva je avangarda danas potrebna radničkoj klasi i radnom čoveku, narodima i narodnostima Jugosla-

vije u njihovoj borbi za dalji razvoj socijalističkih društvenih odnosa na osnovama samoupravljanja.

Već na početku diskusije, koja je o razvoju i reorganizaciji SKJ pokrenuta odlukama Četvrte sednice CK SKJ, postalo je jasno da se preobražavanje Saveza komunista ne može reducirati na organizacione promene koje su samo jedan vid i pretpostavka dubljeg menjanja suštine i načina ostvarivanja vodeće idejno-političke uloge komunističke avangarde u izmenjenoj društveno-istorijskoj situaciji, u položaju koji ona ima u realnim društveno-političkim odnosima, u čitavoj njenoj idejno-političkoj praksi. Isto tako, bilo je sve očiglednije da se organizacione promene ne mogu zaobilaziti, odlagati ni potcenjivati.

ZASTO NOVI STATUT?

Stupajući na put vlastite reforme, Savez komunista se opredelio za to da se njegova uloga potvrđuje i izražava, pre svega, u jačanju uloge, samostalnosti i neposredne odgovornosti udruženih proizvođača, svih subjekata socijalističkog razvoja i samoupravnog odlučivanja, svih demokratskih institucija u društvu. Ostvarivanje takve orijentacije znači da se odlučujući idejno-politički uticaj našeg Saveza na društvena kretanja ostvaruje u onoj meri u kojoj njegove idejne koncepcije, politika i stavovi pokreću i usmeravaju sve snage socijalističkog progressa, postaju svojina i uverenje radnih ljudi i prožimaju njihovu svesnu samoupravnu akciju. Demokratizovanje uloge i položaja Saveza komunista u društvu zahtevalo je njegovo odlučnije oslobađanje od preostalih, još snažno prisutnih, elemenata klasične vladajuće partije, ograničavanje koncentracije moći u političkom odlučivanju, prevazilaženje funkcije posrednika između radnog čoveka i politike.

Bitnije promene u društvenom položaju i idejno-političkom delovanju našeg Saveza nisu se mogle ostvarivati bez neodložnog kvalitetnog menjanja njegovog organizacionog bića. Da bi se dublje ukorenio u radničkoj klasi, da bi se razvijao kao unutrašnja pokretačka i kohezionna snaga so-

cijalističkog samoupravljanja i sve uticajniji faktor u demokratizaciji odnosa u društvu, Savez komunista je morao dublje demokratizovati odnose u vlastitim redovima, u svom unutrašnjem životu. Oslobođajući se atributa operativno-menadžerske organizacije, Savez komunista se suočio sa potrebom temeljnog transformisanja u mnogočemu okoštale, statične i krute organizacione strukture.

Stvorena i učvršćivana u vreme koje je daleko za nama, saobražena za potrebe rukovođenja iz centra — organizaciona struktura se donedavno zasnivala na koncentraciji ovlašćenja, odlučivanja, inicijative i odgovornosti u forumima, naročito egzekutivnim organima, i na pretežno izvršilačkoj ulozi osnovnih organizacija. Centralističkoj organizacionoj strukturi i hijerarhijskim odnosima odgovarala je osnovna organizacija ćelijskog tipa, koja je bila produžena ruka i transmisija komiteta. Takva osnovna organizacija bila je podesna za prenošenje, „prorađivanje“ i sprovođenje direktiva koje dolaze „odozgo“, za organizovanje povremenih kampanja i rutinskih poslova, za ulogu egzekutora i čuvara reda putem kontrole rada članstva i zavođenja formalne discipline administrativno-organizacionim merama.

Ovaj tip organizovanja je sputavao velike potencijalne stvaralačke snage kojima Savez komunista raspolaže; otežavao je razvijanje uloge, samostalnosti i inicijative članstva u stvaranju politike; zatvarao je idejno-političke akcije i vidlike komunista u uske okvire svog pogona, preduzeća, ustanove, sela ili ulice, što je vodilo njihovoj teritorijalizaciji i pogodovalo parcelizaciji njihove akcije i svesti.

Kao što su forumi Saveza komunista bili više okrenuti komandnim pozicijama i organima vlasti i vrhovima društveno-političkih organizacija, tako je i organizaciona baza Saveza komunista bila pretežno okrenuta komitetima i upravnom i poslovnom mehanizmu, a znatno manje samoupravnoj društvenoj bazi, samoupravnim asocijacijama i društveno-političkim organizacijama. Zato je bio uočljiv rasporak između sadržine rada osnovnih organizacija i komiteta i stvarnih problema koji su zaokupljali udružene proizvođače i druge radne ljude. Mnogi delovi organizacione

strukture Saveza komunista teško su uspostavljali i lako kidali neposredne veze sa širom klasno-socijalnom bazom, sa životnim preokupacijama, inicijativama i stremljenjima proizvođača i omladine. To je bio jedan od značajnih razloga nedovoljne životnosti i rutinerstva u radu mnogih organizacija Saveza komunista, pasivizacije i apolitizacije ne malog dela članstva, čestih kriza u sprovođenju usvojene politike i zaključaka i sporog menjanja, inače nepovoljne, socijalne strukture našeg Saveza.

Samo ovlaš, u grubim potezima, rekonstruisao sam sliku organizacione situacije sa kojom smo bili suočeni na pragu reforme Saveza komunista. Time sam hteo da naglasim misao da je zatečena hijerarhijsko-centralistička organizaciona struktura postala direktna prepreka demokratizovanju društvenog delovanja i unutrašnjeg života Saveza komunista. Bez organizacionog prestrojavanja, naša komunistička avangarda ne bi mogla da se uspešno transformiše u takvu savremenu, dinamičniju, više stvaralačku i, u akcionom pogledu, udarniju političku organizaciju kakva odgovara objektivnim potrebama i pravcu razvoja samoupravnog socijalističkog društva. Organizaciono pitanje dobilo je izrazito aktuelno idejno i političko značenje. To nije bila samo „interna stvar“ komunista. To je bio jedan od značajnih uslova da komunistička organizacija uspostavi žive spona i novi kvalitet odnosa sa radničkom klasom i samoupravnom društvenom osnovom.

Suštinsko preobražavanje Saveza komunista moralo je da počne organizacionim promenama. Zato nije slučajno što se ovaj složeni i dugoročni razvojni proces najčešće izražavao terminom — „reorganizacija“, koji je inače uzak i nedovoljan da bi iskazao višestruke dimenzije i svu dubinu temeljnog transformisanja i daljeg revolucionisanja Saveza komunista.

Promenama u Statutu, koje su izvršene na Osmom kongresu, učinjen je korak napred u definisanju položaja i uloge člana i demokratizaciji sadržine odnosa u Savezu komunista. Ali je Statut, i pored određenih modifikacija, uglavnom zadržao raniju organizacionu strukturu. Osnovna

organizacija partijsko-ćelijskog tipa ostala je baza i skoro jedini punovažan oblik organizovanja komunista. Organizacija i struktura rukovodećih organa nisu bili bitno izmenjeni. Statutarnim rešenjima nisu bili uzdrmani hijerarhijski odnosi u Savezu. Taj statut bio je tesan okvir za dublje reformisanje i savremenije delovanje Saveza komunista u društvenim uslovima koji su se bitno menjali ostvarivanjem društveno-ekonomske reforme. Mnoge njegove odredbe, a naročito način rada SK i stvarni odnosi u njemu brzo su došli u sukob sa zahtevima prakse.

U tim činjenicama sadrži se i odgovor na pitanje: zašto se išlo na pripremanje novog Statuta.

Istim razlozima može se objasniti — zašto je Centralni komitet SKJ, me čekajući novi Statut, uzeo na sebe odgovornost da svojim odlukama omogući, podstakne i usmeri aktivnost na praktičnom reorganizovanju Saveza komunista. U tom pogledu imali su veliki značaj naročito Odluka o reorganizaciji rukovodećih organa usvojena na Petoj sednici CK SKJ (4. X 1966. godine) i Zaključci o promenama u načinu i oblicima organizovanja komunista usvojeni na Sedmoj sednici CK SKJ (1. jula 1967. godine). Razradom i primenom ovih odluka, uobličena je, počela je da živi i dejstvuje bitno izmenjena organizaciona struktura. Iako u ovom, relativno kratkom, vremenskom intervalu nije mogla da ispolji sve svoje potencijalne razvojne mogućnosti, nova organizaciona struktura je već potvrdila svoje prednosti, otvorila put novoj praksi, novom tipu organizovanja i idejno-političkog i akcionog povezivanja komunista. Reorganizacija je postala stvar svakodnevnog prakse najšireg članstva SKJ.

Zato se bez preterivanja može reći da novi Statut koji se predlaže Devetom kongresu nije samo plod široke, javne diskusije koja se vodila dve i po godine, od Četvrte sednice CK SKJ do danas, već i značajnih ostvarenja i iskustava stečenih i proveravanih u procesu praktičnog reorganizovanja našeg Saveza. Zahvaljujući tome, Statut koji se predlaže jeste, u odnosu na dosadašnji, zaista novi dokument — po svojoj usmerenosti, kompoziciji i ukupnoj

sadržini, kako u tretiranju položaja člana i normiranju odnosa u Savezu, tako i u definisanju principa i načina organizovanja komunista i ustrojstva organizacije na svim nivoima.

NEKOLIKO PREMISA OD KOJIH SE POLAZILO PRILIKOM KONCIPIRANJA STRUKTURE I SADRŽINE NOVOG STATUTA

Naznačio bih samo nekoliko momenata koji se tiču idejne, političke i šire društvene suštine organizacionih promena koje se u Savezu komunista vrše.

Prvo. U pripremanju novog Statuta polazilo se od toga da principi i forme organizovanja komunista i unutrašnji odnosi u Savezu imaju instrumentalni karakter. Ova pitanja se ne mogu tretirati kao suština za sebe, već u zavisnosti od uloge i strateških zadataka Saveza komunista u datoj etapi socijalističkog razvoja društva.

Komunisti se ne organizuju i ne uređuju odnose u svojoj organizaciji radi sebe, već radi što plodotvornije i uspešnije borbe za ostvarivanje svojih programskih ciljeva. Drugim rečima, unutrašnji odnosi i način organizovanja komunista dobijaju stvarni smisao i potvrdu u rezultatima njihove borbe za razvijanje samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa, za jačanje položaja i odlučujuće uloge radničke klase i radnog čoveka u svim oblastima života društva koje se razvija na osnovama samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije.

Drugo. Kao svesni izraz istorijskih interesa i vodeće društvene uloge radničke klase, Savez komunista nužno ima i zadržava svoju individualnost kako u ideološkom i političkom, tako i u organizacionom smislu. On predstavlja posebnu organizacionu strukturu sa jasno normiranim pravima, obavezama i pravilima ponašanja svojih članova. Ali on nije samo, mi pre svega, institucija, organizacioni mehanizam, sistem organizacija i foruma. Svrha i priroda njegovog organizovanja opredeljeni su činjenicom da on svoju ulogu ostvaruje prvenstveno stvaralačkim doprinosom progresivnim društvenim preobražajima, kao kreativna, revolu-

cionarna idejna i politička snaga, kao faktor svesti. Zato se u Statutu SKJ — u njegovim Opštim načelima i normativnom delu — Savez komunista tretira kao otvoreni organizam koji se sve više integriše u samoupravne društvene odnose svojim idejama, politikom i društvenim akcijama svojih članova.

Demokratski karakter Saveza komunista i njegova otvorenost prema svim subjektima socijalističkog razvoja izražavaju se, pored ostalog, u odredbama da su „članovi Saveza ravnopravni sa ostalim građanima u raspravljanju i odlučivanju o društvenim poslovima”, da je „rad Saveza komunista i njegovih članova javan i stalno podložan oceni i kritici radnih ljudi i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija”, da stvaralačkim, otvorenim i neposrednim delovanjem svojih članova unutar samoupravnih društvenih odnosa, zajedno sa radnim ljudima, Savez komunista „stalno proverava svoju politiku i praksu, svoja gledišta i svoju akciju”.

Sušтина društvene odgovornosti Saveza komunista pred radničkom klasom, sopstvenim narodom i jugoslovenskom socijalističkom zajednicom dobila je u Statutu konkretan izraz i u definisanju odgovornosti njegovih članova „pred radnim kolektivom u kome rade, pred građanima društveno-političke zajednice u kojoj žive, pred društveno-političkim organizacijama čiji su članovi”.

U Statutu je utvrđen isti odnos prema inicijativama i predlozima samoupravnih i društveno-političkih organizacija, kao što je odnos prema inicijativama i predlozima koji dolaze iz organizacija i foruma Saveza komunista. Predviđa se i isti postupak u njihovom razmatranju. Time se stimulira praksa — koja u zametku već postoji — da organizacije Socijalističkog saveza, Saveza sindikata, omladinske i druge društveno-političke organizacije, kao i samoupravni organizmi istupaju sa svojim predlozima rezolucija i zaključaka pred konferencije, kongrese i organe Saveza komunista.

Treće. U Statutu su izražene i potvrđene izvršene promene u organizacionoj strukturi i sistemu unutrašnjih odnosa u Savezu komunista. Ali Statut ne fiksira samo dato

stanje, ne zatvara put daljem dinamičnom organizacionom razvoju Saveza komunista, već otvara široki prostor za traženja i proveravanja novih organizacionih rešenja. Zato se u Statutu ne „ukrućuje“ organizaciona struktura. Izbegava se uniformisanje, niveliranje i dekretiranje konkretnih organizacionih formi.

Četvrto. Prilikom koncipiranja sadržine Statuta SKJ, polazilo se od sazrele potrebe da savezi komunista republika imaju svoje statute, koji su usvojeni na kongresima saveza komunista republika.

U toku diskusije prevladalo je mišljenje da i pokrajinske, gradske i opštinske organizacije Saveza komunista treba da donose svoje statute na osnovu Statuta SKJ i Statuta Saveza komunista republike.

Prema predlogu, koji je usvojen na poslednjoj sednici Centralnog komiteta SKJ, i organizacija Saveza komunista u Jugoslovenskoj narodnoj armiji donosila bi svoj statut, koji bi potvrđivalo Predsedništvo Saveza komunista Jugoslavije.

Svi ovi statuti — koji će biti zasnovani na istim principima, a omogućavati bogatstvo organizacionih formi — sačinjavali bi razučenu, ali jedinstvenu statutarnu materiju.

Takva orijentacija izraz je demokratizacije odnosa u Savezu komunista i potrebe sve veće samostalnosti, inicijative i odgovornosti svih delova, svih kolektivnih političkih subjekata Saveza komunista Jugoslavije.

Činjenica da će republičke i druge organizacije Saveza komunista imati svoje statute, bitno je uticala na sadržinu Statuta SKJ naročito u tri pravca.

Pošto se Savez komunista Jugoslavije razvija i deluje kao jedinstvena organizacija svih članova i njihovih organizacija na području SFRJ na osnovu njihove jedinstvene ideološke orijentacije i političke opredeljenosti, bilo je nužno da se u Statutu SKJ precizno daju odgovori na ona pitanja koja su zajednička i tiču se svih članova i organizacija Saveza komunista Jugoslavije. Iz toga se prirodno nametnuo zaključak da se u Opštim načelima Statuta jasno definiše šta je Savez komunista Jugoslavije; za šta se on

bori; na kojim teorijskim i idejnim osnovama zasniva svoju politiku i praksu; kakvi su njegova pozicija i uloga u društvu; šta znači pripadnost Savezu komunista; na kojim principima se komunisti udružuju i ostvaruju odnose u svojoj organizaciji. Iz istih razloga, u Statutu su najviše razrađeni i konkretizovani odeljci koji se tiču položaja člana i odnosa u Savezu komunista Jugoslavije, kao i funkcija, organizacije i načina konstituisanja centralnih foruma i organa Saveza komunista Jugoslavije.

U novom Statutu se na nov način tretira položaj i uloga saveza komunista socijalističkih republika. Polazi se od toga da Savez komunista Jugoslavije nije neka nadnacionalna i nadrepublička struktura, već idejno-politička asocijacija i sinteza aktivnosti saveza komunista republika i svih članova SKJ. Savezi komunista republika nisu transmisija i „filijala” nekog saveznog centra SKJ, već samostalne organizacije u jedinstvenom Savezu komunista Jugoslavije. Kao ravnopravni i aktivni subjekti, one snose zajedničku odgovornost za utvrđivanje i sprovođenje politike Saveza komunista Jugoslavije.

Kada je reč o organizovanosti članstva i organizacionoj strukturi SK u samoupravnim radnim organizacijama, mešnim zajednicama, opštinama, autonomnim pokrajinama i socijalističkim republikama, Statut je utvrđivao samo principe koji važe za sve i one elemente organizacione strukture koji obezbeđuju njenu stabilnost, normalno funkcionisanje i međusobnu povezanost užih i širih delova i celine SKJ. Savezima komunista socijalističkih republika, pokrajinskim i opštinskim organizacijama, kao i organizacijama Saveza komunista u JNA ostavlja se široki prostor da u svojim statutima utvrde konkretna organizaciona rešenja.

POLOŽAJ ČLANA I SUŠTINA DEMOKRATIZACIJE ODNOSA U SAVEZU KOMUNISTA

Ukupna sadržina Statuta prožeta je težnjom da se u Savezu komunista razvijaju takvi odnosi, oblici idejnog i političkog života i demokratski metodi koji će obezbediti

da član SKJ bude osnovni subjekt u stvaranju i pretvaranju u život idejnih koncepcija i politike.

Samim činom dobrovoljnog stupanja u Savez komunista na osnovu vlastitog idejnog i političkog opredeljenja, član preuzima odgovornost za politiku i praksu svoje organizacije. Svesno preuzimanje obaveza i odgovorno političko ponašanje crpe snagu uverenja iz takvog položaja člana u svojoj organizaciji koji mu — kako se u Statutu kaže — omogućava „neprekidno i aktivno učešće u pripremanju i donošenju odluka i stavova na svim stepenima i u svim oblastima delovanja Saveza”.

Razradom ovih postavki, na kojima se temelji čitav sistem odnosa u našoj organizaciji, u novom Statutu se obogaćuje demokratska sadržina i definiše konkretno, savremeno značenje demokratskog centralizma kao osnovnog principa unutrašnjeg života, organizovanja i delovanja Saveza komunista.

Ovaj princip se ne može rastavljati na dva elementa, kao da su — demokratizam i centralizam — jedan mehanički spoj, kao da se suprotstavljaju i jedan drugom ograničavaju dejstvo. To je organska celina, sinteza suštinskih potreba egzistencije i ostvarivanja društvene uloge komunističke avangarde koja svoje ciljeve, ideologiju i politiku može da potvrđuje i realizuje samo revolucionarnom praksom — kao organizovana politička snaga. Razvijanjem demokratskih odnosa u svom unutrašnjem životu da bi se što punije ispoljili stvaralaštvo i odlučujuća uloga članstva u izgrađivanju progresivne idejne platforme, politike i odluka, Savez komunista obezbeđuje da autentični interesi, preokupacije, mišljenja i kritike neposrednih proizvođača i drugih stvaralaca neprekidno i neposredno utiču na orijentaciju i sadržinu rada svih njegovih organizacija i foruma. Isto tako, samo u razvijenim demokratskim odnosima u organizaciji ostvaruju se pogodni uslovi i atmosfera za teorijsko, idejno i političko stvaralaštvo, za nesmetanu evoluciju pogleda, za kreativan i kritički odnos prema vlastitoj politici i praksi, a to je brana od idejne stagnacije, dogmatizma i političkog konzervativizma. Samo u takvim demokratskim

odnosima može se uspešno izgrađivati zajednička idejno-politička platforma koja u svakoj određenoj društvenoj situaciji izražava interese celine radničke klase i samoupravne socijalističke zajednice i ostvarivati idejna, politička i organizaciono-akciona integracija svih delova komunističke avangarde. Demokratizam je pretpostavka organizovanosti, stvarnog i osmišljenog jedinstva u akciji, odgovornosti i samodiscipline u delovanju, veće efikasnosti u sprovođenju usvojene politike i stavova.

Svojom sadržinom, Statut se razgraničava od pojednostavljenih i vulgarnih shvatanja o unutrašnjem demokratizmu koja njegov smisao svode na odnose između članstva i biranih organa, na diskusiju, na registrovanje prosečnog mišljenja članstva, a ponekad i na puki formalizam. Slobodniji i demokratskiji odnosi u Savezu potvrđuju svoj smisao time što se kroz otvorenu i demokratsku raspravu, kroz slobodno i ravnopravno sučeljavanje gledišta kristalizuje, preovlađuje i pretvara u efikasnu akciju najprogresivnije mišljenje koje ukazuje na realan put i prava sredstva borbe koja pomiče napred razvoj socijalističkih društvenih odnosa.

Borbi koju Savez komunista vodi za razvijanje sve slobodnijih i humanijih odnosa u društvu, sve manje doprinose oni članovi koji samo čekaju poruke, uputstva i gotove recepte „odozgo“ i „konkretna zaduženja“ u organizaciji; koji ne misle svojom glavom, stalno se pribojavaju da se svojim mišljenjem „ne istrče“ i „nekom ne zamere“, pa se radije ravnaju prema „struji“; koji više vole zatišja i zavetrinu a zaziru od javne rasprave i direktne konfrontacije ideja i argumenata; koji se i u svojoj organizaciji ponašaju kao anemični i bojažljivi činovnici ili čuvari reda, kojima je više stalo do gole forme i rituala, nego do stvarne akcije. Za Savez komunista i ostvarivanje njegove uloge u sistemu socijalističkog samoupravljanja najviše znače članovi koji se — i u svojoj organizaciji i u samoupravnim i političkim zbivanjima — ponašaju kao stvaralačke, smele, samostalne i inicijativne ličnosti, kao stvarni revolucionarni borci. Savez komunista može u svojoj društvenoj akciji

uspesno da deluje kao faktor svesti, ako se odnosi u njemu zasnivaju na svesti.

Takav prilaz je dosledno zastupljen u novom Statutu koji svojim normama teži tome da učvrsti položaj člana i omogući jačanje njegove uloge i neposrednog učešća u izjašnjavanju i odlučivanju o svim pitanjima od značaja za politiku, društvenu akciju i unutrašnji život Saveza.

U tom pogledu, Statut ne ostaje na deklaracijama i opštim formulama. U njemu se u razvijenom i konkretnom vidu definišu svi oni elementi u sistemu odnosa u Savezu komunista koji utiču na objektivni položaj člana, na proširivanje domena i faktičkih mogućnosti njegovog učešća i efektivnog uticaja u svim vidovima života organizacije i na demokratizaciju procesa odlučivanja. U tom cilju, u Statutu se precizno utvrđuju subjekti i mesta političkog odlučivanja i način pripremanja i usvajanja odluka; bliže se definišu prava organizacija SK u pokretanju inicijativa i podnošenju predloga o kojima su dužni da se izjasne konferencije, kongresi i organi Saveza na raznim nivoima; fiksiraju se obaveze odgovarajućih organa za otvaranje diskusije u Savezu komunista o onim dokumentima i pitanjima koja imaju bitan značaj za njegovu politiku i praksu; detaljno se razrađuju principi i demokratski postupak koji omogućavaju odlučujuću ulogu članstva u kandidovanju, biranju i redovnom obnavljanju sastava foruma i organa; preciziraju se uslovi i definišu situacije u kojima se primenjuju pojedinačna ili kolektivna ostavka, razrešavanje dužnosti (smenjivanje) i opoziv itd.

Potpunijim i demokratskijim normiranjem ovih i drugih odnosa i razradom bitnih proceduralnih pitanja, Statut daje podlogu za produbljivanje i obogaćivanje demokratske prakse u odlučivanju, koje — da bi bilo demokratsko — mora biti regularno i javno; za izgrađivanje takvog sistema odgovornosti u kome treba uvek da se zna ko, za šta i kome odgovara; za takvo demokratizovanje položaja člana SKJ koje će jačati moralni integritet njegove ličnosti, ali i ličnu odgovornost za stavove koji se usvajaju u Savezu i za rezultate svog i kolektivnog idejno-političkog delovanja.

Za razvijanje demokratske prakse imaju poseban značaj polazište i način u tretiranju odnosa između člana i organizacije, između baze i biranih organa, između delova i celine Saveza. Prema Statutu, ovi odnosi se ne zasnivaju na nadređenosti i mehaničkoj podređenosti, nego na uzajamnoj odgovornosti za rezultate u stvaranju i sprovođenju politike.

Velika mera samostalnosti u delovanju svakog određenog subjekta u Savezu ne suprotstavlja se idejnoj, političkoj i organizacionoj integraciji, koja je unutrašnji imperativ Saveza komunista, već je pretpostavka stvarnog jedinstva u akciji i većeg revolucionarnog stvaralaštva.

Statutarne odredbe polaze od toga da se prava i obaveze međusobno uslovljavaju i organski povezuju.

Statut je jasan i izričit u zahtevu da odluka većine obavezuje sve članove i da stav koji se usvoji u Savezu komunista ima snagu obaveznosti sve dok se ne izmeni utvrđenim demokratskim postupkom. Takav zahtev se ničim ne povređuje niti „razmekšava“ stavom da i posle usvajanja odluke ili zaključka član SK ima pravo da zadrži svoje mišljenje. Time se samo naglašava odnos Saveza komunista prema moralnom integritetu ličnosti komunista ko ga može samo da degradira licemerno ponašanje i verbalno „usaglašavanje“ mišljenja sa onim koje je dobilo prevagu, ako nije uveren u njegovu celishodnost. Drukčije rečeno, neophodna je disciplina u akciji, ali se ne može nametati disciplina u mišljenju. Savez komunista poštuje mišljenje pojedinog svog člana pod uslovom da on sam oseća odgovornost prema jedinstvu, politici i ugledu svoje organizacije.

Statutom se učvršćuje pravo člana da u Savezu komunista slobodno iznosi svoja mišljenja i kritike i da traži ponovno razmatranje pitanja o kojima je ranije organizacija zauzela stav. Takođe, članovi čije mišljenje nije dobilo prevagu ne smatraju se manjinom ako se u svojoj društvenoj aktivnosti dosledno i disciplinovano pridržavaju stava koji je usvojen demokratskim putem. Time se podstiče dalja

demokratizacija odnosa u Savezu i zaštićuje integritet ličnosti komunista.

Istovremeno, u Statutu se definišu ne samo osnovni kriterijumi o tome ko može biti član SKJ, nego se navode i ona politička i društvena ponašanja i idejna opredeljenja koja su nespojiva sa članstvom u Savezu komunista. Time se daje i statutarna podloga za razgovetnije raspoznavanje i odlučnije razgraničavanje od nosilaca onih tendencija koje su suprotne idejnom političkom biću Saveza komunista.

U istom cilju, u Statutu se regulišu odnosi na način koji treba da ograniči mogućnost „slobodnog organizovanja“ i delovanja idejnih struja i političkih platformi koje su suprotne ciljevima i politici Saveza komunista. Radi toga, u Statutu se utvrđuje da sa članstvom u Savezu komunista nije spojiva grupaška i frakcionaška delatnost, odnosno takvo ponašanje pojedinaca i grupa članova koje bi vršile opstrukciju ostvarivanja politike i stavova Saveza, njegovoj aktivnosti suprotstavljali svoje akcije i kontraplatformu, organizovano i smišljeno okupljali svoje pristalice i time vodili dezorganizaciji i idejno-političkoj dezintegraciji Saveza.

Određene statutarne odredbe upućuju na prirodnije oslobađanje Saveza komunista od onih članova koji nisu spremni da se aktivno i organizovano zalažu za ostvarivanje politike SKJ ili im je to, iz različitih razloga, tegobna obaveza. Tako treba razumeti odredbe o skidanju s evidencije člana po određenom, demokratskom postupku, o slobodnom istupanju iz Saveza komunista i dr.

U ovom Statutu se, takođe, napušta dosadašnji sistem disciplinsko-kaznenih mera i na nov način se definiše utvrđivanje i ocenjivanje političke i moralne odgovornosti člana. Polazilo se od toga da se odnosi u Savezu zasnivaju na svesti, da sankcije ne mogu biti glavno sredstvo za jačanje odgovornosti i discipline, da kritika treba da postane bitno svojstvo i način življenja komunističke organizacije i da će javno ograđivanje organizacije od određenih shvatanja i postupaka člana imati veću težinu i snažnije dejstvo od kažnjavanja. Prema ovom predlogu, opomena je dobila značenje upozorenja zbog određenih postupaka člana. Isklju-

čenje se primenjuje u slučaju kada neki član — svojim gledištima i javnim delovanjem — dođe u direktan sukob sa programskim ciljevima i politikom Saveza komunista, sa principima i normama na kojima počiva njegovo delovanje.

NEKOLIKO NAPOMENA O NAČINU ORGANIZOVANJA I PREDLOŽENOJ ORGANIZACIONOJ STRUKTURI

Statut potvrđuje organizacione promene koje su već izvršene u bazi SKJ i predviđa saobražavanje sa tim promenama organizacione strukture Saveza u okviru i na nivou autonomnih pokrajina, socijalističkih republika i Federacije.

Statutom se podstiču naponi u pravcu izgrađivanja savremenije, dinamičnije i gipkije organizacione strukture, koja će članstvu omogućavati i nuditi šire okvire, uslove i mogućnosti za aktivnije i neposredno učešće u svim fazama građenja i realizovanja politike.

Statutarnim rešenjima raskida se sa ranijom praksom da se komunista organizuje isključivo prema proizvodno-radnom ili teritorijalnom principu. Oni se organizuju, okupljaju i dogovaraju na svim područjima svog idejnog i političkog delovanja, svuda tamo gde se vodi borba za samoupravne društvene odnose — u samoupravnim radnim organizacijama, u mesnim zajednicama, u okviru opštine i šire.

Neposredno, organizovano i aktivno učešće komunista iz proizvodnih i drugih radnih organizacija u životu i aktivnosti organizacije Saveza komunista u mesnoj zajednici i opštini treba da doprinese jačanju uticaja proizvođača na sve tokove društvenog, političkog, kulturnog i drugog života u opštini i širim društveno-političkim zajednicama. Idejno-političko, akciono i organizaciono povezivanje komunista u širim okvirima davaće snažnije podsticaje integracionim procesima u privredi i drugim društvenim delatnostima.

Bazične organizacije SK u radnim i mesnim zajednicama neće više biti jedini punovažni vid organizovanja komunista, niti izolovane, u svoje okvire zatvorene, organizacione jedinice, već deo opštinske organizacije, koja deluje kao složeniji organizam i jedinstvena celina u organizacionom, idejno-političkom i akcionom smislu.

Jedna od posebno značajnih novina u ovom Statutu su konferencije komunista — od radne organizacije, mesne zajednice, jedinice JNA, do opštine, pokrajine, republike i Federacije. To su mesta redovnog i demokratskog raspravljanja i izgrađivanja idejno-političke platforme za akciju, uz permanentan i pojačan uticaj članstva.

Uz konferencije i stabilne oblike organizacione strukture, Statut naglašava značaj stvaranja i razvijanja raznovrsnih oblika idejnog i političkog života i akcionog dogovaranja, različitih po nameni i sastavu, zavisno od prirode problema i potreba idejno-političke akcije komunista (komisije, aktivni komunista, savetovanja, radne grupe i dr.). Njihov značaj je naročito u tome što omogućavaju produbljivanje, svestranije i kvalifikovanije raspravljanje o suštini aktuelnih društvenih, političkih i idejnih problema, raščišćavanje i sazrevanje pogleda, razmah idejnog stvaralaštva i inicijative i pripremanje predloga o kojima treba da se izjašnjavaju konferencije i organi Saveza.

Znatno potpunije, konkretnije i sa novim akcentima tretiraju se pitanja koja se tiču organizacija Saveza komunista u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i njihovih članova. Statutarne odredbe upućuju komuniste — pripadnike JNA — da aktivno i organizovano učestvuju u životu i aktivnosti organizacija Saveza komunista u mesnim zajednicama, opštinama i širim okvirima i da, poput ostalih članova, učestvuju u oblikovanju i sprovođenju ukupne politike Saveza komunista Jugoslavije. Oni se posebno organizuju i unutar Jugoslovenske narodne armije radi ostvarivanja specifičnih zadataka koji proizilaze iz funkcije i karaktera JNA. Ove organizacije tretiraju se kao organski deo SKJ, kao strukture koje su otvorene drugim organizacijama Saveza komunista i to na svim nivoima i sa njima ostva-

ruju redovnu saradnju i povezanost u idejnom, političkom i akcionom smislu. Statutom se predviđa da i u Armiji konferencije SK budu osnovno mesto političkog dogovaranja i odlučivanja. Predviđa se dosledna primena principa izbornosti svih organa SK u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Na Devetoj sednici CK SKJ, održanoj 16. jula 1968. g., usvojena je koncepcija o budućoj strukturi i organizaciji rukovodećih organa SKJ, o kriterijumima i načinu njihovog izbora. Ovu koncepciju su prihvatili centralni komiteti i kongresi saveza komunista republika. Ona je u razrađenom vidu, sa manjim modifikacijama, izražena u ovom Statutu.

Kad je reč o centralnim forumima i organima Saveza komunista Jugoslavije osnovne promene izražavaju se: prvo, u inaugurisanju Savezne konferencije SKJ koja se saziva obavezno jedanput godišnje; drugo, u definisanju funkcija i zadataka organa SKJ koje bira Kongres (Predsedništvo, Komisija za statutarna pitanja i Nadzorni odbor), što se izrazilo i u novim imenima ovih organa i, treće, u jednakoj zastupljenosti u saveznim organima SKJ saveza komunista republika i odgovarajućoj zastupljenosti saveza komunista autonomnih pokrajina, kao i u odlučujućoj ulozi republičkih i pokrajinskih organizacija u izboru članova ovih organa.

Nesumnjivo, u budućem delovanju Saveza komunista Jugoslavije predstavljaće novi kvalitet Savezna konferencija, kao oblik redovnog demokratskog i kritičkog pretresanja osnovnih problema društvenog razvoja, idejno-političke prakse i politike SKJ, uz direktan uticaj baze Saveza komunista. Konferencija će obavljati deo funkcija koje su do sada pripadale Centralnom komitetu SKJ, naročito kad je reč o definisanju kratkoročne politike i široj razradi političke linije kongresa u pojedinim oblastima života. Preovladalo je gledište, koje je izraženo u predloženom Statutu da se konferencija održava po pravilu jednom godišnje i da se za svako zasedanje biraju delegati u opštinskim organizacijama. Time se obezbeđuje neposredan uticaj baze SKJ na izbor pitanja koja će se pretresati i sadržinu dokumenta koji se usvajaju na svakom zasedanju Konferencije.

Na Devetoj sednici CK SKJ dato je šire obrazloženje o razlozima zbog kojih se predviđa da jednu četvrtinu delegata Konferencije bira Kongres, čime oni — u periodu između dva kongresa — dobijaju punomoćje delegata na zasjedanjima Konferencije. Ne smatram da je potrebno da ponavljam te razloge.

Predsedništvo SKJ koncipirano je kao dinamičan, kolektivni politički organ koji živo reaguje na tekuća društvena, politička i idejna zbivanja; traži i blagovremeno pronalazi odgovore na aktuelne probleme; demokratskim putem usaglašava gledišta i utvrđuje konkretne idejno-političke stavove o svim onim društvenim pitanjima na čijem rešavanju sve organizacije i čitavo članstvo SKJ treba da deluju u jedinstvenom pravcu. Predsedništvo SKJ — kako se to utvrđuje statutarnim odredbama — deluje na osnovu političkih smernica Kongresa i zaključaka Konferencije, odgovara za njihovo sprovođenje i donosi potrebne političke odluke. U predloženom Statutu precizno se normiraju odnosi između Konferencije SKJ i Predsedništva SKJ. Pri tome se polazi kako od naglašene uloge koju ima Konferencija kao izraz mišljenja, inicijativa i raspoloženja članstva i svih delova SKJ, tako i sa stanovišta nužne stabilnosti idejno-političke orijentacije koju je usvojio Kongres i time opredelio pravac delovanja i obaveze Predsedništva.

Mislim da nije nužno da posebno obrazložem novine izražene u predloženom Statutu koje se tiču uloge i zadatka Komisije za statutarna pitanja i Nadzornog odbora SKJ, štampe Saveza komunista Jugoslavije, principa finansiranja SKJ i drugih pitanja. Statutarne odredbe o tome su veoma jasne i govore za sebe.

Diskusija koju ćemo voditi u ovoj Komisiji znači završnicu veoma široke i plodotvorne diskusije koja se od objavljivanja Nacrta statuta već tri meseca vodi — u bazičnim i opštinskim organizacijama, na različitim skupovima komunista, u društveno-političkim organizacijama, u štampi

i drugim javnim tribinama. O Nacrtu statuta izjašnjavali su se i svi centralni komiteti saveza komunista republika, organi pokrajinskih organizacija, kao i njihove komisije za statutarna pitanja, odnosno za razvoj i reorganizaciju Saveza komunista. Javna rasprava o ovom dokumentu bila je prirodni nastavak diskusije koja se vodila o Tezama o daljem razvoju i reorganizaciji SKJ, a posebno o statutima SK republika.

Bez preterivanja se može reći da je u ovoj diskusiji izražena puna podrška ne samo opštoj usmerenosti novog Statuta, nego i svim bitnim promenama koje se predlažu. Bilo je dosta novih ideja, sugestija i kritičkih primedbi. Njihov najveći deo teži poboljšanju, upotpunjavanju i preciziranju teksta ovog dokumenta na osnovu koncepcije koju on izražava. Ima i priličan broj predloga koji teže preteranom detaljisanju, ne vodeći dovoljno računa o tome da postoje statuti saveza komunista republika i da detaljniju razradu mnogih organizacionih pitanja treba prepustiti statutima pokrajinskih, gradskih, opštinskih organizacija, kao i organizacije SK u JNA.

Na svojoj poslednjoj sednici Centralni komitet SKJ usvojio je priličan broj predloženih izmena i dopuna, koje su sada sastavni deo Predloga statuta.

Isto tako, dobili ste širi prikaz amandmana, sugestija i kritičkih primedbi koje su stigle do početka rada Devetog kongresa.

Uveren sam da će diskusija u našoj Komisiji oceniti da predloženi tekst Statuta daje jasnu i konzistentnu normativnu osnovu za dalje i uspešnije preobražavanje, demokratizovanje i revolucionisanje Saveza komunista Jugoslavije u skladu sa savremenim potrebama razvoja našeg samoupravnog socijalističkog društva.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA RAZVOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOG SISTEMA I MEĐUNACIONALNIH I MEĐUREPUBLIČKIH ODNOSA

(Referent: Mustafa Šabić)

U radu Komisije za razvoj društveno-političkog sistema, međunacionalnih i međurepubličkih odnosa učestvovalo je 304 delegata i gostiju Kongresa. Uvodno izlaganje na prvoj sednici Komisije o osnovnim problemima političkog sistema podneo je drug Milentije Popović. Komisija je održala četiri sednice. Sastav Komisije omogućio je da se pitanja društveno-političkog sistema svestrano razmotre i da se zauzmu stavovi o politici Saveza komunista u ovom području. Na sednici su govorila 53 delegata Kongresa.

Diskusija u Komisiji se vodila na osnovu referata druga Tita, predloga rezolucije „Socijalistički razvoj Jugoslavije na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista” i drugih kongresnih dokumenata.

Diskusiju je karakterisao aktivan odnos delegata prema delovima rezolucije o političkom sistemu i međunacionalnim odnosima koji se izrazio u podnošenju amandmana i predloga za poboljšanje teksta rezolucije.

Komisija je dala podršku svim stavovima o aktuelnim problemima političkog sistema i međunacionalnih odnosa u jugoslovenskoj socijalističkoj zajednici iznetim u referatu druga Tita i drugim kongresnim dokumentima.

Promene u političkim i društveno-ekonomskim odnosima, u društveno-ekonomskom i političkom sistemu, do kojih je došlo, naročito kroz privrednu reformu i posle Četvrtog

plenuma, znače dalji revolucionarno-demokratski korak u oslobađanju rada i podruštvljavanju funkcija političkog odlučivanja.

U toku diskusije pokrenuta su brojna pitanja društveno-političkog sistema, međunacionalnih i međurepubličkih odnosa, a posebno pitanja daljeg razvoja neposredne socijalističke demokratije, skupštinskog sistema, uloge Saveza komunista u razvijanju društveno-političkih zajednica: komune, pokrajine, republike i federacije; aktivnosti komunista i građana u jačanju uloge društveno-političkih organizacija: Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Saveza sindikata, Saveza omladine i drugih društveno-političkih organizacija i udruženja, kao i pitanja opštenarodne odbrane.

U razmatranju ove problematike posebno su isticana pitanja, zadaci i uloga Saveza komunista u savremenim društveno-ekonomskim i političkim uslovima, tj. u uslovima istorijskog zaokreta od etatističkog ka samoupravnom društvu, u kojem Savez komunista uspešno izvršava svoju avangardnu ulogu reformišući i svoje sopstveno društveno biće.

U Komisiji je konstatovano: da se skupštinski sistem razvija kao veoma značajan oblik integracije samoupravljanja. Skupštine se sve više transformišu iz organa opštih reprezentanata građana, u organe i mesto samoupravnog i neposrednog dogovaranja i kreiranja društvene politike. U Komisiji je, međutim, naglašeno da je puniji i brži razvoj skupštinskog sistema uslovljen i zavisian od daljeg proširivanja učešća radnih ljudi u odlučivanju o rezultatima i materijalnoj osnovi svoga rada.

Posebno je naglašena uloga veća radnih zajednica u procesu podruštvljavanja političkog sistema uopšte i skupštinskog napose. Ova veća kao direktni izraz udruženog rada treba da osiguraju neposredan i intenzivan kontakt predstavničkih tela s društvenom osnovom.

Podržani su i stavovi u Rezoluciji o daljem razvoju opštine i istaknut zahtev da se oni doslednije sprovode u

narednom periodu i da se Savez komunista više angažuje u borbi za njihovu realizaciju.

Istaknuto je, da će procesi intenzivnije nastavljeni pri- vrednom i društvenom reformom, bitnije izmeniti i položaj komune i stvoriti uslove za njen brži razvoj. Revizija sa- veznog zakonodavstva bi trebalo da da nove i snažne impul- se ovakvom razvoju, tj. ona treba dalje da ojača i razvije materijalnu, političku i normativnu samostalnost opštine i njen samoupravni karakter.

Komunisti moraju uložiti napore da se zborovi birača, mesne zajednice i drugi oblici neposredne demokratije u komuni više afirmišu. Naime, razvoj samoupravnih odnosa i demokratizma uopšte u komuni kao osnovnoj društveno- političkoj zajednici, jedan je od preduslova za socijalistički i demokratski razvoj društveno-političkog sistema kao ce- line.

Samoupravno dogovaranje postepeno ali konstantno probija sebi put u složenim procesima integracije. Dalji razvoj samoupravljanja i deetatizacije nužno traže a i omo- gućuju samoupravni dogovor. Komunisti treba da budu no- sioci društvene akcije koja će doprinositi sve širem sa- moupravnom povezivanju i efikasnijem samoupravnom do- govaranju.

U diskusiji je naglašeno da komunisti treba da ulože napore da se stvore uslovi i pretpostavke u kojima će izvršno-politički i upravni organi moći uspešno izvršavati svoju funkciju. Naglašena je potreba da se uprava brže razvija kao samostalna i odgovorna služba.

Istaknuti su i neki problemi pravosuđa, naročito potre- ba da se pravosuđe tako razvija kako bi moglo još efika- snije obezbeđivati zaštitu prava i interesa radnih ljudi i građana.

U diskusiji je isticano da je stalna briga i borba za neprestano unapređivanje odnosa međunacionalne ravnopra- vnosti bitna pretpostavka razvijanja našeg društveno-politi- čkog sistema.

Konstatovano je da predlozi kongresnih dokumenata još potpunije afirmišu principe nacionalne samostalnosti,

ravnopravnosti i odgovornosti svakog naroda i narodnosti za zajedničku sudbinu i jedinstvo na osnovama socijalističkog samoupravljanja.

Samoupravljanje i neposredna socijalistička demokratija otvaraju mogućnosti pune i stvarne afirmacije nacionalnih interesa i obeležja, utoliko više ukoliko su nacionalne zajednice otvorene društvene zajednice prema svemu onom što znači društveni progres i socijalizam.

Stvarno jedinstvo i istorijske perspektive Socijalističke Federativne Jugoslavije — rečeno je u diskusiji — temelje se na saznanju i uverenju svakog naroda o njegovoj ravnopravnosti sa drugim narodima u federativnoj zajednici. To uverenje je rezultat objektivnih elemenata koji se ugrađuju u političku i ekonomsku strukturu našeg federativnog uređenja i koji omogućuju ravnopravne odnose među nacijama i narodnostima u procesu donošenja zajedničkih političkih odluka. Politička struktura federacije postaje utoliko stvarniji izraz ovakvog razvika ukoliko obezbeđuje ravnopravne odnose i slobodno ispoljavanje demokratske volje svakog naroda i narodnosti. Dosledna primena principa pariteta u političkoj strukturi federacije doprineće takvom razviku, ukoliko bude povezana sa naporima na usavršavanju celokupnog političkog mehanizma a u skladu sa razvojem samoupravnih odnosa u bazi našeg društva.

Najnovije ustavne promene, među kojima su najvažnije: nova uloga Veća naroda, jačanje funkcija republika i nov položaj socijalističkih autonomnih pokrajina stvaraju još povoljnije uslove i mogućnosti za sve veću afirmaciju naroda i narodnosti.

Komisija ističe potrebu da se uporedo sa razvojem nacionalne svesti istovremeno razvija i duh bratstva i jedinstva, jugoslovenski socijalistički patriotizam, kao internacionalistička svest i osećanje o pripadnosti socijalističkoj zajednici radnih ljudi i ravnopravnih naroda i narodnosti u Jugoslaviji, koja kao otvorena zajednica pruža širi prostor i uslove za njihov još brži i svestraniji materijalni, kulturni i politički razvoj. Isticanjem značaja doslednog realizovanja politike razvoja nedovoljno razvijenih republika i

krajeva za uspešno ostvarivanje nacionalne politike SKJ, podržani su stavovi u dokumentima Kongresa i naglašena potreba potpunije razrade ekonomskih metoda stimuliranja tog razvoja. Politika bržeg razvoja nerazvijenih republika i područja predstavlja, konstatovano je, bitan elemenat nacionalne ravnopravnosti i uspešnog privrednog razvoja socijalističke Jugoslavije.

Razvoj samoupravnog društveno-ekonomskog i političkog sistema, kao i materijalni napredak nedovoljno razvijenih područja, vršili su znatan pozitivan uticaj na razvijanje ravnopravnosti narodnosti. U razdoblju posle Četvrtog plenuma CK SKJ ostvarena su značajna dostignuća u jačanju ravnopravnog položaja narodnosti u svim oblastima života.

U diskusiji su svestranije analizirani neki uzroci otvorenijeg i agresivnijeg istupanja nacionalističkih grupa i elemenata. Nacionalizam svih boja — hegemonizam i unitarizam, separatizam i partikularizam — rečeno je u diskusiji, proizvod je unutrašnjih društvenih, klasnih odnosa i suprotnosti unutar svake nacije, kao i delovanje neprijateljskih uticaja spolja. U celini se radi o ideologiji reakcionarnih društvenih snaga. U današnjim uslovima politički neprijatelji našeg socijalističkog društva pokušavaju da se pod zastavom različitih nacionalističkih ideologija bore protiv naše socijalističke zajednice. To i obavezuje Savez komunista i sve progresivne ljude da vode odlučnu i doslednu borbu protiv svih vidova nacionalizma, pre svega u sopstvenoj nacionalnoj sredini. Ukazano je i na pojavu zaostajanja idejnog nivoa jednog dela članstva Saveza komunista za veoma složenim zadacima u rešavanju problema međunacionalnih odnosa, posebno na područjima nacionalno mešovito sastava.

Izraženo je uverenje da će Deveti kongres podstaći još efikasniju borbu protiv nacionalizma, šovinizma i separatizma svih vrsta, mobilisući u toj borbi Savez komunista i sve organizovane socijalističke snage.

Diskusija je posebno istakla da razvoj neposredne socijalističke i samoupravne demokratije pretpostavlja razvoja-

nje i svestranije delovanje društveno-političkih organizacija. Društveno-ekonomski odnosi zasnovani na samoupravljanju i neposrednoj raspodeli dohotka, omogućuju da društveno-političke organizacije postaju politički i demokratski organizam, u kome se neposredno izražavaju društveni interesi, stavovi i mišljenja radnog čoveka i građanina kao nosioca političkih inicijativa i odluka. Komisija ukazuje da su štetna shvatanja koja političku organizovanost i političke funkcije izjednačavaju sa „birokratskim uzurpiranjem“ kao što su štetna i shvatanja i praksa koja u ime birokratskog reda i „čvrste ruke“, nastoje da Savezu komunista nametnu one funkcije koje on ne treba niti može danas da vrši.

Od klasične masovne političke organizacije Socijalistički savez postaje sve više graditelj neposredne demokratije i demokratske prakse u izgradnji socijalizma. Mišljenja, predlozi i kritike radnih ljudi, izraženi kroz Socijalistički savez, moraju, u još većem stepenu, da nađu svoje mesto u donošenju svih političkih odluka.

Uloga sindikata na razvijanju materijalne osnove društva i samoupravljanja u užim i širim asocijacijama, u društveno-političkim zajednicama, u izgrađivanju društvene politike, postaje sve značajnija. Naglašeno je da komunisti svojim idejno-političkim uticajem i pojačanim društvenim delovanjem treba još više da doprinesu da sindikati dalje razvijaju svoju ulogu aktivnog faktora u procesu samoupravnog i društvenog dogovaranja i odlučivanja, preuzimajući time svoj deo društvene odgovornosti. Takođe je naglašena potreba najšireg društvenog angažovanja komunista u akcijama sindikata koje jačaju klasnu solidarnost, društvenu i materijalnu sigurnost i stabilnost radnih ljudi zasnovane na rezultatima rada.

Razvoj socijalističke demokratije uticao je da se i žene u našoj socijalističkoj zajednici šire uključe u tokove našeg političkog života i procese samoupravnog odlučivanja. To učešće sve više će jačati stvaranjem materijalnih i drugih pretpostavki za takvu aktivnost, rešavanjem problema predškolskih ustanova, dečje zaštite i vaspitanja dece. Problemi koji danas postoje otežavaju ženi širu društvenu ak-

tivnost, a naročito angažovanost u samoupravnim i predstavničkim telima. To otežava društveno-političku afirmaciju žene u ostvarivanju njenog ravnopravnog položaja u društvu. Komunisti su dužni da se bore i protiv konzervativizma u svojim sopstvenim redovima u odnosu na probleme i položaj žene u našem društvu i, istovremeno, da organizovanije utiču na društvenu akciju za razrešavanje materijalnih i drugih problema od kojih zavisi ostvarivanje ravnopravnog položaja žene u našem društvu i njena stvarna politička i društvena afirmacija kao građanina i samoupravljača.

U diskusiji je, naročito, naglašeno da realno učešće i uticaj mladih u svim strukturama samoupravnog i političkog odlučivanja pa i u Savezu komunista narasta, ali da još nije u skladu sa zahtevima i potrebama naše društvene zajednice i spremnošću mladih da se neposrednije uključe u samoupravne procese. Komisija naglašava potrebu da Savez komunista, a posebno mladi komunisti, razvijaju još neposrednije i što svestraniju aktivnost u redovima mladih, kako bi se ogromna energija mlade generacije što potpunije afirmisala u borbi za razvoj socijalističkih samoupravnih demokratskih odnosa, kao i za jačanje materijalnih, kulturnih i drugih uslova života. Takođe, u diskusiji je naglašeno da demokratizacija političkog života a posebno demokratizacija Saveza komunista i sve šira aktivnost komunista iz redova omladine, naročito predstavljaju bitan preduslov za uključivanje mladih u sve oblasti našeg života i samoupravnog odlučivanja.

Komisija naročito naglašava veliki značaj činjenice da se u kongresnim materijalima i u predloženim dokumentima pitanja opštenarodne odbrane tretiraju kao značajna funkcija naše samoupravne društvene zajednice. Na taj način se afirmiše praksa da i pitanja narodne odbrane postaju sve više neposredna stvar svih radnih ljudi. To samo potvrđuje činjenicu da se sa samoupravnim razvojem društva, funkcije koje su do nedavno bile isključivo državne transformišu u neposredne društvene funkcije. Taj proces nije nov, ali su putevi za njegovu puniju realizaciju u novije

vreme još snažnije otvoreni i u tom pogledu su već postignuti značajni rezultati.

U Komisiji je konstatovano da je koncepcija opštenarodne odbrane izraz karaktera našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema, objektivnog položaja naše zemlje u savremenom svetu, kao nesvrstane i vanblokovske, čija se politika zasniva na miroljubivoj i aktivnoj koegzistenciji, kao i rezultat visokog stepena ideološko-političke svesti i patriotizma naroda i narodnosti naše zemlje.

Komisija u potpunosti podržava stavove iznete u referatu druga Tita i drugim kongresnim dokumentima da koncepcija opštenarodne odbrane, kada su u pitanju naša nezavisnost i slobodan socijalistički razvitak, nema alternative i da je njena realizacija bitna garancija da se naše društvo može uspešno odbraniti od svakog spoljnog pritiska i agresije. Komisija naglašava značaj zadataka Saveza komunista Jugoslavije i ostvarivanje njegove vodeće uloge u realizaciji te koncepcije.

Drugovi i drugarice, Komisija je usvojila poseban izveštaj o amandmanima i uputila ga, u skladu sa tačkom 7. stavom 2. Poslovnika o radu Devetog kongresa, Komisiji za izradu predloga rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista“.

Sva pokrenuta i razmatrana pitanja na sednici komisije kao i prihvaćeni stavovi i usvojeni amandmani na Predlog rezolucije izražavali su rešenost delegata u ovoj komisiji da usvoje i dosledno sprovode odluke ovog Kongresa i time doprinose još svestranijem razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa i socijalističke demokratije, daljoj afirmaciji nacionalne individualnosti naroda i narodnosti i razvoju njihove međusobne saradnje, uzajamnom poverenju i bržem materijalnom, društvenom i kulturnom progresu socijalističke Jugoslavije.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA DRUŠTVENO-EKONOMSKE ODNOSI

(Referent: Danilo Kekić)

Za rad u ovoj Komisiji vladalo je veliko interesovanje. Prijavilo se 482 delegata, ali je sednicama prisustvovao mnogo veći broj i delegata i gostiju. Komisija je održala četiri sednice, od kojih su tri bile posvećene razmatranju problematike društveno-ekonomskih odnosa koja je tretirana u kongresnim dokumentima, pre svega, u referatu i uvodnom izlaganju druga Tita i u Predlogu rezolucije o socijalističkom razvoju u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja (preambule i odeljka I i II), kao i u dokumentima za pretkongresnu diskusiju. Poslednju sednicu Komisija je posvetila amandmanima na Predlog rezolucije podnesenih Komisiji, razmatranju i usvajanju ovog izveštaja.

Za diskusiju u Komisiji prijavilo se 198 delegata. Od toga broja govorilo je 73 delegata, a zbog kratkoće vremena, odnosno da bi se rad Komisije završio prema utvrđenom redu Komisije i Kongresa, 107 delegata je svoja izlaganja predalo u pismenoj formi, dok je 18 delegata odustalo od učešća u diskusiji. Radno predsedništvo Komisije bilo je predložilo da Komisija radi u tri grupe, kako bi svi delegati, koji su se prijavili za diskusiju, govorili. Taj predlog je odbijen, pa je znatan broj delegata priložio svoj tekst za diskusiju.

Delegati su u toku rada Komisije podneli 58 amandmana na Predlog rezolucije, od kojih je 10 usvojeno u celini, 3 delimično, a 35 odbijeno. Deset amandmana, koji se odnose na razvoj poljoprivrede i sela, upućeno je Komisiji za

izradu Rezolucije uz predlog da se koristi idejama koje oni sadrže.

O amandmanima vođena je vrlo živa i polemična diskusija u kojoj je učestvovalo 53 delegata. U prihvatanju amandmana Komisija se rukovodila time da u Rezoluciji nađu svoje mesto pitanja koja imaju strateški značaj za naš razvitak, a da ne bi trebalo zalaziti u konkretna rešenja koja su stvar odlučivanja predstavničkih tela.

Izveštaj o amandmanima poslan je Komisiji Devetog kongresa za izradu Predloga rezolucije.

Učesnici u diskusiji na sednicama Komisije tretirali su prvenstveno brojne probleme daljeg razvoja društveno-ekonomskih odnosa i ekonomske politike. Budući da ovaj izveštaj ne može da izrazi sve bogatstvo stavova, ideja, sugestija i predloga, on se ograničava samo na prikaz onih koji su privukli pažnju najvećeg broja učesnika u diskusiji.

Svi učesnici u radu Komisije pružili su punu podršku gledištima iznesenim u referatu i u uvodnoj reči druga Tita i osnovnim stavovima datim u Predlogu rezolucije. Na izveštaje o radu Centralnog komiteta, Kontrolne i Revizione komisije SKJ nije bilo primedaba, osim jedne na metod i stil rada Centralnog i Izvršnog komiteta u akciji i kontroli ostvarivanja zaključaka Osmog kongresa i plenarnih sednica Centralnog komiteta.

Veći broj diskutanata pozitivno je ocenio pretkongresne pripreme, ističući široku aktivnost članova Saveza komunisti i šire društvene javnosti i njihov doprinos formulisanju predloga rezolucija i ostalih kongresnih dokumenata. Više delegata stavilo je primedbu da je izostala dublja analiza i ocena odnosa i problema iz kojih bi trebalo da proisteknu zadaci SK u razvijanju sistema samoupravljanja.

Delegati su posebnu pažnju poklonili pitanju daljeg jačanja položaja i uloge proizvođača u društvenoj reprodukciji.

Privredna i društvena reforma ocenjena je kao veoma značajno ostvarenje političkih smernica Osmog kongresa. Mnogi delegati pozitivno su ocenili rezultate u realizovanju reforme. Ali, mnogi su kritikovali sporost, nedovoljnu upor-

nost i nedoslednost u njenom oživotvorenju. Jednodušan je stav svih učesnika u diskusiji da Savez komunista mora učiniti sve napore da se principi i ciljevi reforme što doslednije i što pre ostvare.

U diskusiji je izraženo jedinstveno gledište da treba jačati materijalnu osnovu samoupravljanja, da neposredni proizvođači budu odlučujući činilac u proširenoj reprodukciji i da bitno utiču na ukupnu raspodelu društvenog proizvoda. Podvučena je činjenica da je još uvek znatan deo viška rada otuđen od njih, i to ne samo od strane države, već i od monopola, osamostaljenih ekonomskih snaga u sferi prometa, banaka, spoljne trgovine itd. Jednako je istaknuta činjenica da je gotovo sva sfera opšte i zajedničke potrošnje odvojena od uticaja proizvođača i da je tu još jako izraženo posredovanje države. Konstatovano je da se zaostaje u prevladavanju svih vidova otuđenja i da je neophodno odlučno i neposredno menjati ove odnose u skladu sa principima reforme.

Delegati su naročito naglašavali neophodnost jačanja reproduktivne sposobnosti privrede, što je bitan uslov za njenu modernizaciju, rekonstrukciju, njeno osposobljavanje za šire i efikasno uključivanje u međunarodnu podelu rada. Pri tome je posebno isticano da je privreda prezadužena i da koncentracija i preraspodela društvenih sredstava preko banaka nije još uvek pod odlučujućim uticajem privrede. U vezi s tim izneti su zahtevi da se Savez komunista u punoj meri zalaže za rešavanje ovih problema i za jačanje materijalnog položaja privrede i njenog uticaja na aktivnost banaka, da se odlučno izvrše daljnje promene u raspodeli dohotka u korist privrede na načelima reforme.

Delegati su se izjasnili za obezbeđenje veće stabilnosti instrumenata i mera privrednog sistema i razvojne politike da bi se i na taj način stvorila potrebna pravna i ekonomska sigurnost poslovanja radnih organizacija i celokupne privrede. Pri donošenju propisa i mera nadležni organi valja da se oslanjaju na predloge i konsultacije preduzeća i drugih privrednih faktora.

Problematika uslova rada i sticanje dohotka, odnosno uslova privređivanja bila je predmet razmatranja mnogih

učesnika. Oni su tražili da se što više objektiviziraju uslovi sticanja dohotka, da stvarna produktivnost rada i dobro poslovanje budu merilo za njegovo sticanje i raspodelu. Isticana je neophodnost da se pri tome uvažava potreba za što širim uključivanjem naše privrede u svetsku, kao i neophodnost da se razradi konzistentna dugoročna razvojna politika, na šta bi se oslanjala politika cena, zaštita domaće proizvodnje i druga sredstva ekonomske politike kojima se utiče na položaj pojedinih delatnosti. U smislu zahteva za ujednačavanjem uslova privređivanja, pojedini učesnici su naglašavali značaj liberalizacije cena i spoljnotrgovinske razmene, drugi su tražili uklanjanje dvojnog režima cena, a treći podvlačili potrebu za stimulacijom izvozne privrede i usklađivanjem deviznog sistema s tim zahtevom. Bilo je mišljenja da radne organizacije, koje ostvaruju devize, i raspoložu njima. Dosta se govorilo i o deviznom sistemu u smislu njegovog preispitivanja i doslednijeg usklađivanja sa potrebama razvoja samoupravljanja i razvojne politike.

Veliki broj delegata govorio je o položaju pojedinih oblasti i grana privrede i davao predloge za poboljšavanje tog položaja. Više delegata je tretiralo problematiku poljoprivrede i ukazivalo na pogoršanje uslova privređivanja i sticanja dohotka u odnosu na one koji su uspostavljeni reformom. Posebno je isticano da su se promenili odnosi u cenama i da su povećane obaveze poljoprivrede. U vezi s tim, postavljeni su zahtevi da se uslovi privređivanja u poljoprivredi održavaju na kursu reforme. Sa tog stanovišta potrebno je preduzimati odgovarajuće mere za poboljšanje njenog položaja. Pri tome je posebno ukazivano da je neophodno razvijati integraciju, kako u poljoprivrednoj proizvodnji, tako između poljoprivrede i prerađivačkih organizacija i organizacija u oblasti prometa. Potrebno je razvijati i različite oblike kooperacije društvene proizvodnje sa individualnim proizvođačima; razraditi koncepciju zadrugarstva i uključivati individualne proizvođače u samoupravne odnose.

Delegati su zahtevali da se na konferenciji Saveza komunista Jugoslavije, koja bi raspravljala o ostvarivanju

agrarne politike, istovremeno razmotri položaj i zapošljavanje siromašnih seljaka.

Bilo je reći i o stanju u drugim oblastima i granama privrede: energetike, rudnika uglja i energetskog bilansa, bazične i prerađivačke industrije, saobraćaja, crnoj i obojenoj metalurgiji, hemijskoj industriji (industriji nafte i petrohemijskoj industriji), drvenoj industriji i industriji celuloze i papira, šumarstvu, prehrambenoj i tekstilnoj industriji, kudeljarsvu, grafičkoj industriji, građevinarstvu, elektroprivredi, železničkom saobraćaju, turizmu, stambeno-komunalnoj privredi, pomorskom i rečnom brodarstvu, pomorskoj privredi, unutrašnjoj i spoljnoj trgovini, o velikim tehničkim sistemima. Većina je isticala značaj aktiviziranja unutrašnjih faktora poslovanja, integracije primene savremenih tekovina nauke i tehnike, odgovarajuće kadrovske politike i sl.

Mnogi delegati su govorili o problemima i rezultatima radnih organizacija u kojima rade, i o problemima teritorije na kojoj žive.

Pored navedenih pitanja, raspravljalo se i o: obrazovanju proizvođača, društveno-ekonomskoj sigurnosti radnog čoveka, položaju i ulozi mladih, mestu i ulozi opštine, ulozi sindikata, o poreskom sistemu, instituciji prinudne uprave u radnoj organizaciji, obustavama rada i sl.

Komisija predlaže da se pitanja koja se odnose na aktivnost Saveza komunista, o kojima je bilo reći u diskusiji, rasprave u odgovarajućim komisijama i drugim telima Centralnog komiteta, a da se određeni predlozi i sugestije upute nadležnim državnim organima i drugim institucijama da bi ih imali u vidu pri donošenju odluka.

Jedinstveno je gledište o tome da je neophodno brže razvijati integraciju u privredi, kao i između privrede i ostalih delatnosti u smislu njihove organske povezanosti, na principima dohotka i samoupravljanja. Zahteva se odlučnije ostvarivanje principa reforme u vanprivrednim delatnostima.

U oblasti uslova rada i sticanja dohotka mnogi učesnici u diskusiji posebnu pažnju su poklonili internoj raspodeli i

ličnim dohocima. Odlučan je zahtev za doslednijim ostvarivanjem načela raspodele dohotka prema rezultatima rada i ukazivano je na neophodnost utvrđivanja društvenih merila i usmeravanja raspodele na osnovi samoupravnih i društvenih dogovora. Odlučno je zahtevano da se onemogućí sticanje dohotka na osnovu monopolskog ili privilegovanog položaja koji je posledica neujednačenih uslova sticanja i raspodele dohotka ili državne finansijske politike. Delegati traže da se u vanprivrednim delatnostima lični dohoci kreću u skladu sa kretanjem ličnih dohodaka u privredi.

Podržani su stavovi iz kongresnih dokumenata i Rezolucije o solidarnosti kao komponenti raspodele prema rezultatima rada, s tim što su mnogi diskutanti ukazivali i na potrebu da se princip solidarnosti realizuje u okvirima kojima se neće narušavati raspodela prema rezultatima rada i načela tržišne privrede.

Problemi privredno manje razvijenih republika i pokrajina bili su, isto tako, predmet istupanja velikog broja delegata. U njima je izražena podrška gledištima iznesenim u kongresnim dokumentima, podvučen je značaj bržeg razvika ovih regiona i istaknuti posebni problemi na pojedinim područjima i u različitim oblastima društvenog života. Naročito je naglašena potreba da se Kosovo i nadalje najbrže razvija, pošto znatno zaostaje i u odnosu na privredno manje razvijene republike. Neki delegati su isticali da treba razvijati takve odnose u sistemu koji će brže omogućiti razvijanje republika i pokrajina i osigurati što veće efekte sredstava koja se u ovu svrhu izdvajaju. Tako treba obezbediti i neposredno aktiviranje privrede u nerazvijenim republikama i pokrajinama u rešavanju ovog društvenog problema. Pojedini delegati ukazivali su na nedovoljnu određenost pojma i sistema kompenzacija i izražavali sumnju u celishodnost njegovog unošenja u Rezoluciju. Tim povodom tražili su da se kompenzacije bar tako postave da ne naruše pozitivne efekte robne privrede i jedinstvenog tržišta.

U diskusiji je pokrenuto i pitanje položaja nerazvijenih opština i regiona u pojedinim republikama i postavljen zahtev da se unutar republika na sličnim osnovama, kao i u

međurepubličkim odnosima, obezbedi njihov brži privredni razvoj.

Životni standard i zaposlenost kao činioci privrednog razvoja bili su takođe predmet razmatranja. Istaknut je zahtev da se o ovoj činjenici vodi računa pri postavljanju razvojne politike i sastavljanju višegodišnjih planova. Više delegata je ukazivalo na značaj i prioritet zapošljavanja mladih i stručnih kadrova i njihovog što šireg uključivanja u sistem samoupravnog odlučivanja. Zahtevalo se da se preduzmu mere, kako bi se veliki broj nezaposlenih mladih stručnjaka, koji se nalaze u republičkim centrima, zaposlio u drugim mestima gde postoji potreba za njima. Mnogi su istakli težinu problema nezaposlenosti, naročito na privredno manje razvijenim područjima, koja se karakterišu i velikim prirodnim prištajem. Traži se da odgovarajuća tela Centralnog komiteta što temeljitije razmotre problematiku zapošljavanja i da se učini organizovan društveni napor radi rešavanja ovog teškog problema, uključujući i korišćenje fondova društvene solidarnosti u ove svrhe.

Neophodna je veća briga radnih organizacija i svih drugih faktora radi efikasnijeg rešavanja problema zapošljavanja žena, poboljšavanja položaja žene-majke, i da bi se stvarali uslovi za što potpuniju zaštitu dece i njihovo obrazovanje.

Značajna je uloga mladih a posebno članova Saveza komunističke omladine u realizovanju reforme. Ukazano je na potrebu za produbljivanjem saradnje i zajedničkog rada radničke, seoske i intelektualne omladine u ostvarivanju zadataka naše socijalističke izgradnje.

Jedan broj delegata pokrenuo je pitanje ličnog rada, dao punu podršku stavovima u Rezoluciji i ukazao na potrebu za njegovom širom primenom u nekim oblastima, unapređenjem i integriranjem u društveno-ekonomski sistem. Podvučena je takođe neophodnost sprečavanja neopravdanog bogaćenja, špekulacija i sl.

U diskusiji je izpoljen jedinstven stav da sva ova pitanja treba rešavati na samoupravnim osnovama. Mnogi učesnici naglašavali su da valja razvijati samoupravne organi-

zme sposobne da uspešno rešavaju ova pitanja, počev od razvijanja savremenog samoupravnog preduzeća do izgradnje sistema samoupravnog i društvenog dogovaranja. Neki od njih su ukazali na značaj unapređivanja unutrašnjih samoupravnih odnosa u preduzeću, usklađivanja samoupravnih funkcija kolektiva i funkcija stručnog rukovođenja, kako bi se osiguralo efikasno samoupravljanje i poslovnost, i istovremeno onemogućile menadžersko-tehnokratske tendencije. Radi efikasnosti samoupravljanja, neophodno je da se obezbedi kvalitetnije i argumentovanije informisanje članova kolektiva i samoupravnih tela u radnim organizacijama o svim činjenicama koje su važne za donošenje racionalnih odluka. Sistem samoupravnog dogovaranja treba da zameni mnoge državne funkcije, osim onih koje su još uvek neophodne. Delegati smatraju da treba jasnije odrediti ove državne funkcije i osposobljavati odgovarajuće organe da ih uspešno obavljaju. Država i u ovim funkcijama treba da deluje kao činilac i integralni deo samoupravljanja koji konstituiše, a ne razvlašćuje samoupravljanje.

Podržan je stav o socijalističkoj robnoj proizvodnji kao jedino mogućem obliku racionalne društvene reprodukcije u savremenim uslovima izgradnje socijalizma kao i objektivnoj pretpostavci razvitka samoupravljanja. Istaknuto je da razvijanje samoupravnih struktura i sistema samoupravnog dogovaranja, ujednačavanja uslova privređivanja, ostvarivanja načela solidarnosti, ne treba i ne sme da znači negiranje robne proizvodnje i tržišta. Pri tome je podvučeno da je socijalistička tržišna privreda planska i da su tržišna kretanja u osnovi kontrolisana i usmeravana. To usmeravanje se zasniva na samoupravnom odlučivanju i dogovaranju i afirmisanju uloge radnih ljudi u sticanju dohotka i razvoju proizvodnih snaga. Neki diskutanti su isticali i činjenicu da tržišni odnosi i oblici kod nas još nisu dovoljno razvijeni i da ih treba unapređivati i oslobađati. Posebno je naglašavana potreba za obezbeđivanjem jedinstva tržišta i otklanjanja njegove zatvorenosti i podeljenosti.

Veliki broj delegata kritički se osvrnuo na neefikasnost u ostvarivanju odluka usvojenih u Savezu komunista, u samo-

upravnim organima i organima uprave. Neophodna je puna lična odgovornost komunista, pre svega na rukovodećim dužnostima, u ostvivanju usvojenih stavova i zadataka. Za neizvršavanje utvrđenih zadataka zbog neodgovornosti ili nesposobnosti treba primenjivati odgovarajuće mere, uključujući i smenjivanje sa dužnosti.

U diskusiji je istaknuto da prema strateškim pitanjima reforme i dugoročnog razvoja treba imati jedinstvene stavove, jer princip odgovornosti i demokratskog centralizma može da bude realizovan samo ako osnovni ciljevi razvoja budu do kraja jasni.

Predloženo je da Konferencija Saveza komunista posebno razmotri politiku Saveza komunista u daljem razvoju neposredne socijalističke demokratije i ostvarivanju prevladavajuće uloge udruženog rada u uslovima sticanja dohotka. Zahtevano je, takođe, da se određena pitanja sistema dohotka, raspodela prema rezultatima rada, devizni sistem, sistem planiranja, temeljitije prouče i iznađu što adekvatnija rešenja u skladu sa samoupravnim sistemom.

Komisija predlaže Kongresu da usvoji ovaj izveštaj.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA DRUŠTVENO-EKONOMSKA I IDEJNO-POLITIČKA PITANJA U OBLASTI OBRAZOVANJA, NAUKE I KULTURE

(Referent: Mirko Čanadanović)

Drugarice i drugovi delegati,

U radu Komisije IX kongresa SKJ za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture učestvovala su 132 delegata i 50 gostiju. Komisija je održala 4 sednice, a u diskusiji i radu na amandmanima i drugim predlozima aktivno su učestvovala 74 delegata i gosta.

Komisija je jednoglasno usvojila Izveštaj o radu CK SKJ i izveštaje o radu Kontrolne i Revizione komisije SKJ između VIII i IX kongresa.

Pošto je glavni zadatak Komisije bio da razmotri osnovna društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja razvoja obrazovanja, nauke i kulture u našem društvu, da oceni rezultate ostvarene na realizaciji stavova Osmog kongresa SKJ i utvrdi zadatke Saveza komunista u ovim delatnostima u narednom periodu, rad Komisije bio je usredsređen na one delove kongresnih dokumenata koji se neposredno odnose na oblast kulturno-duhovnog stvaralaštva i života.

Kao što je poznato, u pripremi Devetog kongresa SKJ pitanjima obrazovanja, nauke i kulture dato je značajno mesto. U tom smislu od posebnog su značaja bili stavovi zauzeti na kongresima SK u socijalističkim republikama i na konferencijama SK a autonomnim pokrajinama, zatim dokumenti CK SKJ, odnosno njegove Komisije za društvena

i idejno-politička pitanja prosvete, nauke i kulture, o razvoju visokog obrazovanja, naučnih delatnosti, kulture, i srednjeg obrazovanja na osnovi samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i zadacima komunista.

Iz široke aktivnosti koja se odvijala na temelju ovih dokumenata, Komisija je do početka svoga rada dobila 165 primedaba, predloga i amandmana. Oni potiču većinom iz diskusija vođenih u redovima kulturnih, naučnih i prosvetnih radnika, zatim iz organizacija i rukovodstava Saveza komunista, samoupravnih radnih organizacija i organa društvenog upravljanja koji deluju u ovim delatnostima, iz organizacija i rukovodstava društveno-političkih organizacija i stručnih udruženja. Znatno broj primedaba i predloga dali su članovi SK i drugi radni ljudi pojedinačno.

Svi delegati koji su učestvovali u radu Komisije imali su na raspolaganju prispele predloge, naročito one koji su dati u vidu konkretnih amandmana. Na taj način rad Komisije odvijao se kao svojevrsan nastavak široke pretkongresne idejno-političke aktivnosti.

U ovom Izveštaju ističemo samo najbitnije i prevladajuće karakteristike datih primedaba, predloga i amandmana (kojih je bilo ukupno 32).

Pre svega, data je jedinstvena podrška isticanju rastuće važnosti ovih delatnosti za ukupni društveno-ekonomski razvitak našeg društva i demokratskih samoupravnih odnosa u njemu.

Zahtevano je da se Savez komunista u narednom periodu organizovanije, istrajnije i efikasnije angažuje u ostvarivanju svojih programskih načela i ciljeva u ovim delatnostima, naročito u pogledu njihovog razvoja na osnovama samoupravljanja. Ukazano je na potrebu tešnjeg povezivanja ovih delatnosti sa razvojem materijalnih snaga društva, osnovnim sistemskim rešenjima koja su data društveno-ekonomskom reformom i demokratizacijom sistema političkih odnosa u našem društvu.

Upućeni su zahtevi da se preciznije i jače istakne obaveza komunista u idejnoj borbi u ovim delatnostima, protiv etatističko-birokratskih odnosa i postupaka, malograđanskog

mentaliteta, primitivizma, šovinizma i drugih vidova zaostale svesti, koji ugrožavaju ne samo obrazovanje, nauku i kulturu, nego i celokupan društveni razvitak.

Komisija nije dobila, niti je u diskusiji u njoj bio i jedan predlog koji bi bio usmeren u suprotnom pravcu.

Ističući značaj slobodnog razvoja nacionalne kulturne individualnosti, u nizu predloga izražen je stav da je izvorno duhovno stvaralaštvo značajan činilac integracije socijalističke jugoslovenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

Jedinstveno prihvatajući stavove koje je drug Tito izneo u svom referatu i uvodnoj reči o aktuelnim unutrašnjim i međunarodnim problemima i ulozi SKJ u socijalističkom sistemu samoupravljanja, Komisija je svoju pažnju koncentrisala najviše na ona društvena i idejna pitanja koja su, i u rezultatu našeg dosadašnjeg razvitka i s obzirom na budućnost, od najvećeg značaja za aktivnost Saveza komunista kao idejno-političke avangarde.

U Komisiji je najviše reči bilo o pitanjima iz oblasti obrazovanja. U centru pažnje bili su: razvoj društveno-ekonomskih odnosa; izgradnja sistema obrazovanja i vaspitanja na principima permanentnog i integralnog obrazovanja i samoobrazovanja; ostvarivanje uslova za ravnopravan društveni i materijalni položaj raznih oblika obrazovanja; neophodnost uspostavljanja optimalne mreže osmogodišnjih škola i pretškolskih institucija; potreba što brže likvidacije nepismenosti; planiranje dugoročnih potreba u kadrovima; usaglašavanje sistema obrazovanja s obzirom na savremenu klasifikaciju stručnosti; neophodnost dublje i brže reforme visokog obrazovanja; potreba razvoja naučnoistraživačkog rada u ustanovama visokog obrazovanja; izučavanje i razvijanje ekonomike obrazovanja; jačanje idejno-vaspitne komponente u obrazovanju; obezbeđenje uslova pod kojima bi školovanje bilo u manjoj zavisnosti od socijalnog položaja porodice, odnosno trenutnih materijalnih mogućnosti pojedinih sredina.

U vezi s daljim razvojem nauke, društvenim odnosom prema njoj i aktivnošću komunista u ovoj delatnosti, zala-

ganja su bila usmerena na: šire uključivanje nauke u ukupni društveni rad; oslobađanje samoupravljačke inicijative radnih ljudi u ovoj oblasti; prevazilaženje etatističkog posredovanja između privrede i nauke; obezbeđenje većeg udele nauke u ukupnom društvenom proizvodu; organizovanije uzdizanje naučnog podmlatka; dalji razvitak samoupravnih odnosa u oblasti naučnog rada; neophodnost veće brige za fundamentalna istraživanja i jače podsticanje stručne i društvene kritike naučnih rezultata i njihovo realno vrednovanje.

U pogledu daljeg razvoja kulture na osnovi samoupravnih društveno-političkih odnosa Komisija je prihvatila stavove: da kultura postaje sve važniji činilac društveno-proizvodnog procesa, humanizacije društvenih odnosa i svestrane afirmacije čovekove ličnosti; da SK treba da se založi za utvrđivanje koncepcije dugoročnijeg razvoja kulturnih delatnosti; da je od najvećeg značaja za ostvarivanje reforme na ovom području prevazilaženje administrativno-budžetskih odnosa; da radni ljudi treba da postanu nosioci daljeg razvoja finansiranja kulturnih delatnosti da bi se obezbedila samoupravljačka osnova za finansiranje i razvoj kulturnih delatnosti; da je nužno odlučno se suprotstaviti širenju pseudokulture; da treba šire razviti stručno kvalifikovanu i socijalistički idejno usmerenu kritiku; da je neophodno brže uklanjati neravnomernosti u kulturnom razvitku, na osnovi ekonomskog napretka i socijalističke solidarnosti; da treba razvijati kritički marksistički stav prema kulturnom nasleđu; da međusobna kulturna saradnja naših nacija i narodnosti obogaćuje internacionalistički karakter jugoslovenske zajednice i njene kulture.

U Komisiji je posebno podržan onaj stav iz Predloga rezolucije koji o razvoju slobode stvaralaštva govori kao o sastavnom delu borbe za ukidanje posredništva između čoveka i rezultata njegovog rada.

Tekst trećeg poglavlja Rezolucije „Socijalistički razvoj Jugoslavije na osnovama samoupravljanja i zadaci SKJ” koji se odnosi na obrazovanje, nauku i kulturu, i koji će biti predložen za usvajanje, predstavlja sintezu osnovnog teksta

iz predloga Rezolucije i amandmana koji su na Komisiji prihvaćeni.

Ovaj je izveštaj jednoglasno prihvaćen od Komisije za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA RAZVOJ SAMOUPRAVNIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA U OBLASTI ZDRAVSTVA I SOCIJALNE POLITIKE

(Referent: Risto Džunov)

Drugarice i drugovi,

U radu Komisije za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u zdravstvu i socijalnoj zaštiti učestvovala su 54 delegata i 25 gostiju. U diskusiji su uzela učešća 24 delegata i 14 gostiju. Uvodno izlaganje podneo je drug Ilija Rajačić. Komisija je održala četiri sednice.

U diskusiji je data puna podrška načinu pripreme stavova Saveza komunista za Deveti kongres i za ovu oblast društvenih delatnosti. Posebno mesto u tome imali su dokumenti Komisije za društveno-ekonomske odnose o zadacima Saveza komunista u daljem razvoju samoupravnih odnosa u zdravstvu i socijalnoj politici iz septembra 1967. godine, i dokumenta Dvanaeste sednice CK SKJ o zadacima SKJ i razvijanju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u zdravstvu, zdravstvenom i penzionom osiguranju, dečjoj i socijalnoj zaštiti. Ovakav način pripreme preko široke razmene mišljenja u Savezu komunista znatno je olakšao rad učesnicima Komisije i doprineo u saglašavanju stavova i prihvatanju dopuna i izmena u predloženom tekstu ove Rezolucije. Kada danas predlažemo Kongresu na usvajanje dela Rezolucije koji se odnosi na razvoj zdravstvene i socijalne politike, možemo konstatovati da je to izraz zahteva i nastojanja širokog članstva Saveza komunista, radnih organizacija i društveno-političkih zajednica.

Zelim na početku svoga izlaganja da naglasim da je u radu ove Komisije data bezrezervna podrška stavovima referata druga Tita o aktuelnim unutrašnjim i međunarodnim problemima i ulozi Saveza komunista u socijalističkom sistemu samoupravljanja.

U izjašnjavanjima delegata iznete su ocene o pozitivnim rezultatima koje je naše društvo postiglo u obezbeđivanju zdravstvene, socijalne zaštite i osiguranja. Razvoj ovih oblasti, po ocenama delegata, karakteriše dalje poboljšavanje materijalnih uslova i pozitivne posledice koje iz toga proizilaze za radne ljude. Od Osmog do Devetog kongresa tražena su rešenja da se doslednije ostvaruju samoupravni odnosi i da se u tom cilju učine kvalitetne promene, kao bitne pretpostavke daljeg i bržeg razvoja ovih oblasti.

U diskusiji je data puna podrška osnovnim principima sadržanim u IV delu predloga Rezolucije. Međutim, učinjene su neke izmene predloženog teksta u cilju jasnijeg formulisanja politike razvoja u oblasti zdravstva, dugoročnog osiguranja, socijalne i dečje zaštite i zaštite boraca, u narednom periodu i zadataka komunista u realizaciji te politike.

Delegati i gosti, učesnici u diskusiji, zalagali su se za samoupravno uspostavljanje odnosa u ovim oblastima, sa ciljem da se otuđenost radnog čoveka od ovog svog materijalnog interesa prevazilazi samoupravnim dogovorom, koristeći se pri tom naukom i dosadašnjom praksom.

Diskusija je posebno naglasila nužnost daljeg razvijanja samoupravnih odnosa i principa dohotka u zdravstvu. Većina diskutantata predlaže da se sistem dohotka realizuje putem cena, u čijoj se strukturi objektivno vrednuje rad zdravstvenih radnika na osnovama normativa i standarda uz primenu i ostalih elemenata cena. Traži se definitivno napuštanje postojeće prakse paušalnog plaćanja zdravstvenih usluga i akcija, budući da ovakav oblik naknade onemogućava realno vrednovanje izvršenog rada kao i faktičku raspodelu prema rezultatima rada. Većina diskutantata je tražila kao bitnu pretpostavku razvitka samoupravnih odnosa — planiranje razvoja i programiranje zdravstvene zaštite na regionalnom nivou, organizovanost udruženog rada zdravstve-

nih radnika, primenu standarda i normativa za pojedine zdravstvene delatnosti i sistem cena zdravstvenih aktivnosti.

S obzirom da su zdravstvene radne organizacije i njihove radne jedinice osnovne asocijacije udruženog rada u zdravstvu, koje samostalno donose planove svog razvitka i koje ravnopravno sudeluju u realizaciji programa mera zdravstvene zaštite određenog područja, usklađivanje i podela njihovog rada i odnosa upućuje ih na međusobno dogovaranje.

Radi uspostavljanja i razvijanja različitih oblika samoupravnog dogovaranja, uspešnijeg sprovođenja zdravstvene zaštite i radi uspešnog društvenog dogovaranja, u cilju obezbeđenja slobodnog formiranja društveno-ekonomskih odnosa između zdravstvenih radnih organizacija i udruženih radnika u asocijacijama zdravstvenog osiguranja, društveno-političkih zajednica, radnih organizacija i drugih, zdravstvene radne organizacije udružuju se u svoje samoupravne asocijacije.

Diskusija je dalje prihvatila stanovište, da planiranje u zdravstvu pretpostavlja funkcionalno objedinjavanje ili na osnovu slobodnog udruživanja i dogovaranja integrisane samostalne radne zdravstvene organizacije a u skladu sa njihovim pojedinačnim interesima i potrebama pojedinih domena zdravstvene zaštite i u skladu sa materijalnim mogućnostima pojedinih područja.

Osim toga, prihvaćeno je stanovište da se zdravstvo, dosledno sistemu samoupravnih i dohodovnih odnosa i njegovom položaju u društvu, tretira kao delatnost ravnopravna ostalim delatnostima privrede i vanprivrede, kao integralan deo društvene privrede, za razliku od dosadašnjeg gledanja na ovu delatnost kao službu.

Neki od delegata predlagali su da se zbog nekoordinirane produkcije kadrova kao i problema njihovog zapošljavanja u odnosu na materijalnu bazu društva, preispita opravdanost postojanja ovolikog broja medicinskih fakulteta, kao i drugih medicinskih škola. S tim u vezi, postavljeni su zahtevi za koordinaciju zdravstva i obrazovnih ustanova, za potrebu njihove međusobne materijalne međuzavisnosti, kao i zajedničkog planiranja zdravstvenih kadrova.

Značajno mesto u diskusiji dobio je problem zdravstvenog osiguranja. Data je puna podrška stavovima iznetim u Predlogu rezolucije. Kao prevashodni zadatak isticana je potreba za izmenu postojećeg sistema zdravstvenog osiguranja, koji u sebi sadrži u velikoj meri elemente državnog osiguranja koji su u ovoj oblasti opštepoznati.

Većina diskutanata vidi izlaz iz ove stagnantne situacije u ovom sistemu zdravstvenog osiguranja, koji se konstituise na samoupravnim osnovama i u kome će obim prava i obaveza za ostvarivanje tih prava samostalno utvrđivati osiguranici.

Udruživanje osiguranika putem samoupravnog dogovaranja i sporazumevanja u ekonomski optimalne rizične zajednice jeste od bitnog značaja za dalji razvoj zdravstvenog osiguranja.

Većina diskutanata zastupa mišljenje o formiranju regionalnih rizičnih zajednica zdravstvenog osiguranja i bilo je pojedinačnog mišljenja o formiranju zajednica na nivou federacije. Za većinu diskutanata princip solidarnosti i uzajamnosti u zdravstvenom osiguranju u ovom periodu razvitka samoupravnog socijalističkog društva određen je: proporcionalnim doprinosom unutar jedne rizične zajednice, obavezanim vidovima zdravstvene zaštite, osiguranjem od profesionalnih bolesti i povredama na radu, kao i reosiguranjem određenih samoupravno dogovorenih težih zdravstvenih rizika.

Postojećim sistemom finansiranja društveno-političkih zajednica obezbediće se sredstva koja nedostaju za ostvarivanje prava iz obaveznih vidova zdravstvene zaštite na nedovoljno razvijenim područjima, što predstavlja poseban vid solidarnosti svih radnih ljudi.

Bilo je i mišljenja da se u cilju obezbeđivanja obaveznih vidova zdravstvene zaštite formiraju posebni fondovi na raznim nivoima.

Na sednici Komisije je konstatovano da razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa zahteva da se načelne postavke penzijskog sistema što doslednije ostvaruju i da se nađu trajnija rešenja u ovoj oblasti. Neophodno je obezbe-

diti da se penzijsko osiguranje što doslednije izgrađuje i usavršava na principima samoupravnih odnosa, kako bi osiguranici i penzioneri imali veću ulogu u unapređivanju materijalnog položaja pensionera i racionalnijem trošenju sredstava penzijskih fondova.

Socijalna sigurnost korisnika penzija u realizaciji njihovih prava traži stabilne i trajnije ekonomske osnove ovog osiguranja, sigurne izvore finansiranja i potrebne rezerve na bazi dugoročnijeg planiranja potrošnje. Da bi se ovo ostvarilo neophodno je da se u izvore finansiranja penzijskog osiguranja uključe, pored ličnih dohodaka, i sredstva po osnovu minulog rada, tj. preko dohotka radnih organizacija, kako bi i penzije u određenoj srazmeri pratile opšti porast realnog standarda.

Izjašnjavajući se za prihvatanje Predloga rezolucije većina učesnika u diskusiji ukazala je na potrebu:

— da se obezbedi što neposredniji uticaj osiguranika u razvijanju samoupravnih odnosa u ovoj oblasti;

— da kod normiranja uslova za sticanje penzije dođe do većeg izražaja faktor dužine radnog doprinosa osiguranika u udruženom radu, s tim da načelo uzajamnosti i solidarnosti treba da se utvrdi u načelima penzijskog sistema i da se proširuje samoupravnim odlukama i dogovorima samih osiguranika;

— da se načelne postavke penzijskog sistema određene definišu sa stanovišta utvrđivanja jedinstvene koncepcije u politici daljeg razvoja i unapređenja penzijskog sistema;

— da je neophodno preduzimanje mera radi otklanjanja nastalih razlika u nivou penzija ostvarenih pod istim uslovima u različitim vremenskim periodima, s tim da se nađu bolja sistemska rešenja da se penzije ubuduće redovno usklađuju u određenoj srazmeri sa porastom životnog standarda aktivnih osiguranika;

— da uporedo sa pripremanjem predloga za unapređenje sistema penzijskog osiguranja treba pristupiti reformisanju i osavremenjavanju sistema invalidskog osiguranja.

Komisija je podržala mišljenja i predloge koji su izneti u toku diskusije o potrebi da se u Rezoluciji IX kongresa SKJ ukaže na potrebu povećane brige društveno-političkih zajednica i drugih društvenih faktora na unapređenju i poboljšanju društvenog i socijalnog položaja boraca i ratnih vojnih invalida. Komisija konstatuje da su na planu razvoja boračke i invalidske zaštite postignuti značajni rezultati, ali da su još uvek neki problemi nerešeni u ovoj oblasti.

Jedinstvena je ocena učesnika u diskusiji, i Komisije u celini, da dostignuti nivo ustanovljenih prava boraca i ratnih vojnih invalida treba očuvati i dalje razvijati u skladu sa savremenim potrebama i ostvarenim rezultatima u društveno-ekonomskom razvoju. Briga o borcima ne može biti shvaćena kao isključiva briga federacije koja se izražava kroz savezno zakonodavstvo, već ona treba da dođe do punijeg izražaja u svim društveno-političkim zajednicama, radnim i boračkim organizacijama. U tom cilju nužno je posvetiti punu pažnju merama za osavremenjavanje i unapređenje službi za boračku i invalidsku zaštitu.

U diskusiji je pokrenuto pitanje i dati su predlozi da se u daljem radu na unapređenju sistema boračke i invalidske zaštite pronađu adekvatnija rešenja za regulisanje materijalnog položaja određenih kategorija članova porodica palih boraca.

U Komisiji je značajno mesto zauzelo i razmatranje socijalne i dečje zaštite.

Svi učesnici u diskusiji ukazali su na zaostajanje ove oblasti za našim društveno-ekonomskim razvojem i na određeni porast socijalnih problema. Istaknut je zahtev da se organizovanim društvenim akcijama ubrza prevazilaženje slabosti u postojećem sistemu obezbeđivanja socijalne zaštite i ostvarivanja socijalno-zaštitnih funkcija društva, polazeći od naših materijalnih mogućnosti i stepena razvoja samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa.

Naglašeno je da zaostajanje socijalne zaštite proizilazi, pored ostalog, i iz još uvek naglašenog shvatanja da je socijalna zaštita isključivo oblast potrošnje i da se socijalni

problemi sami od sebe rešavaju sa porastom materijalnog blagostanja društva.

Izražen je zahtev da se ova oblast ravnopravno tretira kao integralni deo razvojne politike društva, kao specifičan oblik ostvarivanja socijalno-zaštitnih ciljeva društva i unapređenja socijalne sigurnosti radnih ljudi i građana, što je jedan od preduslova za ostvarivanje ekonomskog i društvenog progressa.

Ostvarivanje socijalno-zaštitnih ciljeva i obezbeđivanje socijalne sigurnosti radnih ljudi i građana traži organizovanje društvene aktivnosti, u kojima na najneposredniji način treba da dođu do izražaja socijalistički humanizam i solidarnost radnih ljudi i građana. Time se doprinosi ublažavanju socijalnih nejednakosti i stvaranju preduslova za realizaciju osnovnog principa socijalizma — od svakoga prema sposobnostima, svakome prema radu.

Posebno mesto u diskusiji dato je daljem unapređenju sistema dečje zaštite i stvaranju uslova za realizaciju ravnopravnosti žena.

Potrebno je brže rešavanje problema na relaciji zaposlena žena — materinstvo i porodica, polazeći od toga da materinstvo, podrazumevajući vaspitanje i podizanje dece i planiranje porodice, kao i razvoj društvenih službi za pomoć porodici i domaćinstvu, treba da bude i deo zadataka koje u narednom periodu moramo uspešnije rešavati. Potrebno je da se potpunije regulišu svi vidovi zaštite materinstva, posebno u odnosu na zaposlene žene. U finansiranju zaštite materinstva treba više da dođu do izražaja principi uzajamnosti i solidarnosti u radnim organizacijama, interesnim zajednicama radnih ljudi i društveno-političkim zajednicama.

Razvijanje raznovrsnih oblika ove zaštite i obezbeđivanje sigurnije materijalne osnove jedan je od osnovnih uslova za njeno dalje unapređenje.

Sve ovo, nesumnjivo, zahteva organizovanu i trajnu aktivnost Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija, društveno-političkih zajednica, radnih organizacija

i samoupravnih asocijacija građana. Najznačajnije mesto u tome imaju radne organizacije i komune.

Savez komunista treba da nastoji, da u uslovima dalje decentralizacije i razvoja samoupravnih odnosa, radni ljudi što neposrednije odlučuju o politici razvoja socijalne zaštite i o sredstvima koja će izdvajati za ovu oblast.

U izjašnjavanjima delegata bila su izneta i brojna mišljenja o raznim tekućim teškoćama i problemima, kako u pogledu ostvarivanja ciljeva socijalne politike i pružanja zdravstvene zaštite i penzijskog osiguranja, tako isto i u pogledu stavova i predloga o tome kako ih rešavati u periodu koji je pred nama. Neke sugestije za rešavanje određenih situacija, putem uspostavljanja određenih kvantitativnih odnosa i materijalnih obaveza, nisu posebno obuhvaćene u ovom izveštaju. Ovo ne isključuje već pretpostavlja mogućnost da materijali Kongresa, koji će biti štampani u stenografskim beleškama, budu korišćeni kako od strane samoupravnih organa u zdravstvu i socijalnom osiguranju tako i u predstavničkim i drugim organima i organizacijama.

Kao izvestilac Komisije za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike, obaveštavam Kongres da je ovaj izveštaj Komisija jednoglasno prihvatila i predlaže da se na Kongresu usvoji.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA RAZMATRANJE POLITIKE I ZADATAKA SKJ U OBLASTI MEĐUNARODNIH ODNOSA I SARADNJE SA RADNIČKIM PROGRESIVNIM PARTIJAMA I POKRETIMA

(Referent: Nijaz Dizdarević)

Drugovi i drugarice,

U Komisiji za razmatranje politike i zadataka SKJ u oblasti međunarodnih odnosa i saradnje sa radničkim i progresivnim partijama i pokretima vođena je iscrpna diskusija o krupnim međunarodnim pitanjima, kao i problemima sa kojima se suočavaju naša zemlja i Savez komunista.

Rad Komisije pratilo je više od 200 delegata i gostiju. U diskusiji su uzela učešća 24 delegata i gosta. Razmatrana su mnoga pitanja i problemi savremenih kretanja i ukazano je na neke nove probleme kojima će SKJ morati posvetiti znatno veću pažnju u cilju njihovog potpunijeg izučavanja i traženja odgovora za njih.

Diskusija u Komisiji bila je, u stvari, nastavak javne diskusije, koja je pre Kongresa vođena u brojnim organizacijama i rukovodstvima SKJ. Diskusija u Komisiji nedvosmisleno je izrazila podršku politici Saveza komunističke Jugoslavije, izveštaju CK SKJ, referatu druga Tita i predlogu rezolucije.

Predlog rezolucije Komisija je ocenila kao jasan i jezgrovit dokumenat u kome je data sinteza aktuelnih pitanja i problema iz oblasti međunarodnih odnosa i spoljne politike naše zemlje, kao dokumenat koji odražava i potvrđuje

kontinuiranu, principijelnu politiku međunarodne saradnje SKJ i SFRJ.

Predlozi, sugestije i amandmani, koji su primljeni od organizacija i rukovodstava SKJ kao i onih koji su izneti u diskusiji u Komisiji bili su uglavnom na liniji predloženog teksta Rezolucije i nijedan nije zahtevao suštinske izmene stavova, već su predstavljali napor za poboljšanje, dopunu ili bolje preciziranje određenih misli koje su već sadržane u tekstu predloga. Prihvaćeni su neki amandmani koji su upotpunili tekst Rezolucije. Neki amandmani su delimično korišćeni, jer su, u većoj ili manjoj meri, bili sadržani u tekstu predloga. Tako je na kraju rada Komisije jednodužno prihvaćen tekst Rezolucije koji se nalazi pred vama.

Ja bih se zadržao samo na nekim najznačajnijim pitanjima koja su bila u centru diskusije.

Diskusija je ukazala na sadašnju ozbiljnu i zabrinjavajuću situaciju u svetu, u kome sve češće dolazi do primene sile u međunarodnim odnosima radi ostvarivanja interesa velikih sila. Orijentacija velikih sila na izbegavanje nuklearnog sukoba, kao što je iskustvo pokazalo, sama po sebi ne garantuje mir i bezbednost svim zemljama niti obezbeđuje njihovo ravnopravno učešće u rešavanju pitanja koja su od životnog interesa za sve narode. Kao posledica ovoga, vitalni problemi današnjice, kao što su pitanja razvoja zemalja u razvoju, problemi bezbednosti, razoružavanja, likvidacije ostataka kolonijalizma i drugih, ostaju u drugom planu.

Komisija je izrazila snažnu i jednodušnu podršku antiimperijalističkoj politici i angažovanju Saveza komunista Jugoslavije i naše zemlje u borbi za likvidaciju kolonijalno-rasističkih, neokolonijalističkih i svih drugih oblika ugnjetavanja. Na jednodušno odobravanje u Komisiji naišla je aktivna pomoć koju je SKJ, SSRNJ i sve druge društveno-političke organizacije i čitav naš narod pružao i pruža nacionalnooslobodilačkim pokretima u zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike.

Izlaganja predstavnika društveno-političkih organizacija — SSRNJ, Saveza sindikata, Omladine i drugih, dala su potpuniju sliku najšire podrške i solidarnosti naše zemlje, svih

naših građana sa borbom naroda ovih zemalja za njihovo nacionalno oslobođenje i nezavisnost. Konkretni izrazi te solidarnosti, pored širokog pokreta osude agresije u Vijetnamu, na Bliskom istoku, podrške antikolonijalnoj i antirasističkoj borbi naroda Angole, Mozambika, Portugalske Gvineje, Kap Verde, Južne i Jugozapadne Afrike i drugih, predstavljaju i široke akcije pomoći narodu Vijetnama, arapskim zemljama i nacionalnooslobodilačkim pokretima.

U diskusiji je posebno istaknut značaj borbe koju ti pokreti danas vode. Njihova borba za emancipaciju deo je opšte borbe za slobodu, društveni progres, za nezavisnost i ravnopravnost među narodima i državama.

S druge strane, diskusija je osvetlila širinu veza, povezanost i saradnju naših društveno-političkih organizacija sa progresivnim pokretima i snagama iz svih delova sveta.

Istaknuta je puna afirmacija i data podrška politici nesvrstanosti kao instrumenta za ostvarivanje aktivne i miroljubive koegzistencije, koja ne znači pasivno mirenje sa postojećim odnosima u svetu, već, naprotiv, predstavlja stalni napor za stvaranje najpovoljnijih uslova za progresivne društvene preobražaje.

Diskusija je posebno istakla da politika nesvrstavanja prihvata danas veliki broj zemalja i da ta politika postaje snaga za koju se s pravom može reći da daje najadekvatnije odgovore i otvara puteve za miroljubivo rešavanje međunarodnih problema. Treba posebno podvući da je jedan od osnovnih rezultata diskusije bila jednodušna podrška politici nesvrstanosti i odlučno opredeljivanje u prilog doslednog i nepokolebljivog vođenja takve politike i ubuduće, kao trajne osnove za očuvanje nacionalne nezavisnosti i suvereniteta naše zemlje i za dosledno izvršavanje međunarodnih obaveza Jugoslavije kao članice Ujedinjenih nacija.

Odgovarajuća pažnja u Komisiji posvećena je i Evropi. Istaknuto je da Jugoslavija kao evropska zemlja, ostaje i dalje privržena borbi za izgradnju Evrope u kojoj će se prevazilaziti blokovska podeljenost putem razvijanja međuevropske saradnje na bazi pune ravnopravnosti, poštovanja nezavisnosti i suvereniteta svih evropskih zemalja. Smatra-

mo da je u sadašnjim uslovima neosporno pojačati napore u tom pravcu.

Učesnici su pozitivno ocenili dosadašnja nastojanja i postignute rezultate u razvijanju saradnje sa svim zemljama, zasnovane na principima pune nezavisnosti i nemešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja. U takvoj saradnji vidimo zajednički interes i prilog jačanju mira i progressa u svetu.

U diskusiji je takođe istaknuto da je naš principijelni stav prema intervenciji pet zemalja članica Varšavskog ugovora u ČSSR naišao na reagovanje koje sadrži elemente pritiska uslovljavanja saradnje promenom naše nezavisne politike. Takva praksa je u diskusiji jednodušno ocenjena kao štetna. Konstatovano je da je naše stavove i ocene u vezi sa događajima u ČSSR, iznete na X sednici CK SKJ, kao i u drugim prilikama, koji su dobili punu podršku članstva SKJ i celog našeg naroda, praksa potvrdila kao pravilne.

Odlučno je odbačena tzv. doktrina o ograničenom suverenitetu koja, u ime tobožnjih viših interesa, negira suverenitet socijalističkih zemalja i pokušava da legalizuje pravo jedne ili više zemalja da nametnu svoju volju drugima, čak i vojnom intervencijom. Takve koncepcije suprotne su osnovnom pravu svih naroda na nezavisnost i suverenitet, ugrožavaju mir i bezbednost u svetu, a suprotne su i interesima borbe za socijalizam i progres.

U diskusiji je odlučno istaknuto da među svim zemljama — nezavisno od njihovog uređenja — moraju da vladaju odnosi zasnovani na principima koji važe za celu međunarodnu zajednicu, tj. principi Povelje OUN i opšte norme međunarodnog prava.

Učesnici u diskusiji isticali su da su duboke promene u svetu uslovile pojavu različitih interesa i stavova i različitih odgovora na mnoga pitanja razvoja socijalizma. Iskustvo borbe za socijalizam danas je veoma široko i raznovrsno. Neprihvatljiv je svaki pokušaj da se stvara bilo kakav centar i nameće tzv. generalna linija, iz čega neizbežno proizilazi nametanje neravnopravnih odnosa. Takva politika nalazi saveznike u šovinizmu i nacionalizmu.

U diskusiji je ukazano da su ranija savetovanja komunističkih i radničkih partija održavana s pretenzijama nekih inicijatora i učesnika da određuju opšteobaveznu liniju ponašanja svih komunističkih partija. Konstatovano je da je time bila naneta šteta saradnji radničkih pokreta i progresivnih snaga, jer rezultat je bio po pravilu produbljenje raznih sukoba u radničkom pokretu.

Komisija je dala punu podršku stavovima CK SKJ u vezi sa predstojećim sastankom komunističkih partija u Moskvi i odobrila razloge zbog kojih nismo prihvatili učešće u pripremama i na sastanku ovakve vrste. Istovremeno je istaknuto da učešće ili neučešće na tom i sličnim sastancima ne treba da negativno utiče na dalju saradnju među komunističkim i radničkim partijama.

Komisija je sa zadovoljstvom konstatovala prisustvo na Kongresu brojnih predstavnika komunističkih, socijalističkih i drugih progresivnih organizacija i snaga, predstavnika revolucionarnih, nacionalnooslobodilačkih i antikolonijalnih pokreta iz Azije, Afrike i Latinske Amerike. Ovo impozantno prisustvo predstavlja najbolju potvrdu ispravnosti saradnje koja uvažava razlike u gledanjima i bazira se na principima doslednog i punog poštovanja ravnopravnosti, prava na samostalan razvitak svake zemlje i partije i nemešanje u njihovu politiku i unutrašnji razvoj, kojima se SKJ i SSRNJ rukovode u međunarodnoj saradnji.

Prisustvo velikog broja stranih delegacija istovremeno doprinosi jačanju jedinstvenog fronta borbe za mir, bezbednost, nezavisnost naroda i društveni progres u svetu. Otkazivanje učešća komunističkih partija nekih socijalističkih zemalja bilo je u diskusiji predmet kritičkog razmatranja, tim više što se ne radi samo o odbijanju prisustva na Devetom kongresu SKJ, nego i na proslavi 50-godišnjice Komunističke partije Jugoslavije, koja za sve komuniste Jugoslavije evocira celokupnu revolucionarnu borbu naših naroda za proteklih pola veka.

U Komisiji je istaknuto da je od Osmog kongresa do danas učinjen značajan korak u pravcu demokratizacije spoljne politike. Došlo je do šire aktivnosti odgovarajućih

organa i organizacija u federaciji i republikama u formulisanju i sprovođenju te politike, proširenja uticaja samoupravnih tela i društveno-političkih organizacija koje se bave ovom delatnošću. Komisija smatra da treba ulagati dalje napore u ovom pravcu i postići bolje korišćenje postojećeg demokratskog mehanizma imajući u vidu veliki interes radnih ljudi i članstva SKJ za međunarodna zbivanja.

Naglašena je i neophodnost još tešnjeg povezivanja nauke i politike i potreba sistematskijeg naučnog istraživanja svetskih kretanja.

Na osnovu svega ovoga, Komisija predlaže da Kongres odobri međunarodnu aktivnost Centralnog komiteta SKJ između Osmog i Devetog kongresa i prihvati tekst predložene Rezolucije „SKJ u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam”.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA DALJI RAZVOJ SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

(Referent: Miroslav Pečujlić)

Drugarice i drugovi,

Komisija koja je razmatrala Predlog rezolucije o idejno-političkim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije održala je četiri sednice. U radu Komisije učestvovalo je oko 120 delegata, a reč u debati uzelo je 38 delegata.

Komisiji su podneta 23 amandmana, od kojih je 20 usvojeno. Rad komisije predstavljao je, u stvari, nastavak veoma plodne javne diskusije koja je vođena posle objavljivanja Prednacrt rezolucije.

Oslanjajući se na javnu diskusiju i aktivnost organizacija Saveza komunista, delegati su dali punu podršku idejno-političkim osnovama, pravcu i načinu preobražaja Saveza komunista, sadržanim u Predlogu rezolucije, referatu i uvodnom izlaganju druga Tita i izveštaju Centralnog komiteta.

Jedna od važnih tema debate u Komisiji odnosila se na povezivanje preobražaja Saveza komunista sa dubokim promenama u društvu u njegovim temeljnim odnosima. Ovdje nije bilo samo reči o brzom razvitku proizvodnih snaga, već i o promenama koje su nastale sa uvođenjem društvene svojine, sa samoupravljanjem. U tim okolnostima, masovni nosioci socijalističkog kretanja društva postaju savremena radnička klasa, intelektualni radnici koji svoj društveni položaj temelje na samoupravljanju i raspodeli prema radu. Na čelu tih promena stajao je Savez komunista. Ali, one sada vrše povratni uticaj na njega, stavljaju na dnevni red

promene u načinu vršenja njegove funkcije, promene u organizacionim oblicima. Glavno težište njegovog delovanja pokazuje kako se pomera težište, unutar same radničke klase, samoupravljanja. Te promene uslovile su da on i dalje bude avangardna snaga u borbi udruženih proizvođača za samoupravni socijalizam, da ne postane instrumenat birokratskog konzerviranja odnosa.

Veliki impuls tim promenama dala je i društvena reforma, o kojoj je govorio jedan broj delegata, koja je Savez komunista suočila sa bitno novim zadacima. A Četvrti plenum Centralnog komiteta politički je prokrčio put tom kursu, kako je isticano.

Delegati su raspravljali ne samo o protivrečnostima između samoupravljanja i birokratizma, već su isticali i ono polje protivrečnosti koje izvire iz jedinstva, ali i suprotnosti samoupravljanja i robne proizvodnje koje izvire iz težnje da se održe, okamene, početni nerazvijeni oblici samoupravljanja, kao i težnje da se uspori samoupravna integracija društva kao celine. S tim u vezi, isticana je neophodnost borbe za brži razvoj novih proizvodnih snaga, oličenih u naučno-tehnološkoj revoluciji, automatizaciji i ulozi nauke kao neposredne proizvodne snage rada, kao materijalne osnove za dalji razvitak samoupravnih odnosa. Ali, istovremeno je *ukazivano i na neophodnost da borba za brži rast tih moćnih proizvodnih snaga mora da bude povezana sa borbom za oslobođenje rada, odlučivanjem o proširenoj reprodukciji, borbom protiv tehnokratskog monopola.*

Sa svim ovim tesno je bila povezana diskusija o tome kako da se Savez komunista osposobljava za vršenje avangardne funkcije u novim uslovima borbe, kada se revolucioniše na novim osnovama. U tom sklopu posebno je naglašen izuzetan značaj idejno-političkog rada i demokratskog života u Savezu komunista, kao put kojim se članstvo osposobljava za ostvarivanje te uloge. U tom pogledu dato je niz korisnih sugestija od strane delegata koje će sigurno plodonosno uticati na rad organa Saveza komunista. Kada je reč o načinu vršenja te odgovorne uloge danas, delegati su isticali već bogato iskustvo iz rada komunista i njihovih orga-

nizacija, radnih i opštinskih, isticali pozitivne i negativne pouke koje iz njega možemo izvući.

Naročito je isticana važnost uloge Saveza komunista u dubljem saznavanju protivrečnosti i mogućih puteva njihovog razrešavanja, važnost da to saznanje postane jedna od bitnih funkcija Saveza komunista i da bude masovno prošireno. U Komisiji je bila snažno prisutna reč o tome da Savez komunista nije samo diskusioni centar, da sama saznanja, ma koliko bila naučno zasnovana i progresivna, neće menjati stvarnost. Savez komunista se može potvrđivati kao stvaralačka snaga i uticati na društvene tokove ako je akciono sposoban, efikasan, ako deluje kao politička organizacija unutar samoupravljanja, ako doprinosi jačanju autoriteta i autonomije predstavničkih tela i društveno-političkih organizacija.

Naglašeno je da u uslovima sve razvijenije neposredne socijalističke demokratije dolazi do različitih, užihih interesa, do njihovog sučeljavanja. Savez komunista se bori za usklađivanje, za integraciju, za takav način njihovog razrešavanja koji izražava i stvarne potrebe tih grupa i napredak celine, bori se za to da delimični interesi budu usmereni ka zajedničkom interesu proizvođača, da se, poštujući autonomiju i specifičnost, izražava interes celine našeg pokreta i društva.

Delegati su podržali stanovište, izraženo u Predlogu rezolucije, da demokratizacija društvenih odnosa i promene društvene pozicije Saveza komunista bitno utiču na unutrašnji život i odnose u njemu. Smisao i suština demokratizacije je, pored slobodnog suočavanja mišljenja i stanovišta, zajedničkog traženja odgovora i izbora najboljeg rešenja, pre svega u jačanju uloge člana Saveza komunista kao subjekta izgrađivanja i ostvarivanja politike. Pozitivno su u tom smislu ocenjena dosadašnja iskustva iz prakse koja doprinose ostvarenju ovakve uloge člana SK.

Demokratizacija odnosa u SK dovodi do uspostavljanja novih odnosa između široke inicijative članstva i aktivne uloge rukovodstva, koje je stvaralačka funkcija bazi. Razbijaju se stari hijerarhijski odnosi i stvaraju mogućnosti uticaja u oba pravca.

Sloboda diskusije i razmene mišljenja, inicijativa i autonomnost delova Saveza komunista, pretpostavke su stvarnog jedinstva u njemu. Sloboda diskusije je zaista uslov za najbolje rešenje, jer se istinit odgovor mora tražiti, suočavati sa stvarnošću, proveravati kroz masovno iskustvo. Ali, istaknuto je da mora biti kristalno jasno da je stvar političke borbe da se ta istinska sloboda ne pretvara u grupaške tendencije koje će paralisati komuniste u akciji. U tom smislu je naglašeno da demokratski centralizam postaje oruđe demokratskih snaga i efikasnosti, a ne sredstvo za vladanje članstvom. On postaje instrument svesne discipline, nužne discipline, koja je izraz zajedničke odgovornosti u utvrđivanju i sprovođenju politike. Ovaj princip, kao i unutrašnji odnosi u Savezu komunista u celini, detaljno su razrađeni u novom Statutu, sa kojim Rezolucija o idejno-političkim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista čini organski deo.

Komisija je bila jedinstvena u mnogim pitanjima socijalnog sastava Saveza komunista. Ona je naglasila da u njemu dominantni uticaj moraju imati: radnička klasa kao osnovna društvena snaga, neposredni proizvođači kao i svi stvaraoci, tehnička inteligencija, intelektualni radnici u ostalim delatnostima, koji kroz udruženi rad dolaze na pozicije samoupravljanja, bore se za njega.

Kroz sve diskusije se kao crvena nit provlačila potreba oslanjanja Saveza komunista na omladinu. Punu podršku dobili su stavovi koje je drug Tito izneo u svom referatu. Mladi postaju sve više nosioci znanja i stručnosti. Oni su formirani u uslovima borbe za samoupravne odnose, za demokratizaciju političkog života. Njihova ogromna većina je idejno opredeljena za samoupravni socijalizam, protiv birokratizma, spremna je da nosi društvenu odgovornost. Zato su oni značajni činilac preobražaja društva, jedan od bitnih činilaca preobražaja SK.

Punu podršku su dobili stavovi o demokratizaciji odnosa Saveza komunista u JNA kao integralnog dela Saveza komunista Jugoslavije. Delegati iz organizacija SK JNA rejljefno su pokazali da se proces demokratizacije u tim orga-

nizacijama veoma uspesno razvija. Rezultati ove žive diskusije izraženi su i u amandmanima.

Predlog rezolucije je prihvaćen kao dokumenat koji dalje razvija Program SKJ, kao akciono-politički dokumenat sa teorijsko-programskim obeležjima. Delegati su potvrdili njegovu opštu orijentaciju, ali su istakli neophodnost velikog rada posle IX kongresa SKJ da mnoge njegove postavke postanu osnova idejno-političke borbe i akcije stotina hiljada komunista u praksi.

Na kraju, zamolio bih vas, u ime Komisije, da prihvatite Predlog izmena i dopuna Rezolucije, koje vam je Komisija u pismenoj formi uputila.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA STATUT SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

(Referent: Cvijetin Mijatović)

Drugarice i drugovi,

Komisija Devetog kongresa za Statut SKJ predlaže Kongresu da usvoji Statut SKJ, čiji ste prečišćeni tekst dobili. U ovom tekstu sadržane su izmene i dopune do kojih je Komisija došla u veoma živoj dvodnevnoj diskusiji.

U toku diskusije delegati su dali punu podršku referatu i uvodnom izlaganju druga Tita na Kongresu, izveštaju o radu Centralnog komiteta i orijentaciji koja je izražena u ostalim dokumentima koje razmatra Kongres. Na tri sednice Komisije u radu je aktivno učestvovala većina delegata koji su se opredelili za rad u ovoj Komisiji.

Komisija je prihvatila niz korisnih izmena i dopuna i tako pripremljen tekst predloga Statuta jednoglasno usvojila.

Komisija je pred sobom imala predlog Statuta koji je rezultat široke i stvaralačke diskusije koja se u Savezu komunista i javnosti dve i po godine vodi o reorganizaciji i daljem razvoju Saveza komunista Jugoslavije. U ovoj javnoj raspravi jasno su došle do izražaja kritička svest i saznanje komunista da se ne može više raditi po starom i da se Savez komunista, svojom ukupnom praksom, načinom delovanja, oblicima organizovanja i unutrašnjim odnosima — vlastitim preobražavanjem mora osposobljavati za savremenu etapu borbe za sve razvijenije socijalističko samoupravno društvo.

Javna diskusija dobila je svoju određeniju osnovu usvajanjem teza Centralnog komiteta o reorganizaciji i razvoju

Saveza komunista Jugoslavije i zaključaka o promenama u oblicima i načinu organizovanja komunista. Ostvarivanjem ovih zaključaka stečena su značajna, nova iskustva.

Pripreme za donošenje ovog Statuta bile su organski povezane sa pripremama statuta Saveza komunista republika, koje su usvojili republički kongresi Saveza komunista. U diskusiji o Nacrtu statuta Saveza komunista Jugoslavije, koja se već tri meseca vodi, došlo je do izražaja mnoštvo novih ideja i sugestija. Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije na svojoj poslednjoj sednici usvojio je više amandmana koji su postali sastavni deo predloga Statuta.

Činjenica da je ovaj predlog rezultat aktivnog učešća širokog članstva Saveza komunista, republičkih, pokrajinskih, opštinskih i drugih organizacija, olakšala je rad Komisiji Devetog kongresa za Statut Saveza komunista Jugoslavije.

Komisija smatra da predlog koji vam je dat na razmatranje po svojoj sadržini i značaju predstavlja zaista nov statut našeg Saveza. To je dokument u kome su izraženi postignuti rezultati i kojim se obezbeđuje dalji revolucionarni preobražaj Saveza komunista. U njemu se takođe sumiraju uspesi koje smo postigli u dugogodišnjim naporima preobražavanja vladajuće revolucionarne partije u vodeću idejno-političku snagu našeg socijalističkog društva, zasnovanu na samoupravljanju.

U Predlogu statuta je na nov način razrađen princip demokratskog centralizma na kome se zasniva organizaciono ustrojstvo, unutrašnji odnosi i način delovanja Saveza komunista. Za razliku od ranijih statuta u ovom je demokratski centralizam izražen ne samo u opštem, deklarativnom vidu, nego u vidu utvrđivanja takvih odnosa u Savezu komunista koji obezbeđuju da ovaj princip postane stvarnost svakidašnjeg života i da se onemogućí njegovo formalizovanje. To treba da doprinese da Savez komunista još delotvornije utiče na razvijanje demokratskih odnosa u celom našem društvu. Doslednom i potpunom razradom principa demokratskog centralizma stvaraju se uslovi ostvarivanja istinskog jedinstva komunista, jedinstva koje se zasniva na

savesti i samodelatnosti članova. Sve to zajedno doprinosi da se Savez komunista dalje osposobljava za uspešno ostvarivanje svoje uloge u istorijskoj misiji radničke klase i da verno izražava interese naroda i narodnosti naše zemlje.

Predloženi statut potvrđuje odlučujući položaj člana Saveza u životu i delovanju cele organizacije; on teži ka punoj aktivizaciji članstva i njegovih izabranih organa u zajedničkom delu izvršavanja revolucionarne funkcije Saveza. Novim odnosima između članstva, foruma i organa koje utvrđuje predlog Statuta, u stvari se prevazilazi tendencija podele organizacije na stvaraoce i vršioce politike.

Predlog novog statuta, kao što je poznato, ne reguliše samo odnose unutar Saveza komunista, već on, saglasno ovim odnosima, daje okvire za demokratsku delatnost komunista u celom našem društvu i njegovim organizacijama i institucijama.

Predloženi statut polazi od mesta koje Savez komunista ima u samoupravnoj organizaciji našeg društva i uloge u idejno-političkom osposobljavanju i inspirisanju radnih ljudi u njihovoj svakodnevnoj društvenoj delatnosti. U tom smislu novi statut čini jedinstvo sa Programom Saveza komunista, kao i sa dokumentima koje razmatra ovaj Kongres, a naročito sa rezolucijom o idejnim i političkim osnovama Saveza komunista.

Do ovakvog, suštinski novog statuta mogli smo doći tek pošto su u praksi, sa ostvarivanjem društveno-ekonomske reforme, prokrčeni putevi duboke transformacije čitavog našeg društva. U takvoj, izmenjenoj društvenoj situaciji Savez komunista se dublje organski povezuje sa radničkom klasom i ostalim nosiocima društvenog progressa.

Predlog novog statuta je plod u prvom redu onih napora koje smo činili, naročito posle Četvrtog plenuma na liniji opšteg društvenog revolucionarnog preobražaja.

Većina predloga, iznetih u diskusiji, težila je da se takva koncepcija Statuta što doslednije i potpunije izrazi u njegovim odredbama. Drugim rečima, usvojeni su oni amandmani koji doprinose demokratskoj praksi i na njoj zasno-

vanoj efikasnosti Saveza komunista u ostvarivanju njegovih ciljeva i politike.

Među prihvaćenim predlozima jesu: jasnije definisano pravo člana Saveza komunista da pokreće pitanja i daje predloge kongresima, konferencijama i organima Saveza komunista; ograničavanje ponovnog izbora u izvršne organe; dopunjavanje odredaba koje naglašavaju ulogu i odgovornost organizacija SK republika kao samostalnih organizacija u jedinstvenom SKJ; potpunije definisanje funkcije i položaja organizacije SK u JNA i njene otvorenosti prema ostalim delovima u SK i čitavom društvu; jasnije definisanje uloge i načina konstituisanja drugarskog veća itd.

U predlog statuta je, kao što se vidi, uneta i odredba da Predsedništvo SK bira svoj političko-izvršni organ, obrazuje komisije i druga radna tela i imenuje njihove članove.

Na predlog delegata SK nekih republika, Komisija za statut SKJ naknadno je razmatrala i usvojila kao svoj predlog Kongresu sledeći amandman:

„Centralni komiteti Saveza komunista republika mogu kooptirati nove članove na mesta koja su ostala upražnjena zbog potreba konstituisanja Predsedništva SKJ, odnosno zbog izbora i verifikacije njegovih članova. Kooptirane članove verifikuje prvo zasedanje konferencije Saveza komunista republike.”

Ako Kongres usvoji ovu odredbu, ona bi kao posebna tačka bila uneta u prelazne odredbe Statuta. S obzirom na potrebe konstituisanja Predsedništva SKJ, Komisija smatra da ovu odredbu treba usvojiti, da bi se time omogućilo organima SK u republikama da popune upražnjena mesta u svom sastavu.

Bilo je reči i o nekim pitanjima koja Komisija smatra značajnim, ali se nije odlučila da ih treba regulisati ovim Statutom. Neka od ovih pitanja traže dublje proučavanje, a neka je moguće regulisati republičkim statutima i statutarnim odlukama odgovarajućih organizacija SKJ.

U diskusiji je izraženo mišljenje da konferencija SK bude sastavljena od jednakog broja delegata iz svih saveza komunista republika, odnosno pokrajina, kao što je sada

sastavljen onaj deo koji se bira na kongresima SK u republikama. Komisija smatra da ovo mišljenje treba temeljitije razmotriti, čemu će doprneti iskustva koja će nam pružiti praktična delatnost konferencije.

Bilo je i predloga koji su išli za tim da se Statutom obuhvate pitanja koja po svojoj prirodi spadaju u druge kongresne dokumente u kojima su našla svoje mesto, kao na primer da se više kaže o ulozi SK u opštenarodnoj odbrani, o ulozi Saveza u pripremanju omladine za prijem u Savez komunista i dr.

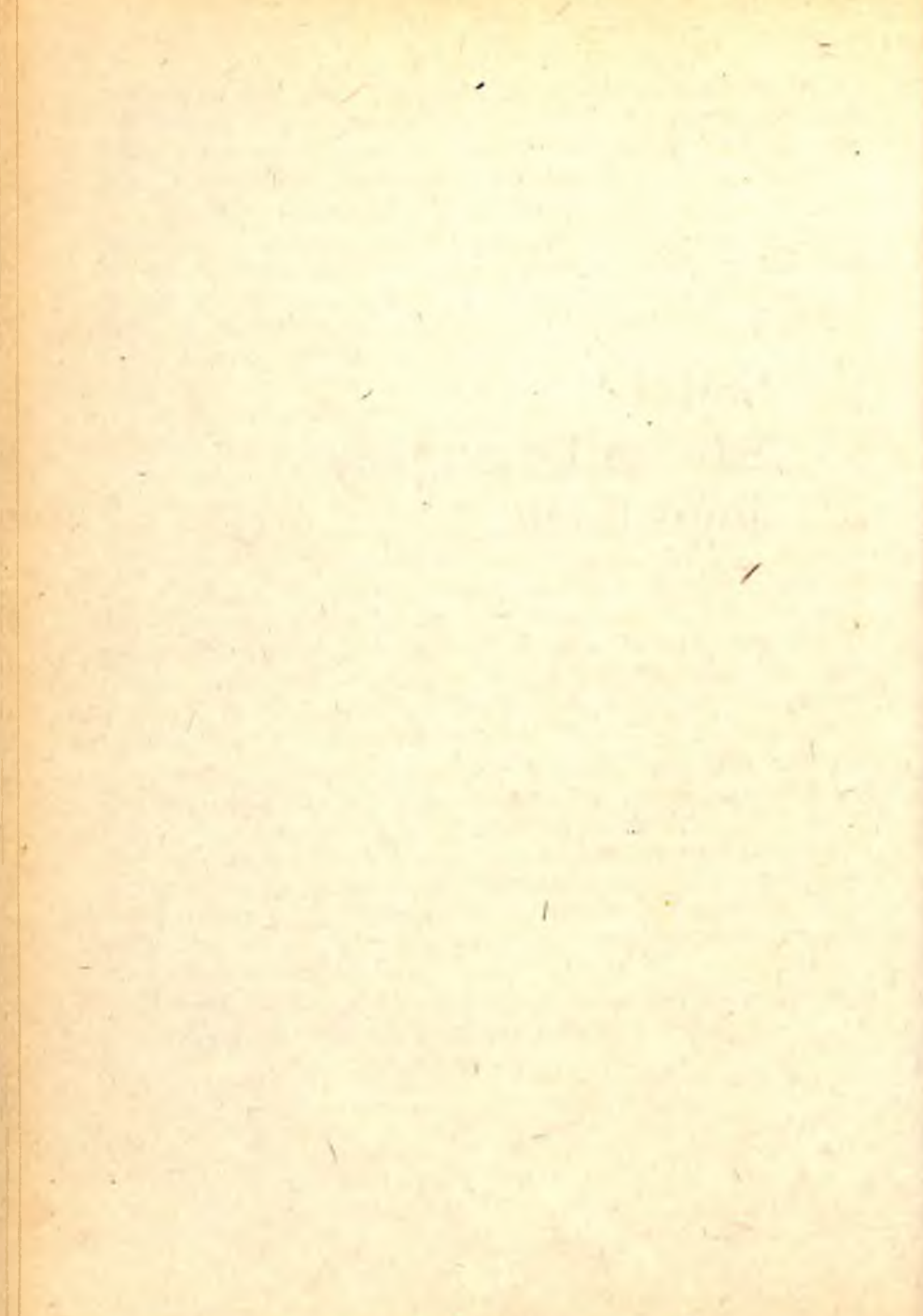
Drugarice i drugovi,

Ovaj Kongres će doneti novi Statut. On članstvu SK pruža mogućnosti, neuporedivo više nego u prošlosti, da aktivno sudeluje u određivanju politike Saveza i u donošenju odluka koje nisu samo delo foruma već celokupnog članstva. To će doprneti ne samo potpunijoj demokratizaciji odnosa u Savezu komunista već ima krupan značaj za demokratizaciju celokupnog društvenog života. To je osnovna pretpostavka, bitan uslov, da naš Savez — kao što je istakao drug Tito — postane još borbenija i efikasnija organizacija, sposobna da u život sprovede politiku i stavove koje će doneti ovaj Kongres.

Na svima nama, članovima Saveza komunista, leži velika odgovornost da norme Statuta što punije ostvarujemo u celokupnom društveno-političkom i idejnom delovanju. Posebnu odgovornost imaju forumi Saveza komunista da razvijaju takvu demokratsku praksu i metode rada kojima bi se načela ovog Statuta što doslednije i potpunije realizovala u životu svih organizacija i foruma i u praksi svakog člana Saveza komunista.

U ime Komisije molim Kongres da usvoji predloženi Statut Saveza komunista Jugoslavije.

Statut
Saveza komunista
Jugoslavije



I. OPŠTA NAČELA

1. Komunisti Jugoslavije i njihovi savezi u socijalističkim republikama ujedinjeni su u Savez komunista Jugoslavije na zajedničkom programu borbe za ostvarivanje istorijskih interesa i vodeće društvene uloge radničke klase i slobodarskih, socijalističkih stremljenja naroda i narodnosti Jugoslavije.

Savez komunista Jugoslavije je revolucionarna, organizovana i vodeća idejno-politička snaga radničke klase i svih radnih ljudi u njihovoj borbi za socijalizam. Stvaranje besklasnog komunističkog društva je istorijski zadatak i krajnji cilj Saveza komunista Jugoslavije.

Program SKJ utvrđuje ciljeve i osnovne pravce idejno-političkog delovanja svih članova Saveza komunista Jugoslavije.

2. Savez komunista deluje kroz društvenu akciju radnih ljudi zajedno sa svim socijalističkim, stvaralačkim snagama društva okupljenim u Socijalističkom savezu radnog naroda, sindikalnim, omladinskim i drugim društvenim organizacijama, u celokupnom sistemu društvenog samoupravljanja i državne vlasti.

Članstvo u Savezu komunista ne povlači nikakve privilegije ni poseban društveni položaj. Članovi Saveza su ravnopravni s ostalim građanima u raspravljanju i odlučivanju o društvenim poslovima.

Komunisti se za svoje ideje, politiku i stavove bore snagom svojih ubeđenja i argumenata, svojim zalaganjem, doslednošću i ličnim primerom, svojim stvaralačkim, javnim i neposrednim delovanjem u samoupravnim organizacijama, u društveno-političkim organizacijama, u predstavničkim or-

ganima i ostalim demokratskim oblicima društvenog i političkog života. Takvim delovanjem Savez komunista stalno proverava svoju politiku i praksu, svoja gledišta i svoju akciju.

Za svoje društveno delovanje komunisti preuzimaju i snose odgovornost pred radničkom klasom, svojim narodom i jugoslovenskom socijalističkom zajednicom, pred radnim kolektivom u kojem rade, pred građanima društveno-političke zajednice u kojoj žive, pred društveno-političkom organizacijom čiji su članovi.

Rad Saveza komunista i njegovih članova je javan i stalno podložan oceni i kritici radnih ljudi i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija.

3. Teorijska i idejna osnova delovanja Saveza komunista je naučni socijalizam, odnosno marksizam i lenjinizam. Jugoslovenski komunisti se prema marksističkoj teoriji aktivno i stvaralački odnose kao prema nauci koja se stalno razvija i obogaćuje savremenom društvenom praksom i novim saznanjima ljudske misli.

Izražavajući živi spoj istorijskih interesa radničke klase, marksističkih naučnih saznanja i revolucionarne prakse, Savez komunista se zalaže za to da rezultati naučne i društvene misli, idejnog i kulturnog stvaralaštva postanu osnova i sastavni deo socijalističke akcije udruženih proizvođača.

4. Pripadnost Savezu komunista Jugoslavije izraz je sopstvenog idejnog i političkog opredeljenja ljudi koji dobrovoljnim uključivanjem u Savez svesno prihvataju obaveze da se bore za programske ciljeve, politiku i stavove Saveza komunista.

Demokratski centralizam je osnovni princip unutrašnjeg života, organizovanja i delovanja Saveza komunista Jugoslavije. Demokratska sadržina toga principa ostvaruje se i potvrđuje razvijanjem takvog sistema odnosa u Savezu komunista Jugoslavije u kojima je član osnovni subjekt u izgrađivanju politike i stavova Saveza i time svesno uzima na sebe odgovornost za njihovo dosledno ostvarivanje.

5. Oblici organizacionog, akcionog i idejno-političkog povezivanja članstva Saveza proizlaze iz podjednako prava

i dužnosti svakog člana da organizovano i aktivno deluje na ostvarivanju ciljeva i politike SKJ: u radnoj zajednici u kojoj radi, u društveno-političkom životu mesne zajednice i opštine u kojima živi i u raspravljanju i rešavanju pitanja od šireg društvenog značaja o kojima se formiraju pogledi i stavovi u Savezu komunista socijalističke republike i Savezu komunista Jugoslavije.

6. Komunisti Jugoslavije i njihovi savezi u socijalističkim republikama čine Savez komunista Jugoslavije.

Savez komunista Jugoslavije se razvija i deluje kao jedinstvena organizacija svih članova i njihovih organizacija na području SFRJ na osnovu njihove jedinstvene ideološke orijentacije i političke opredeljenosti u borbi za istorijske interese radničke klase i zajedničke interese naroda Jugoslavije i na osnovu ravnopravnog položaja, samostalnosti i odgovornosti saveza komunista socijalističkih republika.

Savez komunista Bosne i Hercegovine, Savez komunista Crne Gore, Savez komunista Hrvatske, Savez komunista Makedonije, Savez komunista Slovenije i Savez komunista Srbije, sa Savezom komunista Kosova i Savezom komunista Vojvodine — su samostalne organizacije u jedinstvenom Savezu komunista Jugoslavije. Savezi komunista socijalističkih republika snose zajedničku odgovornost za utvrđivanje i sprovođenje politike Saveza komunista Jugoslavije.

Na osnovu Statuta SKJ i u skladu s njim, savezi komunista socijalističkih republika donose svoje statute.

Savez komunista autonomne pokrajine donosi svoj statut na osnovu Statuta Saveza komunista Jugoslavije i Statuta Saveza komunista Socijalističke Republike Srbije.

Gradske i opštinske organizacije Saveza komunista statutarnom odlukom regulišu svoju organizaciju i unutrašnje odnose u skladu sa Statutom SKJ i statutom saveza komunista socijalističke republike, odnosno statutom saveza komunista socijalističke autonomne pokrajine.

Organizacija Saveza komunista u Jugoslovenskoj narodnoj armiji donosi statutarnu odluku, koju potvrđuje Predsedništvo SKJ.

Svi ovi statuti i statutarne odluke sačinjavaju jedinstvenu statutaru materiju.

7. Kao samostalni i aktivni subjekt koji za svoju aktivnost odgovara svojoj radničkoj klasi i svojim narodima, Savez komunista Jugoslavije doprinosi jačanju socijalizma u svetu i dosledno ostvaruje načela socijalističkog internacionalizma:

stvarnim rezultatima koje postiže u borbi za socijalizam u svojoj zemlji, uz stalan kritički odnos prema vlastitoj socijalističkoj praksi;

istrajnom borbom za mir i društveni progres u svetu, a protiv imperijalizma, politike sile i hegemonizma svake vrste;

neprestanom i aktivnom podrškom svim socijalističkim, antiimperijalističkim i drugim demokratskim snagama i pokretima koji se bore za oslobođenje čoveka i naroda od svih oblika eksploatacije, ugnjetavanja i strane dominacije;

doslednom borbom za uspostavljanje i razvijanje svestrane i demokratske saradnje među narodima i državama i za njihovo povezivanje na osnovama potpune ravnopravnosti;

razvijanjem aktivne i raznovrsne saradnje i solidarnosti s komunističkim, radničkim i drugim antiimperijalističkim i progresivnim pokretima i partijama na principima ravnopravnosti, samostalnosti i potpunog međusobnog uvažavanja sopstvenih puteva i oblika socijalističkog razvoja svake zemlje, kao i različitih gledišta i iskustava, što podrazumeva otvorenu, principijelnu i ravnopravnu borbu mišljenja i međusobnu kritiku, a isključuje ideološki monopol bilo koje vrste.

II. ČLAN SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE I ODNOSI U SKJ

8. U Savez komunista Jugoslavije stupaju dobrovoljno, na osnovu sopstvene želje, ljudi koji su svojom društvenom delatnošću pokazali da usvajaju program, statut i politiku

Saveza, koji su spremni da se organizovano, odgovorno i dosledno bore za njihovo ostvarenje i koji su svojom društvenom aktivnošću i moralno-političkim kvalitetima stekli poverenje sredine u kojoj žive i rade.

Odluku o prijemu u Savez komunista donosi organizacija na osnovu razmatranja ličnog zahteva pojedinca, odnosno predloga članova Saveza, aktiva komunista, političke ili društvene organizacije, radne zajednice ili organa društvenog samoupravljanja.

Odluku o prijemu može doneti i organ Saveza kad u određenoj društvenoj sredini ne postoji organizacija ili kad je ona raspuštena, odnosno kad odgovarajuća organizacija bilo iz kojih razloga nije u mogućnosti da primi u Savez pojedince koji za to ispunjavaju uslove utvrđene ovim Statutom.

Prijem u članstvo je javan i obavlja se pojedinačno.

Svaki član Saveza pripada jednoj organizaciji, redovno i organizovano učestvuje u njenom radu i društveno-političkim akcijama koje ona pokreće i obavezan je da plaća članarinu.

Slobodnim stupanjem u Savez, aktivnim i stvaralačkim učešćem u izgrađivanju njegove politike, stalnim radom na svom ideološkom i političkom osposobljavanju, komunisti se svesno opredeljuju da sa punim osećanjem odgovornosti ispunjavaju dužnosti koje proizilaze iz uloge i ciljeva Saveza komunista i da dosledno i disciplinovano ostvaruju zaključke organizacije, foruma i organa Saveza.

Komunista je dužan da vlastitim moralnim vrednostima, društvenim ponašanjem i ličnim primerom, rečju i delom doprinosi afirmisanju moralnih društvenih normi i socijalističke solidarnosti među radnim ljudima u skladu s ciljevima i principima našeg socijalističkog društva.

U Savezu nema mesta ljudima koji se javnim delovanjem, u praksi, suprotstavljaju razvijanju socijalističkih društvenih odnosa na osnovama samoupravljanja; koji narušavaju samoupravna prava radnih ljudi i koji su nosioci birokratske samovolje; koji ispoljavaju nacionalnu netrpeljivost i šovinizam; koji se zalažu za političke oblike bur-

žoaskog društva i za buržoasku ideologiju; koji svoje egoističke interese stavljaju ispred interesa radnih ljudi i naše socijalističke zajednice.

9. Demokratski centralizam izražava suštinu i sistem odnosa u Savezu komunista koji se zasnivaju na:

— takvom položaju člana SKJ koji mu omogućava neprekidno i aktivno učešće u pripremanju i donošenju odluka i stavova na svim stepenima i u svim oblastima delovanja Saveza;

— demokratskom metodu u pripremanju i donošenju stavova, uvažavanju naučnih saznanja, slobodnom iznošenju, suočavanju i borbi mišljenja kroz ravnopravnu, demokratsku i principijelnu raspravu, što onemogućava nametanje volje od strane užih grupa i manjine;

— obaveznosti odluka koje usvoji većina za sve članove i na organizovanom, jedinstvenom delovanju komunista na pretvaranju u život tako donetih odluka;

— samostalnosti, inicijativi i stvaralaštvu člana, svake organizacije, foruma i organa Saveza u njihovoj društveno-političkoj i idejnoj akciji na osnovu Programa, Statuta i politike Saveza;

— odlučujućoj ulozi članstva — neposredno ili preko delegata koje ono bira — u predlaganju, biranju i redovnom obnavljanju sastava svih foruma, organa i radnih tela Saveza;

— stalnom uticaju članstva na program rada, funkcionisanje i sadržinu odluka izbornih organa;

— neposrednoj odgovornosti izbornih organa koji u sklopu svojih funkcija rade samostalno i kolektivno, a njihovi članovi snose za svoj rad kolektivnu i pojedinačnu odgovornost pred biračkim telom;

— stalnom idejno-političkom, akcionom i organizacionom povezivanju, međusobnom informisanju i uzajamnoj odgovornosti za rezultate rada članstva i njegovih foruma i organa, užih i širih delova organizacije i celine Saveza komunista Jugoslavije;

— obavezi užih organizacija da se pridržavaju odluka i stavova širih organizacija, odnosno njihovih foruma i or-

gana, i na obavezi svih organizacija da se pridržavaju programskih ciljeva, statutarnih normi, politike i zaključaka Saveza komunista Jugoslavije;

— javnosti rada i otvorenoj idejno-političkoj akciji članova, svih organizacija, foruma i organa Saveza.

10. U Savezu komunista političke odluke i stavove donose:

— članovi Saveza neposredno na konferencijama odnosno sastancima svojih organizacija u radnim organizacijama, u mesnim zajednicama i jedinicama (ustanovama) Jugoslovenske narodne armije;

— konferencija opštinske (gradske) i njoj odgovarajuće organizacije;

— konferencije organizacija Saveza u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i Komitet Konferencije u JNA;

— konferencija Saveza komunista autonomne pokrajine i pokrajinski komitet;

— kongres i konferencija Saveza komunista socijalističke republike i centralni komitet SK republike;

— kongres i konferencija Saveza komunista Jugoslavije, Predsedništvo SKJ i njegov političko-izvršni organ.

Izvršni organi donose odluke i preduzimaju mere samo u sklopu svoje izvršne funkcije na osnovu usvojene politike Saveza i stavova organa koji su ih izabrali.

Statutarni i nadzorni organi usvajaju odluke i zaključke samo u delokrugu svog posla i odgovornosti u skladu sa svojom specifičnom funkcijom.

Predlozi i zaključci komisija, savetovanja i drugih oblika okupljanja i idejno-političkog povezivanja komunista dobijaju snagu obaveznosti kada ih usvoji odgovarajuća organizacija, odnosno ovlašćeni organ Saveza.

11. Za odlučivanje u organizacijama Saveza komunista potrebno je prisustvo najmanje polovine članova. Odluka postaje punovažna ako se za nju izjasni većina prisutnih članova.

Za odlučivanje na svim konferencijama, počev od opštinske, kongresima i u organima Saveza komunista potrebno je prisustvo najmanje dve trećine delegata, odnosno člano-

va, a odluka postaje punovažna ako se za nju izjasni većina prisutnih.

12. Svi izborni organi Saveza komunista donose poslovnik o svom radu u kome se utvrđuje postupak u zakazivanju, pripremanju i vođenju sednica, način pretresanja pitanja i predloga koji su na dnevnom redu i način usvajanja zaključaka.

13. Članovi Saveza komunista, njihove organizacije i organi imaju pravo da pokreću i predlažu pitanja koja bi se razmatrala na konferencijama, kongresima i u organima Saveza komunista i da svoja mišljenja iznose u vidu predloga rezolucija i odluka s potrebnim obrazloženjem. Organizacije, forumi i organi Saveza komunista odnosiće se na isti način prema predlozima svih društveno-političkih i samoupravnih organizacija radnih ljudi.

Poslovníkom foruma, odnosno organa utvrđuje se postupak koji je potreban prilikom razmatranja predloga organizacija SK i predloga društveno-političkih i samoupravnih organizacija radnih ljudi.

14. Pre nego što se Kongres, odnosno Konferencija Saveza komunista Jugoslavije izjasni o dokumentima koji imaju programski ili statutarni karakter ili onim u kojima se predlažu bitne promene politike Saveza komunista u određenim oblastima društvenog života, organi Saveza komunista su obavezni da takve predloge s potrebnom argumentacijom stave na diskusiju u Savezu komunista i javnosti. Oni su dužni da razmotre svaki predlog i kritičku primedbu koji su izneti u diskusiji, da se o njima izjasne i da iznesu razloge zbog kojih ne prihvataju određena mišljenja.

15. Član ima pravo da u svojoj organizaciji i na drugim organizovanim skupovima komunista iznosi svoje mišljenje o stavovima i političkom ponašanju drugih komunista, svakog izbornog organa i njihovih članova i da ih kritikuje. Svoje tvrdnje komunista je dužan da obrazloži. Za mišljenja i kritike koje je izneo u Savezu komunista član ne može snositi političku odgovornost.

16. Snosi političku odgovornost onaj član koji se posluži neistinom i dezinformacijama da bi politički i moralno dis-

kvalifikovao druge ljude. Napad na principe, programske ciljeve i idejno-političku platformu Saveza komunista povlači isključenje iz Saveza komunista.

17. Prilikom raspravljanja i odlučivanja u Savezu komunista, član ima pravo da zadrži svoje mišljenje. Stav koji je usvojen obavezan je za sve članove dok se ne izmeni po utvrđenom demokratskom postupku.

Ako se član na osnovu stečenih iskustava i novih saznanja, uverio da usvojeni stav nije adekvatan, pa o tome traži ponovnu diskusiju — organizacija, odnosno izborni organ ocenjuje da li postoje stvarni razlozi za obnavljanje diskusije i ponovno ispitivanje stava koji je u pitanju. O svom zaključku dužni su da obaveste predlagача.

Grupaško i frakcionaško delovanje nespojivi su sa članstvom u Savezu komunista.

18. Izbori u Savezu komunista ostvaruju se na osnovu ovih principa:

— Svi forumi i organi Saveza komunista su izborni;

— Tajnim glasanjem biraju se: članovi konferencije opštinske (gradske) i njima odgovarajuće organizacije i njihovi izvršni organi; članovi konferencija svih organizacija Saveza komunista u JNA i njihovi izvršni organi; članovi konferencije Saveza komunista autonomne pokrajine i pokrajinski komitet; delegati konferencije i kongresa i članovi centralnog komiteta i drugih organa Saveza komunista socijalističke republike; delegati Konferencije i Kongresa Saveza komunista Jugoslavije, članovi Predstavništva SKJ, komisije za statutarna pitanja SKJ i Nadzornog odbora SKJ. Način izbora ostalih organa i tela utvrđuje se statutima i statutarnim odlukama Saveza komunista socijalističkih republika, pokrajinskih, gradskih, opštinskih i drugih organizacija;

— Članstvo Saveza kandiduje i neposredno bira organe svoje organizacije i članove konferencije opštinske organizacije. Na osnovu predloga članstva, konferencija opštinske organizacije bira svoje organe, delegate za pokrajinsku konferenciju, za kongres i konferenciju Saveza komunista socijalističke republike i Saveza komunista Jugoslavije i kandi-

duje članove za organe Saveza komunista pokrajine, Saveza komunista socijalističke republike i Saveza komunista Jugoslavije. Statutom Saveza komunista republike, ili odlukom centralnog komiteta Saveza komunista republike može se utvrditi da organizacije SK u radnim organizacijama mogu vršiti direktno kandidovanje za navedene forume i organe, a kandidate verifikuje opštinska konferencija.

— Kandidovanje članova za forume i organe Saveza vrši se posle diskusije o zadacima foruma, odnosno organa koji se biraju i posle usvajanja kriterijuma na osnovu kojih se vrši kandidovanje;

— Svaki član može biti izabran u svaki forum, organ i telo Saveza ako mu članstvo izrazi poverenje. Za svaki izbor potreban je prethodni lični pristanak kandidata;

— Član ne može u isto vreme obavljati izvršnu funkciju u Savezu komunista i u organu vlasti; po pravilu, član ne može u isto vreme obavljati izvršnu funkciju u Savezu komunista i društveno-političkoj organizaciji;

— Redovni izbori foruma i organa vrše se u rokovima koji su utvrđeni Statutom SKJ, statutima SK republika i pokrajina i statutarnih odluka gradskih i opštinskih organizacija. Prilikom redovnog izbora, sastav organa obavezno se obnavlja najmanje za jednu trećinu.

— Član ne može biti biran u isti izvršni organ Saveza više od dva puta uzastopno;

— Pored redovnih izbora mogu se vršiti delimični ili potpuni izbori pojedinih organa kada biračko telo utvrdi da je to potrebno;

— Broj članova izbornih organa utvrđuje biračko telo, osim u slučaju kad je to ovim Statutom drugačije utvrđeno;

— Ako na kandidatskoj listi ima više kandidata od broja koji se bira, izabrani su oni kandidati koji su dobili najveći broj glasova, ali pri tome moraju imati više od polovine glasova prisutnih članova biračkog tela. Ako kandidatska lista ne sadrži više kandidata od broja koji se bira, izabrani su oni kandidati koji su dobili dvotrećinsku većinu glasova;

— Ako prilikom glasanja nije izabran potreban broj članova organa, naknadno se bira onoliko kandidata koliko je potrebno do popune utvrđenog broja na način koji se određuje poslovnikom, odnosno odlukom biračkog tela.

19. Konferencija opštinske organizacije i organi Saveza komunista mogu poveriti pojedinim članovima SKJ poslove i zadatke van okvira organizacije kojoj oni pripadaju. U takvom slučaju, konferencija opštinske organizacije, odnosno organ Saveza mogu zahtevati od odgovarajuće organizacije da članove koji su u pitanju oslobodi za određeni period nekih tekućih obaveza u toj organizaciji.

Organizacija može osloboditi obaveze prisustvovanja svojim sastancima i drugih oblika aktivnosti one svoje članove koji su sprečeni da izvršavaju određene obaveze zbog bolesti, starosti ili drugih opravdanih ličnih i porodičnih razloga.

20. Svaki izborni organ Saveza može podneti kolektivnu, a njegovi članovi pojedinačnu ostavku.

Članovi organa Saveza podnose ostavku kada ne mogu uzeti na sebe odgovornost za izvršenje zadataka koji su im povereni i kada ne prihvataju ocene i stavove organa čiji su članovi. Izborni organ može izneti mišljenje o ostavci svog člana, ali ga ne može obavezati da povuče ostavku.

Izborni organ podnosi kolektivnu ostavku kada oceni da ne može uspešno ostvarivati svoju funkciju i zadatke koji su mu povereni, kada nije u mogućnosti da normalnim demokratskim postupkom ostvari unutrašnje jedinstvo u stavovima i akciji ili kada je iz drugih razloga onemogućen u svom radu. Odgovarajuće biračko telo, odnosno forum razmatra kolektivnu ostavku i odlučuje da li da je prihvati.

21. Organizacije i forum razrešavaju dužnosti odnosno smenjuju organe koje biraju ili pojedine njihove članove kada ocene da oni nisu spremni da uspešno izvršavaju svoju funkciju, da ne deluju u skladu sa usvojenom politikom ili da svojim postupcima narušavaju jedinstvo u akciji i ugled Saveza komunista.

Konferencija opštinske organizacije i svaki organ Saveza imaju pravo da utvrđuju ličnu odgovornost svog člana za

rad i političko ponašanje u celini i da ga, kada ocene da je to potrebno, razreše dužnosti.

Organizacije Saveza mogu opozvati one članove konferencije opštinske organizacije koje su birale kada utvrde da ne deluju u skladu s politikom Saveza komunista, da ignorišu mišljenja, predloge i kritike članova ili da su neaktivni kao članovi konferencije.

22. Kolektivna ili pojedinačna ostavka, razrešavanje dužnosti i opoziv povlače ponovne izbore — potpune ili delimične. Takvi izbori sprovode se na osnovu istih principa i po istom postupku koji važe za redovne izbore.

23. Svaki organ Saveza redovno podnosi izveštaj o svom radu organizaciji, odnosno forumu koji ga bira. Konačna ocena izveštaja utvrđuje se glasanjem. Ako većina članova organizacije, odnosno foruma prilikom razmatranja izveštaja ne odobri rad organa, otvara se diskusija, a zatim glasanje o poverenju organu. Ako se izglasa nepoverenje, vrši se ponovni izbor tog organa.

24. Kada postupci i političko ponašanje određenog člana nisu u skladu s programskim ciljevima, statutarnim normama, politikom i usvojenim zaključcima Saveza, organizacija:

— kritikuje člana i ukazuje mu na posledice takvog ponašanja;

— javno se ograđuje od shvatanja i postupaka svog člana, kada oceni da je to potrebno;

— svoje upozorenje članu zbog određenih postupaka izražava izricanjem opomene.

Kada član svojim javnim delovanjem i shvatanjima dođe u sukob s idejno-političkom platformom i statutarnim normama Saveza, organizacija ga isključuje iz Saveza komunista.

U izuzetnim slučajevima, odluku o isključenju člana može doneti organ Saveza komunista. Isključeni član može se žaliti svim forumima, odnosno organima Saveza komunista u socijalističkoj republici koji se bave rešavanjem žalbi, pridržavajući se redosleda i postupka koji se utvrđuju statutom Saveza komunista socijalističke republike.

25. Kada se pokrene pitanje moralne i političke odgovornosti člana SKJ za određene postupke, organizacija može obrazovati drugarsko veće, koje u vezi s tim rasvetljava okolnosti i utvrđuje činjenično stanje, traži i suočava sva potrebna mišljenja o pitanjima koja se razmatraju i na osnovu toga ocenjuje da li postoji i kakva je moralna i politička odgovornost člana koji je u pitanju. Drugarsko veće donosi o tome zaključke s kojima upoznaje toga člana i organizaciju Saveza komunista.

Ovo veće može predlagati i isključenje iz Saveza, a odluku o isključenju donosi organizacija.

Organizacija i član čiji se postupci razmatraju sporazumno određuju sastav drugarskog veća.

Član se može žaliti organizaciji na zaključke drugarskog veća.

26. Organizacija može skinuti s evidencije člana koji duže vreme, bez opravdanih razloga, ne učestvuje u životu i delatnosti Saveza. O tom zaključku organizacija obaveštava člana. Ako član na to stavi prigovor, organizacija u njegovom prisustvu ponovo razmatra svoju odluku.

Organ SK može skinuti sa evidencije člana koji duže vreme nije povezan ni u jednoj organizaciji SK.

27. Član ima pravo da lično učestvuje kada se raspravlja i odlučuje o njegovom radu i postupcima i kada se donose druge odluke koje se neposredno njega tiču.

28. Član može po svojoj volji istupiti iz Saveza komunista.

29. Kada cela organizacija ne živi i ne deluje u skladu s Programom i Statutom SKJ ili kada ne može da obezbedi osnovne uslove za društveno-političku i idejnu akciju, onda se ona raspušta. Odluku o raspuštanju donosi konferencija opštinske i njoj odgovarajuće organizacije. Na ovu odluku organizacija se može žaliti centralnom komitetu Saveza komunista republike, čija je odluka konačna.

Posle raspuštanja organizacije utvrđuje se odgovornost svakog pojedinog člana i odlučuje o njegovom članstvu.

Konferencija bira *sekretarijat organizacije*, koji se bavi organizovanjem rada na pripremanju konferencije i na sprovođenju njenih zaključaka.

Pored pomenutih stalnih formi organizovanosti članstva, organizacije stvaraju i razvijaju druge oblike idejno-političkog života i delovanja komunista, kao što su: komisije, save-tovanja, zborovi komunista, seminari, radne grupe itd.

33. Komunisti iz radnih organizacija i Jugoslovenske narodne armije dužni su da aktivno i organizovano deluju u mesnoj i opštinskoj organizaciji Saveza komunista i u društveno-političkom životu opštine.

34. Svi članovi Saveza komunista koji rade i žive na području opštine i sve njihove organizacije udružuju se u *opštinsku organizaciju Saveza komunista*, koja deluje kao jedinstvena celina u organizacionom, idejno-političkom i akcionom pogledu. Ona povezuje i objedinjava rad svih organizacija i oblika aktivnosti Saveza komunista i svojim zaključcima i stavovima usmerava delovanje komunista na bitna idejno-politička pitanja razvoja društveno-ekonomskih i političkih odnosa u opštini i širim društveno-političkim zajednicama.

Opštinska organizacija donosi svoje odluke na *opštinskoj konferenciji*, koja se bira svake druge godine i u tom periodu deluje u stalnom sastavu.

Konferencije biraju svoje izvršne organe, nadzorni i statutarni organ, osnivaju komisije i druga radna tela i imenuju njihov sastav.

35. Organizacije, forumi i organi Saveza stvaraju *aktive* radi dogovaranja i usmeravanja idejno-političke akcije komunista na pojedinim područjima društvenog života, u određenim društvenim organizacijama i u onim ustanovama i drugim radnim zajednicama u kojima se ne osniva organizacija SK. U sklopu utvrđene politike SKJ i zaključaka njegovih foruma, aktivni usvajaju stavove koji su obavezni za sve komuniste koji pripadaju određenom aktivu.

36. Na osnovu Statuta SKJ i statuta Saveza komunista socijalističke republike opštinska organizacija donosi svoju statutarnu odluku, u kojoj konkretno utvrđuje broj članova

i način izbora i konstituisanja opštinske konferencije, oblike organizovanja, okupljanja i akcionog povezivanja komunista i međusobne odnose između opštinske konferencije, njenih organa i radnih tela i organizacija Saveza komunista u opštini u procesu pripremanja i sprovođenja odluka. Statutarnu odluku opštinske organizacije SK usvaja opštinska konferencija.

IV. SAVEZ KOMUNISTA AUTONOMNE POKRAJINE

37. Članovi Saveza komunista, odnosno opštinske organizacije SK na području autonomne pokrajine udružuju se u Savez komunista Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine, odnosno Savez komunista Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo.

38. Na osnovu Programa, politike i Statuta Saveza komunista Jugoslavije i politike i Statuta Saveza komunista Srbije, a u skladu s društveno-političkim, ekonomskim, kulturnim i nacionalnim uslovima i potrebama razvoja autonomne pokrajine kao šire samoupravne društveno-političke zajednice, pokrajinska organizacija Saveza komunista samostalno utvrđuje i ostvaruje svoje zadatke.

39. Savez komunista autonomne pokrajine sastavni je deo Saveza komunista Srbije i Saveza komunista Jugoslavije. U skladu s tim, pokrajinska organizacija Saveza komunista aktivno učestvuje u formiranju celokupne politike Saveza komunista Srbije i Saveza komunista Jugoslavije i odgovorna je za njeno ostvarivanje.

40. Na osnovu Statuta SKJ i Statuta SK Srbije, Savez komunista autonomne pokrajine donosi svoj statut.

41. Forum organizacije Saveza komunista autonomne pokrajine je pokrajinska konferencija, koja bira pokrajinski komitet, nadzorni odbor i komisiju za statutarna pitanja, osniva druge komisije i radna tela i imenuje njihov sastav.

Način konstituisanja i rada pokrajinske konferencije, zadaci njenih organa i njihovi međusobni odnosi utvrđuju se statutom pokrajinske organizacije.

V. SAVEZ KOMUNISTA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE

42. Savez komunista socijalističke republike čine svi članovi koji u toj republici žive.

Članovi Saveza komunista socijalističke republike su u isto vreme članovi Saveza komunista Jugoslavije.

43. Polazeći od interesa radničke klase, naroda i narodnosti — svih radnih ljudi koji žive na području republike, Savez komunista republike samostalno izgrađuje politiku u skladu sa programskim ciljevima i opštom politikom Saveza komunista Jugoslavije. Savezi komunista republika daju inicijativu i predloge za dalje razvijanje politike i usavršavanje prakse Saveza komunista Jugoslavije u celini.

44. Savezi su ravnopravno zastupljeni u Predsedništvu SKJ i u stalnom delu Konferencije SKJ. Oni kandiduju i biraju članove centralnih organa SKJ.

45. Forumi Saveza komunista socijalističke republike su kongres i konferencija. Kongres bira centralni komitet i druge organe.

46. U Statutu Saveza komunista socijalističke republike utvrđuje se ustrojstvo organizacija, foruma i organa Saveza, razrađuju njihovi međusobni odnosi, način konstituisanja i rada kongresa i konferencije, funkcije, način izbora i zadaci organa koje bira kongres i druga pitanja od značaja za delovanje i razvoj Saveza komunista socijalističke republike. Statuti Saveza komunista republika usaglašavaju se sa Statutom SKJ.

VI. ORGANIZACIJA SAVEZA KOMUNISTA U JUGOSLOVENSKOJ NARODNOJ ARMIJI

47. Organizacija Saveza u JNA su integralni deo Saveza komunista Jugoslavije.

Komunisti — pripadnici JNA posebno se organizuju i unutar Jugoslovenske narodne armije radi ostvarivanja zadataka koji proizilaze iz funkcije i karaktera JNA.

48. Statutarnom odlukom, koju donosi Konferencija organizacije Saveza komunista u JNA, utvrđuju se način konstituisanja i rada Konferencije, zadaci njenih organa i tela i njihovi međusobni odnosi, kao i struktura i organizaciono uređenje organizacija Saveza u JNA i oblici njihovog organizacionog povezivanja s drugim organizacijama SKJ.

Položaj člana, unutrašnji život i delatnost organizacija u JNA zasnivaju se na Statutu i politici Saveza komunista Jugoslavije.

49. Konferencija organizacije SK u JNA bira komitet kao političko-izvršni organ, nadzorni i statutarni organ, osniva komisije i druga radna tela i imenuje njihov sastav. Ovi organi i tela rade na ostvarivanju zaključaka Konferencije i zadataka koji proizilaze iz politike Saveza komunista Jugoslavije u celini.

Konferencija organizacije Saveza u JNA bira odgovarajući broj članova centralnih organa SKJ.

50. Predsedništvo SKJ redovno razmatra i usmerava delatnost organizacija SKJ u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i o tome izveštava Kongres i Konferenciju SKJ.

Predsedništvo SKJ imenuje jedan broj članova Konferencije Saveza u JNA iz sastava drugih organa SKJ.

51. Centralni komiteti saveza komunista socijalističkih republika ostvaruju redovnu idejno-političku i akcionu povezanost sa organizacijama Saveza komunista u jedinicama JNA koje se nalaze na području republike; informišu se o njihovom radu i drže ih u kursu aktivnosti i problema kojima se bavi Savez komunista republike radi zajedničkog i usklađenog delovanja na ostvarivanju politike Saveza.

52. Organi pokrajinskih, gradskih i opštinskih organizacija ostvaruju na svom području stalnu i neposrednu saradnju sa odgovarajućim organima i organizacijama saveza u JNA.

VII. CENTRALNI FORUMI I ORGANI SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

a) *Kongres SKJ*

53. Kongres SKJ je najviši forum Saveza komunista Jugoslavije koji javno razmatra i ocenjuje aktivnost i razvoj Saveza između dva kongresa; određuje programsku orijentaciju i politiku Saveza o bitnim pitanjima socijalističkog razvoja zemlje i osnovne pravce njegovog delovanja na međunarodnom planu; donosi, menja i dopunjava program i statut SKJ; bira Predsednika SKJ i verifikuje sastav Predsedništva SKJ, Komisije za statutarna pitanja i Nadzornog odbora i ocenjuje njihov rad.

54. Krajnji rok za redovno održavanje kongresa SKJ je pet godina.

Odluku o sazivanju kongresa donosi Predsedništvo najmanje tri meseca pre početka rada Kongresa. U odluci se utvrđuje predlog dnevnog reda i način priprema za Kongres.

Delegati za Kongres biraju se proporcionalno broju članova Saveza, na način koji je utvrđen ovim Statutom, a prema merilima koje svojom odlukom utvrđuje Predsedništvo SKJ.

Članovi centralnih organa SKJ imaju sva prava delegata na Kongresu, izuzev glasanja o izveštaju i razrešnici svog organa.

55. Vanredni kongres SKJ saziva Predsedništvo po svojoj inicijativi, na zahtev Konferencije SKJ ili na zahtev kongresa Saveza komunista jedne socijalističke republike.

Dnevni red i način priprema vanrednog kongresa predlaže inicijator njegovog sazivanja.

Odluku o sazivanju vanrednog kongresa dužno je da donese Predsedništvo SKJ najdalje tri meseca posle postavljenog zahteva.

b) Konferencija SKJ

56. Između dva kongresa, Konferencija razmatra rad Saveza komunista, razrađuje i definiše tekuću politiku na osnovu sagledavanja potreba prakse, a u okviru smernica Kongresa; raspravlja o najvažnijim pitanjima iz pojedinih područja društvenog života i međunarodnih odnosa o kojima Savez treba da formuliše određenu političku platformu; ocenjuje rad Predsedništva i drugih organa SKJ; verifikuje promene u njihovom sastavu na osnovu izbora izvršenog u savezima komunista socijalističkih republika i pokrajina. Te promene između dva kongresa ne mogu preći jednu trećinu ukupnog sastava ovih organa.

57. Konferencija se saziva obavezno jedanput godišnje, a izuzetno i u kraćim vremenskim razmacima.

58. Za svako zasedanje Konferencije SKJ biraju se tri četvrtine delegata na opštinskim konferencijama, na način koji je utvrđen ovim Statutom i proporcionalno broju članova Saveza, a prema merilima koje svojom odlukom utvrđuje Predsedništvo SKJ.

Na osnovu izvršenog kandidovanja i izbora u savezima komunista republika i autonomnih pokrajina, Kongres SKJ određuje jednu četvrtinu delegata Konferencije čije punomoćje traje do sledećeg kongresa. Između dva kongresa može se menjati najviše jedna trećina delegata Konferencije koje je izabrao Kongres, i to na način koji se primenjuje prilikom promena u sastavu Predsedništva SKJ i drugih centralnih organa.

Svi delegati Konferencije imaju isti status i jednaka prava.

Članovi centralnih organa SKJ imaju sva prava delegata na Konferenciji, izuzev glasanja o izveštaju svog organa.

59. Odluku o sazivanju Konferencije donosi Predsedništvo SKJ najmanje dva meseca pre njenog održavanja. Odluka sadrži i predlog dnevnog reda i utvrđuje način priprema za Konferenciju.

Konferencija se obavezno saziva i na zahtev konferencije Saveza komunista jedne socijalističke republike.

60. Ako između Konferencije SKJ i Predsedništva SKJ dođe do nesaglasnosti u ocenama i stavovima o pitanjima koja su od bitnog značaja za ostvarivanje uloge i politike SKJ, odnosno kad Predsedništvo ne može uzeti na sebe odgovornost za izvršavanje određenih zaključaka Konferencije, bira se zajednička komisija Konferencije SKJ i Predsedništva SKJ koja radi na rasvetljavanju suštine spornih pitanja i na usaglašavanju stavova. Najkasnije posle šest meseci saziva se Konferencija u istom sastavu, na kojoj se ponovo razmatraju sporna pitanja na osnovu analize i predloga koje je pripremila zajednička komisija. Ako se i na tom zasedanju Konferencije ne usaglase ocene i stavovi, Predsedništvo SKJ dužno je da sazove vanredni kongres, koji o tome donosi meritorne političke odluke.

c) *Predsedništvo SKJ*

61. Kao organ Saveza komunista Jugoslavije između dva kongresa, Predsedništvo SKJ deluje na osnovu političkih smernica Kongresa i zaključaka Konferencije, odgovara za njihovo sprovođenje i donosi potrebne političke odluke; razmatra aktuelna pitanja politike i prakse SKJ i usmerava celokupnu delatnost Saveza; demokratskim putem usaglašava gledišta i blagovremeno utvrđuje konkretne stavove o svim problemima društvenog razvoja na čijem rešavanju sve organizacije i čitavo članstvo treba da deluju u jedinstvenom pravcu; razrađuje politiku, pokreće i usmerava akcije Saveza na međunarodnom planu; razmatra inicijative i predloge organizacija, foruma i organa Saveza. Između dva kongresa, Predsedništvo predstavlja Savez komunista Jugoslavije u zemlji i u odnosima sa inostranim partijama i pokretima.

Za svoju aktivnost između dva kongresa Predsedništvo odgovara Kongresu. Za svoj rad između zasedanja Konferencije Predsedništvo odgovara Konferenciji.

Predsedništvo SKJ usvaja političke odluke i stavove na svojim sednicama.

62. U Predsedništvo SKJ bira se jednak broj članova Saveza komunista s područja svake socijalističke republike i odgovarajući broj s područja Saveza komunista Autonomne Pokrajine Vojvodine i Saveza komunista Autonomne Pokrajine Kosova.

63. Na osnovu jedinstvenog kriterija i primenom razrađene demokratske procedure u skladu sa odredbama ovog Statuta, opštinske konferencije predlažu kandidate za članove Predsedništva SKJ. Kongres Saveza komunista socijalističke republike vrši izbor članova predsedništva s područja svoje republike, a Kongres SKJ vrši verifikaciju izbora i promena u sastavu članova Predsedništva SKJ. Kongres SKJ utvrđuje postupak oko verifikacije izbora poslovníkom ili odlukom.

Predsednici centralnih komiteta Saveza komunista socijalističkih republika su po funkciji članovi Predsedništva SKJ.

64. Sednice Predsedništva sazivaju se na inicijativu Predsednika SKJ, političko-izvršnog organa, komisija SKJ ili centralnog komiteta Saveza komunista jedne socijalističke republike.

65. Predsedništvo bira političko-izvršni organ, obrazuje komisije i druga radna tela i imenuje njihov sastav.

Političko-izvršni organ i komisije deluju u okviru svoje funkcije i zadataka koje im određuje Predsedništvo i za svoj rad odgovaraju Predsedništvu.

Svojim poslovníkom Predsedništvo bliže utvrđuje unutrašnju organizaciju i metod svoga rada. Predsedništvo objavljuje svoj poslovník.

d) *Predsednik SKJ*

66. Predsednik SKJ rukovodi radom Predsedništva; saziva i predsedava sednicama Predsedništva; pokreće pitanja koja treba raspravljati u Predsedništvu, na Konferenciji i

na Kongresu SKJ; otvara Kongres i zasedanja Konferencije i predsedava im do konstituisanja njihovog radnog predsedništva; ostvaruje stalnu povezanost s aktivnostima Saveza komunista socijalističkih republika; predstavlja Savez komunista Jugoslavije u odnosima s drugim komunističkim, radničkim i progresivnim partijama i oslobodilačkim pokretima i iznosi i zastupa ocene i stavove Saveza komunista Jugoslavije o svim važnijim pitanjima njegove politike i prakse.

67. Za svoj rad Predsednik SKJ odgovara Kongresu, Konferenciji i Predsedništvu Saveza komunista Jugoslavije.

e) Komisija za statutarna pitanja SKJ

68. Komisija za statutarna pitanja daje tumačenja odredaba Statuta SKJ; ukazuje na eventualnu neusaglašenost pojedinih odredaba statuta Saveza komunista socijalističkih republika s normama i odredbama Statuta SKJ i u vezi s tim daje svoje predloge; sistematski prati i analizira primenu Statuta SKJ u životu i delatnosti Saveza komunista i predlaže potrebne mere Predsedništvu, Konferenciji i Kongresu SKJ radi dosledne primene statutar-
nih normi i uklanjanja pojava narušavanja odredaba Statuta; na osnovu sopstvenih saznanja i inicijativa članstva i organizacija Saveza komunista priprema za Kongres SKJ predloge za promene i dopune Statuta.

Članovi, organizacije, forumi i organi mogu se obraćati komisiji sa zahtevom za ocenu statutarnosti pojedinih odluka i postupaka u Savezu komunista Jugoslavije.

69. Komisija odgovara za svoj rad Kongresu i Konferenciji SKJ, koji razmatraju izveštaj o njenjoj aktivnosti.

70. Kandidovanje i izbor članova Komisije vrše se na način koji se primenjuje prilikom kandidovanja i izbora članova Predsedništva SKJ.

Predsednici organa saveza komunista socijalističkih republika koji se bave statutarnim pitanjima i predsednik komisije za statutarna pitanja Konferencije SK u Jugosloven-

skoj narodnoj armiji su po funkciji članovi Komisije za statutarna pitanja SKJ.

71. Komisija iz svojih redova bira predsednika i sekretara Komisije.

Sednice Komisije saziva predsednik po svojoj inicijativi, na predlog članova Komisije, Predsedništva SKJ ili centralnog komiteta SK socijalističke republike, odnosno njegovog organa koji se bavi statutarnim pitanjima.

72. Predsedništvo SKJ je dužno da na svojim sednicama razmatra pitanja koja pokreće i predloge koje daje Komisija za statutarna pitanja SKJ.

f) Nadzorni odbor SKJ

73. Nadzorni odbor SKJ sistematski prati i analizira ostvarivanje politike finansiranja Saveza i vrši nadzor nad raspodelom i trošenjem finansijskih sredstava kojima raspolazu centralni organi SKJ.

74. Nadzorni odbor razmatra kretanje i raspodelu članarine, predlaže Predsedništvu SKJ donošenje odgovarajućih odluka iz oblasti finansijskog i materijalnog poslovanja i mere za uklanjanje uočenih slabosti u tom poslovanju.

75. Nadzorni odbor podnosi izveštaj Konferenciji i Kongresu SKJ o svom radu, o ostvarivanju politike finansiranja Saveza i o finansijskom i materijalnom poslovanju centralnih organa Saveza.

76. Kandidovanje i izbor članova Nadzornog odbora vrši se na način koji se primenjuje prilikom kandidovanja i izbora članova Predsedništva SKJ i članova Komisije za statutarna pitanja SKJ.

Predsednici nadzornih organa Saveza komunista republika i organizacije Saveza komunista u JNA su po položaju članovi Nadzornog odbora Saveza komunista Jugoslavije.

77. Nadzorni odbor bira iz svojih redova predsednika i sekretara Odbora.

Sastanke Odbora saziva predsednik po svojoj inicijativi, na predlog članova Odbora, Predsedništva SKJ ili na

zahtev centralnog komiteta SK jedne socijalističke republike, odnosno njegovog organa koji se bavi ovim pitanjima.

g) *Štampa Saveza komunista Jugoslavije*

78. U skladu sa svojom idejno-političkom ulogom, programskim ciljevima i politikom, Savez komunista Jugoslavije osniva novinsko-izdavačka preduzeća i ustanove, izdaje listove, časopise i druge publikacije.

79. Listovi i časopisi SKJ su sredstva informisanja, javnog delovanja, demokratskog suočavanja mišljenja i iskustava u procesu izgrađivanja i ostvarivanja gledišta i politike Saveza komunista.

80. U svojstvu svojih organa, Savez komunista Jugoslavije izdaje list „Komunist” i časopis „Socijalizam”.

Predsedništvo SKJ utvrđuje karakter i zadatke ovih organa i imenuje njihove uređivačke odbore i glavne i odgovorne urednike.

Predsedništvo odlučuje o pokretanju novih listova, časopisa i izdanja SKJ.

81. Predsedništvo SKJ redovno obaveštava Konferenciju i Kongres o ulozi, aktivnosti i problemima štampe i publicistike Saveza komunista Jugoslavije.

VIII. FINANSIRANJE SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

82. Savez se finansira iz sopstvenih izvora prihoda.

83. Osnovni izvor prihoda je članarina koju plaćaju članovi Saveza.

84. Sredstva od članarine su zajednički prihod Saveza.

85. Kriterijume za određivanje članarine određuje Predsedništvo SKJ, a visinu članarine centralni komitet SK socijalističke republike.

86. Na osnovu prethodno pribavljenih mišljenja centralnih komiteta socijalističkih republika, Predsedništvo SKJ

određuje način finansiranja Centralnog foruma i organa SKJ, odnosno merila na osnovu kojih se odvajaju sredstva od članarine za tu svrhu.

87. Odluku o raspodeli sredstava za redovnu aktivnost centralnih organa SKJ donosi Predsedništvo i o tome redovno podnosi izveštaj Konferenciji SKJ.

88. Predsedništvo SKJ i drugi organi Saveza mogu doneti odluku da se iz redovnih izvora prihoda Saveza, na osnovu utvrđenih merila, formiraju posebni fondovi za finansiranje naučnoistraživačkog rada i izdavačke delatnosti. Odlukom se utvrđuje i način upravljanja takvim fondovima i principi na osnovu kojih oni rade.

IX. AMBLEM I ZASTAVA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

89. Amblem Saveza komunista Jugoslavije je crvena petokraka zvezda sa srpom i čekićem u sredini. Srp i čekić i ivice zvezde su zlatne boje. Ispod zvezde, između dva njena kraka, nalaze se početna slova Saveza komunista Jugoslavije, koja se ispisuju na nacionalnim jezicima.

90. Zastava Saveza komunista Jugoslavije je crvena. Od nos dužine zastave prema njenoj širini je 2:1. U gornjem levom uglu je amblem Saveza komunista Jugoslavije s natpisom iznad zvezde: „Proleter i svih zemalja, ujedinite se!“ Ovaj natpis ispisuje se na nacionalnim jezicima.

X. POSEBNE ODREDBE

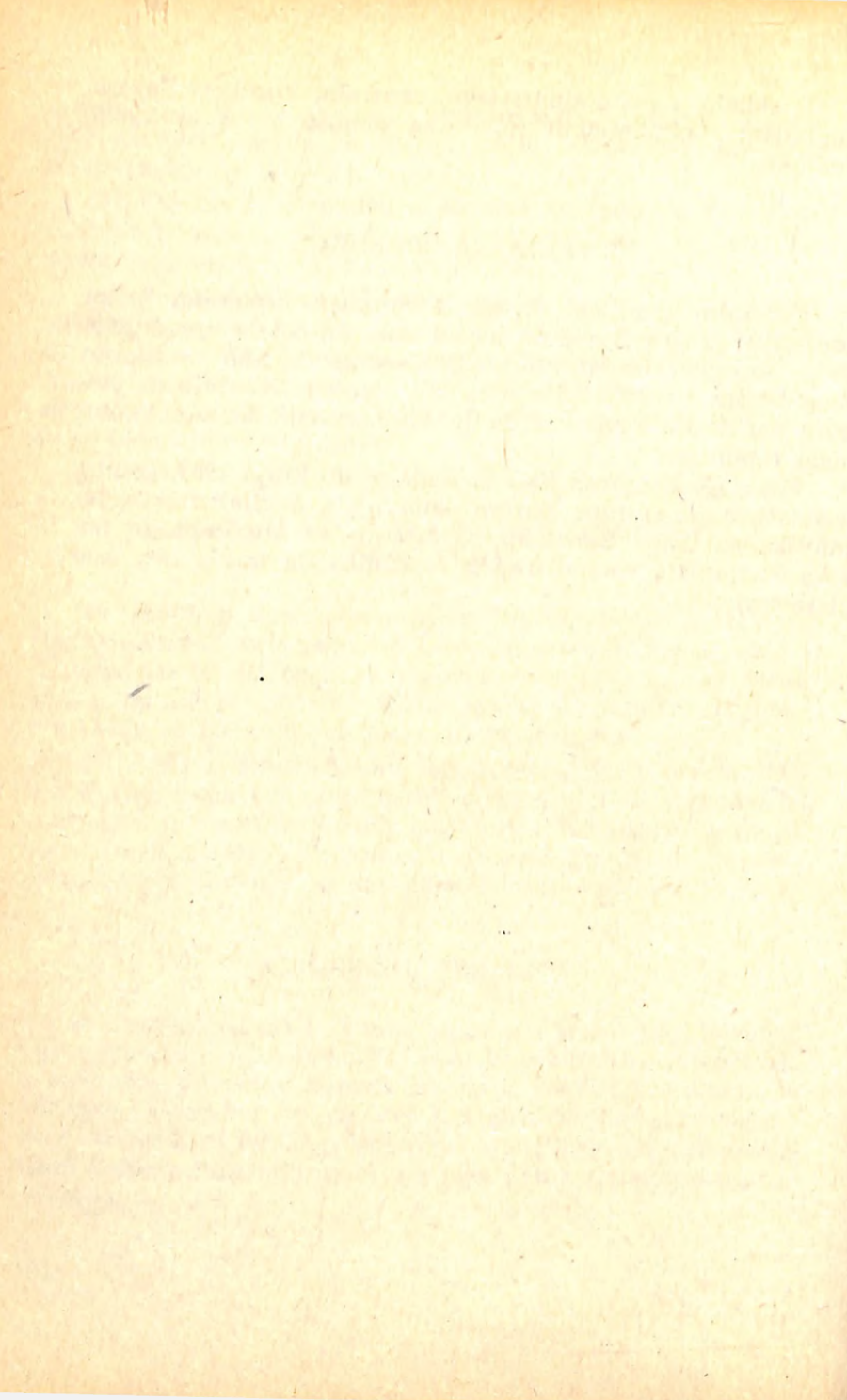
Predsedništvo SKJ donosi uputstvo o funkciji, delovanju i oblicima organizovanja Saveza komunista Jugoslavije u uslovima oružanog napada na našu zemlju i svenarodne odbrane. Uputstvo se zasniva na principima i normama ovog Statuta, saobražava pojedine statutarne odredbe uslovima svenarodnog odbrambenog rata i ima snagu statutarne odredbe.

U skladu s ovim uputstvom, centralni komiteti Saveza komunista socijalističkih republika donose svoja uputstva i odluke.

XI. PRELAZNE ODREDBE

Centralni komiteti Saveza komunista republika mogu kooptirati nove članove na mesta koju su ostala upražnjena zbog potreba konstituisanja Predsedništva SKJ, odnosno zbog izbora i verifikacije njegovih članova. Kooptirane članove verifikuje prvo zasedanje konferencije Saveza komunista republike.

Posle IX kongresa SKJ izvršiće se do kraja 1969. godine usaglašavanje statuta Saveza komunista socijalističkih republika sa ovim Statutom. Ovlašćuju se konferencije Saveza komunista socijalističkih republika da izvrše ovo usaglašavanje.



Rezolucije
Devetog kongresa
Saveza komunista Jugoslavije

SOCIJALISTIČKI RAZVOJ U JUGOSLAVIJI NA OSNOVAMA SAMOUPRAVLJANJA I ZADACI SAVEZA KOMUNISTA

U periodu između Osmog i Devetog kongresa naše društvo učinilo je krupne korake napred na putu svog socijalističkog razvoja, društvenog i ekonomskog oslobađanja rada i čovekove ličnosti. Sa društvenom i privrednom reformom, kojom se ostvaruju političke smernice Osmog kongresa, otvoren je put dugoročnijeg, dubokog preobražaja naše privrede, društvenih delatnosti i odnosa u društvenoj proizvodnji u pravcu daljeg jačanja položaja udruženih proizvođača i pretvaranja socijalističkog samoupravljanja u dominantan društveni odnos.

Ostvarivanjem privredne i društvene reforme postignuti su značajni uspesi u menjanju društvene osnove rada i privređivanja. Prevazilazi se državno-svojinski monopol i na njemu zasnovana osamostaljena ekonomska i društveno-politička moć centara odlučivanja u društveno-političkim zajednicama. Smanjuje se posrednička uloga države u raspolaganju viškom rada čime se stvaraju uslovi da neposredni proizvođači sve više postaju odlučniji činoci u celokupnoj društvenoj reprodukciji i preuzimaju neposrednu odgovornost za razvoj materijalne osnove i društvenih odnosa socijalizma.

Jačanjem materijalne osnove samoupravno udruženog rada, delovanjem ekonomskih zakonitosti, izmenjenim uslovima privređivanja i povećanom unutrašnjom stabilizacijom, u toku reforme počeli su da se ostvaruju novi kvaliteti u privređivanju. Radne zajednice se sve više orijentišu na vlastite snage, na tržišni način privređivanja i stvaranje

dohotka. One traže rešenje u takvoj razvojnoj orijentaciji koja vodi podizanju produktivnosti rada, modernizaciji i intenzifikaciji proizvodnje i njenom osposobljavanju za šire i ekonomski celishodnije uključivanje u međunarodnu podelu rada. Započelo je brže menjanje strukture proizvodnje u skladu sa zahtevima tržišta. Siri se saznanje o neophodnosti unutrašnje integracije privrede i njenog povezivanja sa ostalim delatnostima. Odlučnije se nadvladavaju autarhično privređivanje, začaurenost, lokalizam i regionalizam.

Ostvareni rezultati potvrdili su neophodnost privredne i društvene reforme. Reforma je razotkrila i izbacila na površinu mnoge probleme koji su se godinama gomilali u uslovima autarhičnog privređivanja i administrativnih, državno-sopstveničkih oblika centralizacije i raspodele društvene akumulacije. Ona se suočila sa faktorima i okolnostima koje su njeno kretanje činile težim i složenijim: nepovoljna, ekstenzivna i niskoproizvodna struktura privrede; nepovezanost različitih sfera društvenog rada i zatvorenost mnogih samoupravnih organizama u sebe; relativna nerazvijenost proizvodnih snaga, disproporcionalnosti u razvoju i velike zatečene razlike u uslovima rada u pojedinim granama i regionima; činjenica da je veliki deo stanovništva van udruženog rada i dr. Sve je to ostavljalo širok prostor za državno posredništvo i administrativno regulisanje ekonomskih kretanja i društvenih odnosa.

Zaoštravanje međunarodnih odnosa i oscilacije u ekonomskim zbivanjima u pojedinim delovima sveta često su nepovoljno delovali na ostvarivanje zadataka reforme.

Zaostajalo se u razradi sistema i u preduzimanju mera ekonomske politike.

Suštinske promene u privređivanju i društvenim odnosima sudarile su se sa inercijom, konzervativizmom i zaoštalom društvenom svešću.

Idejno-politički otpori usvojenom kursu imaju svoju podlogu i uporišne tačke pre svega: u onim društvenim snagama čiji ekonomski i politički interes dolazi u sukob sa razvojem sistema socijalističkog samoupravljanja, u nastojanjima tehno-birokratskih grupa da sopstvene upravljačke

pozicije pretvore u pozicije društvene i političke moći; u zahtevima koji dolaze iz onih institucija i društvenih sredina kojima je ugrožen raniji privilegovan položaj; u pritiscima iz niskoproduktivnih radnih organizacija u privredi i drugim društvenim delatnostima koje nisu u stanju da izdrže utakmicu u društvenom radu u uslovima pojačane ekonomske diferencijacije na bazi rezultata rada i sve snažnijeg delovanja ekonomskih zakonitosti.

Zbog prirode i dubine društvenih preobražaja izazvanih reformom dolazi do znatno veće društveno-političke aktivizacije radničke klase, omladine, intelektualnih stvaralaca, poljoprivrednih proizvođača, svih snaga rada i znanja i do jačanja njihove samoupravljačke socijalističke svesti. Radnička klasa, koja nosi glavni teret reforme, ima sve aktivniji odnos prema ekonomskim i političkim zbivanjima, pitanjima od čijeg rešavanja zavise uslovi rada i sticanja dohotka i odnosi u raspodeli, merama koje se preduzimaju na svim nivoima odlučivanja i slabostima tekuće politike. Intelektualni radnici u svim sferama društvenog rada sve više povezuju svoju aktivnost sa samoupravnim odnosima i principom dohotka. Reforma je dala nove impulse za modernizaciju i povećanje proizvodnje i produktivnosti rada u poljoprivredi, za razvijanje društveno-ekonomskih i političkih odnosa na selu. Na tim osnovama dolazi do novih ekonomskih, socijalnih i političkih diferencijacija na selu i šire političke aktivizacije poljoprivrednih proizvođača. Od posebno je značaja snažan prodor u politički život mladih generacija koje izražavaju nove potrebe i nemirenje sa postignutim, traže širi prostor za svoje potvrđivanje i preuzimanje svog dela odgovornosti u samoupravnom društvu.

U periodu između dva kongresa došlo je do značajne promene odnosa društvenih i političkih snaga u korist samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. Najznačajniji momenti na tom putu su: društveno-ekonomske reforme, četvrta sednica CK SKJ, reorganizacija Saveza komunista, Smernice, demokratizacija kadrovske politike, razrada i primena koncepcije opštenarodne odbrane i poslednje ustavne promene.

Nasuprot takvim kretanjima dolazi do agresivnijeg delovanja i rovarenja, do okupljanja i povezivanja reakcionarnih, nacionalističkih, birokratskih i drugih opozicionih elemenata u zajedničkom nastojanju da kompromituju, spreče i vrata nazad naše društvo u njegovom razvoju na osnovama socijalističkog samoupravljanja. Savez komunista i druge organizovane socijalističke snage zadavale su i zadaju snažne udarce takvim nazadnim političkim tendencijama. U ovom periodu pretrpeli su poraz svi pokušaji da se onemogući ili zaustavi samoupravljačko-demokratski razvoj našeg društva.

Sadržajem svojih odluka i orijentacijom koju je izrazila, Četvrta sednica CK SKJ imala je veliki značaj za odlučnije suzbijanje birokratsko-centralističkih koncepcija i prakse i političkih otpora kursu reforme. U dinamičnom političkom kretanju koje je time dobilo snažiji zamah, dolazi do punije demokratizacije svih odnosa u društvu, daljeg podružljavanja politike.

Smernice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije rezultat su izgrađivanja jedinstvenih pogleda Saveza komunista Jugoslavije na bitna pitanja daljeg razvoja našeg društva na osnovama samoupravljanja i izraz njegove rešenosti da se odlučno suprotstavi uočenim odstupanjima i nedoslednostima u ostvarivanju društveno-ekonomske reforme. Na platformi i akcionom programu koji su izraženi u Smernicama izvršena je široka politička mobilizacija snaga samoupravljanja. To je dalo novu silu ubrzanja progresivnim društvenim preobražajima.

Reformom Saveza komunista dolazi do porasta njegovog idejno-političkog uticaja na društvena kretanja, jačanja poverenja proizvođača, omladine i drugih stvaralačkih snaga u politiku i praksu Saveza komunista, do demokratizacije njegovih unutrašnjih odnosa.

Prevazilaženjem administrativnog centralizma i jačanjem društveno-ekonomskih i političkih odnosa na osnovama samoupravljanja, narodi i narodnosti u našoj zemlji došli su u poziciju da samoupravnim putem u okviru jugoslovenske federacije ostvaruju svoj ravnopravan i slobodan

razvitak. To predstavlja dinamičan faktor socijalističkog razvoja i stabilnosti čitave zajednice.

Bržim ekonomskim i kulturnim razvojem posle rata, socijalistička Jugoslavija dostigla je nivo srednjerazvijenih zemalja i postaje sve aktivniji činilac u međunarodnim kretanjima i odnosima. U periodu između dva kongresa ostvarili smo novi prodor u otvaranju našeg društva prema svetu, u širem uključivanju u međunarodnu podelu rada. Bez smelijeg i istrajnog ostvarivanja takve orijentacije, jugoslovenska socijalistička zajednica osudila bi sebe na stagnaciju i nazadovanje u ekonomskom i društvenom smislu, bile bi zatvorene perspektive njenog socijalističkog razvoja.

Živimo u eri nove tehnološke revolucije, gigantskog porasta naučnog potencijala, epohalnih dostignuća nauke i do sada neviđenog prodora novih proizvodnih snaga koje se u toku jedne decenije razvijaju brže nego ranije vekovima i koje iz temelja menjaju način proizvodnje, uslove i način života, ljudske predstave i navike. Savremene proizvodne snage rada vode povezivanju sveta, ali se sučeljavaju sa tendencijama zatvaranja u sebe velikih ekonomsko-političkih i vojnih blokova zemalja. Njihov razvoj sukobljava se sa postojećim produkcionim odnosima, društvenim strukturama i političkim institucijama. U datim društvenim okvirima i odnosima, razmah proizvodne i stvaralačke moći ljudskog rada ima svoje naličje u obezvlašćenosti i potčinjenosti radničke klase i drugih radnih slojeva, u zaostavanju klasnih i drugih socijalnih suprotnosti i konflikata, u produbljivanju jaza između visokorazvijenih i ekonomski zaostalih zemalja. Savremene proizvodne snage društvenog rada i radnička klasa dolaze u sukob sa društvenim odnosima koji se zasnivaju na svojinskom monopolu, na svemoći od društva otuđenih centara ekonomske i političke moći, na etatističkom dirigovanju i hegemoniji velikih nad malim, jačih nad slabijim. Revolucionarna vrenja u svetu, masovni pokreti i nemiri radničke klase, mladih generacija i potlačenih nacija imaju svoj zajednički imenitelj u stremljenju ka oslobađanju od ekonomskog, socijalnog, nacionalnog i svakog drugog potčinjavanja čovekove lično-

sti, ka humanijim i slobodnijim odnosima među ljudima, ka afirmaciji ljudske i demokratske suštine socijalizma. Snage socijalističkog progresa suočene su sa novim potrebama savremenog sveta i novim problemima koji zahtevaju stvaralačku razradu koncepcija i kritičko preispitivanje vlastite prakse.

U svetu u kome živimo, egzistencija i stabilnost, slobodan i samostalan socijalistički razvoj naše zemlje presudno zavise od toga kakvim ćemo tempom i intenzitetom u sistemu socijalističkog samoupravljanja ostvarivati spoj i sintezu materijalno-ekonomskog progresa, naučno-tehnološke revolucije, i društvenog oslobađanja rada i čovekove ličnosti, razvoja humanih i demokratskih odnosa među ljudima. U tome je istorijska odgovornost Saveza komunista i svih drugih snaga socijalističkog progresa u našoj zemlji.

Svestan takve odgovornosti i u cilju stvaralačke razrade svoje idejno-političke platforme Savez komunista je pripremao Deveti kongres širokim učešćem njegovih organizacija i članstva u demokratskim raspravama o stvarnim mogućnostima i putevima daljeg revolucionarnog preobražavanja našeg društva na osnovama socijalističkog samoupravljanja.

Značajni rezultati takvih nastojanja došli su do izražaja u radu i dokumentima kongresa Saveza komunista republika, koji su ispoljili visok stepen jedinstva u pogledima na suštinska pitanja društvenog razvoja, u definisanju polaznih osnova i orijentacije daljeg idejno-političkog delovanja Saveza komunista.

Materijali koje je u pripremama za Deveti kongres stavio na javnu diskusiju Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije izražavaju osnovne koncepcije razvoja sistema društveno-ekonomskih i političkih odnosa i stavove o delovanju Saveza komunista u pojedinim oblastima društvenog života. Mnogi konkretni stavovi u ovim materijalima su sadržinski obogaćeni i razvijeni, potvrđeni ili korigovani u javnoj diskusiji.

Polazeći od svojih programskih ciljeva, od zajedničkih, životnih interesa radničke klase i radnih ljudi svih naroda Jugoslavije, od dokumenata kongresa Saveza komunista republika, od rezultata pretkongresne diskusije, od referata druga Tita i diskusije na sednicama Devetog kongresa, od potreba da dalje razradi osnovni pravac i idejno-političku platformu svoga delovanja u neposrednoj budućnosti — Savez komunista Jugoslavije na svom Devetom kongresu donosi sledeću

REZOLUCIJU

U borbi za dalju izgradnju samoupravnog socijalizma, u ostvarivanju društvenog i ekonomskog oslobađanja rada, stalnog porasta efikasnosti privređivanja, životnog standarda i uslova za razvoj i svestranu afirmaciju ličnosti, Savez komunista zalaže se za odlučujuću ulogu udruženih proizvođača u celokupnoj društvenoj reprodukciji, za jačanje njihovog neposrednog uticaja u svim sferama društvenog rada i u političkom životu.

U razvoju društveno-ekonomskih odnosa Savez komunista polazi od istorijskih i neposrednih interesa radničke klase, osnovnog nosioca i pokretačke snage socijalističkog progresa. Zato se odlučno zalaže za dosledno razvijanje takvog sistema društvenih odnosa u kojima radni čovek — u svim samoupravnim zajednicama — postaje osnovni nosilac društvene reprodukcije, neposredni upravljač sredstvima za proširenje materijalne osnove svoga rada i života, posebno viška rada. Na toj osnovi Savez komunista će se boriti za stalno povećanje efikasnosti samoupravnog sistema, za dosledno ostvarivanje raspodele prema rezultatima rada, za društveno-ekonomsku i socijalnu sigurnost radnog čoveka.

1. Deveti kongres se odlučno zalaže za proširivanje materijalne osnove samoupravljanja putem boljeg privređivanja, kao i putem doslednijeg i efikasnijeg smanjivanja opterećenja privrede po raznim osnovama i ograničavanja administrativnog preliivanja viška rada.

Sadašnji ekonomski položaj proizvođačkih samoupravnih organizacija karakteriše opadanje samofinansiranja, povećanje zaduženosti prema bankama kao i izdvajanje i usmeravanje značajnog dela sredstava akumulacije kroz posebne fondove i mere društveno-političkih zajednica. Još uvek nedovoljna efikasnost primene postojećih sredstava rada, kao i nedovoljna mogućnost da se pretežno sredstvima radne organizacije, putem modernizacije, razvije stvaralaštvo radnih ljudi i osigura njihova poslovnost i inicijativa, ekonomska sposobnost i proizvodni potencijal zahtevaju takve promene u raspodeli akumulacije kojima će se jačati materijalni i društveni položaj proizvođača. To nalaže brže rešavanje akutnih problema prezaduženosti privrede, širu integraciju privrede i koncentraciju sredstava unutar privrede, kao i likvidiranje dosadašnje prakse formiranja obaveza privrede nezavisno od rezultata privređivanja. Učešće društveno-političkih zajednica u finansiranju određenih potreba društvene reprodukcije treba ubuduće zasnivati na prethodnim društvenim dogovorima sa zainteresovanim samoupravnim zajednicama i na usvojenoj razvojnoj politici.

2. Finansiranje proširene reprodukcije zahteva brže razvijanje raznovrsnih oblika ekonomske koncentracije sredstava društvene reprodukcije na samoupravnoj osnovi i njihovu cirkulaciju prema delatnostima koje mogu dati veće ekonomske efekte. Instrumentima privrednog sistema i merama ekonomske politike treba podsticati proizvodnu saradnju putem zajedničkih ulaganja sredstava u delatnosti, koje predstavljaju osnovne nosioce privrednog razvoja i kojima se stvaraju uslovi za efikasniji i brži ukupni materijalni i društveni razvoj. Odnose među učesnicima takvih poduhvata treba zasnivati na ekonomskoj osnovi, zajedničkim razvojnim programima, na samoupravnim i društvenim dogovorima.

Savez komunista zalagaće se da se u privredni sistem i tekuću ekonomsku politiku ugrade mere koje će sprečiti razne oblike otuđivanja sredstava od radnih organizacija putem administrativno-tehnokratskih odluka, ili preko monopolskog položaja na tržištu.

Potrebno je što pre realizovati usvojene stavove o tome da se stalni izvori sredstava federacije i drugih društveno-političkih zajednica namenjenih za finansiranje proširene reprodukcije ukinu; da se do kraja 1970. g. ukine kamata na poslovni fond privrede, s tim da se u toku 1969. g. utvrde trajni izvori sredstava za alimentiranje Fonda za kreditiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina; da se „državni kapital” u poslovnim bankama stavi pod poseban režim i postepeno pretvara u sredstva udruženog rada; da se sredstva bivšeg Opšteg investicionog fonda federacije usmere za otplatu inostranih dugova, kreditiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina, proširivanje ekonomske saradnje sa inostranstvom i slične namene.

Potrebno je putem efikasnih mera i samoupravnim povezivanjem otklanjati i druge oblike i načine otuđivanja sredstava od samoupravljača do kojih dolazi i u poslovanju spoljnotrgovinskih i reeksportnih organizacija, osiguravajućih zavoda, banaka, stambenih preduzeća i drugih sličnih organizacija.

3. Savez komunista zalaže se za dogradnju sistema društvene reprodukcije u pravcu šireg odlučivanja udruženih proizvođača u ovoj oblasti i prevladavanja odvojenosti između proizvodne i prometne sfere (trgovina, banke i uslužne delatnosti). Dogradnjom sistema treba da se osiguraju sve prednosti ekonomske koncentracije i otklone mogućnosti osamostaljivanja finansijske moći nad proizvođačima i pojave monopola odlučivanja o društvenoj reprodukciji.

Ceo proces reprodukcije treba da bude pod samoupravnom ingerencijom radnih kolektiva koji su sredstva stvorili, akumulirali i udružili. Proizvođači moraju ostvariti veći i što neposredniji uticaj na politiku banaka i njihovo poslovanje, a banke zajedno s njima snositi ekonomsku odgovornost za rezultate i razvojnu orijentaciju samoupravnih organizacija. To se može postići ne samo proširivanjem učešća proizvođača u organima banaka, već i promenama u sistemu koje će banke potpunije uključiti u sistem re-

produkcije i obezbediti odlučujući uticaj udruženog rada na politiku banaka.

Predivanje sredstava akumulacije unutar i između radnih organizacija i njihovih asocijacija mora se vršiti na način da se akumulacija ne otuđuje od onih koji je stvaraju, da se zasniva na ekonomskom interesu radnog čoveka, radne jedinice i radne organizacije i na eliminisanju monopolskog i sličnog uticaja.

4. U sadašnjoj etapi potrebna je radikalna promena pozicije radnih ljudi u društvenim delatnostima van privrede i potpunije integrisanje ovih delatnosti u celokupni sistem društvenog rada na samoupravnim osnovama i principu dohotka. Treba brže ostvariti preduslove da se materijalni položaj ovih delatnosti ne zasniva na otuđenom višku rada od proizvođača i radnih ljudi tih delatnosti. Odnose u ovoj oblasti treba zasnivati na neposrednom odlučivanju radnih ljudi o politici razvoja i sredstvima za njeno ostvarivanje. Time treba da se prevaziđe posrednička uloga države i otklone još uvek prisutni elementi administrativnih i budžetskih odnosa u obrazovanju, nauci i kulturi, zdravstvu, socijalnom osiguranju i socijalnoj zaštiti, za stvarno proširenje sfere uticaja udruženog rada i ostvarivanje socijalizmu adekvatnije stvaralačke pozicije radnog čoveka.

5. Savez komunista polazi od činjenice da je socijalistička robna proizvodnja u savremenim uslovima jedini mogući oblik racionalne društvene reprodukcije i objektivna pretpostavka razvitka samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. Zato treba energično nastaviti kurs reforme u pravcu potpunije afirmacije razvijenijih i slobodnijih oblika socijalističke robne proizvodnje, boreći se protiv svakog subjektivizma i etatističkog ignorisanja delovanja njenih ekonomskih zakona.

Razvitak socijalističkih samoupravnih odnosa podrazumeva sve efikasnije ovladavanje zakonitosti tržišnih tokova. Socijalistička robna proizvodnja, kao svoju bitnu komponentu, sadrži odgovarajuće usmeravanje i korekcije tržišnih tokova, posebno tamo gde — usled nerazvijenosti sa-

moupravljanja — postoje mogućnosti da njihove negativne manifestacije dovedu do deformacija u socijalističkim odnosima. Samoupravno usmeravanje tržišnog privređivanja nije negacija socijalističke robne proizvodnje, nego pretpostavka i sastavni deo njenog društveno sve efikasnijeg razvitka. Polazeći od toga, Savez komunista energično se suprotstavlja tendencijama etatističko-birokratskog negiranja robne privrede i shvatanjima koja odriču potrebu društvenog usmeravanja njenih tokova.

Razvijanje socijalističke robne proizvodnje podrazumeva sve širu podelu rada i samoupravnu integraciju, kao i potrebu šireg uključivanja u međunarodnu podelu rada. To je pretpostavka višeg nivoa proizvodne snage rada odnosno približavanja svetskim merilima i kvalitetima privređivanja. U savremenim uslovima naučno-tehnološkog, ekonomskog i društvenog progresa, ubrzani rast proizvodne snage rada i razvitak socijalističkih produkcionih odnosa mogu se ostvarivati samo uz stalnu i svestranu modernizaciju i integraciju svih oblasti društvenog rada u sve širim razmerama.

6. Savez komunista ističe da je neophodno brže razvijati sistem samoupravnog i društvenog planiranja i stvarati uslove za njegovu širu primenu. Taj sistem mora se zasnovati na najnovijim rezultatima nauke i biti tako organizovan da svaka samoupravna zajednica ostvaruje funkciju planiranja kao bitnu komponentu samoupravnog odlučivanja.

Osnovni nosilac društvenog planiranja treba da bude samoupravna organizacija udruženog rada. Pretpostavka efikasnog samoupravnog planiranja jeste integraciono povezivanje u privredi i ostalim društvenim delatnostima i njihovo međusobno povezivanje. U samoupravnom planiranju vidnu ulogu imaju sve asocijacije udruženog rada — komore, udruženja, banke.

Samostalnost i ravnopravnost velikog broja ekonomskih subjekata zahteva međusobno dogovaranje i usklađivanje interesa i planova. Samoupravnim i društvenim dogovaranjem treba obezbediti da plan polazi i zasniva se na

neposrednim i trajnim interesima udruženih radnika i da radni ljudi neposredno utiču na utvrđivanje planskih ciljeva, zadataka, mera i odgovornosti za njihovo ostvarivanje.

Neposredan zadatak svih subjekata proširene reprodukcije jeste utvrđivanje dugoročnijih programa ekonomskog razvitka, u cilju potpunijeg zapošljavanja ličnih i korišćenja materijalnih činilaca proizvodnje, pretvaranja potencijalnih u aktivne proizvodne snage društva. Programima i planovima treba, pre svega, efikasnije usklađivati odluke nosilaca proširene reprodukcije i određivati glavne pravce razvitka, na kojima će se koncentrisati snage i sredstva samoupravnih faktora našeg društva u cilju stalnog podizanja životnog standarda i ekonomske i društvene sigurnosti radnog čoveka.

7. Savez komunista će se energično zalagati za doslednu primenu principa dohotka kao novog društveno-ekonomskog odnosa i ekonomske sadržine samoupravljanja u svim oblastima materijalne proizvodnje i ostalim društvenim delatnostima. To je uslov sve doslednijeg ostvarivanja raspodele prema rezultatima rada, kao temeljnog principa našeg samoupravnog socijalističkog društva. Potrebno je da dohodak, kao kategorija socijalističke robne proizvodnje, sve više postaje motiv privređivanja i osnov za donošenje investicionih i drugih ekonomskih odluka, ekonomski kriterijum proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje, odnosno merilo racionalnosti svih vrsta i oblika društvenog rada. To je bitan uslov za prevazilaženje ostataka najamnih odnosa.

Izgradnja samoupravnih odnosa na principu dohotka mora biti u centru stalne idejno-političke aktivnosti. Borba za doslednu afirmaciju principa dohotka u praksi mora se voditi u svakoj ćeliji društvenog rada — u svakoj radnoj jedinici i svim širim oblicima samoupravnog udruženog rada. To je osnova za prevazilaženje protivrečnih interesa koji proizilaze iz različitog položaja u proizvodnji i raspodeli.

Savez komunista će se odlučno zalagati za doslednu primenu raspodele prema rezultatima rada, za afirmaciju

više produktivnog i stvaralačkog rada, za visoke lične dohotke koji su rezultat rada i stalni rast standarda radnih ljudi na toj osnovi, za otvaranje najširih perspektiva razvitku radnih sposobnosti i stvaralaštvu, što je uslov napretka pojedinca i cele socijalističke zajednice.

Raspodela prema rezultatima rada ne protivureči primeni principa socijalističke solidarnosti, naročito u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, zapošljavanju, stambeno-komunalnoj i drugim oblastima od kojih zavisi društvena sigurnost radnika. Socijalistička solidarnost podrazumeva i primenu načela da onaj ko ostvaruje veći dohodak više doprinosi zadovoljavanju zajedničkih potreba. Razvijanje oblika solidarnosti i uzajamne pomoći mora se zasnivati, pre svega, na materijalnim mogućnostima i realizovati na samoupravnoj osnovi i u skladu sa društvenom opravdanošću i ekonomskom racionalnošću, tako da se bitno ne naruše odnosi između rezultata rada i ličnog dohotka. Socijalistička solidarnost je bitan element integracije samoupravnog društva i njegovog jedinstva. Ona ne negira nego dopunjava sistem raspodele prema radu i tako ga čini društveno efikasnijim.

8. Savez komunista energično će se suprotstavljati svim pojavama prisvajanja materijalnih i drugih društvenih vrednosti mimo rezultata rada, čime se deformišu socijalistički odnosi. Savez komunista energično će se boriti i protiv uravnilovke, koja vodi destimuliranju stvaralaštva i smanjivanju proizvodnosti rada, protiv monopolskog prisvajanja dohotka, privilegija, prisvajanja rezultata tuđeg rada i svega što dovodi do socijalnih nejednakosti, koje ne proizilaze iz društveno priznatih rezultata rada. Instrumentima privrednog sistema treba posebno oporezovati primenu i korišćenje tuđeg rada, privatno preduzetništvo i prihode po osnovu rente koji proizilaze iz svojinskog monopola. Neophodna je efikasna borba Saveza komunista i svih socijalističkih snaga protiv tendencija i pojava u raspodeli dohotka, koje vode održavanju najamnog mentaliteta i odnosa, koji otvaraju prostor za najraznovrsniju demagogiju i

etatističko-birokratske i druge monopole osamostaljene moći nad čovekom i njegovim rezultatima rada.

Savez komunista zalaže se za eliminisanje monopolskog položaja. Tamo gde nije moguće odstraniti monopolski položaj razmotriće se, u sklopu odgovarajućih privrednih asocijacija i društveno-političkih zajednica, posebni mehanizmi dogovora i sporazuma u vezi sa cenama, a u krajnjem slučaju, društveno-političke zajednice mogu da primene i posebne mere zahvatanja dohotka koji je rezultat monopolskog položaja. Sredstva prikupljena po ovom osnovu treba da se na odgovarajući način vraćaju privredi i da se na samoupravnim osnovama koriste za potrebe njenog razvoja.

Savez komunista zalaže se za to da se ostvaruje načelo da samoupravna organizacija koja, pod istim društvenim uslovima, ostvaruje relativno veći dohodak, više ulaže u razvoj materijalne osnove udruženog rada — bilo u sopstveni razvoj, bilo u razvoj drugih samoupravnih organizacija putem zajedničkih ulaganja i kredita.

Potrebno je naći takva rešenja u sistemu koja neće davati privilegovani položaj pojedinim organizacijama velikih sistema prema ostalim radnim organizacijama i koja će osigurati njihovo funkcionisanje na istim društvenim osnovama kao i ostaloj privredi.

9. Stvaranje što ujednačenijih opštih uslova privređivanja je bitna pretpostavka za brži razvoj samoupravljanja. Time se obezbeđuje ujednačeniji položaj radnih ljudi u svim delatnostima udruženog rada, potvrđuje društveni karakter sredstava za proizvodnju i ostvaruju uslovi za intenzivnije korišćenje proizvodnih snaga društva, za svestran i usklađen razvitak svih delova udruženog rada i svih regiona.

Pri tome se polazi od saznanja da u uslovima robne proizvodnje, neravnomernog razvoja i uticaja niza spoljnih i unutrašnjih faktora, nužno dolazi do izmena u uslovima privređivanja među oblastima, granama i grupacijama privrede. Do toga dolazi i zbog različitog dejstva instrumenata

privrednog sistema (režima cena, carina, deviznog režima, uslova kreditiranja), kao i mera ekonomske politike.

To zahteva stalnu i sistematsku aktivnost samoupravnih organa i organa društveno-političkih zajednica na ujednačavanju uslova privređivanja i sticanja dohotka, koji će se temeljiti na dugoročnijim planovima i programima razvoja.

Neophodno je obezbediti veću stabilnost i trajnost instrumenata ekonomske politike.

Potrebno je razraditi u okviru sistema posebne mere koje će olakšati položaj radnih kolektiva onih delatnosti čija proizvodnja ne nalazi mesta na tržištu ili se odražava na niskim ličnim dohocima. Tim merama treba da se olakša prestrukturiranje, odnosno napuštanje te proizvodnje, prekvalifikacija radnika i njihovo zapošljavanje u drugim delatnostima.

Uslovima privređivanja treba osigurati pravo nacija, odnosno radnih ljudi u socijalističkim republikama da raspolazu rezultatima svoga rada. U okviru jedinstvenog jugoslovenskog tržišta sve instrumente privrednog sistema treba razraditi tako da obezbeđuju ostvarivanje ovog principa. Ukoliko se merama ekonomske politike narušava ovaj princip, potrebno je razraditi sistem kompenzacija kojim će se ublažavati negativni efekti različitog delovanja jedinstvenih instrumenata i mera ekonomske politike, koje donosi federacija. Po pravilu, ovakve odnose treba uspostaviti za srednjoročni period kako se kompenzacijama ne bi unosili elementi nestabilnosti i neizvesnosti u uslove privređivanja.

10. Na društvenim i ekonomskim osnovama reforme, neophodno je obezbediti razvoj sistema i politike cena u pravcu što doslednijeg usklađivanja sa sistemom samoupravljanja i potrebama razvojne politike, dinamičnog i skladnog razvoja privrede i njenog uključivanja u međunarodnu podelu rada.

Polazne osnove sistema i politike cena treba da budu kriterijum svetske cene, razvojna politika i struktura i stepen razvijenosti privrede.

Kao objektivnu zakonitost međunarodnih ekonomskih odnosa i bitan faktor za povezivanje i uključivanje naše privrede u međunarodnu podelu rada, kriterijum svetske cene treba povezivati sa politikom razvoja privrede i drugih delatnosti, odnosno korigovati u zavisnosti od date ekonomske strukture, pravca razvoja privrede i ostalih društvenih delatnosti i značajnih društveno-ekonomskih uslova koji su prisutni u našem razvoju.

Da bi se razlike u produktivnosti rada između naše privrede i razvijenih privreda postepeno smanjivale, potrebno je voditi takvu politiku cena koja ekonomski pokreće samoupravnu privredu da ulaže napore za približavanje sopstvenog nivoa proizvodnje, produktivnosti rada, troškova proizvodnje nivou koji se ostvaruje u razvijenim privredama. Na tome treba zasnivati zaštitu domaće privrede. Obim i period zaštite pojedinih delova domaće privrede treba da se utvrđuju u skladu sa dugoročnijom politikom razvoja privrede.

Neophodno je istovremeno preispitati nastale odnose među cenama i odgovarajućim merama osigurati uspostavljanje odnosa u skladu sa utvrđenim principima reforme.

U skladu sa porastom proizvodnje, snabdevenosti i stabilnošću tržišta treba nastaviti proces liberalizacije cena, koji će obuhvatiti celokupan proces proizvodnje od sirovina do finalnih proizvoda i izgraditi odgovarajuće oblike formiranja i društvene kontrole cena. Proces liberalizacije cena mora biti usklađen sa režimom uvoza, carinskom zaštitom i uslovima na domaćem i stranom tržištu.

Značajan zadatak je održavanje stabilnijeg opšteg nivoa cena. Stabilizaciona politika treba da se sprovodi putem kompleksnih mera na području ne samo monetarno-kreditnih organizacija, nego i merama fiskalne politike, politike raspodele i politike usmeravanja platno-bilansnih odnosa.

Pretpostavka za izgradnju konzistentne politike cena je jasno formulisanje politike privrednog razvoja, kao i politike potrošnje.

11. Savez komunista će se dosledno boriti za reformom usvojeni kurs deatizacije spoljnotrgovinskog i deviznog

režima, liberalizacije spoljnotrgovinske razmene i stvaranja uslova za konvertibilnost dinara. Time će se stvoriti uslovi da radni ljudi u udruženom radu budu neposredni nosioci uključivanja u međunarodnu podelu rada, da za to snose ekonomsku odgovornost i da se koriste efektima koje ostvaruju u svom poslovanju.

U sadašnjim uslovima potrebno je obezbediti veću deviznu stimulaciju izvoza, kako bi se tim poboljšale mogućnosti za snabdevanje reprodukcionim materijalom iz uvoza, modernizaciju postrojenja, kao i proširivanje poslovne saradnje sa inostranim partnerima.

12. U sadašnjim uslovima društveno usmeravanje raspodele dohotka radnih organizacija putem samoupravnog odlučivanja i razvijenih oblika samoupravnog i društvenog dogovaranja treba da polazi od samostalnosti radnih zajednica u raspolaganju dohotkom. Tim putem treba da se stimuliše raspodela dohotka na potrošnju i akumulaciju, imajući u vidu da rast ličnih dohodaka pretpostavlja i odgovarajući rast akumulacije, kao materijalnog uslova za povećanje proizvodnosti i dohotka.

Društveno usmeravanje u ovoj oblasti (diferencirano i progresivno oporezivanje i sl.) treba primenjivati kada dolazi do narušavanja odnosa u raspodeli dohotka usled nepridržavanja samoupravnih i društvenih dogovora ili ako do takvih dogovora uopšte i ne dođe.

Bitna pretpostavka jačanja uloge proizvođača i povećanja efikasnosti društvenog rada jeste modernizacija tehnologije i organizacije rada i intenzifikacija privređivanja, ne samo u okviru pojedinačnog preduzeća, nego i u celom lancu privredne aktivnosti — od proizvodnje sirovina, prerađevine, prometa, plasmana, do bankarstva i savremenih sistema informacija.

13. Najšire ekonomsko povezivanje i stvaranje velikih ekonomski snažnih organizacija udruženog rada na osnovama samoorganizacije privrede i drugih društvenih delatnosti, mora biti stalni zadatak svih faktora naše socijalističke zajednice, jer je to put ubrzanog rasta proizvodne snage rada i razvitka samoupravnih socijalističkih odnosa.

Potrebno je stvarati i stimulisati snažna istraživačko-razvojna jezgra i osigurati širu i bržu primenu rezultata naučno-tehnološkog procesa u privredi i društvu.

U savremenim uslovima nastajanja novih proizvodnih snaga, modernizacija celokupne privredne strukture podrazumeva kao svoju bitnu komponentu i ubrzani razvitak velikih sistema. Planiranje i izgrađivanje ovih sistema ima poseban značaj za uspostavljanje sve efikasnije privrede, širenje tržišta, stvaranje uslova za razvijanje raznih vrsta aktivnosti, za sve efikasnije korišćenje potencijalnih resursa zemlje — ličnih i materijalnih faktora društvene reprodukcije. Zato je neophodno, na bazi samoupravljanja i dohotka, ove sisteme što šire razvijati u svim oblastima društvenog rada.

14. Neophodno je u praksi dosledno ostvarivati koncepciju samoupravnog preduzeća, kao socijalističkog robnog proizvođača. To zahteva stalni stvaralački rad na izgrađivanju organizacije rada i unutrašnjih ekonomskih veza i odnosa između pojedinih delova udruženog rada (radne jedinice i drugi), kao i stalno usavršavanje pojedinih oblika poslovnog, samoupravnog i društvenog povezivanja sa drugim radnim organizacijama i zajednicama. Potrebno je odlučnije raditi na tome da se unutrašnji ekonomski odnosi i samoupravno odlučivanje sve doslednije zasnivaju na ekonomskim kategorijama (cena, kredit, zajednička ulaganja), odnosno na objektivnim merilima rezultata rada radnika, radne jedinice i svih radnih zajednica, u kojima se ostvaruje samoupravljanje i dohodak. Sistem organizacije samoupravnog preduzeća mora biti sve doslednije zasnovan na neposrednom samoupravljanju proizvođača i biti izraz dostignuća naučno-tehnološkog progressa i opšteg razvitka samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

15. Zadatak je komunista da se bore za usavršavanje postojećih i razvitak novih oblika samoupravnog odlučivanja u radnim organizacijama; za modernizaciju procesa pripremanja, donošenja i sprovođenja odluka; za razvitak savremenih informativnih sistema; za naučno-analitički zasnovane planove programa i odluke; za stalno usavršavanje

kadrova i njihovu afirmaciju na osnovu stvaralaštva i rezultata rada.

Treba prevazilaziti podvojenost samoupravnih i rukovodećih organa i njihovih funkcija izgradnjom jedinstvenog sistema upravljanja radne organizacije. To treba da bude sistem upravljanja u kome svaki kolektivni i individualni organ — zbor radne jedinice i njen rukovodilac, radnički savet i direktor — imaju svoju funkciju upravljanja, kao deo samoupravnog sistema radne organizacije.

Komunisti su dužni da se suprotstave svakoj tendenciji razjedinjavanja i ignorisanja ovih organa. Pri tome je potrebno boriti se protiv neodgovornosti i neefikasnosti u njihovom radu, protiv pojava birokratizma i tehnokratizma. Boreći se za povećanu odgovornost organa upravljanja, komunisti se moraju boriti za odgovorniji odnos prema njima.

Uloga višekvalifikovanog, stručnog, naučnoistraživačkog i upravljačkog rada u savremenim uslovima nove tehnologije, automatizacije, organizacije, privređivanja i upravljanja sve je značajnija i presudnija za razvitak uslova rada i poslovanja i opšti progres. Savez komunista će se boriti za afirmaciju i adekvatno mesto ovog rada u praksi kadrovske politike i politike raspodele svake radne organizacije i cele socijalističke zajednice.

Komunisti i druge socijalističke snage moraju biti spremni da nose odgovornost za razvitak i efikasnost samoupravnog sistema u svim organizacijama udruženog rada. Sve raspoložive stvaralačke snage našeg društva moraju biti uključene u samoupravni sistem organizacije udruženog rada na pravcima njegovog sve uspešnijeg razvijanja. To je put dogradnje i povećanja efikasnosti samoupravljanja, što je danas jedan od prvorazrednih zadataka svih komunista i drugih socijalističkih snaga.

16. Deveti kongres SKJ odlučno stoji na stanovištu da je smanjivanje razlika u razvijenosti kroz ubrzani razvoj nerazvijenih ekonomski interes svih naroda Jugoslavije i osnovna komponenta stvarne ravnopravnosti naroda i narodnosti. Stoga je trajni zadatak društvene zajednice da stvara materijalne i društvene uslove i na organizovan način obez-

beđuje dodatna sredstva kako bi se privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine razvijale brže od prosečnog razvoja cele zemlje. Pri tome, posebnu pažnju treba posvetiti bržem razvoju SAP Kosovo. U skladu s takvom politikom, Fond za kreditiranje privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina kao vid kompenzacije i elemenat solidarnosti u međunacionalnim odnosima i jedan od činilaca optimalnog ekonomskog i društvenog razvitka jugoslovenske zajednice, treba i dalje da ostane i da ima trajne i stabilne izvore sredstava. On mora sve više da postaje poslovna institucija sposobna da angažuje i druga sredstva iz zemlje i inostranstva, povezuje radne organizacije i banke sa razvijenijih i nerazvijenijih područja i oslanja se na razvojnu orijentaciju celokupne privrede.

Uporedo sa funkcionisanjem Fonda potrebno je razraditi i druge mere od strane federacije i drugih društveno-političkih zajednica za stimuliranje radnih organizacija i banaka sa razvijenih područja da ulažu u razvoj privredno nedovoljno razvijenih područja direktno i udruživanjem sredstava. U tom smislu podsticati integracione veze proizvodnih, prometnih, bankarskih i drugih radnih organizacija sa razvijenih i nerazvijenih područja.

Neophodno je obezbeđivati dodatna sredstva iz budžeta za finansiranje određenih društvenih potreba na ovim područjima, kao i usmeravanje ostalih domaćih i inostranih sredstava, polazeći od toga da pod određenim uslovima nedovoljno razvijena područja imaju prioritet u korišćenju ovih sredstava.

17. Deveti kongres SKJ smatra da je potrebno neprestano unapređivati poljoprivrednu proizvodnju i socijalističke društveno-ekonomske odnose u poljoprivredi i na selu. U tom smislu je neophodno dosledno i odlučno razvijati sistem dohotka i samoupravljanja u poljoprivrednim organizacijama i u njihovim odnosima sa individualnim proizvođačima. Postignuti rezultati u poljoprivredi potvrđuju pravilnost osnovnih principa agrarne politike i Programa SKJ koje treba u novim uslovima razrađivati i dosledno sprovoditi.

Razvoj poljoprivrede može se obezbediti, pre svega, intenziviranjem proizvodnje, modernijom tehnologijom, boljom organizacijom proizvodnje, prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda i širim razvijanjem poslovne saradnje.

U unapređivanju poljoprivredne proizvodnje i razvoju socijalističkih odnosa na selu značajnu ulogu treba da imaju društvena gazdinstva. Trenutak vremena i perspektiva razvoja nameću potrebu da organizacije, oslanjajući se na savremenu organizaciju proizvodnje, nauku, tehniku i tehnologiju, učine nove prodore u pravcu podrštvljavanja proizvodnje, razvijanju integracije i samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

Neophodno je podržavati procese da se individualni proizvođači na selu sve više orijentišu na razvijanje robne proizvodnje i povećanje produktivnosti rada, jer je to jedini put za povećanje dohotka i životnog standarda na selu. To je moguće uspešno ostvariti kooperacijom i udruživanjem u okviru zadruga i drugih radnih organizacija i saradnjom udruženih proizvođača sa drugim zainteresovanim radnim organizacijama iz oblasti poljoprivrede, prehrambene industrije i prometa.

Poljoprivredne zadruge, odnosno jedinice udruženog rada za kooperaciju poljoprivrednih organizacija, treba da se sve više razvijaju u organizacije udruženih proizvođača na selu, u kojima se odnosi zasnivaju na samoupravljanju i principu dohotka. To zahteva stalnu aktivnost komunista i drugih društvenih snaga u iznalaženju najpogodnijih oblika neposrednog učesća individualnih proizvođača u samoupravljanju i stvaranje uslova koji omogućuju i obezbeđuju da oni dohodak stižu zavisno od rezultata svoga rada i materijalnih ulaganja.

Nedovoljna zaposlenost i agrarna prenaseljenost sve više postaju društveno-politički problem na selu osobito u nerazvijenim i brdsko-planinskim područjima. To se može rešavati povezano sa opštim privrednim razvitkom i otvaranjem novih radnih mesta u delatnostima izvan poljoprivrede. U sadašnjim uslovima, ovi problemi moraju se rešavati pre svega intenziviranjem i razvijanjem robne proiz-

vodnje, posebno stočarstva, organizovanjem proizvođača da uz pomoć postojećih i novih kapaciteta u zadrugama i drugim radnim organizacijama racionalnije koriste svoje potencijale i ličnim radom ostvaruju veći dohodak.

Sve ovo zahteva da se nađu trajnija sistemska i druga rešenja koja će doprinositi stabilizaciji uslova privređivanja u poljoprivredi, na principima i odnosima utvrđenim u reformi i u skladu sa dugoročnijom razvojnom politikom i uslovima na domaćem i inostranom tržištu.

Uporedo sa afirmacijom dohotka potrebno je razvijati sve oblike samoupravljanja na selu, posebno mesne zajednice. SK će se založiti za stvaranje uslova za šire i aktivnije učesće i neposredniji uticaj seoskog stanovništva u radu drugih samoupravnih organa na selu (škole, zdravstvene ustanove, zajednice osiguranja, vodoprivredne organizacije i dr.), u komuni i u širim društveno-političkim zajednicama.

18. Potrebno je omogućiti brži, sigurniji i stabilniji razvoj ličnog rada sopstvenim sredstvima i njegovo šire uključivanje u tokove reforme i integrisanje u celokupan društveno-ekonomski sistem.

Komunisti će se zalagati za ostvarivanje društveno dogovorene politike u ovoj oblasti, savlađivanje idejnih otpora u njenom sprovođenju, suzbijanje raznih nepravilnosti i ekscesa u ovoj oblasti i onemogućavanje špekulacije, nezakonitosti i prisvajanja rezultata tuđeg rada.

19. U skladu sa razvojem samoupravnih socijalističkih odnosa, neophodno je dosledno ostvarivati reformu u stambeno-komunalnim delatnostima, da bi se one brže razvijale i uspešnije zadovoljavale potrebe građana. Odnosi u ovoj oblasti treba da se sve više razvijaju na osnovama samoupravljanja, na ekonomskim kriterijumima i elementima solidarnosti radnih ljudi. U tom smislu potrebno je jačati ulogu kućnih saveta, mesnih zajednica, radnih i drugih organizacija i građana koji treba da budu nosioci proširene reprodukcije u ovoj oblasti.

Razvitak komunalne privrede zahteva uspostavljanje ekonomskih odnosa u ovoj oblasti, stvarajući uslove da

cene komunalnih usluga obezbeđuju, pored proste reprodukcije, i deo sredstava kojima bi se, uz kreditna i druga dodatna sredstva, ostvarivala proširena reprodukcija komunalnih delatnosti.

Putem samoupravnih i društvenih dogovora treba stvarati uslove i za razvijanje određenih oblika solidarnosti u stambenoj izgradnji i korišćenju stambenih i komunalnih usluga, čime bi se poboljšao položaj radnika sa nižim primanjima.

II

Deveti kongres ističe da u utvrđivanju i razradi koncepcija daljeg privrednog i društvenog razvitka treba polaziti od prednosti koje naša samoupravna privreda ima zbog razvijenijih socijalističkih produkcionih odnosa i oslobađanja i razvijanja ljudskog stvaralaštva. Na osnovu tih prednosti, dostignutog stepena razvoja proizvodnih snaga i realnih mogućnosti privređivanja koja će omogućiti da se šire i ravnopravnije uključi u savremena progresivna ekonomska kretanja u svetu i tako obezbedi brži porast produktivnosti rada, životnog standarda stanovništva i ostvarivanje drugih trajnih ciljeva našeg društveno-ekonomskog razvitka.

Deveti kongres naglašava potrebu da se ubrza rad na razradi strateške politike dugoročnijeg razvoja zemlje i da se na toj osnovi što pre donese novi srednjoročni plan.

1. Osnovni ciljevi i zadaci privredne i društvene reforme ostaju i za naredni period. Zato razvojna politika u sledećem periodu treba da omogući dalju realizaciju bržeg i efikasnijeg uključivanja u međunarodnu podelu rada, konvertibilnost dinara, dosledniju primenu kriterija međunarodne razmene u proizvodnji, u investicionoj orijentaciji, u izboru strukture i pravaca razvoja. Ostvarivanje takve orijentacije treba da obezbedi stvaranje uslova za dalje smanjivanje razlika u nivou tehnologije i produktivnosti u odnosu na razvijene zemlje, bitno podizanje opšteg nivoa

privređivanja, modernizaciju na širim integracionim osnovama, potpuniju primenu naučnih dostignuća, brži razvoj nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Takva razvojna politika treba da obezbedi stvaranje širih osnova za zapošljavanje i stalan rast životnog standarda radnih ljudi, podizanje obrazovnog, kulturnog i zdravstvenog nivoa stanovništva.

Ostvarivanje ovih ciljeva zahteva dinamičan rast privrede u stabilnijim uslovima tržišta i privređivanja. Takav rast privrede treba da se zasniva na višoj produktivnosti i većoj efikasnosti društvenog rada, na maksimalnom angažovanju svih ljudskih sposobnosti i intenzivnijem korišćenju materijalnih potencijala zemlje.

2. Modernizacija i dalje prestrukturiranje privrede su bitni faktori proizvodne orijentacije.

Naredna etapa modernizacije nužno dobija kvalitativno nova obeležja. To će biti modernizacija na integralnim osnovama — krupnijih integrisanih grupa proizvođača, modernizacija velikih sistema, tehnologije i organizacije, modernizacija razvojnih, konstrukcionih, prodajnih i istraživačkih službi. Tome će nužno biti podređena i s tim povezana dalja modernizacija infrastrukture i visokokvalitetnih sirovinskih resursa.

Takav kurs zahteva i revolucionisanje svesti i saznanja o potrebi još radikalnijeg raskidanja sa različitim oblicima autarhizma, sa pojavama samodovoljnosti i neverice u značaj tehničko-tehnološke revolucije, kao i sa svim onim tradicionalizmom koji vuče na ranije odnose i na već prevaziđene strukture.

U proizvodnoj orijentaciji treba staviti težište na razvoj onih delatnosti koje mogu da ostvare visoko efikasnu proizvodnju i razmenu i u kojima imamo ili možemo postići određene prednosti. Pri tome za celo privređivanje mora da važe isti kriterijumi bez obzira na to gde se plasiraju proizvodi — u zemlji ili u inostranstvu.

Uz sve oštriju diferencijaciju, razviće se neke delatnosti i rađati nove, a druge će vegetirati, usporavati razvoj i odumirati. Deo ukupnog društvenog rada sve brže će se

boriti protiv tendencija na konzerviranju sadašnje strukture proizvodnje i zadržavanje stečenih, ali neperspektivnih pozicija, jer to objektivno znači kočenje neminovnih, najprogresivnijih procesa. Za brže i optimalnije ostvarivanje takvog preobražaja neophodno je blagovremeno utvrditi dugoročnije osnove razvoja privrede i razraditi efikasne mere ekonomske politike koje će olakšati i podsticati takvu orijentaciju radnih ljudi.

Delatnosti grupe proizvođača koje će uspešno vršiti prodor na međunarodno tržište nužno su upućene na ostvarivanje visoke koncentracije akumulacije, kadrova i naučnih potencijala. Kao što će u toku optimalizacije privredne strukture biti neophodno izrastanje giganata i krupnih integracija, koje će moći da drže korak s velikim proizvođačima u svetu, isto tako proširivaće se mogućnost za nastajanje i razvoj velikog broja manjih i srednjih visokospecijalizovanih organizacija.

3. Dalji privredni razvoj zahteva visokoproduktivno i racionalno privređivanje, korišćenje savremenih dostignuća nauke i tehnike. Naučni, kvalifikovaniji i složeniji rad postaje osnovni uslov efikasne proizvodnje. Osnovne komparativne prednosti u savremenom svetu sve više čine intelektualne snage i sposobnost društva da ih optimalno koristi i usmeri.

Od prvorazredne važnosti je daleko bolje korišćenje postojećih kadrovskih i naučnih potencijala i saobražavanje celokupnog obrazovnog sistema savremenim potrebama privrede i društvenih delatnosti. Sagledavanje dugoročnih potreba i najefikasnijih puteva za osposobljavanje kadrova jedno je od presudnih pitanja ukupnog privrednog i društvenog razvoja.

Politika razvoja naučno-istraživačkog rada mora da polazi od strateških ciljeva i zadataka razvoja privrede i društva u težnji da osigura prodor krupne, savremene proizvodnje u svetsku podelu rada.

4. Bitna komponenta razvojne politike je neprestano širenje privredne saradnje sa drugim zemljama u obostranom interesu. Naša privreda ostvaruje saradnju i sa poje-

dinim krupnim međunarodnim integracijama na osnovu odgovarajućih sporazuma.

Sve većim uključivanjem u ekonomske tokove u svetu i svojom nezavisnom politikom van blokova, naša zemlja daje svoj doprinos prevazilaženju veštačkih barijera i stvaranju uslova za slobodnu razmenu i širu privrednu saradnju među zemljama.

Kurs naše politike je razmena na konvertibilnijoj osnovi i, u skladu s tim, ostvarenje konvertibilnosti dinara na bazi veće efikasnosti privređivanja u celini.

Naša politička orijentacija i ekonomski interesi nužno upućuju i na intenzivnije ekonomsko povezivanje sa zemljama u razvoju. Neophodno je da dođe do većeg izražaja naša politika podsticanja razvoja tih zemalja, jačanja njihove ekonomske snage i proširivanje tržišta, čime će se stvarati uslovi i za širu privrednu saradnju sa tim zemljama.

5. Jedan od osnovnih faktora razvoja u predstojećem periodu biće rast ličnih dohodaka i životnog standarda, u skladu sa kretanjem produktivnosti rada, ostvarenim dohotkom i raspodelom prema radu.

Savez komunista će se boriti za racionalnu organizaciju za rad službi za zadovoljavanje društvenih potreba. Opšta i zajednička potrošnja moraju se prilagođavati promenama u privrednom razvoju.

Kretanje ličnih dohodaka u svim oblastima društvenog rada treba da se ostvaruje u skladu sa kretanjem ličnih dohodaka u proizvodnim delatnostima.

Društveni standard treba da dobije nova obeležja i značaj i kao činilac razvoja i racionalnijeg ostvarivanja savremenene društveno-ekonomske strukture zemlje. Učešće društvenog standarda u raspodeli nacionalnog dohotka može se povećavati samo uz racionalnije trošenje sredstava i veći uticaj radnih ljudi na to. Na taj način društveni standard treba sve više da postaje racionalniji način ostvarivanja ličnog standarda u mnogim oblastima.

6. Zaposlenost i zapošljavanje moraju imati jedno od centralnih mesta u okviru dugoročne razvojne politike Jugoslavije. Trajni cilj našeg socijalističkog društva je aktivi-

zacija ljudskih i puno korišćenje materijalnih faktora proizvodnje.

U sprovođenju razvojne politike potrebno je tako komponovati osnovne faktore razvoja da se obezbede kako aktuelni i dugoročni zahtevi u odnosu na visoki, savremeni nivo privređivanja, optimalni organski sastav sredstava i postizanje visoke produktivnosti rada, tako i zahtevi u odnosu na aktivizaciju novih, pa i nedovoljno korišćenih radnih kontingenata.

Orijentacija našeg samoupravnog društva biće nužno usmerena na to da se maksimalno koriste sredstva za proizvodnju. Brzi rast privrede, uz njenu odgovarajuću akumulativnu sposobnost i orijentisanost na proizvodnju za tržište, omogućiće veće zapošljavanje i uz visoki porast produktivnosti rada.

Na sadašnjem stepenu razvijenosti privrede i ekonomsko-socijalne strukture, naša zemlja će se sa problemom nedovoljne zaposlenosti susretati duže vremena. Zato je potrebna odlučna i razrađena politika u pravcu postepenog smanjivanja nezaposlenosti.

Za ostvarivanje veće zaposlenosti u sledećem periodu, pored bržeg opšteg privrednog razvoja, neophodno je da se stimuliše znatno brži razvoj radno intenzivnih privrednih i društvenih oblasti kao što su uslužne delatnosti, trgovine, ugostiteljstvo i turizam, stambena izgradnja, raznovrsna proizvodnja i prateće delatnosti, zatim obrazovanje, zdravstvo i delatnosti u poljoprivredi u kojima postoje mogućnosti za šire zapošljavanje. Pri tome se razvoj tercijalnih delatnosti nužno mora usklađivati s celokupnim privrednim razvojem.

Rešavanje problema zapošljavanja u privredno nedovoljno razvijenim republikama i krajevima, pored opštih mera i akcija, zahteva i stvaranje uslova za veću pokretljivost radne snage putem okvalifikacije radnika u odgovarajućim školama i drugim oblicima.

Zapošljavanje mladih stručnjaka obezbediće se ne samo preduzetim merama (pripravnički staž i dr.), već i poduhvatima svake radne organizacije usmerenim bržoj izmeni

sopstvene kvalifikacione strukture, a protiv zatvaranja i održavanja dosadašnjeg stanja.

Uporedo sa stvaranjem uslova za novo zapošljavanje, potrebno je preduzimati efikasnije i odlučnije korake za osiguranje ekonomske egzistencije, prekvalifikaciju i zapošljavanje radnika koji ostaju bez posla usled modernizacije, racionalizacije i prestrukturiranja privrede. U skladu s tim, preduzeća koja vrše modernizaciju i svi društveni faktori koji u tome učestvuju, zajedno s bankama i drugim društvenim telima, moraju, u svakom konkretnom slučaju, uporedo s projektom modernizacije, predvideti i plan zapošljavanja tzv. tehnološkog viška radne snage i za to obezbediti sredstva.

S obzirom na sve veće potrebe za kvalifikovanim, visokokvalifikovanim kadrovima, kao i zbog njihovog sve većeg odlaska na rad u inostranstvo, ističe se potreba za još brže podizanje produktivnosti i efikasnosti rada i u skladu sa tim ostvarenje politike visokih ličnih dohodaka, posebno kvalifikovanih kadrova.

7. Ubrzani razvoj privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva je jedan od bitnih preduslova za ostvarenje celokupne razvojne politike Jugoslavije, politike brzog rasta, efikasnog uključivanja u međunarodnu podelu rada i daljih snažnih promena privredne strukture zemlje. Ovakvu politiku nije moguće ostvariti uz zaostajanje značajnih područja zemlje. Šire tržište veće apsorpcione moći bitan je preduslov za efikasan i brzi razvoj privrede u celoj zemlji.

Na polju razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja, naša zemlja je vodila doslednu politiku u celom posleratnom periodu, koja je — i pored mnogih teškoća — dala takve rezultate za koje ima malo primera u ekonomskoj istoriji.

U godinama koje slede, potrebno je da se razvojna politika nedovoljno razvijenih područja nužno orijentiše na razrešavanje osnovnih problema njihove privrede, na njenu konsolidaciju, uz bitno povećanje nivoa privređivanja, intenzivnije uključivanje privrede tih područja u savremene

ekonomske tokove zemlje kao celine, kao i u međunarodne tokove i podelu rada.

Razvojna politika zemlje, a posebno politika nedovoljno razvijenih područja treba da obezbedi:

dalje povećanje efikasnosti privređivanja, uz bolje korišćenje već izgrađenih kapaciteta i potencijala da bi se privreda nedovoljno razvijenih područja u većoj meri osposobljavala za optimalizaciju dohotka i valorizaciju svojih resursa;

stabilna sredstva, i posle 1970. godine, iz izvora cele zajednice, kojima bi se stvorili sigurni uslovi za brži razvoj tih područja u odnosu na zemlju kao celinu.

III

Razvoj savremenog društva stvara materijalne pretpostavke za ekspanziju obrazovanja, nauke i kulture. Istovremeno, ljudska ličnost je pritisnuta klasnim eksploatatorskim odnosima, etatističko-birokratskim i tehnokratskim snagama, što nekim vidovima materijalnog i tehničkog života daje dehumanizatorska obeležja.

Revolucionisanje obrazovanja, nauke i kulture moguće je samo ako razvoj materijalnih snaga, nauke, tehnike i tehnologije čini celinu sa ostvarivanjem socijalističkih samoupravnih odnosa. Tome teži naše društvo koje je na tom putu već ostvarilo značajna dostignuća. Naš cilj je sloboda ličnosti, svestrani razvoj njenih stvaralačkih snaga i sposobnosti, društvenih uslova njene egzistencije i njene svesti kao društvenog bića.

Ograničene materijalne mogućnosti, još prisutni administrativno-budžetski odnosi i pritisak zaostale svesti u velikoj meri otežavaju svestrani razvoj obrazovanja, nauke i kulture. Neophodno je stoga izgrađivati takve odnose između raznih sfera društvenog rada, a naročito između proizvodnje i obrazovnih, naučnih i kulturnih delatnosti — kao i unutar tih delatnosti — koji će omogućavati što efikasniji razvoj obrazovanja, nauke i kulture, uz najracionalniju upotrebu sredstava.

Samoupravni odnosi na principima dohotka i raspodele prema rezultatima rada čine osnovu našeg razvitka. Na toj osnovi jedino se može postići i uspešna integracija svih sfera društvenog rada i stvaralaštva.

Takvi odnosi su jedina osnova postepene integracije svih sfera društvenog rada i stvaralaštva, savlađivanja društvene potčinjenosti i otuđenosti ljudi, prevazilaženja podele na one koji upravljaju i one kojima se upravlja. Materijalni, tehnički i tehnološki progres može da dobije svoj puni humanistički smisao samo ako se vezuje za tokove opšteg društvenog progressa.

Savez komunista se zalaže za brže, potpunije i doslednije integrisanje obrazovnih, naučnih i kulturnih delatnosti u odnose društvenog samoupravljanja, dohotka i raspodele prema radu.

Savez komunista polazi od toga da je to put svestranog razvoja obrazovanja, nauke i kulture, pretpostavka autentičnog naučnog, umetničkog i kulturnog stvaralaštva i njegovog daljeg oslobađanja od državno-administrativnog tutorstva. Komunisti će se odlučno i uporno boriti za takvu orijentaciju, savlađujući otpore birokratsko-tehnokratskih i elitističkih tendencija i monopola pojedinih grupa.

Jugoslavija, kao samoupravna socijalistička zajednica, otvorena je prema progresivnim kulturnim strujanjima u svetu. To samo sobom predstavlja ogromno bogatstvo i za razvoj njene sopstvene kulture. To ujedno omogućuje da se i stvaralaštvo naroda Jugoslavije uliva u opštečovečanske, progresivne tokove svetske kulture.

1. Savez komunista se zalaže za izgradnju sistema obrazovanja i vaspitanja koji će biti zasnovan na principima permanentnog i integralnog obrazovanja i samoobrazovanja. Treba obezbediti da svaki stepen obrazovanja posle osnovne škole pruža znanja i razvija sposobnosti koje omogućavaju i uključivanje u rad i nastavljanje obrazovanja.

Savez komunista ističe potrebu bržeg ostvarivanja uslova za intenzivniji razvoj svih oblika obrazovanja i usavršavanja uz rad.

Komunisti imaju za cilj takav sistem obrazovanja koji će sve više doprinositi prevazilaženju jaza između umnog i fizičkog rada.

2. Savez komunista se zalaže za utvrđivanje dugoročnih, ekonomski zasnovanih programa razvoja osnovnog obrazovanja i predškolskih ustanova i stvaranja kadrovskih i drugih uslova koji će obezbediti obuhvatanje čitave generacije dorasle za osmogodišnje obrazovanje. Za to je neophodno dalje širenje mreže osmogodišnjih škola i stvaranje kadrovskih i drugih uslova koji će obezbediti obuhvatanje čitave generacije dorasle za osmogodišnje školovanje. Savez komunista izražava stav da standard osnovnog obrazovanja i vaspitanja ne može isključivo da zavisi od razvijenosti sredine u kojoj se škola nalazi.

Osnovno obrazovanje odraslih i opismenjavanje treba da postanu predmet neposredne brige radnih organizacija, komuna i republika, pa time i čitave zajednice.

3. Savez komunista ističe potrebu dubljeg reformisanja srednjeg obrazovanja.

Obrazovanje i vaspitanje posle osnovne škole treba da se razvija u skladu s potrebama i perspektivama razvoja proizvodnih snaga i društvenih odnosa, stremljenjima i stvaralačkim mogućnostima mladih generacija i svih radnih ljudi. Savez komunista ističe neophodnost da radne organizacije i njihove asocijacije, kao i odgovarajuće društveno-političke zajednice, planiraju dugoročne potrebe u kadrovima.

Savez komunista naglašava potrebu tešnjeg povezivanja i usklađivanja srednjeg obrazovanja sa novim društvenim uslovima, razvojem nauke, tehnike i tehnologije i položajem čoveka u samoupravnom društvu. Sve brži razvoj nauke, tehnike i tehnologije traži viši nivo opšteg obrazovanja, ali i određene specijalizacije, češće prekvalifikacije.

Veoma je značajno da se obezbedi takav materijalni položaj škola za radnička zanimanja i podigne njihov kvalitet kako bi one dobile ravnopravan tretman sa ostalim srednjim školama.

Osavremenjavanje i reformisanje sistema obrazovanja ne može se uspešno realizovati bez aktivne uloge i organizovanog delovanja školske i studentske omladine. Školska i studentska omladina moraju postati subjekat u svim procesima samoupravnog odlučivanja u školama, na fakultetima i u zajednicama obrazovanja. Time će ona preuzeti i svoj deo odgovornosti za rešavanje svih pitanja od kojih zavise uslovi školovanja, sadržina i rezultati nastavno-obrazovnog procesa.

4. Savez komunista ističe da samo razvoj samoupravljanja i reforma univerziteta otvaraju perspektivu visokog školstva. Savez komunista će se boriti za to da se fakulteti i druge visokoškolske ustanove razvijaju kao samoupravne zajednice studenata, nastavnika i drugih radnika u njima.

Neophodno je razraditi koncepciju savremenog visokog obrazovanja, tešnje povezati visokoškolsku nastavu sa naučnoistraživačkim radom i povećati odgovornost nastavnika i studenata za rezultate sopstvenog rada.

Posebnu pažnju treba pokloniti daljem razvijanju naučno-istraživačkog rada u ustanovama visokog obrazovanja.

5. Savez komunista smatra da se društveno-ekonomski odnosi u obrazovanju i interesi osnovnih nosilaca društvene reprodukcije u udruženom radu i radnika u obrazovanju mogu ostvarivati jedino na osnovu dohotka i cene obrazovanja, koja treba da sadrži i deo sredstava za proširenu reprodukciju.

6. Savez komunista pridaje velik značaj izgrađivanju koncepcije demokratskog sistema obrazovanja i vaspitanja u samoupravnom društvu, jačanju njegove idejno-vaspitne funkcije i razvoju savremene pedagoško-andragoške misli i prakse.

Neophodno je da se dalje razvija i izučava ekonomika obrazovanja.

7. Savez komunista će se zalagati za primenu principa solidarnosti u obrazovanju kojim se ublažava dejstvo materijalnih uslova sredine i položaja porodice, naročito radnika, na mogućnosti za obrazovanje dece i omladine. U tom smislu, i u politici stipendiranja, kreditiranja i pružanja

drugih vidova materijalnih uslova onima koji se obrazuju, potrebno je, kao osnovni kriterijum, uzimati ekonomske mogućnosti, a, unutar toga kriterijuma, sposobnost i rezultate rada polaznika obrazovanja.

8. Savez komunista polazi od toga da je razvoj nauke i primena naučnih saznanja i metoda u društvenom životu imperativ našeg vremena, bitan uslov razvoja proizvodnih snaga. U uslovima samoupravljanja nauka je činilac ne samo tehničkog i materijalno-proizvodnog progressa, nego i stvarna snaga oslobođenja i humanizacije rada.

Reforma je otvorila perspektive, ali je postavila i složene zadatke pred našu nauku — motornu snagu celokupnog društvenog kretanja. Povezivanje nauke sa praksom uslov je razvoja društva i njene sopstvene afirmacije. Savez komunista će se zalagati za povezivanje nauke sa osnovnim nosiocima društveno-ekonomskog razvoja i za jačanje uticaja udruženih proizvođača na pravce i uslove rada naučnih delatnosti, na stvaranje odnosa koji će nauči obezbeđivati stabilna i dugoročna finansijska sredstva.

Radi objedinjavanja sredstava i snaga i postizanja većeg uspeha, komunisti u naučnim institucijama moraju se zauzeti za integraciju i međusobno programsko-radno povezivanje.

U narednom periodu Savez komunista će se zalagati:

— za sve veći udeo naučnih delatnosti u ukupnom društvenom radu;

— za brži razvoj naučnih kadrova i šire uključivanje mladih u naučni rad; za takav uticaj naučnog rada u obrazovanju koji će značiti jedinstvo nauke i prakse u obrazovanju kadrova;

— za šire i aktivnije razvijanje međunarodne naučne saradnje;

— za dalji razvitak samoupravnih odnosa u oblasti nauke, veću samostalnost stvaralaca, naučnih ekipa i naučnih veća u institucijama i njihov veći uticaj na uključivanje nauke u druge oblasti rada; za usavršavanje samoupravnih odnosa u naučnim delatnostima na svim nivoima integracije;

— za iznalaženje takvih instrumenata koji će obezbediti programiranje i finansiranje dugoročnih, fundamentalnih istraživanja i obrazovanja kadrova, uključujući i podršku međunarodnoj saradnji;

— za razvoj naučne kritike i svestranu podršku stručnim i širim društvenim ocenama naučnih programa i rezultata, koje, uporedo sa neposrednim ekonomskim odnosom između naučnih stvaralaca i interesenata, doprinose samopravljanju u ovoj oblasti.

9. Kultura postaje sve važniji činilac društveno-proizvodnog procesa, humanizacije društvenih odnosa i svestrane afirmacije čovekove ličnosti. Savez komunista se zato odlučno zalaže za što puniji razvoj kulturnog stvaralaštva i širenje kulturnih aktivnosti.

Dalja borba protiv administrativno-budžetskih odnosa presudan je činilac ostvarivanja reforme i novih stvaralačkih inicijativa na ovom području. Radni ljudi, udruženi u radne organizacije i zajednice i druge oblike samoupravnog povezivanja i integriranja, treba da postanu nosioci daljeg razvoja i finansiranja kulturnih delatnosti. Za ostvarivanje toga zadatka neophodno je da se društveno-ekonomski odnosi razvijaju na doslednoj primeni i razradi principa dohotka i raspodele prema rezultatima rada. Od odlučujućeg značaja za razvoj tih odnosa je primena principa materijalnog vrednovanja kulturnog rada. Sve to predstavlja odlučujućí uslov za obezbeđivanje stabilne osnove za finansiranje i razvoj kulturnih delatnosti i njihovo adekvatnije vrednovanje, kao i za to da radni ljudi u ovim delatnostima budu u ravnopravnom društveno-ekonomskom položaju sa drugim radnim ljudima.

Savez komunista ne uzima sebi pravo na arbitriranje i neposredno rukovođenje kulturom, već svoj uticaj ostvaruje jasnim idejnim stavovima i javnim i odgovornim radom svojih članova, te stalnim zalaganjem za rešavanje otvorenih društveno-ekonomskih i idejnih problema.

Savez komunista polazi sa stanovišta da je borba za slobodu kulturnog stvaralaštva deo borbe za oslobođenje

čoveka. Stoga će se on odlučno zalagati za slobodu stvaralaštva, koja je u savremenim uslovima najtešnje povezana sa doslednom demokratizacijom kulturne politike na osnovi samoupravljanja. Ostvarivanje tog principa sastavni je deo istorijskog procesa oslobađanja ličnosti i ukidanja posrednika između čoveka i rezultata njegovog rada.

U ime slobode umetničkog i naučnog stvaralaštva i svestranog razvoja kulture, Savez komunista se bori protiv pojava da se na bazi užih interesa uspostavljaju monopoli koji ograničavaju razvoj stvaralaštva i koji se javljaju kao prepreka demokratizaciji društvenih odnosa. Savez komunista se odlučno suprotstavlja zloupotrebljavanju slobode stvaralaštva.

Komunisti će se zalagati za afirmaciju svih onih stvaralačkih napora koji su podsticaj čoveku u njegovoj borbi za slobodniji, sadržajniji i humaniji život.

Potrebno je afirmacijom pravih kulturnih vrednosti i idejno-političkom akcijom odlučno se suprotstaviti širenju pseudokulture, jer ona potcenjuje čoveka i degradira ljudske vrednosti, otežava razvitak samoupravljačkih odnosa koji pretpostavljaju visok stepen kulture i svestrano razvijenu ličnost.

Razvitak stručno kvalifikovane i socijalistički idejno usmerene kritike bitan je element afirmacije autentičnih vrednosti stvaralaštva i demokratizacije kulture.

Komunisti će se boriti za brže otklanjanje neravnomernosti kulturnog razvitka u Jugoslaviji na bazi ekonomskog napretka i afirmacijom principa socijalističke solidarnosti.

Savez komunista se zalaže za kritički, marksistički odnos prema kulturnom nasleđu, za međusobno upoznavanje i poštovanje kultura naših naroda i narodnosti.

Razvijajući svoju nacionalnu kulturnu individualnost u zajednici ravnopravnih naroda, i stalno proširujući oblike međusobne saradnje, sve naše nacije i narodnosti obogaćuju internacionalistički karakter jugoslovenske zajednice i njene kulture.

IV

Savez komunista Jugoslavije odlučno će se zalagati za to da se promenama u sistemu ostvare uslovi za brži razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u oblasti zdravstva, zdravstvenog, penzijskog, i invalidskog osiguranja, dečje i socijalne zaštite i njihovo integrisanje, na samoupravnim osnovama, u celokupni sistem društvene reprodukcije.

Brže i efikasnije poboljšavanje zdravstvenog stanja stanovništva, racionalnije korišćenje sredstava i unapređenje zdravstvene delatnosti, stabilniji položaj, socijalna i materijalna sigurnost penzionera i invalida rada i brži razvoj socijalne, a posebno dečje zaštite — mogu se obezbediti samo doslednim ostvarivanjem načela da radni ljudi udruženi u svoje interesne zajednice što neposrednije odlučuju o pravima i sredstvima koja izdvajaju za podmirenje potreba u ovim oblastima i stvaranjem uslova da radni ljudi u ovim delatnostima stiču dohodak u zavisnosti od rezultata svoga rada i doprinosa društvenoj reprodukciji. Time se ostvaruje i bitna pretpostavka za samoupravno povezivanje pojedinih sfera društvenog rada i života.

1. Komunisti će se zalagati da se promenama u sistemu zdravstvenog osiguranja stvaraju povoljni uslovi za unapređenje zdravstvene zaštite stanovništva i za dalji razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u ovim oblastima.

Promene u sistemu u oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja treba da stvore dalje uslove za razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa i unapređenje zdravstvene zaštite stanovništva — produženje prosečne starosti stanovništva, očuvanje njihovog radnog potencijala, smanjivanje smrtnosti i obolevanja i stručno i efikasno lečenje.

Osiguranici, udruženi u zajednice zdravstvenog osiguranja, samostalno treba da odlučuju o obimu, vrsti i nivou prava iz zdravstvenog osiguranja i za to potrebnim sredstvima i njihovoj upotrebi. Ove zajednice moraju biti takve da potrebnim rezervama i adekvatnim reosiguranjem obezbede sigurnost svojih članova i stabilnost u poslovanju i izvršavanju obaveza prema zdravstvenoj delatnosti. Zdravstveno

osiguranje zasniva se na principima uzajamnosti i solidarnosti, čije okvire određuju osiguranici udruženi u samoupravne zajednice osiguranja. Unapređenje reosiguranja treba da polazi od saradnje zajednica osiguranja i samoupravnog dogovaranja udruženih osiguranika.

Funkcija države u ovoj oblasti izražavaće se u obezbeđivanju jedinstva sistema i efikasnog funkcionisanja samoupravljanja, u regulisanju osnovnih principa uzajamnosti i solidarnosti i obaveznosti zdravstvenog osiguranja i obaveznih vidova zdravstvene zaštite.

Komunisti se moraju aktivno zalagati u periodu formiranja zajednica osiguranja i prilikom donošenja njihovih bitnih statutarnih odluka, da se obezbedi ostvareni nivo zdravstvene zaštite i da se ona dalje unapređuje.

Za ostvarivanje kvalitetnije, efikasnije i ekonomičnije zdravstvene zaštite, od izuzetnog je značaja razvoj zdravstvene delatnosti na savremenim principima, podsticanje integracionih procesa, funkcionalno povezivanje i udruživanje na samoupravnoj osnovi, razvoj samoupravnih i dohodovnih odnosa u zdravstvenim organizacijama i uspostavljanje neposrednih ugovornih odnosa između zdravstvenih ustanova i zajednica zdravstvenog osiguranja.

Za uspostavljanje samoupravnih odnosa između udruženih osiguranika i udruženih zdravstvenih radnika bitno je utvrđivanje cene zdravstvenih usluga na osnovu dugoročnijeg programa zdravstvene zaštite, što objektivnijih merila za vrednovanje rada i neophodnih standarda i normativa. Cena treba da sadrži i deo sredstava za proširenu reprodukciju.

2. Razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa zahteva da radni ljudi, njihove radne zajednice i samoupravne zajednice penzijskog i invalidskog osiguranja postanu osnovni činioci u politici formiranja sredstava fonda i upravljanju njima, u utvrđivanju određenih prava u ovom osiguranju a posebno u unapređenju materijalnog položaja penzionera.

Savez komunista se zalaže za to da u praksi dođe što više do izražaja načelo da je penzija pravo radnika koje

proizilazi iz njegovog radnog doprinosa udruženom radu i njegovog ulaganja u penzijske fondove. Primena principa solidarnosti i uzajamnosti proizilazi iz karaktera ovog osiguranja.

Komunisti će se zalagati da se otklanjaju neopravdane razlike između starih i novih penzija i da se usavršavanjem penzijskog sistema utvrdi odgovarajući način usklađivanja penzija iz različitih vremenskih perioda u određenoj srazmeri sa porastom životnog standarda aktivnih osiguranika.

Sigurnost radnih ljudi i korisnika penzija u realizaciji njihovih prava traži stabilne i trajnije materijalne osnove ovog osiguranja, sigurne izvore finansiranja i potrebne rezerve, na osnovu dugoročnijeg planiranja potrošnje. Neophodno je da se usavrše postojeći, sagledaju i utvrde novi izvori finansiranja ovog osiguranja.

U unapređenju penzijskog sistema mora se polaziti od toga da je jedan od ciljeva našeg socijalističkog razvitka da radni čovek produženjem svog radnog veka obezbeđuje sebi i svojoj porodici što veći standard dok radi, a time i što veću penziju u starosti. Polazeći od toga, neophodna je veća zainteresovanost radnih organizacija i samih osiguranika da poboljšavanjem uslova rada otklanjaju uzroke prevremenog penzionisanja i invalidnosti.

Kada se merama zdravstvene i druge zaštite ne mogu izmeniti nepovoljni uslovi rada treba za radnike na tim radnim mestima određivati povoljnije uslove za sticanje prava na penziju.

Invalidsko osiguranje treba dalje razvijati u pravcu smanjivanja invalidnosti putem preventivnih mera, rehabilitacije invalida i njihovog vraćanja u proces rada.

U ostvarivanju tih ciljeva treba iznalaziti takva rešenja koja će u tom pravcu usmeravati sve činioce i samog osiguranika.

3. Neophodno je da se širim angažovanjem svih društvenih činilaca i razvijanjem solidarnosti i uzajamnosti radnih ljudi, stvaraju uslovi za brži razvoj dečje zaštite u skladu sa materijalnim mogućnostima društva.

Potrebe svestranog razvoja deteta moraju imati prioritet u celokupnoj vaspitno-obrazovnoj, kulturnoj, zdravstvenoj, socijalnoj i drugim delatnostima.

Samoupravna aktivnost radnih ljudi treba da dovede do mobilizacije većih materijalnih sredstava za izvršavanje zajednički utvrđenih zadataka u ovoj oblasti, a pre svega, za brži razvoj ustanova i drugih oblika za zaštitu i vaspitanje dece. Učešće roditelja u troškovima vaspitanja i zaštite dece u dečjim ustanovama treba da odgovara njihovim realnim materijalnim mogućnostima, s tim da cene tih usluga ne budu prepreka da se zaštitom i vaspitanjem obuhvataju deca kojima je to najneophodnije.

Neophodno je brže rešavanje problema na relaciji zaposlena žena, materinstvo i porodica, polazeći od toga da materinstvo — podrazumevajući i vaspitanje i podizanje dece i planiranje porodice — kao i razvoj društvenih službi za pomoć porodici i domaćinstvu, treba da bude i deo zadataka koje u narednom periodu moramo uspešnije rešavati. Potrebno je da se potpunije regulišu svi vidovi zaštite materinstva, posebno u odnosu na zaposlene žene. U finansiranju zaštite materinstva treba više da dođu do izražaja principi uzajamnosti i solidarnosti u radnim organizacijama, interesnim zajednicama radnih ljudi kao i društveno-političkim zajednicama, u interesu društva.

4. Savez komunista će se zalagati da se socijalna zaštita u okviru razvojne politike društva, kao integralni deo sveukupnih društveno-ekonomskih odnosa razvija u sistem organizovanih društvenih aktivnosti usmerenih na ostvarivanje socijalno-zaštitnih funkcija društva i socijalne sigurnosti radnih ljudi i građana kao jednog od preduslova za postizanje ekonomskog i društvenog progresa.

Usklađenom društvenom akcijom treba se odlučnije zalagati da radni ljudi i građani postanu nosioci politike razvoja i materijalnih sredstava za socijalnu zaštitu na bazi solidarnosti. Sa ekonomskim i društvenim razvojem treba razvijati raznovrsne oblike socijalne zaštite i unapređivati materijalnu osnovu, razvoj ustanova i kadrova na osnovu dugoročnih planova i programa razvoja.

5. Savez komunista će se zalagati za stabilno obezbeđivanje boračkih i invalidskih prava i zaštite, na trajnijoj osnovi. Osnovna prava boraca narodnooslobodilačkog rata treba regulisati na jedinstvenoj osnovi za sve borce.

V

Samoupravni društveni odnosi u proizvodnji i raspodeli postaju osnova razvoja političkog sistema i političkih odnosa, koji treba da obezbede realne uslove da interesi udruženog rada dominantno utiču na sve nivoe samoupravnog i političkog odlučivanja. Dalji razvoj neposredne socijalističke demokratije može se ostvarivati samo u neprekidnoj idejno-političkoj borbi i akciji u svim delovima i strukturama društva. U vezi s tim, Deveti kongres ističe značaj sledećih pitanja i stavova za idejno-političko delovanje Saveza komunista:

1. Neophodno je pojačati nastojanja u tom pravcu da interes samoupravno udruženog rada postane odlučujuća pokretačka snaga celokupnog političkog sistema koji treba sve više da se oslobađa elemenata partijsko-političke reprezentacije. Time će se uspešnije potiskivati tendencije osamostaljivanja mehanizma i nosilaca vlasti u silu nad udruženim radom.

2. U skladu sa promenama u osnovnom produkcionom odnosu potrebno je stalno inicirati i aktivno podržavati sva nastojanja koja vode razvijanju novih oblika povezivanja nacija, odnosno republika na osnovama pune ravnopravnosti naroda i narodnosti, otklanjanju prepreka i nedoslednosti na tom putu, odlučnijem suzbijanju svih nacionalističkih — hegemonističkih i separatističkih tendencija.

3. Potrebno je podržavati i usmeravati aktivnost u pravcu razvijanja takvih institucionalnih oblika i sistema odnosa u kojima će društvene odluke i politika izražavati sintezu stvaralačke prakse, interesa udruženog rada i rezultata naučnog saznanja i napredne društvene misli. U takvom sistemu društvenih odnosa društvena kritika će se usmeravati i

obavezivati na preuzimanje odgovornosti u odlučivanju o pitanjima koja se pokreću da bi se time sve više pretvarala u pogonsku snagu kretanja, u stvaralačku i efikasnu društvenu akciju.

4. Članovi, organizacije i forumi Saveza komunista dužni su da se istrajno bore za to da demokratizacija političkog odlučivanja obezbedi viši stepen efikasnosti i jačanje lične i kolektivne političke odgovornosti u ostvarivanju usvojenih koncepcija, programa i odluka. U cilju jačanja političke odgovornosti, Deveti kongres SKJ smatra da je neophodno:

da politički organi i njihovi članovi kojima se poverava sprovođenje politike budu i sami nosioci odgovarajućih političkih koncepcija, spremni da ponesu ličnu i kolektivnu političku odgovornost za rezultate te politike u celini;

da se u praksi doslednije realizuju usvojena načela o tome da politički, izvršni i upravni organi imaju potrebnu samostalnost i nužna ovlašćenja za autonoman rad, da bi u okviru svojih funkcija na osnovu sopstvene odgovornosti blagovremeno donosili mere za sprovođenje politike;

da se na svim područjima i nivoima društvenog odlučivanja razradi postupak za utvrđivanje političke odgovornosti organa koji odlučuju i nosilaca odgovornih funkcija;

da se politička odgovornost nosilaca javnih funkcija jasno razlučuje od moralno-političkog integriteta njihove ličnosti i subjektivno poštenog odnosa prema vitalnim interesima socijalističke zajednice;

da lična i kolektivna odgovornost političkih, izvršnih i upravnih organa dobije adekvatan izraz u razvijanju demokratske sadržine i primeni institucije opoziva i ostavke.

5. Svojim trajno aktivnim odnosom, delovanjem i idejno-političkim uticajem, Savez komunista će se odlučno zalagati za to da se obezbedi revolucionarni karakter vlasti radničke klase i radnih ljudi i jačanje svih faktora koji osiguravaju stabilnost našeg samoupravnog socijalističkog društva; da se efikasno suzbijaju svi pokušaji da se podriju i dovedu u pitanje tekovine revolucije, osnove socijalističkog samoupravnog sistema, nezavisnost i integritet jugoslovenske socijalističke zajednice.

6. Ostvarivanjem društvene i privredne reforme jasnije i otvorenije su se ispoljile i zaoštrile postojeće protivrečnosti u društvu i intenzivno političko i idejno previranje. U sve demokratskijim društvenim odnosima slobodno se izražavaju i konfrontiraju protivrečni interesi svih delova društva, različite težnje, različiti pritisci i vidovi nezadovoljstva.

Zbog toga je neophodno razvijati takve organizacione oblike i metode društvenog uticaja na društveno-ekonomski razvoj kojima će se omogućiti razrešavanje ovih protivrečnosti sa stanovišta jačanja samoupravnih odnosa.

U sve složenijem političkom i idejnom životu neophodno je da Savez komunista blagovremeno daje odgovore na nova pitanja koja izbacuje na površinu samoupravna društvena praksa, da stalno razvija i što efikasnije ostvaruje svoju idejno-političku platformu, da u svakoj društvenoj sredini i životnoj situaciji jasno definiše svoju idejno-političku poziciju, da aktivno podržava sve impulse, interese, zahteve i inicijative koji vode bržem ostvarivanju usvojene orijentacije. Iskustva iz poslednjih godina potvrđuju saznanje da svako zaostajanje u rasvetljavanju i razrešavanju protivrečnosti u društvu i u definisanju stavova SKJ i drugih društveno-političkih organizacija stvara pogodno tle za kolebanja i dezorijentaciju, za političke napetosti i konflikte.

Istovremeno, raste potreba da Savez komunista otkriva i ocenjuje suštinu svake idejne i političke tendencije u društvu, da se jasno razgraničava i suprotstavlja gledištima, akcijama i pritiscima koji teže konzerviranju datog stanja i odnosa ili vuku natrag — ka preživelim oblicima političkog života, ka restauraciji državno-birokratskog ili tehnokratskog apsolutizma. Jasno omeđavanje idejno-političkih frontova je utoliko neophodnije jer se konzervativno-birokratske i druge reakcionarne ideologije i političke struje, koje pokušavaju da se rehabilituju, često prikrivaju demokratskim i antibirokratskim parolama.

Nedemokratske i antisamoupravljačke tendencije izražavaju se naročito:

u pokušajima da se zadrži nedemokratska praksa u odlučivanju i da se iza formalizovanih samoupravnih oblika

održava ili uspostavlja monopol upravljanja pojedinih tehnobirokratskih i drugih užih interesnih grupa;

u pokušajima idealizacije i konzerviranja dostignutog stepena razvoja samoupravnih društvenih odnosa;

u zahtevima da se u ime „pune“ demokratije organizovane socijalističke snage, pre svega Savez komunista, obavežu na „neutralnost“ i isključe iz procesa samoupravnog političkog odlučivanja;

u pokušajima da se obezvrede demokratske institucije, političke organizacije i forumi kao, navodno, birokratske strukture i da nužnu borbu protiv birokratizacije upravljačkih funkcija zamenjuju borbom protiv tih funkcija i njihovih nosilaca;

u težnjama za partijsko-političkim predstavničkim pluralizmom, koji bi u našim društvenim uslovima značio održavanje i obnavljanje birokratskih, monopolističkih centara moći i klikašku borbu grupa nasuprot interesima udruženog rada i neposredne socijalističke demokratije;

u svojevrsnom ultralevičarskom radikalizmu koji političku spontanost suprotstavlja demokratskim institucijama i organizovanim formama političkog delovanja, koji izražava zahteve da se svesno zaobilaze oblici samoupravljanja i političke organizacije društva, traži i podiže na nivo principa slobodno delovanje raznih grupa za „direktan pritisak“, što bi vodilo razaranju sistema neposredne demokratije.

Zajedno sa udruženim proizvođačima i na čelu njihove društvene akcije, Savez komunista vodiće istrajnu i beskompromisnu borbu protiv takvih tendencija koje se nalaze u idejnom horizontu društva privatnog i državnog vlasništva i svih vidova otpora onih društvenih snaga koje teže da sačuvaju, ili ponovno osvoje, određene pozicije društvene moći i uticaja zasnovane na podređenom položaju udruženog rada.

VI

Za dalji razvoj društveno-političkih zajednica od prvenstvene je važnosti istrajna i dosledna društveno-politička

akcija Saveza komunista i svih socijalističkih snaga za to da se one razvijaju kao samoupravne društvene zajednice, kao oblici udruživanja i povezivanja radnih ljudi koji, na osnovu demokratskog usaglašavanja interesa, zajednički upravljaju uslovima svog života, rada i razvoja. U cilju stalnog jačanja uticaja udruženog rada na vršenje svih funkcija upravljanja zajedničkim društvenim poslovima, neophodna je dalja deatizacija društveno-političkih zajednica i odlučnije prevazilaženje u njihovoj poziciji preostalih elemenata državno-svojinskog monopola.

1. Sve više dobija u značaju uloga društveno-političkih zajednica u obezbeđivanju stabilnosti za nesmetano funkcionisanje svih subjekata samoupravljanja, kao i u stvaranju opštih uslova za razvoj privrednih i ostalih društvenih delatnosti i zadovoljavanje zajedničkih potreba građana na osnovu njihovog neposrednog učešća u odlučivanju.

Neophodno je izgrađivati takav sistem odnosa u kojima će samoupravne asocijacije udruženog rada i uže društveno-političke zajednice aktivno i neposredno učestvovati u pripremanju i donošenju odluka i formiranju politike širih društveno-političkih zajednica, a samim tim preuzimati odgovornost za odluke i za rezultate.

Ostvarujući sintezu samoupravne organizacije upravljanja društvenim poslovima sa neophodnim elementima državnosti, društveno-političke zajednice imaju sve značajniju funkciju u podsticanju i razvijanju direktnog povezivanja svih oblasti društvenog rada i samoupravnog udruživanja. Time će područje državnog odlučivanja i regulisanja društvenih odnosa biti svedeno na meru stvarnih društvenih potreba.

Savez komunista suprotstavlja se svim tendencijama ka pretvaranju pojedinih društveno-političkih zajednica u zatvorene strukture koje bi, u ime partikularistički shvaćenih užih interesa, stvarale prepreke procesima povezivanja i saradnje na širim područjima. Savez komunista bori se za dosledno ostvarivanje principa da samoupravnom povezivanju u svim oblicima privrednog, kulturnog i društvenog života ne sme biti nametnuta nikakva administrativno-teritorijalna

barijera, kao što integracija ne može i ne sme biti rezultat bilo kakvog političkog ili administrativnog pritiska.

2. Savez komunista polazi od saznanja da razvoj celovitog sistema socijalističkog samoupravljanja i stabilnost demokratskih odnosa u čitavom društvu bitno zavisi od bržeg razvijanja samoupravnih društvenih odnosa u opštini, kao osnovnoj društveno-političkoj zajednici. Zato će Savez komunista usmeriti svoju idejno-političku akciju na otklanjanje uzroka koji su doveli do zaostajanja razvoja samoupravnih društvenih odnosa u opštinama za potrebama i mogućnostima koje stvara privredna i društvena reforma. Promena sadašnjeg položaja i razvijanje funkcije opštine treba da obezbede sadržinsko obogaćivanje odnosa samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. U tom cilju, Savez komunista će se zalagati za:

— samostalnu i stabilnu materijalnu bazu samoupravljanja u opštini i za stvaranje šire osnove samoorganizovanja i normativne delatnosti u njoj;

— jačanje uticaja opštine na formiranje materijalne osnove i programiranje delatnosti širih društveno-političkih zajednica;

— demokratizaciju procesa odlučivanja u opštini; za demokratsko utvrđivanje i širu primenu raznovrsnih oblika učešća udruženih proizvođača i građana u formiranju sredstava koja se izdvajaju iz njihovog dohotka za društvene službe i opštedruštvene potrebe i jačanje njihovog direktnog uticaja na određivanje namene i načina korišćenja tih sredstava;

— jačanje uloge i pretvaranje opštinskih skupština u mesta demokratskog dogovaranja građana, njihovih samoupravnih asocijacija i društveno-političkih organizacija;

— razvijanje mesnih zajednica i jačanje njihove materijalne baze, kako bi se one osposobile da što uspešnije učestvuju u rešavanju socijalnih, kulturnih i drugih osnovnih potreba radnog čoveka i porodice.

3. Savez komunista boriće se za:

— dosledno ostvarivanje Ustavom utvrđene koncepcije federacije kao savezne države i najšire društveno-političke,

samoupravne zajednice svih radnih ljudi i građana koji preko nje obezbeđuju vršenje zajedničkih poslova i ostvarivanje zajedničkih interesa;

— jačanje uloge, samostalnosti i odgovornosti republika, za dalje razvijanje takvog sistema odnosa koji obezbeđuju njihovo ravnopravno i demokratsko dogovaranje i usaglašavanje interesa u okviru jugoslovenske federacije i onemogućavaju majorizaciju bilo koje vrste;

— razvijanje realnih uslova i takvih odnosa koji osiguravaju jačanje neprekidnog i efektivnog uticaja samoupravne društvene baze na usmerenost, sadržinu i način rada svih političkih foruma, organa i institucija u republikama i federaciji;

— savlađivanje uzroka i izvora koji pothranjuju ili obnavljaju centralizam i birokratizam u saveznim organima i institucijama, uz istovremeno suprotstavljanje svim onim akcijama koje znače slabljenje federacije i njenih institucija u vršenju poslova i odgovornosti koje one — u okviru svojih funkcija i na osnovu demokratskog sporazumevanja — obavljaju u interesu svih naroda i narodnosti, svih radnih ljudi i građana.

4. Jačajući svoj uticaj i aktivnost u pravcu razvijanja skupština kao jednog od faktora samoupravne integracije društva i oblika vlasti radničke klase i radnih ljudi, Savez komunista i njegovi članovi zalagaće se:

— za takvo izgrađivanje njihovih struktura koje u sve većoj meri treba da izrastaju iz samoupravne društvene osnove i da svojim sastavom i načinom rada obezbeđuju kvalifikovane demokratske rasprave i celishodne društvene odluke na osnovama slobodnog ispoljavanja konfrontiranja i demokratskog usklađivanja interesa različitih oblasti društvenog rada i oblika društvenog života;

— za stalno i neposredno radno povezivanje skupština sa celokupnim mehanizmom društvenog samoupravljanja, sa radnim organizacijama i širim samoupravnim asocijacijama, sa predstavničkim organima užih društveno-političkih zajednica, sa društveno-političkim organizacijama i udruženjima građana i naučnim i stručnim institucijama.

5. Efikasno ostvarivanje nužnih funkcija vlasti značajna je pretpostavka za obezbeđivanje osnova našeg ustavnog sistema i slobodnog socijalističkog razvoja, za stabilnost socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa i za uspešno funkcionisanje svih demokratskih institucija. Radi toga Savez komunista će se odlučno zalagati:

— za doslednu primenu načela ustavnosti i zakonitosti u čitavom društvenom životu, dalje izgrađivanje pravnog sistema i njegovog usklađivanja sa samoupravnim razvitkom društva, za jačanje njegove stabilnosti kao preduslova daljeg razvoja samoupravnih odnosa u društvu;

— za što preciznije utvrđivanje i efikasno ostvarivanje funkcija, nadležnosti i konkretne odgovornosti svih organa i institucija od čijeg delovanja zavisi primena socijalističke zakonitosti, striktno sprovođenje i puno poštovanje zakonskih propisa, jačanje pravne sigurnosti i položaja građana, radnih organizacija i drugih samoupravnih asocijacija, zaštita društvene i lične imovine;

— za osposobljavanje organa uprave na svim nivoima, posebno inspekcija, kao i pravosudnih organa i organa javne i državne bezbednosti; za njihovo efikasno funkcionisanje u okviru svojih nadležnosti;

— za jačanje uloge skupština u definisanju konkretne politike u ovoj oblasti i zadataka ovih organa, za obezbeđivanje stalne društvene kontrole nad njihovim radom.

VII

Razdoblje posle Osmog kongresa SKJ, naročito sa ostvarivanjem reforme, označava prekretnicu u deetimizaciji društvenih odnosa. Time se stvaraju uslovi za dalji razvoj nacionalnih odnosa na osnovama ravnopravnosti.

Stvarna sloboda, suverenost i ravnopravnost nacija temelje se na ekonomskom i društvenom položaju radnog čoveka. I obratno, društveni položaj radnog čoveka ne može dobiti socijalističku sadržinu bez ostvarivanja slobode, suverenosti nacija.

1. Samoupravljanje i raspodela prema rezultatima rada i tržišni karakter privrede na kojima se zasnivaju i razvijaju međunacionalni odnosi u socijalističkoj Jugoslaviji, obezbeđuju i posebne ekonomske interese nacionalnih zajednica i jedinstvo jugoslovenske privrede, društveno-ekonomskog i političkog sistema, kao i sve dublju integraciju i udruživanje napora svih naroda i narodnosti jugoslovenske zajednice na razvijanju materijalne osnove društvenog rada. Nacionalne, odnosno republičke i pokrajinske zajednice, postaju društvene samoupravne zajednice koje svoje zajedničke interese, posebno ekonomske, ostvaruju u skladu sa Ustavom, odlukama predstavničkih tela i drugih organa federacije, odnosno neposrednim dogovaranjem, a na osnovu ravnopravnosti svih naroda i narodnosti, njihovog međusobnog poštovanja i socijalističke solidarnosti.

Problemi međunacionalnih odnosa uspešno se dalje rešavaju time što se radni čovek i ceo sistem samoupravljanja osposobljavaju da ponesu i dalje razvijaju sve procese slobodnog i sve dubljeg povezivanja, udruživanja i integrisanja društvene zajednice u svim oblastima njene egzistencije.

2. Od karaktera raspodele, od prirode produkcionih i uopšte društveno-ekonomskih odnosa, zavise i međunacionalni odnosi.

Zakoni i protivrečnosti robne proizvodnje imaju određene reperkusije na kretanja viška rada, a time i na ekonomske odnose radnih i društvenih zajednica, uključujući i odnose među nacijama, odnosno republikama i pokrajinama. Stihijsko dejstvo ovih protivrečnosti moglo bi da vodi ka zaoštavanju problema međunacionalnih odnosa. Stoga se socijalistička društvena zajednica ne može prepustiti stihijskim kretanjima, već se prema njima mora postaviti kao svesni usmeravajući činilac, koji ne ignoriše ekonomske zakonitosti i protivrečnosti, već u skladu sa njima traži najprogresivnija rešenja za sva otvorena pitanja međunacionalnih odnosa.

Uticaj ovih faktora naročito je značajan u takvim višenacionalnim zajednicama u kojima postoje duboke razlike u ekonomskom položaju naroda i narodnosti.

U današnjim materijalnim i društvenim okolnostima nije moguće potpuno prevazići protivrečnosti nacionalnih interesa u ekonomskim odnosima. Njihovo demokratsko razrešavanje može se ostvariti samo sve punijim poštovanjem zakona robne proizvodnje, uz istovremeno razvijanje socijalističkih produkcionih odnosa i raspodele prema radu, kao i nužnog mehanizma svesnih ekonomskih intervencija društvene zajednice na bazi slobodnog i ravnopravnog samoupravnog dogovaranja.

U tu svrhu društveno-političke zajednice, uključujući i federaciju, raspolazu određenim sredstvima za odgovarajuće ekonomske intervencije. Pri tome oblici i metode suzbijanja pojava monopolističkog prisvajanja viška rada treba da budu što konkretniji i neposredniji. Kad to, s obzirom na prirodu ekonomskih odnosa, nije moguće ostvariti, odgovarajućim planskim ekonomskim intervencijama treba osigurati usklađen razvoj svih nacionalnih zajednica, saglasno njihovim realnim razvojnim potencijama i radnim efektima, a isto tako i zajedničkom interesu optimalnog i harmoničnog razvoja ekonomske i društvene celine naše zajednice.

3. Savez komunista ističe potrebu doslednog idejnog i političkog obračuna sa svim vidovima velikodržavnih unitarističkih tendencija, kao i sa svim pojavama nacionalističkog partikularizma, izolacionizma i separatizma.

Nacionalistički elementi u svim našim nacionalnim sredinama stupaju otvorenije i agresivnije u političke akcije. Socijalističke snage našeg društva ne smeju potceniti akcije nacionalista i šovinista, jer bi to imalo ozbiljne negativne posledice za razvitak naše zajednice, za bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Borba protiv nacionalizma biće utoliko efikasnija ukoliko smo jedinstveniji u njoj, ukoliko je svako vodi prvenstveno u sopstvenoj nacionalnoj sredini, a posebno komunisti u svojim vlastitim redovima.

Komunisti su dužni da svojim delovanjem podstiču međunacionalno povezivanje u ekonomskom, društvenom i kulturnom pogledu. Tome treba da doprinosi saradnja između republika na svim područjima a posebno u oblasti kulture i obrazovanja visokoškolskih i naučnoistraživačkih ustanova.

Osnovna pretpostavka za to je striktno poštovanje nacionalne suverenosti i ravnopravnosti. Celina političkog sistema, posebno skupštinski sistem, struktura i funkcionisanje Savezne skupštine imaju za cilj da izraze upravo takve odnose. Najnovije ustavne promene predstavljaju nov korak i doprinos u tom pravcu.

4. Savez komunista se zalaže za dosledno ostvarivanje prava naroda i narodnosti da slobodno razvijaju svoje kulturno i naučno stvaralaštvo. Zato je Savez komunista odlučno protiv bilo kakvih tendencija i pojava nacionalne supremacije u oblasti kulture.

Komunisti se zalažu za kritički, marksistički odnos prema svakom nacionalnom kulturnom nasleđu i stvaralaštvu, kao i istoriji nacija uopšte za njihovo objektivno valorizovanje. To je imanentna potreba svestranog kulturnog i društvenog napretka svakog naroda i narodnosti, potreba borbe protiv nacionalističkih i šovinističkih pojava u kulturnom životu koje onemogućavaju zbližavanje naroda i narodnosti.

Radi toga neophodna su naučna istraživanja i naučna saznanja o procesima stvaranja i razvijanja nacionalne svesti i o stvarnim kretanjima u međunacionalnim odnosima.

Nastojanja Saveza komunista da se u svakoj društveno-političkoj zajednici mešovitog nacionalnog sastava dosledno poštuje ravnopravnost jezika kojima se služe narodi i narodnosti te zajednice — i to ne samo u školama i državnim i društvenim institucijama, već i u javnom životu uopšte — urodila su značajnim rezultatima. U poslednje vreme ostvarena su u tom pogledu nova značajna dostignuća. Komunisti će se odupreti svim pokušajima političke zloupotrebe problema jezika u nacionalističke i šovinističke svrhe. Savez komunista će se boriti da se i dalje produbljuje bratstvo i jedinstvo i razvija jugoslovenski socijalistički patriotizam kao internacionalistička svest o pripadnosti socijalističkoj zajednici radnih ljudi SFRJ.

5. Razvijajući se kao ravnopravan činilac u ekonomskom, društveno-političkom i kulturnom životu naše socijalističke zajednice, narodnosti razvijaju svoju nacionalnu individualnost i doprinose trajnom povezivanju i saradnji među nacijama.

Iz načelnih razloga Savez komunista se odlučno suprotstavlja svakoj tendenciji da se, na jedan ili drugi način, otvoreno ili prikriveno, problem ravnopravnosti narodnosti u našoj zajednici postavi kao problem njihovog posebnog državnog konstituisanja, stvaranja njihovih republika.

Razvoj samoupravnih odnosa i neposredne demokratije, kao okvira razrešavanja društvenih protivurečnosti socijalizma, predstavlja put dalje, svestranije i potpunije afirmacije narodnosti i društveno-političkih zajednica u kojima one žive. Savez komunista se trajno zalagao za ostvarivanje ravnopravnosti narodnosti. Uporedo sa opštim razvitkom socijalističkih društvenih odnosa i u tom pogledu postizani su sve značajniji rezultati. Privredni i opštedruštveni razvitak zemlje omogućava dalje jačanje osnove za ostvarivanje ravnopravnog položaja narodnosti.

Narodnosti će postajati utoliko angažovaniji i ravnopravniji činilac razvoja naše socijalističke zajednice, ukoliko se u njoj budu obezbeđivali i uslovi za slobodan razvitak njihovih nacionalnih kultura i stvaralaštva, za ravnopravan položaj njihovih jezika u svim društveno-političkim zajednicama u kojima žive i za unapređivanje komunikacija sa kulturnim i društvenim ostvarenjima njihovih nacionalnih matica.

Takva politika u odnosu na narodnosti znatno doprinosi svestranom razvijanju ravnopravne i miroljubive saradnje naše zajednice sa drugim narodima i državama.

VIII

Deveti kongres polazi od saznanja potvrđenog u praksi da je dalje razvijanje i potpunije ostvarivanje funkcija Socijalističkog saveza vitalno pitanje neposredne socijalističke demokratije, jedna od suštinskih pretpostavki za jačanje sposobnosti i efikasnosti našeg političkog sistema u demokratskom prevazilaženju društvenih suprotnosti. Sadržinsko obogaćivanje aktivnosti Socijalističkog saveza ima poseban značaj za ostvarivanje suštine reorganizacije Saveza komunista, za afirmisanje njegove nove društvene pozicije i uloge

u samoupravnom društvu. U savremenim uslovima, znatno više nego ranije, Socijalistički savez je jedno od glavnih područja idejno-političke borbe komunista za socijalistički pravac i sadržinu društvenih kretanja. Polazeći od toga, Savez komunista i njegovi članovi usmeriće svoju idejno-političku aktivnost u sledećem pravcu:

1. Neophodno je doslednije izgrađivati praksu da se glavna pitanja političkog života raspravljaju i uobličavaju u okvirima Socijalističkog saveza, da se u njemu slobodno ispoljavaju i usklađuju različiti interesi i shvatanja, da se tu vodi demokratska borba za iznalaženje i prihvatanje društveno najoptimalnijih i najprogresivnijih rešenja i razrešavanje društvenih protivrečnosti.

2. Interes građana za aktivno učešće u Socijalističkom savezu jačaće u onoj meri u kojoj se razvija njegova sposobnost da u različitim oblicima svoje organizovane aktivnosti uspešno sintetizuje aktuelna društveno-politička pitanja, da mišljenjima koja su ispoljena i verifikovana u demokratskoj raspravi da akcioni izraz, pretvara ih u realne predloge odgovarajućim društvenim organima i razvija široku društvenu akciju na što efikasnijem sprovođenju u život demokratskih dogovora.

3. Jačanje uloge, samostalnosti i odgovornosti Socijalističkog saveza bitno zavisi od angažovanosti komunista u njemu, od njihove neposredne odgovornosti pred članstvom i forumima ove organizacije, od prevazilaženja još uvek prisutne prakse da se u organizacijama Saveza komunista stvaraju mnogi značajni problemi i diskusije, od daljeg demokratizovanja društvene pozicije Saveza komunista.

4. Komunisti će se dosledno zalagati za to da se u punoj meri afirmiše Socijalistički savez kao osnovni politički organizator i nosilac izbornog procesa što omogućava da u sve faze pripremanja izbora budu uključeni svi činoci demokratske i samoupravne organizacije društva. Time izbori dobijaju najširu demokratsku osnovu, postaju rezultati političke akcije radnih ljudi i vid njihovog samoupravnog dogovora. Takva uloga Socijalističkog saveza u izborima i intenzivno idejno-političko delovanje komunista u tim okvirima

ma omogućavaju uspešno suzbijanje besprincipijelne, klikaške borbe pojedinaca i grupa za pozicije vlasti, korteštvo, demagogiju i politički karijerizam.

IX

Deveti kongres konstatuje da u sadašnjim uslovima raste i dobija bogatiji sadržaj društvena funkcija i delatnost sindikata, kao dela političkog sistema i nosioca zajedničkih interesa i povezanosti radnih ljudi u borbi za dalje razvijanje socijalističkog samoupravnog društva, jačanje njegove materijalne osnove, svesti i solidarnosti radnih ljudi, a time i društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka.

Za aktivnost komunista u sindikatima imaju veliki značaj naročito sledeća pitanja:

1. Sve je značajnija uloga sindikata u razvijanju materijalne osnove društva i samoupravljanja u radnim i širim asocijacijama i društveno-političkim zajednicama i u izgrađivanju društvene politike od radne organizacije do federacije; u demokratskom usklađivanju interesa i razrešavanju protivrečnosti u samoj radničkoj klasi i među radnim ljudima u svim oblastima rada, sa ciljem da prevlada i pobeđuje ono što je progresivno u povezivanju svih delova radničke klase i njenom integrisanju u celini društvenih odnosa samoupravne socijalističke zajednice.

2. Svojim idejno-političkim uticajem i pojačanim društvenim delovanjem komunisti će se zalagati da sindikati dalje razvijaju svoju ulogu kao pokretač i aktivan faktor u procesima samoupravnog i društvenog dogovaranja i odlučivanja, preuzimajući time zajedno sa drugim društvenim činiocima značajan deo društvene odgovornosti u svim fazama ovih procesa.

3. Komunisti će svojim neposrednim učešćem doprinositi uspešnom sprovođenju onih društvenih aktivnosti sindikata, u saradnji sa drugim društvenim faktorima, koji su usmereni na poštovanje i zaštitu samoupravnih prava radnih ljudi, jačanje sigurnosti i stabilnosti njihovog društveno-ekonomskog položaja u udruženom radu. To se ostvaruje naro-

čito: aktivnijom ulogom sindikata u svim pitanjima koja se tiču bržeg materijalnog razvoja, društvene raspodele i realizacije principa raspodele prema rezultatima rada; zalaganjem za podizanje životnog standarda radnih ljudi; organizovanom društvenom akcijom koja će obezbediti nivo i tempo zadovoljavanja osnovnih potreba radnog čoveka (lični dohodak, socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje itd.) koje ne smeju biti ispod jedne, za date uslove, dozvoljene granice, i suprotstavljanjem tendencijama da se niska produktivnost ili slaba poslovna sposobnost prebacuju pretežno, ili čak isključivo na teret dohotka radnika.

4. U svom idejno-političkom delovanju komunisti će polazeći od toga da društvena rešenja koja predlažu sindikati budu zasnovana na svestranom sagledavanju realnih mogućnosti društva i posledica predloženih rešenja. Na taj način sindikati, i komunisti u njima, preuzimaju odgovornost pred radničkom klasom i ostalim radnim ljudima, pred socijalističkom društvenom zajednicom kao celinom, za društvene odluke za koje se zalažu i koje se na njihov predlog usvajaju.

5. Savez komunista će podržavati sve one akcije sindikata koje jačaju klasnu solidarnost zasnovanu na rezultatima rada i samoupravljanju i koje se suprotstavljaju pojavama partikularizma, monopolizma, privilegija i pokušajima nametanja egoističkih interesa.

6. Svojim neposrednim angažovanjem komunisti treba da svestrano podržavaju aktivnost sindikata u pogledu punijeg ostvarivanja uloge radnih ljudi u samoupravljanju i podizanju nivoa njihovog obrazovanja i kulture, što je jedan od bitnih uslova da samoupravljanje bude ekonomski efikasno, da obezbeđuje sve humanije društvene odnose i obogaćuje čovekovu ličnost.

X

Program i akcija SKJ na revolucionarnom menjanju i razvijanju samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa

istovremeno je i osnova na kojoj se angažuju progresivne snage mladih generacija.

Savez omladine i Savez studenata i društvene organizacije koje okupljaju omladinu su značajni oblici društvenog i političkog organizovanja i aktivnosti omladine u izražavanju i osmišljavanju njenih autentičnih interesa i jačanju njene uloge kao društveno-političkog subjekta na svim područjima društvenog života, na programu razvoja samoupravnog socijalizma. One imaju i značajnu ulogu u socijalističkom vaspitanju mladih generacija.

Savez komunista polazi od saznanja da jačanje stvaralačke uloge i uticaja mladih generacija u stvaranju politike i rešavanju društvenih poslova predstavlja jednu od najvažnijih pretpostavki za kontinuitet socijalističkog kretanja i za dinamiziranje razvoja samoupravnog društva. U takvim društvenim uslovima mladi ljudi će sopstvenom aktivnošću i radom stalno unapređivati i svoj društveni položaj.

1. Ostvarujući žive spona sa svim slojevima omladine, organizacije i forumi Saveza komunista:

— razvijaće političku osetljivost za nove potrebe, probleme i savremena interesovanja mladih generacija i zajedno sa omladinskim organizacijama i drugim organizovanim socijalističkim snagama tražiće odgovore na pitanja od čijeg rešavanja zavisi životna i radna perspektiva i afirmacija mladih;

— analiziraće suštinu i uzroke idejnih i političkih previranja među omladinom;

— zalagaće se za uspostavljanje i stabilizovanje takvih demokratskih odnosa u samoupravnim i društveno-političkim organizacijama koje će osiguravati što punije ispoljavanje sposobnosti i stvaralaštva mladih generacija u društvenom radu i stvaranju;

— razvijaće i usmeravati društvenu akciju u cilju potiskivanja postojećih monopola u kadrovskoj politici;

— suprotstavljaće se uzrocima i nosiocima konzervativnog u paternalističkog odnosa prema omladini i drugim vidovima birokratskog otpora njenom neposrednom uključivanju u proces samoupravnog i političkog odlučivanja i protiv svakog manipulisanja omladinom.

Takvom idejnom i političkom akcijom unutar samoupravnih organizama, omladinskih i drugih društveno-političkih organizacija, Savez komunista će se još dublje ukoreniti među mladim generacijama, postati faktor od odlučujućeg uticaja na njihovu idejnu orijentaciju i značajno političko uporište za njihovu društvenu afirmaciju u samoupravnim odnosima.

2. Daljim razvojem društveno-političkih odnosa treba u znatno većoj mjeri obezbediti uslove da progresivne težnje, stvarni interesi, kritike i inicijative mladih generacija neposredno i na vreme dopiru do svih mesta samoupravnog i političkog odlučivanja, da putem demokratskih rasprava dobijaju realan izraz u akcionim programima i odlukama samoupravnih i političkih organizama. To će se ostvarivati neposrednim uključivanjem omladine u sve oblike političkog života i samoupravnog odlučivanja. U tome značajnu ulogu i obaveze ima SK u celini, a posebno komunisti koji rade među omladinom. Sve širem stvaralačkom i odgovornom angažovanju omladine u samoupravljanju, Savez omladine, Savez studenata i druge organizacije mladih moraju doprinosti svojom celokupnom društveno-političkom i vaspitnom aktivnošću.

Svojim aktivnim učešćem u procesu samoupravnog i političkog odlučivanja, počev od zborova radnih ljudi i građana, organa samoupravljanja u radnim zajednicama i drugih oblika neposredne demokratije, preko svih društveno-političkih organizacija do predstavničkih organa na svim nivoima — omladina preuzima društvenu odgovornost. Ta odgovornost dobijaće svoj izraz u stvaralačkom traženju i pronalaženju pozitivnih rešenja, u otkrivanju puteva, realnih mogućnosti i pravih sredstava koji vode ostvarivanju društvenog progressa.

3. Komunisti se zalažu za dalju reorganizaciju Saveza omladine, Saveza studenata i drugih društvenih organizacija mladih, koje treba da postanu još življa spona interesa i organizovanog delovanja omladine sa svim samoupravnim političkim strukturama društva i još značajniji unutrašnji faktor razvoja samoupravnih društvenih odnosa. To pret-

postavlja dalje prevazilaženje hijerarhijskih odnosa i forumskog načina rada u ovim organizacijama.

Iz prirode i razvojnih tendencija samoupravnih društveno-političkih odnosa proizlazi i sve više dolazi do izražaja potreba samostalnosti omladinskih organizacija u uređivanju unutrašnjih odnosa, pokretanju i razmatranju društvenih i omladinskih pitanja, u definisanju odnosa prema aktuelnim problemima društvenog razvoja i društvene politike, u stvaranju programa i pokretanju akcija u cilju ostvarivanja interesa i stremljenja mladih ljudi. Samostalna inicijativa i akcija omladinskih organizacija u ostvarivanju programa razvoja samoupravnog socijalizma predstavlja branu prema raznim tendencijama birokratskog dirigovanja i tuorstva.

Potrebno je pružiti snažniju podršku orijentaciji da specijalizovanim društvenim organizacijama koje okupljaju omladinu, članstvo ostvaruje odlučujuću ulogu u rešavanju svih pitanja unutrašnjeg života, aktivnosti i razvoja ovih organizacija.

Savez komunista će se zalagati za jačanje materijalne osnove omladinskih aktivnosti u skladu sa sadašnjim stepenom materijalnog razvitka društva.

4. Komunisti će se zalagati da Socijalistički savez bude široko otvoren prema društveno-političkim inicijativama i aktivnostima mladih, da sva njegova organizaciona tela postanu mesto šireg razmatranja pitanja koja pokreću omladina i njene organizacije i da akcioni programi Socijalističkog saveza u konkretnom vidu izraze opravdane zahteve mladih. Poseban značaj ima aktivnost omladine u Socijalističkom savezu u svim fazama izbornog postupka.

XI

Razvojem samoupravljanja i demokratizacijom u društvu bitno su se izmenili položaj sredstava javnih komunikacija i uslovi njihovog delovanja. Oslobođeni dirigovanja i administrativnih stega — štampa, radio i televizija postaju

sve značajnija politička, idejna i kulturna žarišta i uticajan faktor u formiranju i realizovanju društvene politike.

Obraćajući se svakodnevno milionima građana, sredstva javnih komunikacija neposredno saučestvuju u konkretnom opredeljivanju, samoupravnom odlučivanju i društveno-političkoj akciji radnih ljudi. Televizija, radio i novine stiču veliku moć društvenog uticaja, a time i njihova odgovornost dobija nove dimenzije. Sve snage i tendencije koje postoje u našem društvu teže da steknu pozicije u štampi i drugim sredstvima javnog informisanja, da se tim putem izraze i afirmišu.

Polazeći od toga, Deveti kongres utvrđuje sledeće pravce idejno-političkog delovanja Saveza komunista na ovom području:

1. Neophodno je izgrađivati novu ulogu i položaj sredstava javnih komunikacija u samoupravnom društvu. U tom cilju potrebno je razvijati takve samoupravne odnose koji vode daljem podružtvljavanju štampe, radija i televizije.

2. Demokratizacija položaja institucija javnih komunikacija i njihova samostalnost u vršenju svojih odgovornih funkcija imaće sigurnu osnovu i perspektivu samo ako je povezana sa izgrađivanjem odnosa potpune političke i društvene odgovornosti za istinitost javne reči, za socijalističku društvenu usmerenost i demokratsku kulturu u javnom dijalogu, za prenošenje i stvaranje pravih vrednosti u svim oblastima delovanja. Zato će se komunisti zalagati za to da svaki osnivač javnih glasila, svaka redakcija, urednik, saradnik i svi drugi društveni subjekti koji se služe sredstvima javnog informisanja imaju u suštini istu društveno-političku odgovornost za svoj rad, kao i svaki drugi vršilac političkih i javnih funkcija.

3. Još nedovoljna razvijenost javnosti rada pojedinih političkih, društvenih i samoupravnih činilaca, umanjuje njihov uticaj na javno mišljenje posredstvom masovnih komunikacija, što se negativno odražava na tematsku orijentaciju i sadržinu listova, radija i televizije. Zato će se Savez komunista zalagati za razvijanje odgovornosti svih izvora informacija i stvaranje takvih odnosa i atmosfere u kojima će novinari i drugi radnici iz sredstava javnih komunikacija

stalno biti u središtu samoupravnih zbivanja i procesa političkog odlučivanja.

4. Menjajući težište i sredstva svog delovanja, Savez komunista vidi u televiziji, radiju i štampi veoma značajno poprište svoje idejne i političke aktivnosti i svog uticaja na orijentaciju i sadržinu samoupravne, društvene i kulturne akcije radnih ljudi. Zato Savez komunista treba da ima trajno aktivan odnos prema svim bitnim pitanjima razvoja i podruštvljavanja ovih sredstava i formiranja delatnog socijalističkog javnog mišljenja o svim značajnim društvenim zbivanjima sa stanovišta izgrađivanja i ostvarivanja svog programa.

Savez komunista će dosledno ostvarivati čvrstu orijentaciju u tome da sredstva javnih komunikacija služe stvarnim i dugoročnim interesima radničke klase, da objektivno izražavaju htenja i potrebe svih delova samoupravnog društva i da svojom ukupnom sadržinom doprinose stabilizovanju i daljem razvijanju samoupravnih odnosa. U tom pogledu imaju posebno značajne obaveze komunisti — novinari i drugi radnici u sredstvima javnih komunikacija.

Istovremeno, Savez komunista će razvijati energičniju borbu protiv svake tendencije da se pojedina sredstva javnih komunikacija otrgnu od uticaja organizovanih socijalističkih snaga i pretvore u monopol bilo grupe ili autonomnog centra političke moći. Komunisti će se nepomirljivo suprotstavljati pokušajima pojedinih grupa i klika da u sredstvima javnih komunikacija stvore svoje uporište i protiv zloupotreba javnih glasila za antisocijalističko delovanje, za širenje idejne i političke dezorijentacije.

XII

Zaštita teritorijalnog integriteta, punog političkog i nacionalnog suvereniteta i nezavisnosti SFRJ i njihova efikasna odbrana bitan su preduslov vlastitog, slobodnog, samoupravnog socijalističkog razvitka naše zemlje i prilog učvršćenju mira u ovom delu sveta. Savez komunista Jugoslavije stoji na stanovištu da je izgradnja sistema opštenarodne odbrane

jedino mogući i istovremeno najefikasniji oblik organizovanja svih snaga društva za uspešno suprotstavljanje svakom spoljnjem pritisku, za odbranu od agresije sa bilo koje strane.

Izgrađivanje sistema opštenarodne odbrane predstavlja ostvarivanje ideje naučnog socijalizma o naoružanom narodu u uslovima kada samoupravljanje postaje vladajući odnos u našem socijalističkom društvu i kada više ne postoje realne unutrašnje snage koje bi mogle bez podrške fizičke sile izvana da ga ozbiljnije ugroze.

Dosledno ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane oslobađa i mobilise ogromnu društvenu energiju i — angažovanjem svih društvenih subjekata kroz obilje raznovrsnih oblika organizovanja i aktivnosti u cilju otpora — omogućava da se u službu odbrane zemlje uključe sve ljudske, materijalne i duhovne snage našeg društva i da se na taj način, uz odgovarajuću organizaciju, strategiju i taktiku, obezbede objektivno neiscrpne mogućnosti otpora agresoru.

1. U svojoj idejno-političkoj aktivnosti komunisti će se boriti za to da u opštenarodnoj odbrani dođu do punog izražaja samoupravljačko društveno biće radničke klase i nacionalni i društveni interesi svih subjekata naše socijalističke zajednice.

Snaga i vitalnost odbrane naše zemlje zavise od udruženih napora celog društva, svih radnih ljudi, svih naroda i narodnosti — svih radnih i društvenih organizacija i društveno-političkih zajednica. Njihovo ustavno pravo i dužnost je da brane nezavisnost i samoupravni socijalistički sistem. Zbog toga će se SKJ istrajno boriti da se opštenarodna odbrana izgradi u jedinstven sistem koji obuhvata političke, vojne, ekonomske, moralne i psihološke pripreme za odbranu i da se u njima angažuju svi naši raspoloživi ljudski i materijalni izvori.

2. Kongres ističe političku ulogu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Saveza sindikata Jugoslavije, Saveza udruženja boraca NOR-a, Udruženja rezervnih oficira i podoficira, organizacija mlade generacije i svih ostalih društvenih organizacija, udruženja i institucija, koji svojim na-

porima treba da daju značajan doprinos razradi idejne i društveno-političke osnove i ostvarivanja trajnih zadataka opštenarodne odbrane.

Savez komunista Jugoslavije pridaje poseban značaj pripremanju mladih za učešće u odbrani zemlje. Savez omladine i druge društvene organizacije koje okupljaju mlade ljude preduzimaju značajne aktivnosti na jačanju borbene spremnosti mladih. Savez komunista aktivno će podržavati sve takve aktivnosti i inicijative.

3. Ostvareni rezultati i dalji napori u razvijanju bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti naroda i narodnosti Jugoslavije presudan su činilac odbrambene sposobnosti naše društvene zajednice.

Razvijajući socijalistički patriotizam i internacionalizam, kao nepresušni izvor moralno-političkog jedinstva i čvrstine naše zajednice, s jedne, i boreći se stalno protiv svih pojava nacionalizma i šovinizma, s druge strane, Savez komunista mora biti nosilac razvijanja borbenog duha i nepokolebljivog uverenja da ne može biti pobeđen naoružani narod koji je jedinstven i rešen da brani svoju slobodu, nezavisnost i suverenitet i svoj put u socijalizam.

4. Kongres ističe značaj Zakona o narodnoj odbrani i odgovornost komunista za njegovo sprovođenje u život od strane svih samoupravnih faktora društva, u prvom redu skupština.

Savez komunista će se istrajno boriti da se stalno i krajnje odgovorno obavljaju najšire pripreme zemlje za odbranu od svakog agresora i da se sve stanovništvo sposobno za otpor i sva materijalna dobra uključe u opštenarodnu odbranu. Svi građani Jugoslavije, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice, treba da postanu stvarni i aktivni činioci, organizatori i izvršioci mera u oblasti narodne odbrane i nosioci prava i dužnosti odbrane slobode i nezavisnosti svoje zemlje.

5. Kongres ističe ulogu i značaj organizovanja i pripremanja oružanih snaga za uspešno vođenje oružane borbe protiv svakog agresora. Dalja izgradnja oružanih snaga SFRJ

— Jugoslovenske narodne armije i naoružanih sastava teritorijalne odbrane — treba da se zasniva na naučnom izučavanju svih faktora savremenog rata, kao i na bogatim iskustvima iz našeg oslobodilačkog rata i revolucije i iskustvima oslobodilačkih revolucionarnih i odbrambenih ratova drugih naroda.

Jugoslovenska narodna armija je izrasla iz naroda u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji i u svim fazama socijalističke revolucije bila je pouzdani oslonac naroda i radničke klase za zaštitu njihovih revolucionarnih tekovina i socijalističkog razvitka. Ona je i danas sa svojim moralno-političkim, stručnim, tehničkim i opštevojnim kvalitetima snažan faktor opštenarodne odbrane i čini deo naoružanog naroda. Naši radni ljudi su najdublje zainteresovani da JNA bude i dalje na odgovarajućem savremenom tehničko-tehnološkom i organizacionom nivou u skladu sa potrebama naše opštenarodne odbrane i našim realnim mogućnostima.

Rukovodstva i organizacije Saveza komunista u JNA treba da se i dalje istrajno zalažu za dalju izgradnju borbene moći JNA u duhu koncepcije opštenarodne odbrane, za njenu modernizaciju na svim područjima i za integrisanje operativne armije u opšteodbrambene napore društva. Sa tog stanovišta od posebnog značaja je razvijanje unutrašnjih odnosa u Armiji u skladu sa bitnim vrednostima humanih, međuljudskih odnosa u samoupravnom socijalističkom društvu, sa ciljem da se omogući puna afirmacija svih unutrašnjih kreativnih snaga i realnih vrednosti i efikasnije prevazilaze moguće deformacije koje su imanentne prirodi vojne subordinacije.

6. Savremena opštenarodna odbrana zahteva tehnološki složenu organizaciju i odgovarajuće opšte, tehničko i vojno-stručno znanje i obrazovanje radnih ljudi. Normalno je da se sve društvene ćelije koje se javljaju kao faktor odbrambenog organizovanja zemlje u tom pogledu oslanjaju na JNA i njene stručne kadrove.

7. Podržavajući sve konstruktivne napore usmerene na tehničko-tehnološko i organizaciono usavršavanje naših oru-

žanih snaga Savez komunista će se istovremeno energično suprotstavljati tehnokratsko-birokratskim tendencijama i otporima koncepciji opštenarodne odbrane budući da oni, po svom karakteru, znače podriivanje samoupravne osnove naše narodne odbrane i vode slabljenju snaga i čvrstine odbrambene moći zemlje. Svaki pokušaj birokratsko-tehnokratskog odvajanja Armije od društva mora se u korenu sprečiti.

8. Deveti kongres nalaže članovima, organizacijama i rukovodstvima Saveza komunista u radnim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i u Jugoslovenskoj narodnoj armiji da organizovanim idejno-političkim radom budu pokretači najšire aktivnosti na daljoj razradi i sprovođenju u život koncepcije opštenarodne odbrane.

Deveti kongres stavlja svim komunistima u zadatak da svojim idejno-političkim radom i vaspitnim uticajem osiguraju veću budnost svih radnih ljudi prema svemu što može da oslabi našu odbrambenu sposobnost.

Usvajajući ovu Rezoluciju, Deveti kongres zaključuje:

— da u svojoj pojačanoj idejno-političkoj aktivnosti svi članovi, organizacije i forumi Saveza komunista polaze od stavova sadržanih u ovoj Rezoluciji i da se odlučno bore za njihovu stvaralačku razradu i dosledno ostvarivanje u samoupravnim zajednicama, društveno-političkim organizacijama, u predstavničkim organima i drugim demokratskim institucijama;

— da na idejno-političkoj platformi ove Rezolucije Predsedništvo SKJ razradi program svoga delovanja koje treba da obezbedi konkretizaciju ovih stavova i jedinstvenu, efikasnu akciju čitavog Saveza komunista na njihovom sprovođenju;

— da se nastavi i intenzivira rad na raščišćavanju pogleda o onim pitanjima koja su pokrenuta u materijalima Centralnog komiteta koji su objavljeni kao osnova za pretkongresnu diskusiju, a o kojima se nisu utvrdili stavovi u ovoj Rezoluciji;

— da Konferencija SKJ na svojim zasedanjima, pored ostalih, posebno razmotri pitanja: a) Delovanje Saveza komunista u pravcu jačanja društvenog položaja i uloge mlade generacije u odnosima samoupravljanja i političkom životu i b) Razrada agrarne politike Saveza komunista i unapređivanje njegovog idejno-političkog delovanja na selu.

SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE U BORBI ZA RAVNOPRAVNU MEĐUNARODNU SARADNJU, ZA MIR I SOCIJALIZAM

I

1. Razvoj međunarodnih odnosa karakteriše zaoštrena međunarodna situacija u kojoj se jačanje borbe naroda za nezavisnost, ekonomsku i političku emancipaciju, za njihovo ravnopravno učešće u životu međunarodne zajednice sukobljava sa politikom sile i raznih oblika potčinjavanja. U tom sukobu razvijala se solidarnost naroda i progresivnih snaga i ostvarivalo povezivanje zemalja za stvaranje uslova koji bi olakšavali i ubrzavali dalje demokratske i progresivne društvene preobražaje u svetu. Aktivnost novooslobođenih zemalja značajno je doprinela pozitivnim kretanjima i promenama u svetu.

2. Istorijskoj nužnosti demokratizacije međunarodnih odnosa suprotstavljaju se imperijalističke i hegemonističke snage. Politika sile, pritiska i mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja održava odnose nacionalne neravnopravnosti, političke i ekonomske potčinjenosti, kolonijalizma i neokolonijalizma.

Takva politika dovela je do kritičnog zaošttravanja međunarodne situacije. Potvrdilo se da blokovi i tzv. „ravnoteža snaga” ne predstavljaju pouzdanu osnovu za obezbeđenje trajnog i pravednog mira. Blokovska politika, sa ulogom koju u njoj imaju velike sile dolazi u sve otvoreniji sukob sa osnovnim interesima međunarodne zajednice, pa i zemalja članica blokova.

Opasnost od nuklearnog uništenja orijentisala je vođeće sile na izbegavanje međusobnog sukoba i na politiku

sporazumevanja. Ova politika, pored toga što može doprineti očuvanju mira u svetu, sadrži i težnju da se monopoliše rešavanje krupnih svetskih problema, što otežava ravnopravnu međunarodnu saradnju i, samim tim, učvršćenje mira. Nastavlja se trka u naoružanju i nadmetanje u cilju sticanja novih pozicija, što je praćeno vojnim intervencijama i lokalnim ratovima na raznim kontinentima. Uticaj vojnog faktora u unutrašnjoj i spoljnoj politici znatnog broja zemalja raste u zabrinjavajućim razmerama.

U takvim uslovima otežano je rešavanje životnih problema današnjice kao što su razoružanje i bezbednost, priredni razvoj nedovoljno razvijenih zemalja i drugi. Politika sile i nepostojanje univerzalnosti OUN, sprečavaju svetsku organizaciju da primenom principa sadržanih u Povelji efikasnije vrši svoju funkciju očuvanja mira, bezbednosti i razvijanja konstruktivne međunarodne saradnje.

3. Savez komunista Jugoslavije smatra da su ostvarenje i obezbeđivanje nezavisnosti i suvereniteta svih naroda osnova napretka i stabilnog mira, i da zato predstavljaju zajednički interes čitave međunarodne zajednice.

Stabilan i trajan mir moguće je obezbediti samo na osnovi univerzalne primene principa miroljubive koegzistencije, koji uključuju neotuđivo pravo na borbu za nezavisnost i suverenitet, za slobodno odlučivanje o putevima i oblicima unutrašnjeg razvoja i međunarodnog povezivanja svake zemlje. Zato je borba protiv blokovske podele sveta i protiv svakog oblika dominacije bitan sastavni deo borbe za mir i jačanje progresivnih snaga u svetu.

4. Politika nesvrstavanja kao izraz težnje i borbe naroda za nezavisnost i društveni progres, afirmisala se u velikom broju zemalja različitih društvenih sistema i stepena razvitka. Polazeći od saznanja da su očuvanje mira, ekonomski razvoj zemalja u razvoju, razoružanje, dekolonizacija, ukidanje svih oblika rasne i druge diskriminacije i drugi krupni problemi današnjice briga i obaveza celokupne međunarodne zajednice, nesvrstane zemlje su, uprkos pritiscima i teškoćama, razvile široku aktivnost za rešavanje ovih problema i zalagale se za doslednu primenu principa miroljubive koegzistencije.

5. Dosadašnja nastojanja da se ubrza razvoj ekonomski nerazvijenih zemalja nisu dala zadovoljavajuće rezultate u znatnoj meri i zato što nisu naišla na potrebnu podršku razvijenih zemalja. Došlo je do zabrinjavajućeg pogoršanja ekonomskog položaja zemalja u razvoju i do produbljivanja jaza između razvijenih i nerazvijenih delova sveta.

Međunarodne odnose sve više opterećuje jačanje protekcionizma u međunarodnoj trgovini i zatvaranje razvijenih zemalja u ekonomske grupacije koje, diskriminacionim merama, pogoršavaju ekonomski položaj drugih zemalja, naročito zemalja u razvoju, i unose nestabilnost i neizvesnost u svetsku privredu u celini.

Zato se Jugoslavija zalaže za principe i akcije koje će omogućavati ubrzani razvoj ekonomski nerazvijenih zemalja i za stvaranje uslova za ravnopravnu međunarodnu ekonomsku saradnju. Obaveza je međunarodne zajednice, a posebno razvijenih zemalja, da pomognu u rešavanju ovog problema koji predstavlja jedan od glavnih izvora opasnosti po mir.

6. Savez komunista Jugoslavije se dosledno bori protiv politike sile, dominacije i mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja. Jugoslovenski komunisti odbacuju svako ograničavanje nezavisnosti i suvereniteta, bez obzira odakle dolazi i kojim razlozima se pokušava pravdati. U skladu sa takvim stavovima SKJ je osudio agresiju u Vijetnamu, na Bliskom istoku i u svim drugim prilikama, kao i vojnu intervenciju pet zemalja Varšavskog pakta u ČSSR. Kongres konstatuje da je razvoj događaja potvrdio ispravnost stavova i ocena Desete sednice CK SKJ.

Deveti kongres SKJ konstatuje da se politika ravnopravne i svestrane saradnje socijalističke Jugoslavije sa svim zemljama koje su spremne da se rukovode navedenim načelima, pokazala kao obostrano korisna i kao faktor stabilnosti i mira. Naročito dobri rezultati postignuti su u razvijanju odnosa sa većinom susednih zemalja, bez obzira na razlike u društvenim sistemima. Iskustva potvrđuju da politika ravnopravnosti nacionalnih manjina unapređuje međudržavne odnose i saradnju. U takvim uslovima, omo-

gućuje se nacionalnim manjinama da sve više postaju faktor zbližavanja susednih naroda i zemalja.

Kongres konstatuje da se u poslednje vreme politika NR Bugarske usmerava protiv vitalnih interesa Jugoslavije i posebno makedonskog naroda, što ozbiljno ugrožava normalne odnose između dveju zemalja i zaoštrava situaciju u ovom delu sveta.

Od posebnog je interesa za našu zemlju, a nesumnjivo i za sve zemlje Balkana i oblasti Mediterana, borba protiv svega što ugrožava mir u tim područjima, a za razvijanje svestrane saradnje među tim zemljama i narodima, na principima nezavisnosti, ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja.

Polazeći od toga da su pozitivni procesi prevazilaženja blokovske podeljenosti i miroljubive saradnje u Evropi ozbiljno poremećeni, SKJ smatra da je neophodno pojačati napore za razvijanje svestrane saradnje između svih evropskih zemalja, što je, nesumnjivo, od vitalnog interesa za svaku od njih, kao i mira i bezbednosti u svetu.

SKJ će se i ubuduće, u zajednici sa svim antiimperijalističkim i demokratskim snagama, zalagati za učvršćenje nezavisnosti, poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih zemalja, za ravnopravne odnose među narodima i državama, za slobodni razvoj svake zemlje kao jedino prihvatljive osnove međunarodnih odnosa. To su sve bitni elementi politike nesvrstavanja. Ta je politika, utvrđena Ustavom, izraz i garancija nezavisnosti i suvereniteta socijalističke Jugoslavije, i predstavlja trajnu osnovu njene celokupne miroljubive međunarodne aktivnosti.

II

7. Burna previranja u raznim delovima sveta svedoče o dubini krize društvenih odnosa zasnovanih na eksploataciji i ugnjetavanju, na potčinjenosti i otuđenju čovekove ličnosti. Snažno se ispoljavaju težnje za razvojem slobodnijih i humanijih odnosa u društvu, među ljudima i naro-

dima. Izvanredno brzi razvitak proizvodnih snaga, naučno-tehnička revolucija i sve veće podružljavanje proizvodnje proširuju objektivne uslove i otvaraju nove mogućnosti za sve potpunije ostvarenje socijalnih, ekonomskih, političkih i kulturnih aspiracija savremenog čoveka.

Snažno je ojačala uloga i uticaj radničke klase kao vodeće snage revolucionarnih i demokratskih preobražaja. Značajno se proširila društvena baza progresivnih i socijalističkih pokreta. U redovima radničke klase, mlade generacije, eksploatisanog seljaštva, inteligencije, jača borba za društveni preobražaj, za neposredni uticaj na upravljanje društvenim poslovima, za punu slobodu kulturnog i naučnog stvaralaštva, za svestrani razvitak ljudske ličnosti. Široka politička angažovanost omladine i studenata dolazi posebno do izražaja u nizu zemalja. Narasle snage društvenog progressa i socijalizma traže da se oblici političkog organizovanja, putevi i metodi borbe, prilagode novim mogućnostima i potrebama.

Ideje socijalizma i njegova pozitivna iskustva snažno su prisutni u traženjima rešenja za sve bitne probleme današnjice, kako u razvijenim tako i u nerazvijenim zemljama.

8. Socijalizam se nalazi u prelomnom istorijskom trenutku u kome njegov dalji razvoj u sve većoj meri zavisi od iznalaženja novih puteva i oblika progresivnog razrešavanja vlastitih protivrečnosti. Danas, više nego ikada ranije, dalji uspon socijalizma zavisi od sposobnosti subjektivnih socijalističkih snaga da, u teoriji i praktičnoj politici, izraze sve potrebe novih i konkretnih uslova u kojima deluju, od uspeha u rešavanju svojih unutrašnjih i međusobnih problema i protivrečnosti.

Sva dosadašnja iskustva SKJ ukazuju da borba za demokratiju u unutrašnjim i međunarodnim odnosima postaje jedna od osnovnih komponenti borbe za socijalizam. Oslobođenje proizvođača i građanina u sferi ekonomskih i političkih odnosa, stalno proširivanje ljudskih prava i oslobađanje revolucionarne inicijative i energije masa, obezbeđenje uslova za puni razmah stvaralačkih sposobnosti, po-

staje sve neophodnija pretpostavka bržeg, svestranog, društvenog razvitka.

9. Borba za socijalizam i društveni napredak vodi se u najraznovrsnijim, neravnomernim i složenim uslovima ekonomskog, političkog i kulturnog razvitka. O putevima i oblicima izgradnje socijalističkog društva, organizovanju subjektivnih snaga, utvrđivanju programskih ciljeva i zadataka, moraju slobodno odlučivati neposredni nosioci borbe za socijalizam u svakoj pojedinoj zemlji.

Iz neravnomernosti društvenog razvoja pojedinih zemalja, različitosti njihovih socijalnih i političkih struktura, specifičnosti međunarodnog položaja i niza drugih objektivnih i subjektivnih činilaca rađaju se kao zakonita pojava i određene protivrečnosti u interesima zemalja, naroda i pokreta koji se bore za socijalizam, a dolazi i do sukoba tih interesa.

Savez komunista Jugoslavije smatra da su nezavisnost, samostalnost i nemešanje u unutrašnji razvitak i politiku drugih, odgovornost svakog revolucionarnog pokreta pred svojom radničkom klasom i narodom, bezuslovna pretpostavka za razvijanje ravnopravnih odnosa, saradnje i solidarnosti među komunističkim i radničkim partijama, oslobodilačkim i svim drugim progresivnim pokretima. Samo na tim osnovama može izrasti jedinstvo akcije i internacionalistička solidarnost. Jedino tako je moguće efikasno se suprotstavljati nacionalnom i državnom egoizmu i izolovanju od opštih svetskih procesa progresivnog preobražaja i ostvarivati povezivanje i međusobnu saradnju i podršku u borbi protiv imperijalizma i politike sile, za mir, progres i socijalizam.

U borbi za socijalizam ni jedna politička partija ili grupacija ne može imati monopol. Svaki pokušaj sužavanja ove borbe na određene političke snage ili samo na određene političke ciljeve, otežava saradnju progresivnih snaga i slabi borbu za socijalizam, mir i napredak u svetu.

Ova načela su bitan sastavni deo savremenih stremjenja i borbe mnogih socijalističkih i drugih progresivnih snaga. Njihovu opravdanost i značaj potvrđuju sva dosa-

dašnja iskustva. Savezu komunista Jugoslavije su neprihvatljive koncepcije o rukovodećoj ulozi jedne partije ili jedne države kao ni bilo kakvog međunarodnog rukovodećeg centra sa ulogom arbitra. Proglašavanje iskustva jedne zemlje i jedne partije opštom zakonitošću i obaveznim modelom socijalističke izgradnje, prisvajanje prava na idejni monopol i određivanje tzv. viših interesa socijalizma, zatvaranje socijalizma u određene geografske granice koje se poklapaju sa granicama pojedinih država — duboko je suprotno interesima socijalizma. Svi pokušaji koji su u tom pravcu činjeni posle drugog svetskog rata potvrdili su ne-realnost i neodrživost takve politike i njenu štetnost za ostvarivanje saradnje i stvarnog jedinstva oslobodilačkih, progresivnih i antiimperijalističkih snaga.

Rukovodeći se ovim načelima, koja su našla izraz i u Beogradskoj i Moskovskoj deklaraciji vlada i partija Jugoslavije i SSSR 1955. i 1956. godine, kao i u sličnim dokumentima potpisanim sa vladama i partijama drugih zemalja, Savez komunista Jugoslavije će se i ubuduće zalagati za najširu saradnju i solidarnost sa socijalističkim i svim drugim antiimperijalističkim i demokratskim snagama i pokretima u borbi za slobodu, mir, društveni progres i socijalizam.

III

10. Socijalistički preobražaj našeg društva na samoupravnoj osnovi, otvorenost prema svetu i orijentacija na uključivanje u međunarodnu podelu radu, omogućuju i traže da naša spoljna politika svestranije odrazi političke, ekonomske, kulturne i druge neposredne i dugoročne interese našeg samoupravnog društva, interese svih jugoslovenskih naroda i narodnosti. Zato je potrebno obezbediti veću javnost rada, brže i bolje informisanje i druge uslove za što veći uticaj radnih ljudi, republika, pokrajina, drugih društveno-političkih zajednica i organizacija, radnih kolektiva i njihovih udruženja, na izgrađivanje i sprovođenje spoljne politike SFRJ.

Komunisti u radnim organizacijama i zajednicama koje samostalno nastupaju prema inostranstvu dužni su da svojom aktivnošću, zajedno sa svim radnim ljudima i u skladu sa opštim interesima zajednice, jačaju ulogu i odgovornost organa samoupravljanja i njihovih udruženja u razvijanju raznih vidova saradnje sa partnerima u drugim zemljama.

Sve intenzivnija i složenija društveno-politička i ekonomska kretanja u svetu i naše šire i svestranije uključivanje u međunarodnu zajednicu, nameću potrebu stalnog i organizovanog rada na proučavanju ovih kretanja i pripremanju odgovarajućih kadrova. Naučna saznanja moraju, više nego do sada, biti osnova na kojoj će se graditi naša praktična politika i inicijative, što će doprineti prevazilaženju pojava improvizacije, stihijnosti i rutinerstva u radu. To će, takođe, doprineti i našem pravovremenom i adekvatnom reagovanju na ekonomska i politička kretanja u svetu, koja neposredno utiču na vitalne interese naših radnih ljudi i zajednice u celini.

SKJ izražava nepokolebljivu rešenost komunista, radničke klase, radnih ljudi, naroda i narodnosti da stalno jačaju jedinstvo i stabilnost naše državne zajednice, da razvijaju sistem opštenarodne odbrane, kao sastavni deo samoupravnog društvenog sistema, kao instrument politike nesvrstanosti i aktivne miroljubive koegzistencije — radi zaštite slobode, nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta socijalističke Jugoslavije od svake agresije.

Otvorenost naše zajednice prema spoljnom svetu i naša spremnost na slobodnu razmenu sa svim zemljama, pre svega, slobodnu cirkulaciju ljudi, ideja i iskustava — izraz je snage našeg slobodnog samoupravnog društva. Kongres smatra da borba za ostvarenje složenih zadataka u sprovođenju naše međunarodne politike i saradnje treba da postane sastavni deo svakodnevne idejno-političke aktivnosti članova Saveza komunista Jugoslavije, deo njegove sopstvene reorganizacije i dalje demokratizacije odnosa u našem društvu.

IDEJNO-POLITIČKE OSNOVE DALJEG RAZVOJA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Na teškom putu revolucionarne borbe za razvijenije i slobodnije samoupravno socijalističko društvo Savez komunista nalazi se već dve decenije. U tom vremenu stvoren je veliki pokret samoupravljanja koji već deluje u krilu društva kao dragocena tekovina, kao uporište kretanja napred. Istovremeno, to je period dubokih preobražaja Saveza komunista. Započeti Šestim kongresom, ti preobražaji su dobili snagu ubrzanja i nove kvalitete Programom SKJ, društveno-ekonomskom reformom i Četvrtom sednicom SKJ. Ovo je trenutak kada treba da sumiramo saznanja do kojih smo došli, da uopštimo rezultate prakse i da jasno označimo idejno-političke osnove daljeg razvitka Saveza komunista. U istim mah, ovo je trenutak kada smo dužni da beskompromisno pogledamo u oči onim tendencijama koje izvitoperuju ulogu i ideologiju Saveza, kad treba da označimo prepreke, stranputice, na koje nailazimo.

Celokupno iskustvo, svi prelomni trenuci ove borbe ponovo su snažno potvrdili marksističku istinu o velikoj ulozi subjektivnog faktora u borbi za socijalizam. Savremena zbivanja u svetu i naši unutrašnji tokovi — kao što su borba za samoupravljanje, Program SKJ, bitka za privrednu i društvenu reformu, za ostvarenje Smernica — iz etape u etapu, iz dana u dan, potvrđuju ulogu subjektivnog idejno-političkog faktora, važnost naučnog saznanja, u borbi za socijalizam.

1. Socijalizam, kao društvo u kome slobodno udruženi proizvođači počinju svesno da upravljaju društvenim uslovima svoga života, ima i svoje subjektivne istorijske pret-

postavke. To su radnička klasa, njena idejno-politička organizacija i naučno saznanje objektivnih zakonitosti kretanja, stalno otkrivanje sazrelih mogućnosti daljeg napretka. Svoju funkciju avangarde ona može obaviti samo ako u svim razdobljima borbe za oslobođenje radničke klase izražava njene interese i bori se za njih. Važnost ovog saznanja ponovo se potvrđuje danas kada se savremeni socijalizam — suočen sa novim, suštinskim pitanjima vlastitog daljeg razvitka — nalazi na istorijskom raskršću. Duboka kriza partija staljinističkog tipa, na reljefan način, potvrđuje izuzetnu važnost ovog saznanja.

Oslobođenje radničke klase iz podređenog položaja i pretvaranje u vladajuću klasu označava korak ka uništenju svih klasa, a ne utemeljavanje novog oblika klasne podele. Stoga ono mora biti delo same klase, njene samodelatne prakse i njene sposobnosti da se u toj praksi oslanja na naučno saznanje. Tu je izvor osobnosti komunističke avangarde koje je duboko razlikuju od svih građanskih partija. Ona mora biti partija revolucije, neprekidnog revolucionisanja socijalnih odnosa, ukidanja svih monopola, pa i sopstvenog, partija kretanja a ne konzerviranja odnosa rane faze socijalizma, njihovog okamenjavanja. Ona je izraz datih društvenih okolnosti, ali mora biti i stalno sposobna da ih menja. Njena uloga, za razliku od svih drugih partija, nije u tome da stvara poziciju osamostaljenog predstavnika, tutora klase u čije ime deluje. Dok građanske partije počivaju na monopolu elite i na političkoj neaktivnosti širokih masa, ona treba svu svoju aktivnost da usmerava na to da se stalno proširuje prostor u kome će samodelatnost udruženih proizvođača biti osnovni činilac progresivnog kretanja. Osobito je danas, kao rezultat ukupnog razvitka socijalizma, samodelatnost klase — oličena u povezivanju tehničkog napretka sa oslobođenjem rada, sa socijalističkom demokratijom, sa učešćem u odlučivanju — postala presudno pitanje njegovog daljeg napretka. Za tu alternativu je danas vezana budućnost čovečanstva, smer njegovog preobražaja.

2. Otuda organizacija i način delovanja komunističke avangarde nije nešto što je samo sebi cilj, što je jednom

zauvek dato — već proizlazi iz opštih obeležja, prirode datog razdoblja, iz stepena razvitka klasnih revolucionarnih snaga.

Ova opšta zakonitost izrazito se ispoljila i u razvitku jugoslovenskog socijalizma. Karakter jugoslovenske socijalističke revolucije, opšti uslovi njenog ranog razdoblja, način nastajanja i razvijanja revolucionarnih snaga radničke klase odredili su način organizovanja i delovanja partije. Način delovanja i oblici organizacije, stvarali su se u periodu ilegalne borbe za vlast, oružane revolucije, i ranog razdoblja socijalizma kada partija, stopljena sa državom kao revolucionarnim oružjem klase, vrši vlast u njeno ime i odgovarali su toj etapi borbe. Na koji način se postavlja uloga partije, odnos sa klasom i oblici organizacije na etapi samoupravnog, odnosno uopšte razvijenijeg socijalizma, to su osnovna pitanja partije danas.

PROMENE U DRUŠTVU, KLASI I AVANGARDI

I. RANO RAZDOBLJE I PARTIJA VLASTI

1. Socijalistička revolucija je pobedila na tlu nerazvijenog društva, gde nisu potpuno izvršene promene svojstvene kapitalizmu. Društvo je u najvećem svom delu nasledilo nerazvijene produktivne snage agrarne i zanatsko-industrijske civilizacije, i njoj odgovarajuću usku socijalnu osnovicu: malobrojnu radničku klasu i inteligenciju, brojno, a privredno i kulturno zaostalo seljaštvo. Organizovana politička sila radničke klase, država, preuzima na sebe zadatke industrijalizacije, stvaranja materijalnih i socijalnih pretpostavki socijalizma i upravljanja svim aktivnostima. Revolucionarna upotreba državne vlasti omogućava eksproprijaciju krupnog kapitala i potiskivanje najamnog rada, promenu ekonomsko-socijalnog položaja radnika, agrarnu reformu, ubrzanu industrijalizaciju, razvoj materijalnih proizvodnih snaga. Ali, socijalističke snage ne mogu jednim revolucionarnim zamahom ukinuti svaki svojinski monopol. Držav-

na svojina i upravljanje iz jednog centra imaju i svoje drugo lice, u njima su sadržani i određeni elementi najamnog odnosa proizvođača prema opštem poslodavcu — državi, vlasti nad radom, nad upotrebom akumulacije. Taj složeni odnos između dva lica države (revolucionarne vlasti u ime klase i birokratskog upravljanja radom) i radničke klase, iz čijeg okrilja ona i nastaje, jedna je od najdubljih protivrečnosti celokupnog razdoblja. Snažna, spontana i svesna podrška radnih masa, njihova inicijativa i entuzijazam, široko demokratsko i revolucionarno učešće u ostvarenju takvog kursa u kome vide neophodno sredstvo za ispunjenje vlastitih interesa, autoritet partije — sve to daje ovom ranom periodu obeležje revolucionarnog etatizma. Međutim, državno-svojinski monopol otvara vrata i drugoj tendenciji. On vodi osamostaljenju upravljačkog sloja, usredsređivanju monopola upravljanja svim društvenim aktivnostima i raspolažanja viškom rada u njegovim rukama, njegovom povoljnijem društvenom i ekonomskom položaju, vodi ekonomskoj neracionalnosti, autarkičnom privrednom razvoju.

2. Jednovremeno, ove dvosrutke tendencije zahvataju i tkivo partije. U jednom pravcu ona je usred državne vlasti, prožima je interesima i ciljevima radničke klase, radnih ljudi, daje joj revolucionarna obeležja koja čine da to nije samo aparat vlasti nad radom. U drugom pravcu, međutim, ona i sama trpi dubok povratni uticaj svoje stopljenosti sa aparatom vlasti, aparatom koji upravlja radom, trpi uticaj koji počinje da nagriza njene revolucionarne osobine. U njenom životu preovlađujući uticaj zadobijaju nosioci i sprovednici vlasti, organizatori privrede i administracije. Članstvo nije u položaju da bitno utiče na formiranje politike partije, a moć odlučivanja usredsređuje se u rukama uskih partijskih vrhova, što sadrži opasne tendencije monopola, nekontrolisane vlasti. Idejni profil opterećen je operativnim zadacima upravljanja, idealizacijom administrativne faze, bezgraničnom verom u moć državnog aparata, vlasti kao osnovnog nosioca socijalističke izgradnje.

Da je ostala zarobljenik ovih birokratskih tendencija, partija bi postala nosilac vlasti nad klasom, postala bi kon-

zervativna snaga na putu kretanja socijalizma u njegove više životne oblike u trenutku kada se stvaraju objektivni uslovi za to. Istorijska je zasluga SKJ što je razotkrio suštinu tih tendencija koje se pokazuju u kretanju savremenog socijalizma, koje su pretile i našem društvu, i što je — oslanjajući se na revolucionaran kontinuitet, učešće masa — našao snage da im se suprotstavlja i da vodi borbu za neposrednu vlast klase, za njeno samoupravljanje, za drugi veliki čin revolucionarnog preobražaja.

II. KONSTITUISANJE SAMOUPRAVLJANJA I NJEGOVE PROTIVREČNOSTI

Težak, a ponekad i dramatičan put pretvaranja državne u društvenu svojinu i uspostavljanja samoupravnih produkcionih odnosa, postupno vodi ukidanju birokratskog monopola, preovladavanju podele na upravljače i izvršioce, pretvaranju vlasti nad radom u instrument volje udruženih proizvođača, neposrednijem povezivanju materijalnog i duhovnog stvaralaštva. Sadržina tog toka izražena je i u pretvaranju ličnog rada — u okviru udruženog rada — u jedini osnov društvenog položaja, izražena je u uklanjanju starog načina prisvajanja po osnovu hijerarhijske funkcije i nezavisno od rezultata rada. Težnja da o sredstvima proširene reprodukcije odlučuju udruženi proizvođači, u meri u kojoj postaje stvarnost, omogućava da proizvod rada prvi put u istoriji dolazi pod neposrednu kontrolu onih koji ga stvaraju.

1. U borbi za naučno-tehnološku revoluciju i samoupravnu integraciju društva

Razvijanje samoupravnih odnosa i njihovo pretvaranje u više životne oblike tesno je povezano sa daljim razvojem novih proizvodnih snaga. Istorijsku pobjedu može odneti samo onaj sistem koji je sposoban da osigura puni razmah razvitka proizvodnih snaga, da široko otvori vrata novim

dimenzijama rasta oličenim u savremenoj naučno-tehnološkoj revoluciji, velikim tehničkim sistemima, automatizaciji, kibernetici, brzom rastu nauke kao neposredne proizvodne snage i njenoj tehničkoj primeni. Tek prodor tih snaga nosiće sobom još dublje promene u postojećoj podeli rada, kvalifikacijama, načinu proizvodnje, bogatstvu informacija kao pretpostavci naučnog upravljanja i demokratskog odlučivanja. One će sve više na sebe preuzimati niz rutinskih, fizičkih radova, oslobađati čoveka izvršilačkog, fizičkog rada i stvarati prostor za stvaralački rad i upravljanje. To je nova osnova za veće obilje društvenog bogatstva, za dalje razvijanje samoupravnih odnosa.

Ali ako prodor novih proizvodnih snaga nije povezan sa oslobođenjem rada, sa demokratijom, učešćem u odlučivanju, ako nema ljudski lik i ne zadovoljava sve bogatije i složenije ljudske potrebe, on će se ranije ili kasnije, nasukati na peščani sprud, izazivaće oštre društvene sukobe. Novi proizvodni fond neće moći da razvije sve potencijalne snage koje u sebi krije, a postaće temelj za nove oblike vladanja, za tehnokratski monopol. Spoj novih proizvodnih snaga sa razvijenim samoupravnim odnosima — to su danas dve strane napretka socijalizma. To je jedna od novih zakonitosti kretanja modernog društva, koja je ukorenjena u potrebama materijalnog razvitka i novim potrebama čoveka. U ovoj novoj istorijskoj situaciji političke organizacije radničke klase u svetu, suočene sa ovim potrebama intenzivno traže nove odgovore u borbi za različite, samosvojne puteve razvitka socijalizma.

Borbom za samoupravljanje naše društvo se pionirski latilo ove moćne poluge kretanja savremenog sveta. Vodeće društvene snage su, međutim, sada suočene sa zadatkom da se ne zastane na polovini puta. Uporedo sa borbom za visokorazvijene proizvodne snage, one se moraju angažovati za potpunije neposredno samoupravljanje u radnim organizacijama, za neposrednu raspodelu prema radu, za odlučivanje o proširenoj reprodukciji. Na toj osnovi moguća je i neophodna borba protiv okamenjavanja početnih i nerazvijenih oblika samoupravljanja. Decentralizacija je nužna za raz-

ranje centralizovane birokratske strukture, uključivanje proizvođača u odlučivanje. Ali time samo raščistiava polje za nove vidove povezivanja u društvenu celinu na demokratiskijim osnovama, za integrisanje u samoupravnu zajednicu koja je bazirana na interesu neposrednih proizvođača, u moderno društvo koje ne može biti atomizirano. Time se, u istim, potkopava i podloga za održavanje još postojećih oblika centralizovanog i decentralizovanog birokratizma koji svojim monopolom, zatvaranjem, teritorijalizacijom sredstava predstavlja barijeru takvom razvitku.

2. *Robna proizvodnja — raspodela — solidarnost*

Ekonomске zakonitosti robne proizvodnje u socijalizmu deluju kao moćna poluga razvitka modernih proizvodnih snaga i racionalnog privređivanja. Istovremeno to je snažna protivteža birokratskom subjektivizmu i pretpostavka samoupravljanja. Administrativno-birokratsko upravljanje tokovima privređivanja i društvene reprodukcije deformiše stvarne odnose i formira monopole, znači birokratski subjektivizam u određivanju uslova privređivanja i neizbežno dovodi do neracionalnosti i parazitizma u raspolaganju društvenim proizvodom. Socijalističko samoupravljanje kao svesna društvena praksa zahteva usmeravanje, ovladavanje zakonitostima i protivrečnostima robne proizvodnje. To se ostvaruje putem samoupravnog dogovora o zajedničkim interesima, društvenim planiranjem koje je oslonjeno na položaj radnog čoveka da, nad društvenim sredstvima, stiče i upotrebljava dohodak, na naučno saznanje i moderan sistem informacija.

Bitan pravac delovanja je i stabilizacija jednog od temeljnih stubova samoupravne zgrade društva — angažovanje za dosledniju raspodelu prema rezultatima rada. Osnovni društveni odnosi delom se već zasnivaju na dohotku i raspodeli prema radu, a dalji tok mora da ih snažnije ukoreni. To zahteva ceo program mera da se iz raspodele eliminišu

svi oblici prisvajanja koji nemaju osnov u radu, svi oni elementi koji su vezani za monopolski položaj, za različite privilegije.

Na taj način društvo se suprotstavlja zahtevu za potrošačkom uravnilovkom koja ignoriše razlike u sposobnostima i radnim doprinosima. Jer taj zahtev vodi uspostavljanju svemoćne administrativne, birokratske sile iznad proizvodnje i društva; sile koja vrši veštačko i prividno izjednačavanje, a čija moć dovodi do prinude, nejednakosti i privilegija. Ali, jednovremeno, društvo još postojeće i neizbežne socijalne diferencijacije i nejednakosti ne proglašava za svoj ideal, svoj cilj. Vodeće snage društva se bore za to da razlike budu zasnovane isključivo na temelju raspodele prema rezultatima rada.

Istovremeno, udružene samoupravne snage počinju dugoročan napad na društvene izvore nejednakosti, bitno različitih radnih doprinosa i prema materijalnim mogućnostima ih preovlađuju. Solidarnost postaje ekonomski zahtev, ugrađuje se u sistem, postaje pretpostavka raspodele prema rezultatima rada. Razvitak jednih ne ostvaruje se na uštrb drugih delova i generacija — to je napredak svih.

Jugoslovensko društvo — posmatrajući razlike između razvijenih i manje razvijenih delova — gotovo da pruža sliku sveta u malom. Produbljivanje jaza između razvijenih i nerazvijenih usporilo bi optimalni razvitak cele zajednice, pa i ekonomski rast razvijenih. To bi postala nesavladiva prepreka za ravnopravnost radnik ljudi, za demokratizaciju celokupnog društva i stalan izvor za autokratske tendencije.

Samoupravno usaglašavanje interesa predstavlja novi okvir za rešavanje ove protivrečnosti koja kao vulkan potresa same temelje modernog društva, za stvaranje povoljnijih uslova za brži razvoj nedovoljno razvijenih. Ono omogućava i zahteva racionalno, ekonomski rentabilno korišćenje društvenih sredstava na način koji doprinosi povećavanju ukupnog društvenog bogatstva i koji ne usporava razvoj razvijenih, ne sputava pokretačke snage. Samoupravljanje, raspodela prema rezultatima rada, udružena sa solidarnošću,

predstavljaju veliku pogonsku snagu daljeg razvitka proizvodnih moći, socijalističkih odnosa i stabilnosti socijalističke Jugoslavije.

3. Savremena radnička klasa — osnovna socijalna snaga

Osnovni socijalni nosilac novih odnosa i visokorazvijenih proizvodnih snaga može biti samo razvijena radnička klasa. U ranom razdoblju socijalizma, državna vlast je nužno bila osnovni nosilac, a Partija je mogla da deluje kao avangarda pretežno u ulozi faktora vlasti. Kao rezultat ukupnog materijalnog, socijalnog i duhovnog razvoja, socijalizam je stupio na nove, složenije puteve vlastitog kretanja. Ukoliko teži da zadrži raniju ulogu, državni aparat se pretvara u vlast nad klasom i gubi pogonsku snagu. Istorija savremenog socijalizma to jasno pokazuje. Osnovne snage socijalizma ne mogu se lišiti potrebe za državnim aparatom, već ga — menjajući njegovu prirodu i ulogu — pretvaraju u svoj instrument. One moraju da budu u položaju da sve bitnije utiču na celokupan tok reprodukcije društva, politiku, određivanje ciljeva. Time se stvara i novi okvir za razrešavanje društvenih protivrečnosti, za slobodno izražavanje i usklađivanje interesa. To je prava kičma integracije društva. U okrilju društva stvoren je i deluje veliki samoupravni pokret, velika demokratska snaga stvaralaca materijalnih i duhovnih dobara. Ona prirodno teži da borbu za materijalnu produktivnost poveže sa većom slobodom, sa još potpunijim odlučivanjem o uslovima i rezultatima svoga rada, o javnim poslovima. To je osnova autentičnog slobodnog i nezavisnog socijalističkog razvitka.

Ukoliko se potiskuje etatistički odnos i ukorenjuje samoupravljanje sa raspodelom prema rezultatima rada i ukoliko se na tome temelje sve osnovne društvene delatnosti, utoliko započinju dublje promene u svim društvenim grupacijama nasleđenim iz ranijeg razdobja. U njima se kristališu delovi koji su nosioci samoupravnog kursa. Ali u njima se pokazuje i drugo lice, delovi koji teže da održe ili zasnaju monopol upravljanja i na tome utemeljen povlašćen

položaj i prisvajanje nezavisno od rezultata rada. To je, istovremeno, početak stapanja, integrisanja radničke klase sa delovima drugih društvenih slojeva, tehničkom inteligencijom, intelektualnim radnicima u drugim delatnostima, koji zasnivaju svoj društveni položaj na samoupravljanju i raspodeli prema rezultatima rada.

Vodeća snaga tog društvenog kretanja je savremena, razvijena radnička klasa, koja se i sama nalazi na putu sopstvenog preobražaja — od ostataka najamnog položaja ka položaju samoupravljača. Iz tog objektivno dvostrukog položaja izvire i njen karakter osnovne antibirokratske snage. Svoje istorijske interese — koji su jedinstveni uprkos trenutnim užim interesima pojedinih njenih delova — ona može da ostvari samo ukidanjem vlasti nad radom, nemirenjem sa bilo kojim oblikom monopola koji je podvlašćuje, stalnim revolucionisanjem proizvodnih odnosa. Pri tome, svaki korak u njenom podizanju ne znači novu dominaciju već ukidanje postojećih, veću jednakost, uspostavljanje rada kao jedine osnove društvenog položaja. Ta revolucionarna, samoupravljačka strana njenog bića — a ne najamna — pretvara je u socijalnu bazu rušenja starog i stvaranja nove, slobodnije zajednice. To je u isti mah stožer svih stvaralačkih snaga koje se bore za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača, koji postepeno dolaze na objektivno iste pozicije i stižu iste opšte interese i vrednosti.

4. Interes radničke klase — interes nacije

Radnička klasa ne može ostvarivati odlučujuću ulogu u razvoju jugoslovenskog društva bez ravnopravnosti naroda i narodnosti koji čine jugoslovensku zajednicu. Njen živi interes ne suprotstavlja se interesu nacije, već bitno određuje i obezbeđuje njegovu progresivnu suštinu. I, obrnuto, svaka težnja za hegemonijom jedne nacije nad drugim nacijama, kao i tendencija nacionalističkog začaurivanja, nalazi nosioce među delovima onih društvenih grupacija koje su zainteresovane da održe monopol, privilegije. Samo kao vodeća snaga svoje nacije, odnosno svoje republike, radnička

klasa može se potvrditi kao vodeća snaga socijalističkog društvenog kretanja u celom društvu time što će njen interes imati odlučujuću ulogu i uticaj u svim samoupravnim i političkim organizacijama i zajednicama, u svim centrima odlučivanja. Takav njen položaj i uloga u samoupravno organizovanom društvu daju novu sadržinu naciji, koja postaje otvorenija prema drugim nacijama, sa kojima se sve više organski povezuje u okvirima jedinstvenog samoupravnog društveno-ekonomskog i političkog sistema. Politika pune nacionalne ravnopravnosti značajan je vid stvaranja samoupravne, demokratske zajednice, kao što je samoupravljanje stvarna osnovica povezivanja autonomnih delova u organu, dubokim nitima povezanu društvenu celinu.

5. Otpori i protivrečnosti

Niz društvenih protivrečnosti ima izvor u nerazvijenim privrednim potencijalima, relativno niskom materijalnom, kulturnom i obrazovnom nivou. Ovo stanje se zaoštrava osobito kada postojeće materijalne mogućnosti dolaze u sukob sa sve razvijenijim, razuđenijim potrebama otvorenog društva, slobodnijom cirkulacijom ljudi u svetskoj zajednici, potrebama društva koje je pozvalo na borbu protiv svih monopola i osujećivanja istinskih ljudskih potreba.

S tim povezano polje socijalnih protivrečnosti izražava se u još postojećim oblicima od radnika otuđene moći, oblicima centralizovanog i decentralizovanog birokratizma unutar društveno-političkih zajednica i radnih organizacija. Politička suština ovih težnji, koje se javljaju u obliku delovanja užih tehno-birokratskih grupa jeste uzurpiranje prava odlučivanja, nametanje monopola upravljanja poslovima organizacije, odnosno zajednice, težnja da se ovekoveči monopol posrednika. Ekonomska suština izražava se u težnji da se prisvaja mimo rada, na račun drugih delova društva. Tendencije ovakvog monopola otežavaju uspostavljanje društvene svojine, suprotstavljaju se interesima udruženog rada, održavaju nepovezanost između samoupravnih organizacija, osujećuju ekonomsko-tehnološku i samoupravnu integraciju

društva. Tendencije održavanja i obnavljanja monopola vidljive su i u onom ponašanju banaka, kreditnih ustanova, kada je akumulacija odvojena od kontrole i uticaja proizvođača i kada je upotreba akumulacije povezana sa dominantnim uticajem užih i osamostaljenih centara moći. Pojave monopola, uskocehovskih interesa, izražavaju se i u sferi kulture, nauke i obrazovanja, blizanac su birokratskog monopola i prepreka slobodnom duhovnom stvaralaštvu i afirmisanju mlade inteligencije.

U uslovima kada je robna proizvodnja još deformisana administrativno-birokratskom intervencijom i kada se njene protivrečnosti time uvećavaju, kada nepovezano samoupravljanje još nije ovladalo celinom reprodukcije niti ravnomernijim uslovima privređivanja i raspodele, javljaju se aspiracije za monopolskim iskorišćavanjem sopstvenog položaja i težnje ka grupnoj svojini. Sistem raspodele je pod pritiskom dveju krajnosti: uravnilovke i težnje za privilegijama. Protivrečnosti se javljaju i u okrilju radničke klase i povezane su sa realnim položajem pojedinih njenih delova, još postojećim raskorakom između ostataka njenog najamnog bića i položaja upravljača, kao i sa osobenostima njenog istorijskog formiranja (zanatski karakter, dvostruke osnove socijalne egzistencije pojedinih slojeva radnika-seljaka, nivo kvalifikacione strukture). Privatno-svojinski odnosi u određenim sferama delatnosti takođe su izvor egoističkih težnji koje se ispoljavaju u prisvajanju čija osnova nije lični rad.

Ceo splet socijalnih suprotnosti rađao je i rađa niz nepovoljnih posledica, kao što su: još neostvareni svi neophodni uslovi da asocijacije proizvođača stave pod svoj dominantan uticaj sve ključne činioce reprodukcije, niz nepovoljnih socijalnih posledica za pojedine grupacije radnika i njihov životni standard (stambena politika, mogućnosti obrazovanja radničkog podmlatka, nezaposlenost, održavanje delova radništva na niskim dohocima). Kada su bez jasne perspektive i programa razvoja, delovi radnika koji su u takvom položaju mogu postati oslonac birokratskoj demagogiji.

Unutar samoupravljanja, takođe, deluju protivrečnosti, koje izviru iz raspodele prema rezultatima rada, težnja da

se zadrže niži, početni oblici samoupravljanja, osobeni za male, zanatsko-industrijske jedinice privređivanja koje su međusobno nepovezane, da se održe nerešeni odnosi između samoupravnog odlučivanja i stručnog rukovođenja. Ali, to nisu iste protivrečnosti kao između samoupravljanja i birokratizma; samoupravni produkcionni odnos, iako protivrečan, sadrži mogućnost za demokratsko razrešavanje protivrečnosti, usaglašavanje interesa, integraciju društva koja je pod bitnim uticajem proizvođača.

Niz socijalnih protivrečnosti razrešavaće se sve više demokratskim sredstvima, traženjem realnog zajedničkog interesa, samoupravnim usklađivanjem. Realne protivrečnosti ne mogu se negirati, izbrisati, ali upravo aktivno samoupravno sudelovanje osnovnih socijalnih snaga u njihovom prevladavanju daje tom procesu širu demokratsku osnovicu. Stoga je od bitnog značaja da se te snage usredsrede na rešavanju onih protivrečnosti koje mogu pojedine delove društva da dovedu u težak materijalni položaj. U situaciji kada im je zatvorena perspektiva — oni bi mogli privremeno da izgube mogućnost da aktivno sudeluju u samoupravnom razrešavanju konflikata, da postanu oslonac birokratske demagogije. Od sposobnosti vodećih društvenih snaga, od aktivnog sudelovanja osnovnih socijalnih nosilaca, bitno zavisi da li će se niz različitih interesa neposredno ili dugoročno usklađivati, ili će se pak zaoštravati, pretvarati u dramatičnije socijalne konflikte.

6. Promene u društvu i avangarda

Savez komunista je nosilac dubljeg saznanja o prirodi i načinu razrešavanja tog spleta protivrečnosti, o mogućim putevima razvitka. To saznanje idejno-politički usmerava, pokreće i inspiriše proizvođače na akciju u kojoj se ostvaruje povezanost između istorijskih i neposrednih interesa.

Ideje samoupravnog socijalizma nadržavaju prvobitne predstave ranog socijalizma i njihove deformacije. To su ideje koje se oslanjaju na nove potrebe i na razvijenije dru-

štvene snage i stoga postaju snažna poluga daljeg kretanja. I, obratno, predstave rane faze: slika socijalizma kao beskonfliktnog društva, države kao osnovnog pokretača socijalizma — pretvaraju se u silu inercije. Ideologija Saveza, marksističko naučno saznanje na koje se oslanja, orijentiše akciju i na razbijanje pojednostavljenih predstava koje se izražavaju u veštačkim, iskonstruisanim dilemama kao što su: ili raspodela prema radu — ili solidarnost; ili napredak razvijenih — ili rast nerazvijenih; ili robna proizvodnja — ili planiranje; ili birokratski centralizam — ili decentralizacija; ili samostalnost republika — ili jedinstvo višenacionalne zajednice; i samoupravna integracija i dogovaranje — ili državna prinuda; ili birokratsko odlučivanje — ili pluralizam; ili spontanost — ili organizacija; ili široko učešće u odlučivanju — ili efikasnost i stručnost; ili partija čvrste ruke — ili odsustvo organizacije, debatni klub. Ti parovi, koji su nastali posle razbijanja administrativno-birokratskog centralizma, izraz su parcijalne svesti i interesa. To je podloga i za uobličavanje političkih tendencija i kursa koji, međutim, vodi na slepi kolosek, ne pruža rešenje.

U društvu u kome deluju snažni parcijalni interesi, koji rađaju suženu svest, društvo u kome još postoje tendencije održavanja birokratizma i privatno svojinske tendencije, delovanje ostatka starog društva, njegove ideologije, kao i pritisak spoljnih klasno-birokratskih snaga, radničkoj klasi i svim društvenim snagama objektivno je potrebna avangarda kao idejna snaga i politička organizacija. Potrebna je snaga koja izražava celinu interesa pokreta i predvodi u borbi protiv svih otpora prema samoupravljanju i neposrednoj socijalističkoj demokratiji, snaga koja svojom naprednom teorijom, progresivnim idejama, otkriva mogućnosti daljeg kretanja napred i koja se organizuje da bi se te ideje pretvorile u delo.

Ovaj demokratski izraženi interes i naučno saznanje o ciljevima i uslovima napretka — to su dva dela organske celine. Savez komunista angažuje se da društveno saznanje bude opredeljeno demokratskim socijalnim preobražajima, težnjama radnih ljudi, njihovom oslobađanju od svih vidova

dominacije, angažuje se da se ono ne pretvara u tehno-
kratko-birokratsku zloupotrebu znanja, u monopol koji zanema-
ruje bitne ljudske interese. Samo takva orijentacija omo-
gućava da se potpuno iskoriste velike potencijalne snage
koje moderno znanje sobom nosi. Samo će pod tim okolno-
stima sve proizvodne jedinice društva biti zainteresovane za
primenu znanja, za pretvaranje nauke u neposrednu proiz-
vodnu snagu rada, u osnovu za racionalno upravljanje, efi-
kasno samoupravno odlučivanje.

Istovremeno, samoupravno društvo otvara široke hori-
zonte za razvoj slobodnog duhovnog stvaralaštva, koje hu-
manizuje društvene odnose, obogaćuje ljudsku ličnost i stal-
no proširuje redove aktivnih i uverenih boraca za nove vre-
dnosti slobodne samoupravne zajednice. Početak prevazila-
ženja duboke istorijske podele na manuelni i umni rad i
njihovo povezivanje u jedinstvenu snagu društvenog razvit-
ka polazna je osnova razvitka svestrane ličnosti. Samom ulo-
gom Saveza komunista u borbi za društveni progres, oslon-
cem na naučni socijalizam, određena je njegova otvorenost
prema duhovnom stvaralaštvu, duboko razumevanje njegove
složene prirode, tokova i rezultata. Neophodna je strpljivost
i stalna angažovanost komunista u naporima da se stvori
što povoljnija i podsticajnija klima za društveno stvarala-
štvo.

Svi ovi preobražaji u društvu pokazuju da komunisti
već deluju u novoj društveno-istorijskoj situaciji, kada je
došlo do niza kvalitativnih promena u proizvodnim odnosi-
ma, u društvenom biću i biću radničke klase, kada široke
socijalne snage postaju masovni i neposredni nosioci socija-
lističkog razvitka. Logika ovakvog društvenog kretanja uči-
nila je neophodnim i neodložnim duboko, suštinsko preo-
bražavanje Saveza komunista od klasične vladajuće partije
u savremenu političku organizaciju novog tipa, u vodeću
idejno-političku snagu radničke klase i radnih ljudi u njiho-
voj borbi za razvijenije socijalističko samoupravno društvo.

SAVEZ KOMUNISTA U BORBI ZA SOCIJALISTIČKO SAMOUPRAVLJANJE I SOPSTVENI PREOBRAŽAJ

I

DOSADAŠNJA OSTVARENJA U REORGANIZACIJI SK JUGOSLAVIJE

Teškoće i otpori

U širokim raspravama o suštini i pravcima preobražaja Saveza komunista i u praktičnim koracima koji su na tom putu učinjeni posle Četvrte sednice CK SKJ, široko je došlo do izražaja saznanje komunista da se više ne može raditi po starom. Razvila se kritička svest o potrebi prevazilaženja dosadašnje prakse i njihova spremnost da se komunistička avangarda temeljno reorganizuje i osposobi za zadatke sadašnjeg razdoblja. Reforma SKJ, iako je tek u početnoj fazi i ostvaruje se neravnomerno, postala je nezadrživo kretanje koje crpe snagu iz sazrelih objektivnih potreba samoupravnog društva.

Osnovni pečat tokovima i sadržini preobražavanja Saveza komunista daju: demokratizacija društvenog položaja i delovanja Saveza u skladu sa prirodom samoupravnih socijalističkih odnosa; ostvarivanje kvalitativno novog odnosa između komunističke avangarde i udruženih proizvođača, odnosno njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija; ograničavanje i potiskivanje monopola u političkom odlučivanju i demokratizacija unutrašnjih odnosa i procesa izgrađivanja politike u Savezu komunista.

Prva iskustva potvrdila su prednost izvršenih promena organizacione strukture u bazi SKJ, koje su značile samo neophodnu pretpostavku za dublje, suštinsko preobražavanje Saveza komunista. Novim oblicima organizovanja počeo je da se menja objektivni položaj člana SKJ. Proširene su mogućnosti članstva da deluje kao subjekt idejno-političke akcije i da neprestano i neposredno učestvuje u stvaranju politike svoje organizacije. Konferencije komunista

u samoupravnim radnim organizacijama, mesnim zajednicama i opštinama počele su da se potvrđuju kao značajan vid direktnog učešća članstva u stvaranju konkretne političke platforme i akcionih programa. Takva uloga konferencija doprinosi prevazilaženju uskih organizacionih međa, obezbeđuje direktno suočavanje pogleda članstva koje deluje u različitim društvenim sredinama i pomaže povezivanju, ujedinjavanju njihove akcije u okvirima opštine i širih društveno-političkih zajednica. Povećana samostalnost, inicijativa i uticaj baze Saveza komunista učinili su neophodnom demokratizaciju delovanja i odlučivanja u rukovodstvima Saveza.

U procesu vlastitog reorganizovanja forumi i veliki broj organizacija Saveza okrenuli su se vitalnim pitanjima društvenog razvoja — suštinskim problemima društvene reforme i razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa. Njihove inicijative, stavovi koje zauzimaju i akcije koje vode, sve više daju osnovno obeležje političkim i idejnim zbivanjima u društvu. Tome doprinosi činjenica da sve veći broj organizacija SK izlazi iz svojih uskih organizacionih okvira na poprište otvorene idejne i političke borbe. Savez komunista, u mnogim svojim delovima, već deluje kao živa i demokratska organizacija. U njemu snažnije bje puls političkog i idejnog života, razvija se slobodnije debata, razmena i suočavanje mišljenja kao put do zajedničkih stavova i oblika. Istovremeno, razgovetnije se uočavaju različite idejne struje, političke tendencije i pozicije. Otuda se period koji je za nama odlikuje i pojačanom idejnom diferencijacijom koja ima dvojake posledice. Ona razbija predstave o prividnom jedinstvu, u stvari, birokratskom monolitizmu, koji teži da ukine svaku nijansu, razliku u mišljenju i onemogućava da se te, stvarno postojeće razlike, alternative slobodno izraze. Takva idejna diferencijacija istovremeno je i put za prevazilaženje idejne koegzistencije u Savezu, za demokratsko razgraničavanje od neprihvatljivih koncepcija i izgrađivanje stvarnog idejno-političkog i akcionog jedinstva na novim osnovama.

Probudene su snage velikog dela članstva, koje samostalnije i intenzivnije politički misli, jasnije se opredeljuje u pogledu suštinskih pitanja i šire se angažuje u samoupravnoj društvenoj akciji. Rezultati ograničenog dometa, koji su do sada ostvareni, otkrivaju velike potencijalne mogućnosti koje se otvaraju reformom Saveza komunista na putu njegovog preobražavanja u stvaralačkiju, dinamičniju, demokratskiju i borbeniju organizaciju.

Promenama koje se vrše u njegovom društvenom položaju, u načinu ostvarivanja vodeće idejno-političke uloge i u njegovim unutrašnjim odnosima, Savez komunista postaje privlačniji za mlade ljude, za neposredne proizvođače i druge stvaraoce. To se već izrazilo u promenama sastava članstva i foruma SKJ. U veoma kratkom vremenskom periodu učinjeni su zamašniji prodori nego za celu deceniju pre toga.

Upravo zbog takve dalekosežnosti i značaja dejstva koje ima na razvoj socijalističkih društvenih odnosa, preobražaj Saveza komunista nužno se ostvaruje kroz idejno-političku borbu.

Ona se suočava sa velikom otpornom snagom inercije koja se izražava u tradicionalističkom načinu mišljenja, navikama i načinu rada. Dugogodišnja spojenost organa Saveza komunista sa vlašću, sa upravnim i poslovnim aparatom, omogućila je i doprinela da birokratizam i tehnokratizam nađu svoje uporište u Savezu. Pored ostalog, to je dobilo svojevrstan izraz u duboko uvreženom prakticismu, u zatvaranju mnogih organizacija Saveza komunista u sebe, u njihovom odvajanju od glavnih tokova društvenih i političkih zbivanja, što je u krajnjoj liniji vodilo njihovoj apolitizaciji. Otpor preobražaju Saveza komunista, koji proističe iz takvih navika i načina mišljenja izražava se višestruko: u saživljenosti sa osnovnom organizacijom ćelijskog tipa i težnji da se uloga i zadaci komunista razmatraju u uskom horizontu dosadašnje osnovne organizacije; u navici da se mnogi problemi i diskusije zatvaraju u okvire organizacije i foruma Saveza; u dosta sporoj preorijentaciji na javnu i otvorenu idejno-političku akciju; u tendencijama da se reforma Saveza komunista svede na organizacione promene.

U redovima Saveza javljaju se i otpori njegovom reformisanju čije je uporište u snagama koje se suprotstavljaju samoupravno-demokratskom kursu društvenog razvoja, koje svoj konzervativni teg stavljaju na političke terazije. Upravo stoga što Savez komunista ima odlučujuću ulogu u usmeravanju društvenih preobražaja, sve društvene snage koje su zainteresovane da zadrže monopolske pozicije u društvu, opiru se njegovom preobražaju, teže da ga održe na koloseku starog načina delovanja.

Jedan vid otpora javlja se kao težnja da operativno upravljanje društvenim poslovima preuzimaju direktno na sebe sami partijski organi, da ponovo preuzmu sve stvari u svoje ruke, da oni neposredno i operativno odlučuju o tekućoj politici. Drugi vid jeste obnavljanje transmisionih odnosa u novim oblicima, tendencija da se državni organi i društvene organizacije dovedu u položaj instrumenata koji sprovode odluke donete mimo njihovog uticaja. S tim je povezana i težnja da Savez komunista zadrži ulogu tatora, arbitra u odnosu na samoupravne organe, da bude najviša instanca gde se konkretno rešavaju oni sporovi koji iskrsavaju unutar samoupravnog mehanizma odlučivanja. Slične tendencije izražavaju se i u zahtevima da se „sredi stanje“ u Savezu komunista administrativnim zavođenjem discipline, putem sveobuhvatne kontrole i sankcija, odnosno izgrađivanjem sistema vladanja članstvom od strane foruma. Time bi se Savez komunista pretvorio u „čuvara reda“ na birokratskoj osnovi.

Samoupravljanje znači stvaranje novog društvenog okvira za široko ispoljavanje inicijative i uticaja, za otvoreno izražavanje i sučeljavanje interesa. To neposrednoj socijalističkoj demokratiji daje dublju sadržinu. Ovakav kurs istovremeno je duboko povezan sa daljom demokratizacijom unutrašnjih odnosa u Savezu komunista. Put od birokratskog monolitizma ka razvijenim demokratskim odnosima ima i svoja naličja. Javljaju se idejne i političke struje koje osujećuju ovaj tok široke demokratizacije, parališu demokratsku ulogu Saveza. Pojavni oblici ovih političkih ponašanja su različiti, kameleonski promenljivi, ali su njihove

objektivne posledice iste, njihovo dejstvo je istovetno. Ono je u suštini nedemokratsko i utire put birokratskoj reakciji.

Tako se anarholiberalistički otpori započetoj reformi Saveza komunista izražavaju, pre svega, u potcenjivanju političke funkcije i potrebe organizovanosti Saveza. Polazeći od teze da je Savez komunista deo i glavno uporište birokratizovane političke strukture, dolazi se do stavova da će se samoupravljanje utoliko uspešnije razvijati ukoliko se manje oseća delovanje i neposredan uticaj Saveza. Stoga, u „interesu razvijanja demokratskih odnosa“, u društvu treba zaobilaziti Savez komunista i na njega vršiti direktan pritisak spolja, ili, pak, unutar Saveza treba dopustiti postojanje, koegzistenciju različitih idejno-političkih platformi, oblike „slobodnog organizovanja“.

Poseban vid ovih tendencija jeste i zastupanje teze o takozvanoj demokratskoj neutralnosti, neopredeljenosti, nemešanju Saveza komunista; zahtev da se drži po strani od ključnih procesa političkog odlučivanja. Uloga Saveza komunista svodi se, uglavnom, na to da obezbedi slobodnu igru različitih grupnih interesa i nagodbe njihovih zastupnika.

Savez komunista suočio se i sa shvatanjem da se, u ime demokratizacije u njemu, u borbi za uže interese, mogu obličavati različite idejno-političke platforme i organizovati grupe za pritisak.

Savez komunista se ne odvajava od neposrednog, živog interesa klase, radnih ljudi. On polazi od autentičnog socijalističkog interesa, pojedinačnog ili grupnog, ali, u istom smislu, teži njegovom „prevođenju“, „oplemenjavanju“. On se bori za takav način njegovog izražavanja koji odgovara zajedničkom interesu celine klasnog pokreta i omogućava da se kroz neposredni interes izražava i istorijski. Komunisti, na primer, ne mogu da ignorišu tendencije uravnilovke kada su one izraz nepovoljnih životnih uslova pojedinih delova radnika, ali ne mogu ni da ih prihvate kao takve, jer ne vode napretku. Svojim idejnim i političkim uticajem unutar same klase radnih ljudi, Savez se bori za one pravce akcije

koji obezbeđuju progresivna rešenja, koji otvaraju perspektivu tim delovima i obezbeđuju napredak celine. U tome leži njegova sposobnost da se ne odvaja od realnosti, ali i da se ne poistoveti sa njom, da nadvisi sukobe užih interesa, da ne oстане rasepljen između njih.

Sve tendencije koje se opiru stvarnom i širokom demokratizmu u Savezu, u njegovim odnosima prema organizacijama klase imaju izvesne zajedničke crte, posledice. One umesto jednog centralizovanog, monolitnog centra odlučivanja, vode uspostavljanju nekoliko suparničkih centara za pritisak i prisvajaju sebi monopolsko pravo posrednika, zastupnika interesa pojedinih delatnosti, grupa, profesija, delova zajednica. Demokratizacija političkog odlučivanja svodi se na nagodbe između starih i novih centara moći, dok se glavne odluke donose iza leđa radnih ljudi, članstva, isključuje se njihov neposredni uticaj. Imajući u vidu još realno postojeće suprotnosti u društvu, poziv na nemešanje Saveza komunista nije nikakva garantija demokratije, već otvara prostor za delovanje drugih političkih sila.

Sve ove tendencije međusobno se pothranjuju i utiru jedna drugoj put. One su podjednako tuđe neposrednoj socijalističkoj demokratiji, jer onemogućuju slobodnu cirkulaciju ideja, dovode do podređivanja slobode istupanja klikaškoj solidarnosti, do toga da demokratski centralizam koji poriču kao važeći princip za partiju, pretvaraju u grub centralizam u okviru grupe. Tako nema ni demokratije ni jedinstva.

Demokratski odnosi se ne mogu razviti bez širokog učešća članstva, slobodno izraženog mišljenja, bez straha od posledica, bez aktivnog političkog života baze i odnosa poverenja između nje i izabranih rukovodstava.

Istovremeno, Savez komunista ne gubi iz vida socijalno-klasni karakter demokratije za koju se u ovom razdoblju bori, suprotstavljajući se interesima koji nisu na tlu socijalističkog samoupravnog razvoja, zastupajući one pozicije na kojima se ovaploćuju istorijski interesi udruženih proizvođača. Zbog toga mora i sopstvenu organizaciju, sopstvene kanale političkog odlučivanja, da oslobađa od birokrat-

skih naslaga da bi se upravo ti autentični interesi i težnje izrazile, osmislile i uticale na formiranje politike Saveza. To je i put da politički život ne teče van političkih institucija, već, naprotiv, da se samoupravne institucije oživotvoruju, dalje razvijaju i stabilizuju.

II

SAVEZ KOMUNISTA — SAMOUPRAVLJANJE — — VLAST — DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE

1. Vodeća uloga Saveza komunista u razvoju samoupravljanja — nov način delovanja

Temeljno pitanje reorganizacije Saveza od njenog prvog koraka povezano je sa velikim pomeranjem težišta, polja delatnosti komunista — od delovanja preko aparata vlasti na akciju unutar samoupravnog odlučivanja.

U ranom razdoblju socijalističke izgradnje težište delovanja nužno je na državi, aparatu vlasti, kao osnovnom nosiocu, subjektu koji upravlja svim aktivnostima društva i koji postepeno dobija obeležje osamostaljene sile iznad društva. Delovanje preko aparata vlasti, države, ostvarivano je prevashodno na taj način što su tesno stopljene rukovođeće izvršne funkcije u državnom aparatu i partiji i što je uspostavljen monopol izvršnih tela partije i države u odlučivanju. Skupština i društvene organizacije pojavljuju se, uglavnom, kao transmisija, kao izvršioci direktiva.

Reorganizacijom, centar delovanja komunista pomera se prema novom polju akcije na kome Savez komunista nije mašina vlasti, nego instrument mobilizacije, učešća masa u odlučivanju i rukovođenju društvom, snaga koja pokreće i razvija socijalističku svest i akciju, koja ujedinjuje oko socijalističkih ciljeva.

Savez komunista suočava se sa istorijskim zadatkom borbe za konsolidaciju samoupravljanja kao što se borio za učvršćenje državne vlasti u ime klase. On javno definiše naj-

važnije pravce borbe za socijalističke društvene odnose, za rešavanje životnih interesa radnih ljudi i njihovih asocijacija u svakoj novoj fazi društvenog razvitka, a na osnovu saznanja kojima otkriva zakonitosti, objektivne mogućnosti i razvojne tendencije društvenog kretanja. On se zalaže za takav razvoj društveno-ekonomskog i političkog sistema u kome će jačati položaj i samoupravljačka uloga udruženih proizvođača kao nosilaca i subjekata proširene društvene reprodukcije, u kome će odlučivati one institucije koje su ustavnim poretkom ovlašćene i odgovorne. U tom cilju vodi borbu protiv birokratizma na svim područjima društvenog života, protiv svih vidova uzurpiranja prava radnog čoveka i narušavanja njegovih vitalnih interesa, protiv svih pokušaja i tendencija da se rad organa samoupravljanja formalizuje i potčini pritisku uskih monopolističkih grupa, protiv delovanja stihije koja teži da se prema društvenoj svojini ponaša kao prema grupnoj svojini, protiv nastojanja i prakse koja bi vodila dezintegraciji radničke klase.

Neposredni interesi proizvođača još uvek se ne formiraju na vlastitoj i razvijenoj samoupravnoj osnovici. Zbog toga je akcija Saveza komunista jedna od bitnih pretpostavki funkcionisanja socijalističkog samoupravnog sistema. U svojoj idejnoj funkciji komunisti uvek teže da dublje i potpunije sagledaju stvarne socijalne posledice i društvenu stranu svake strategijske odluke; šta ona znači sa stanovišta potreba udruženih proizvođača, šta je realan, zajednički interes koji društvo pokreće napred. U tu svrhu, na svakoj etapi borbe, u Savezu se moraju iskristalisati kriterijumi koji služe kao osnov za zajedničko političko delovanje. Političko delovanje vrši se na nov način koji odgovara prirodi i duhu samoupravnog sistema. Umesto komande, direktive, komunisti se, na osnovu utvrđenih kriterijuma, bore zajedno i ravnopravno sa ostalim učesnicima unutar samoupravnog tela za najbolju odluku. I to argumentima i snagom uverenja da takva pozicija predstavlja maksimum zajedničkog interesa, da se napredak ne ostvari je na račun drugih velikih grupa ili zajednica.

Komunisti nisu sekta, misionari, koji preziru neposredne interese i odvajaju se od te elementarne društvene snage. Ali, oni ne mogu biti ni zastupnici svakog trenutnog i parcijalnog interesa, bez obzira na njegove društvene posledice, bez obzira na to kuda vodi, šta znači za celinu klasnog pokreta. Stoga komunisti nisu ni utopisti. Oni vode borbu da se oslobode one snage, oni elementi novog produkcionog odnosa i njihovi nosioci, koji u okrilju društva postoje i koji sopstvenim automatizmom još nisu osigurani od opasnosti degeneracije — birokratske uzurpacije. To je spoj objektivnih tendencija koje su date u produkcionom odnosu i revolucionarne akcije.

2. Uticaj Saveza komunista na sadržaj i pravac državne politike

Kao organizovana idejna i politička avangarda radničke klase i svih socijalističkih snaga Savez komunista je vršio i vrši bitan uticaj na sadržaj i pravac državne politike. Taj uticaj Savez komunista u sadašnjim uslovima ostvaruje:

- utvrđivanjem i demokratskim afirmisanjem opšte političke linije i određivanjem strateških ciljeva društvenog razvoja u pojedinim fazama;

- upornom političkom borbom da se oživotvore i dosledno primene ustavna načela o skupštinama kao samostalnim i odgovornim organima političkog odlučivanja i vršenja vlasti u okviru prava i dužnosti društveno-političkih zajednica, o javnosti rada svih državnih organa i odgovornosti nosilaca političko-izvršnih i političkih funkcija pred predstavničkim telima i pred javnošću;

- aktivnim i organizovanim angažovanjem komunista u izborima ljudi za predstavnička tela na jasnoj i razrađenoj socijalističkoj programskoj platformi;

- angažovanošću komunista u radu skupština i njihovih organa i nastojanjem da se rad predstavničkih organa razmatra na tribinama Socijalističkog saveza, preko sredstava javnog informisanja i drugih oblika političkog delovanja i komuniciranja;

— formiranjem demokratskog javnog mnjenja, aktivnog i stalno angažovanog u procesu političkog odlučivanja;

— samostalnim i odgovornim delovanjem komunista u samim predstavničkim telima i drugim državnim i društvenim organima u skladu sa idejno-političkom platformom i načelnim stavovima Saveza komunista.

Celokupnim svojim delovanjem Savez komunista, zajedno sa drugim svesnim socijalističkim snagama, ostvaruje direktan uticaj na sve poluge državne vlasti. Iako ostaje bitan deo političkog sistema, država se, putem unutrašnje demokratizacije i proširenja socijalnih osnova vlasti, postupno pretvara u instrument zajedničke volje udruženih proizvođača. Borba Saveza komunista da impulsi, težnje, inicijativa radnih ljudi, koji se rađaju u samoupravnoj praksi, postanu odlučujuća pokretačka snaga razvoja celokupnog političkog sistema, ključno je pitanje stvarne pobede neposredne socijalističke demokratije danas. Time je socijalističko društvo zaštićeno od opasnosti da državna vlast, na bilo koji način, bude iskorišćena od birokratsko-etatističkih snaga, kontra-revolucije i mešanja spolja.

Savez komunista se afirmisao kao vodeća idejno-politička snaga u razradi i daljem razvoju koncepcije opštenarodne odbrane i u aktiviranju svih društvenih faktora — u oružanim snagama, u radnim organizacijama, u širim društvenim asocijacijama, društveno-političkim zajednicama i organizacijama na njenom ostvarivanju u sklopu samoupravnog socijalističkog sistema. Savez komunista smatra da je snaga opštenarodne odbrane srazmerna učešću najširih masa udruženih proizvođača i građana i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija u njenom kreiranju i sprovođenju. Svoju ulogu on vidi u tome da širokom idejno-političkom akcijom doprinosi afirmaciji udruženih proizvođača i građana kao subjekata prava i dužnosti u odbrani zemlje. Savez komunista je vodeći i aktivan idejno-politički faktor zajedničkih napora i zajedničke odgovornosti svih naroda i narodnosti u borbi za očuvanje slobode, nezavisnosti, suvereniteta i integriteta Jugoslavije.

3. Savez komunista i društveno-političke organizacije

U sistemu neposredne socijalističke demokratije, za koji se bori Savez komunista, sve veću ulogu ima Socijalistički savez. Demokratsko idejno-političko usmeravanje društvenog razvoja od strane Saveza komunista, kojim se prevazilazi jednopartijski politički monopol i u isto vreme otklanja osnova za višepartijski sistem, može se ostvarivati jedino ako postoji široka politička organizacija svih društvenih snaga koje prihvataju socijalističke osnove društvenog poretka, organizacija koja omogućuje da se realni sukobi interesa i različiti idejni stavovi slobodno izraze i demokratski razrešavaju u neposrednoj društveno-političkoj akciji radnih ljudi.

U tome, takođe, važna uloga pripada i drugim društveno-političkim organizacijama, sindikalnim, omladinskim i studentskim organizacijama i udruženjima radnih ljudi koji se bave političkom i društvenom aktivnošću. Kroz široku i raznovrsnu aktivnost društveno-političkih organizacija dolaze da neposrednog i organizovanog izražaja težnje najširih krugova radnih ljudi, obezbeđuju se uslovi da učestvuju u javnom političkom životu, da vrše demokratsku kontrolu rada predstavničkih i društvenih organa, organa samoupravljanja i javnih funkcionera.

Vrlo je značajna uloga koja pripada ovim organizacijama u formiranju socijalističke društvene svesti, idejne orijentacije i u osposobljavanju radnih ljudi za učešće u javnom životu. Svim ovim organizacijama zajednička je socijalistička orijentacija izražena njihovim programskim dokumentima i određena celokupnim njihovim dosadašnjim razvojem i svaka od njih ima specifičnu ulogu i posebne zadatke u sistemu neposredne demokratije kakav se konstituiše u našem društvu. Zbog toga, njihova se delatnost međusobno dopunjuje, povezuje, dok svaka organizacija zadržava svoju akcionu, organizacionu i kadrovsku samostalnost.

Savez komunista odlučno podržava samostalan razvitak i samostalnu delatnost društveno-političkih organizacija, sa-

rađuje sa njima na svim organizacionim nivoima i preko svog članstva učestvuje u njihovom radu. Sve ove organizacije, a posebno Socijalistički savez, predstavljaju nužni institucionalni okvir u kome Savez komunista sučeljava svoju politiku i svoje stavove sa stavovima i težnjama koji se spontano rađaju iz životne prakse miliona radnih ljudi, demokratski se bori za usvajanje njegovih shvatanja i tim putem podstiče i usmerava socijalistički razvitak društva. Neposredna socijalistička demokratija ne ostvaruje se samo kroz institucionalno, organizaciono širenje ili jačanje organa samoupravljanja, nego kroz ideološku i političku borbu unutar tih organa. Zbog toga je angažovanje komunista u radu samoupravnih organa i društveno-političkih organizacija jedan od najvažnijih vidova javne, političke aktivnosti komunista, utoliko pre što za svoje stavove tim telima i neposredno odgovaraju. Takve aktivnosti nema bez reorganizacije Saveza komunista, kao što bi se bez reorganizovanog Saveza komunista — Socijalistički savez pretvarao u transmisiju jednopartijskog sistema ili bi se u njemu razvilo više političkih partija. Reorganizacija Saveza komunista predstavlja i omogućuje širu i bogatiju samostalnu aktivnost i odgovornost društveno-političkih organizacija.

III

SOCIJALNI SASTAV, UNUTRAŠNJI ODNOSI I ORGANIZACIONI RAZVOJ SAVEZA KOMUNISTA

1. Socijalni sastav

Promene u društvenom biću i početni koraci preobražaja Saveza otvorili su vrata i promenama u njegovom socijalnom sastavu, privukli su brojne nove snage radnika i omladine. Svoju ulogu u razdoblju borbe za samoupravno društvo Savez komunista može da ispuni samo ako još doslednije ide tim putem, još odlučnije potiskuje uticaj birokratizma u sopstvenim redovima, ako u njemu prevagu i uticaj zadobije savremena radnička klasa.

Savez komunista nije i ne može biti prosta reprodukcija postojeće strukture društva, njeno puklo odslikavanje. Kao avangarda, on se oslanja na svoju bazu, ali jednovremeno izoštrava i idejne kriterijume koji su presudni za prijem u članstvo. On se oslanja na one snage koje svojom idejnom orijentacijom i političkim ponašanjem, svojom rečju i delom, predstavljaju nosioce borbe za samoupravni kurs društvenog razvitka.

Sa afirmisanjem samoupravljanja, prelaskom radničke klase na pozicije upravljača na koje već stupaju njeni najrazvijeniji delovi, počinje proces koji vodi promenama u njenom položaju, u društvenom biću klase i drugih društvenih slojeva. Zasnivanje svih delatnosti na samoupravljanju i pretvaranje ličnog rada u jedini osnov društvenog položaja, počinje da ruši objektivno privilegovan položaj pojedinih grupa, koji se stvorio u ranijoj podeli rada. Svi odnosi i slojevi koji su ranije formirani počinju postupno da se raslojavaju i njihovi delovi prelaze na pozicije radničke klase, ulaze u isti objektivni društveno-ekonomski odnos, stare granice se narušavaju. U onom stepenu u kome društvo razvija savremenu tehnologiju i postaje samoupravno, radnička klasa u starom smislu reči počinje dublje da se povezuje sa tehničkom inteligencijom, intelektualnim radnicima u neprivrednim delatnostima. Razvitak tih odnosa, čije je formiranje dugotrajno, nije i ne može biti harmoničan, već je ispunjen suprotnostima i sukobima. To se izražava i kroz otpore i težnje da se očuva povlašćeni položaj, razlike u položaju između pojedinih delatnosti i sl.

Savez komunista je savez boraca za razvijeno socijalističko samoupravljanje. Socijalna baza Saveza komunista su danas svi oni koji svojom naprednom svešću i stvarnim ponašanjem otelotvoruju tu tendenciju razvitka, uzdižu se iznad uskih horizonata svog parcijalnog interesa, koji se bore za razvijeno i racionalno samoupravljanje, koje se neće autarkički zatvarati u svoje male parcele, već organski povezivati sa društvenom celinom. To su oni koji se bore za zajednički interes celine klasnog pokreta, raspodelu prema rezultatima rada i solidarnost, protiv težnji za održava-

njem birokratskog monopola, sitnosopstveničkog egoizma, nacionalne netrpeljivosti. Savez komunista bori se protiv birokratskih uzurpacija, nacionalizma i razgraničava se od njihovih nosilaca, od karijerista i malograđana.

Kao predstavnik takvih kretanja, Savez komunista je jedinstvo teorijskog prednjačenja, zasnovanog na marksističkom, naučnom saznanju, i samoupravljačke prakse, žiža okupljanja stvaralačkih snaga koje se bore za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača. Kao stožer okupljanja svih stvaralačkih snaga, on teži stalnom povezivanju nauke i živog interesa radničke klase. Svojim nemirenjem sa onim što je postignuto, svojom antibirokratskom pozicijom, svojom borbom protivu svih monopola, Savez komunista može biti organizacija najmisaonijih snaga i podsticati svestrani razvoj društvenog stvaralaštva, materijalnog, kulturnog i duhovnog rasta društva. Stalnim traženjem, formiranjem novih vrednosti, novim vizijama, stvaralaštvo je snažan činilac nastajanja novog, prevladavanja postojećeg.

Već dosadašnji tokovi reorganizacije pokazali su da je Savez komunista, ukoliko je preobražajem svoje uloge postajao najodlučniji nosilac socijalističkog progresa i antibirokratska snaga, utoliko je svojim idejama i revolucionarnom smelošću sve više okupljao omladinu. Istovremeno, jedna od bitnih pretpostavki njegovog sopstvenog preobražaja je oslanjanje na mladu generaciju. Mladi sve više postaju masovni nosioci stručnosti i znanja što je pretpostavka naučno-tehnološke revolucije. Oni su u ogromnoj većini idejno opredeljeni za samoupravni socijalizam, za demokratske društvene odnose, spremni su da kritički i argumentovano učestvuju u radu i da nose društvenu odgovornost. Zato su oni značajan činilac razvoja društva, jedan od bitnih činilaca Saveza komunista. Još odlučnije Savez komunista mora razbijati sektaštvo i nepoverenje, usko-grudost i zalagati se da u njegovim redovima bude što više društveno aktivnih mladih ljudi, koji će se boriti za stvaranje novih socijalističkih vrednosti i koji će biti nosioci revolucionarnog kontinuiteta demokratskog, samoupravnog socijalizma. Oni će svoju kritičku svest i aktivnost us-

meravati u pravcu stalnog preobražavanja i demokratizovanja čitave organizacije. Stalna je potreba SKJ da podmlađuje i obnavlja svoj sastav i svoje rukovodeće organe.

Opšte društvene promene duboko su zahvatile i tradicionalno selo. Ono, naročito u ekonomski razvijenijim regionima, postaje urbanizovano naselje u kome se razvija sadržajan društveni, politički i kulturni život i relativno brzo se menja socijalno-ekonomska struktura. Povećava se broj robnih proizvođača, industrijskih radnika, inženjera, tehničara, ekonomista, medicinskih i prosvetnih radnika koji žive na selu. Pretežan deo seoske omladine završava osmogodišnju školu, a mnogi sa sela stižu srednje, više i visoko obrazovanje.

Savez komunista mora se oslanjati na one socijalne snage na selu koje su nosioci socijalističkog razvoja sela. To su oni radni ljudi u selu koji usvajaju politiku Saveza komunista i zalažu se da se ona realizuje u neposrednoj društvenoj praksi; koji usvajaju idejno-političke pozicije Saveza komunista; koji prednjače u podizanju proizvodnosti rada, u borbi za nove društveno-ekonomske odnose u selu koji se zasnivaju na samoupravljanju i poslovanju na principu dohotka.

2. Demokratizacija u Savezu komunista

Razvoj socijalističkog demokratizma bitan je preduslov za razvoj i konsolidaciju socijalističkog društva. Samoupravno društvo podrazumeva postojanje velikog broja centara odlučivanja koji traže najbolja konkretna rešenja u širem, zajedničkom okviru. Prirodno stanje stvari u takvom sistemu odlučivanja je široka inicijativa, autonomno i povezano traženje najboljih rešenja.

Komunisti se udružuju da bi, što bolje i vernije, spoznali i izrazili težnje, uticaj, kritiku i inicijative širokih društvenih slojeva, da bi spoznali tokove i što bolje sagledali perspektive daljeg društvenog napretka. Oni se organizuju kao politička snaga radi što efikasnije, plodotvornije akcije na praktičnom menjanju, socijalističkom preobra-

žaju društva. To je moguće samo u organizaciji koja je duboko demokratska i otvorena za stvaralačku inicijativu, kritičko preispitivanje rezultata društvene prakse i dalje razvijanje sopstvenog programa. Odsustvo demokratije zatvara žive izvore stvaralaštva i progresa. Unutrašnja demokratija u Savezu komunista jeste pretpostavka da se Savez javlja kao faktor sinteze naučnog saznanja o zakonitostima društvenog razvoja, zasnovanog na marksističkoj teoriji, živog interesa radničke klase i samoupravne društvene prakse. To podrazumeva takav položaj člana Saveza koji mu omogućava da stalno doprinosi formiranju politike Saveza, da bude inicijativan i aktivan, da se afirmiše kao stvaralačka ličnost. Takav položaj komunista stvoriće, unutar svakog organizma Saveza, težnju ka novim saznanjima, razviće potrebu za idejnim i teorijskim radom, potiskivaće praktičizam i političko rutinerstvo. Sve to naglašava izuzetan značaj savremenog ideološkog i političkog rada i obrazovanja u Savezu komunista.

U onoj meri u kojoj bude uspešno ovo ostvarivao Savez komunista će se javljati kao pokret koji dalje vidi i može da prednjači, koji je sposoban da svoje ideje pretvara u stvarnost. Savez komunista odlučno podstiče proces oslobađanja od elemenata klasične partije i „faktora vlasti“, razvijajući funkcije i metode idejnog usmeravanja. Međutim, on je i politički organizam, neposredno i snažno angažovan u političkoj borbi u društvu i suštinski zainteresovan za karakter politike i odluka samoupravnih organa.

Demokratija u Savezu komunista ima svoju klasnu i socijalnu sadržinu. Zato se ona ne iscrpljuje samo u evidentiranju postojećih shvatanja, anketiranju i utvrđivanju prosečnog mišljenja. Demokratski odnosi su uslov da Savez komunista usvoji najprogresivniju misao i da se bori za preovlađivanje najprogresivnijih tendencija u društvu.

U ostvarivanju ciljeva demokratizacije Saveza postignuti su veliki uspesi, ali se celokupna njegova delatnost mora još doslednije zasnivati na stalnoj aktivnosti članstva i organizacije na stvaranju i usvajanju politike Saveza. Pri tome, bitno je da se konstituisanje političkih odluka zas-

niva na slobodnom suočavanju mišljenja, proveravanju pogleda i ocena, putem organizovanja diskusija u Savezu o svakom krupnijem pitanju njegove politike i prakse. Takav metod omogućuje sintezu najprogresivnijih shvatanja i izbor najboljih rešenja. Tako usvojena odluka predstavlja snažan činilac jedinstva komunista i društva. Kao što jedinstvo u orijentaciji i akciji pretpostavlja demokratiju, ravnopravnost u diskusiji u utvrđivanju i izboru političke platforme, tako i demokratija podrazumeva organizovanost i odgovornost u izvršavanju usvojenih odluka.

3. Savremeno značenje i demokratska sadržina demokratskog centralizma

Slobodno izražavanje i suočavanje mišljenja način je da se dođe do onih platformi koje najbolje izražavaju potrebe i interese udruženih proizvođača. Ali samim saznanjem ne menja se stvarnost. Obaveznost zajedničkih stavova i jedinstvo u akciji put je da se oni ostvare. Bez demokratije nema jedinstva, ali bez jedinstva nema revolucionarne efikasnosti. Disciplina koja je uslov akcione sposobnosti, međutim, i sama menja svoju unutrašnju sadržinu. To nije činovnička poslušnost, birokratski odnos između direktive i izvršavanja, već izraz unutrašnjeg uverenja komunista koji se svojim slobodnim stupanjem u organizaciju i svojim aktivnim i stvaralačkim učešćem u izgrađivanju njene politike svesno opredeljuje da zadatke Saveza obavlja kao svoju vlastitu odluku, da se za njih dosledno bori. Njen unutrašnji smisao je lična odgovornost prema zajedničkim, demokratski usvojenim stavovima većine, ona ograničava samovolju i neodgovornost, postaje element rada i efikasnog demokratizma.

Takvi odnosi daju savremeno značenje i demokratsku sadržinu principu i praksi demokratskog centralizma, obezbeđuju međusobnu odgovornost svih članova i delova Saveza komunista za rezultate politike. Svojom demokratskom sadržinom ovaj princip postaje brana birokratskim tendencijama, voluntarizmu i subjektivizmu, kao i pojavama malo-

građanskog anarhizma u Savezu komunista. Shvaćen u svojoj pravoj — demokratskoj i akcionoj — suštini koja izvire iz potreba sadašnje etape borbe Saveza komunista, demokratski centralizam može i treba da postane snažna poluga najprogresivnijih snaga u Savezu komunista koja im omogućava da demokratskim putem izoluju i potiskuju birokratske i malograđanske elemente, koji nastoje da nađu svoje uporište u Savezu komunista. Afirmacija demokratske suštine i doslednija primena ovog principa efikasno je sredstvo u borbi za onemogućavanje koncentracije moći u uskim krugovima i monopola u političkom odlučivanju.

Razvitak demokratskih odnosa u Savezu komunista donosi bitne promene u položaju, pravima i dužnostima biranih tela i organa kao i promene u položaju člana Saveza. Takođe, menjaju se i odnosi između članstva i biranih organa. Njihov stalni međusobni uticaj postaje uslov da se dođe do najcelishodnijih stanovišta i odluka.

Povećava se odgovornost i dužnost biranih tela — da na osnovu poverenja članstva i političkog iskustva, korišćenja rezultata naučnog saznanja i snagom argumenata, utiču na život i rad organizacije, da ispoljavaju što veću inicijativu kako u stvaranju tako i u sprovođenju usvojene politike, da postanu žarište idejno-političkog delovanja. Pokretanjem i podržavanjem progresivnih inicijativa, stvaralačkom razradom idejno-političke platforme, svojim jasnim stavovima i dinamičnim, javnim delovanjem — birani organi i tela SKJ treba da budu na čelu društveno-političke i idejne akcije Saveza i da bitno utiču na tokove društvenih kretanja. Neophodno je razvijati takav sistem odnosa u idejno-političkim centrima SKJ, u kojima se sasvim određeno i jasno zna gde je mesto političkog odlučivanja, koji organ i za koje poslove preuzima odgovornost i kome odgovara za svoj rad.

Javnost rada svih organa i organizacija Saveza komunista i celovitije, izvorno i pravovremeno informisanje članova sastavni su deo savremenog metoda rada i uspešnog ostvarivanja vodeće uloge Saveza komunista, preduslov su aktivnijeg učestvovanja članstva u izgrađivanju i ostvari-

vanju politike SKJ. To je elemenat efikasnijeg delovanja i uspešnijeg razvijanja demokratskih unutrašnjih odnosa u Savezu.

4. *Savez komunista socijalističkih republika i Savez komunista Jugoslavije*

Jedan od značajnih vidova reforme Saveza komunista Jugoslavije izražava se u potrebi daljeg jačanja uloge, uticaja i odgovornosti Saveza komunista socijalističkih republika kao samostalnih organizacija u jedinstvenom SKJ.

Položaj i vodeća uloga radničke klase u okviru nacije, odnosno socijalističke republike, opredeljuju položaj, funkciju, samostalnost i odgovornost Saveza komunista republika u okviru SKJ. Razvojem sistema društvenog samoupravljanja komunističke organizacije u republikama razvijaju se kao sve samostalniji i uticajniiji idejno-politički faktori, čije je delovanje značajno doprinosilo potiskivanju i sužavanju birokratskog centralizma i unitarističkih tendencija. Stvaralačka uloga Saveza komunista republika kao samostalnih političkih subjekata sve više daje pečat razvoju i konstituisanju politike SKJ i političkim kretanjima u našem društvu. To je sada dobilo odgovarajući izraz u Statutu SKJ i u statutima Saveza komunista republika.

Savez komunista Jugoslavije je veoma značajan faktor idejne intervencije i političke kohezije naše višenacionalne socijalističke zajednice. Takvu svoju ulogu on ne može ostvariti kao nekakva nadnacionalna organizacija koja pretvara republičke organizacije u svoje transmisije. Umesto njihovog centralističkog povezivanja, Savez komunista Jugoslavije ostvaruje stvaralačku idejno-političku sintezu pogleda, stavova, aktivnosti i inicijativa Saveza komunista socijalističkih republika.

Jedinstvenost Saveza komunista Jugoslavije zasniva se na istorijskim interesima radničke klase i zajedničkim interesima naroda i narodnosti Jugoslavije; na jedinstvenom ideološkom i političkom opredeljenju svih članova SKJ, koje se temelji na naučnom socijalizmu i borbi za razvoj je-

dinstvenog sistema socijalističkog samoupravljanja; na zajedničkim programskim ciljevima; na jedinstvenim principima organizovanja i unutrašnjih odnosa u SKJ koji se definišu u Statutu SKJ; na samostalnosti i ravnopravnosti svih Saveza komunista republika u okviru Saveza komunista Jugoslavije; na zajedničkim interesima naroda, narodnosti i svih radnih ljudi socijalističke Jugoslavije u borbi za mir, za ravnopravne odnose među narodima i državama, za odbranu suvereniteta i nezavisnosti naše socijalističke zajednice.

Suština položaja Saveza komunista socijalističkih republika i njihovih međusobnih odnosa u okvirima jedinstvenog SKJ realizuje se, pre svega:

— njihovim ravnopravnim učešćem u definisanju programskih ciljeva i u izgrađivanju politike SKJ i zajedničkom, podjednakom odgovornošću za ostvarivanje tih ciljeva i politike;

— samostalnim izgrađivanjem konkretne političke platforme, stavova i akcionih programa koji izražavaju interese radničke klase i ostalih radnih ljudi koji žive na području republike, a time i stvarne i dugoročne interese svoje nacije;

— ravnopravnom zastupljenošću Saveza komunista republika u centralnim organima SKJ i takvim načinom njihovog izbora i konstituisanja koji izražava odlučujuću ulogu i zajedničku odgovornost Saveza komunista svih republika;

— sistemom odnosa i prakse u centralnim organima SKJ koji obezbeđuju: demokratsko suočavanje i usaglašavanje mišljenja; zajedničko rasvetljavanje suštine društvenih protivrečnosti i konfliktnih situacija i utvrđivanja realnog puta i mera koji vode progresivnom razrešavanju tih protivrečnosti; izgrađivanje jedinstvenih stavova; o svim bitnim pitanjima politike i prakse Saveza komunista; takav sistem odnosa u centralnim organima SKJ treba da omogućiti majorizaciju i primenu imperativnog mandata;

— neprekidnim i odlučnim suprotstavljanjem Saveza komunista svake republike pojavama nacionalizma i šovi-

nizma u svim narodima i narodnostima i svim pokušajima da se trenutni partikularistički interesi, odnosno egoistički interes birokratskih i drugih monopolističkih grupa, zaogrne nacionalnim plaštom i prikaže kao nacionalni interes.

Razvijanje takvog sistema odnosa i prakse obezbeđuje da u svim fazama političkog procesa — od pokretanja političke inicijative, u toku sazrevanja mišljenja, sve do usvajanja zaključaka i stavova — svi Savezi komunista republika imaju aktivno i ravnopravno učešće i da ostvaruju neprekidan uticaj na stvaranju politike. Na taj način postići će se da iza svakog stava i političke odluke organa SKJ stoji i Savez komunista svake republike i da sa punom odgovornošću deluje na njihovom ostvarivanju. To je put za jačanje stvarnog jedinstva Saveza komunista Jugoslavije i uspešno realizovanje njegove vodeće idejno-političke uloge.

5. Promene u organizacionoj strukturi i načinu rada Saveza komunista

Na osnovu rezultata, iskustava i saznanja stečenih u dosadašnjem toku reorganizacije, statuti Saveza komunista socijalističkih republika i Statut SKJ definisali su principe, osnovu i pravce daljeg organizacionog prestrojavanja Saveza komunista u skladu sa njegovom pozicijom i društvenom funkcijom u razvijenijem samoupravnom društvu. Bitno izmenjena organizaciona struktura Saveza i novi tip organizovanja komunista krče put novoj praksi i stvaranju, znatno šire mogućnosti za afirmisanje novih kvaliteta u njihovom idejnom, političkom i akcionom stvaralaštvu. Isto tako, sadržina i nove potrebe živog idejno-političkog delovanja komunističke avangarde zahtevaju neprestano menjanje njenog organizacionog bića, obogaćivanje oblika i unapređivanje načina rada njenih organizacija i biranih tela.

Umesto donedavne krute, jednoobrazne i umnogome statične organizacione strukture, počela je da funkcioniše i potvrđuje svoje prednosti nova, kojoj su svojstveni **dinamičnost u razvoju uslova i životnih situacija i velika samostalnost republičkih, pokrajinskih i opštinskih organiza-**

cija u izboru konkretnih formi organizacionog, idejno-političkog i akcionog povezivanja komunista u skladu sa načelima i odredbama Statuta SKJ. Samo razvijanjem takvih kvaliteta mogu doći do punijeg izražaja velike potencijalne mogućnosti koje ima izmenjena organizaciona struktura. To zahteva prevazilaženje još prilično uvreženog organizacionog prakticisma koji se ispoljava u fetišizovanju organizacionih formi, u tretiranju organizacionih problema kao suštine za sebe, u stihijnoj težnji da se konzerviraju stare forme, odnosno da se u novim uslovima radi na stari, rutinerski način.

U stalnim oblicima organizacionog povezivanja ostvaruju se ona prava i obaveze koje su zajedničke za sve komuniste, bez obzira na vidove njihovog društvenog delovanja, bez obzira na idejno-politički nivo ili smer njihovog interesovanja. Time se obezbeđuje nužna stabilnost organizacione strukture Saveza, učvršćuje položaj člana i osigurava njegov stalan uticaj na unutrašnji idejno-politički život i delovanje njegove organizacije, utvrđuju mesta regularnog izjašnjavanja o stavovima i politici i izgrađuje sistem uzajamne odgovornosti članstva i biranih tela za rezultate rada. Ali čvrsti oblici organizovanja u stalnom sastavu samo su jedan vid povezivanja članstva u samoupravnim radnim organizacijama, mesnim zajednicama i opštini.

Sve više dobijaju u značaju raznovrsni oblici idejnog i političkog života u Savezu kao što su komisije, aktivni, savetovanja, zborovi komunista, radne i studijske grupe, čija funkcija i sastav zavise od prirode i vrste problema i područja idejno-političke akcije komunista. To proističe iz potrebe da se o složenim pitanjima borbe za samoupravne društvene odnose što kvalifikovanije raspravlja na osnovu dubljeg poznavanja činjenica i analize realnih društvenih procesa, da kroz suočavanje mišljenja i argumenata sazrevavaju i raščišćavaju se pogledi i pripremaju solidno predstavljajući predlozi za odlučivanje u organizacijama i forumima Saveza. To je put koji vodi obogaćivanju idejnog i političkog života u Savezu komunista, širem pokretanju svih misaonih, stvaralačkih snaga u njemu i u društvu kao celini,

punijem osmišljavanju društvene akcije komunista u samoupravljačkoj praksi, jačanju idejno-političke i akcione sposobnosti Saveza. Bazične organizacije i forumi Saveza komunista znače sintezu razgranate aktivnosti i raznovrsnih oblika idejnog i političkog života. Na taj način se potiskuju improvizacija i površnost u razmatranju društvenih zbivanja i idejno-političkih kretanja i obezbeđuje neprestano strujanje i suočavanje ideja, iskustava, kritika i predloga, a time i aktivno uzajamno uticanje između baze i idejno-političkih centara Saveza komunista.

Uloga organizacija Saveza komunista u samoupravnim radnim organizacijama postaje sve značajnija i složenija. One moraju biti direktno okrenute čoveku na radnom mestu i životnim problemima radnog kolektiva, biti pod stalnim i neposrednim uticajem interesa i preokupacija proizvođača i delovati zajedno s njima, na čelu njihove samoupravne društvene akcije. Najvažnija funkcija ovih organizacija jeste jačanje položaja i neposrednog odlučivanja proizvođača o uslovima i rezultatima rada i ostvarivanje njihovog odlučujućeg uticaja na sve sfere društvenog i političkog života u opštini i širim društveno-političkim zajednicama. Ukupna sadržina i forme organizovanja i aktivnosti komunista u samoupravnim radnim organizacijama treba da budu usredsređeni na jačanje društveno-ekonomskih i političkih odnosa na osnovama samoupravljanja i raspodele prema rezultatima rada i na savlađivanje svih birokratskih i drugih prepreka koje stoje na tom putu; na pokretanje i usmeravanje svih snaga radnog kolektiva radi razrade i dosledne primene koncepcija koje osiguravaju povećavanje proizvodne snage rada, ekonomsku perspektivu radne organizacije i, u tom cilju, razvijanje svih racionalnih vidova integracije i oblika samoupravnog i društvenog dogovaranja u širim okvirima; na razvijanje svesti proizvođača o nužnosti usklađivanja njihovih neposrednih i dugoročnih interesa; na idejno rasvetljavanje suštine i uzroka protivrečnosti koje se javljaju unutar radne zajednice i sagledavanje realnih puteva koji vode njihovom razrešavanju; na jačanje solidarnosti među radnim ljudima. Takvom us-

merenošću i delotvornom idejno-političkom akcijom, Savez komunista u radnim organizacijama može uspešno realizovati svoju ulogu pokretačke i usmeravajuće snage unutar samoupravnih organizama i značajno doprineti jačanju samostalnosti, neposredne odgovornosti i efikasnosti u radu organizacija Saveza komunista.

Šire i kontinuirano angažovanje članova Saveza komunista koji rade u samoupravnim radnim organizacijama, u aktivnostima mesne i opštinske organizacije ne treba posmatrati sa organizaciono-tehničkog i prakticističkog stanovišta. Time se prevazilaze „isparcelisanost” i uski horizonti delovanja komunista i njihova zatvorenost u okvire fabrika, ustanova i užih naselja. To je jedan od značajnih puteva da interesi i stremljenja neposrednih proizvođača budu stalno prisutni u društvenom i političkom životu opštine i mesne zajednice i, istovremeno, da se povećava zainteresovanost i aktivan odnos pripadnika ostalih sfera društvenog rada za probleme u oblasti materijalne proizvodnje.

Aktivnim uključivanjem komunista iz preduzeća, ustanova i jedinica JNA u njihovu idejno-političku aktivnost, organizacije SK u mesnim zajednicama mogu da dobiju puniju i životniju sadržinu rada i da postanu uticajan činilac u razvijanju samoupravnih odnosa u opštini i u rešavanju pitanja od zajedničkog interesa za sve građane. Neophodno je dalje razvijati takvu praksu mesnih organizacija koja bi orijentisala komuniste na aktivno i organizovano delovanje u Socijalističkom savezu i drugim društveno-političkim organizacijama i samoupravnim društvenim organima.

Kao sinteza svih oblika organizovanja i aktivnosti komunista na području opštine, opštinska organizacija ostvaruje idejno, političko i akciono povezivanje i usmeravanje članstva i bazičnih organizacija na bitna pitanja društveno-ekonomskih i političkih odnosa u opštini. Konferencija opštinske organizacije sa svojim opštinskim komitetom, komisijama i drugim razuđenim vidovima aktivnosti ima veliku ulogu u ostvarivanju neposrednog i efektivnog uticaja članstva na formiranje konkretne političke platforme i višestru-

kog i neprekidnog komuniciranja između baze i svih idejno-političkih centara Saveza komunista. Takva funkcija opštinske organizacije doprinosi da komunisti i njihove bazične organizacije ne budu pod dominantnim pritiskom uže društvene sredine i da se ne pretvore u zastupnike parcijalnih i trenutnih interesa „svog“ pogona, fabrike, sela, ustanove i profesije, već da na njihovo opredeljenje i akciju presudno utiču saznanja o celini društvenih, političkih i idejnih kretanja i interesi pokreta kao celine.

Promene u organizacionoj strukturi i načinu delovanja opštinske organizacije već snažno utiču i sve neposrednije će delovati na organizaciju i način rada foruma SK u pokrajinama, republikama i federaciji. Politički centri Saveza komunista imaju sve veće obaveze da blagovremeno reaguju na probleme koji niču u samoupravnoj društvenoj bazi i dobijaju svoj izraz u aktivnostima i inicijativama bazičnih i opštinskih organizacija SK. Oni moraju biti tako komponovani i organizovani da bi mogli da ispolje više stvaralačke sposobnosti u blagovremenom definisanju jasnih odgovora na aktuelna i vitalna pitanja društvenog razvoja, u sagledavanju realnih mogućnosti i puteva uspešnijeg razvoja društveno-ekonomskog i političkog sistema i samoupravnih društvenih odnosa i u jedinstvenom i efikasnom delovanju na ostvarivanju usvojene politike.

Organizacija SK u JNA, kao integralni deo Saveza komunista Jugoslavije, nosilac je progresivne društvene svesti i inicijator političke akcije za dalje produbljivanje socijalističkog karaktera Armije i jačanja njene borbene spremnosti. Komunisti u redovima Armije predstavljaju nezamenljiv faktor revolucionarnog kontinuiteta u njenom razvoju, u skladu sa samoupravno-demokratskim društvenim odnosima, zahtevima savremenih naučno-tehničkih dostignuća i našim revolucionarno-oslobodilačkim tradicijama. Izlazak na širi društveni prostor i dosadašnji rezultati reforme Saveza komunista jačaju samostalan idejno-politički uticaj organizacije SKJ u JNA na sve vidove i oblike vojnog života. Od posebnog je značaja idejna i politička aktivnost komunista iz Armije u mesnim, opštinskim, pokrajinskim i republičkim

organizacijama, u ukupnom delovanju Saveza komunista i u čitavom društvenom životu zemlje. Ta aktivnost predstavlja značajan doprinos realizaciji koncepcije svenarodne odbrane i deluje inspirativno u pravcu transformacije unutar-armijskih odnosa u duhu humanističkih tekovina našeg samoupravnog razvoja.

Stalan i što neposredniji uticaj baze Saveza komunista na razradu idejno-političke orijentacije i tekuće politike i na funkcionisanje svih foruma i organa Saveza komunista stvara realne mogućnosti da radnička klasa i samoupravne asocijacije radnih ljudi redovno, i u institucionalnom smislu organizovano utiču na usmerenost, sadržinu i način rada foruma i organizacija Saveza komunista. Tome će znatno doprineti konferencija SK u republikama i Savezna konferencija SKJ kao oblici direktnog demokratskog učešća članstva u formulisanju tekuće politike. Potrebno je razvijati praksu da bazične i opštinske organizacije Saveza komunista, kao i samoupravne i društveno-političke organizacije radnih ljudi, pokreću pitanja i pripremaju nacрте rezolucija i predloge zaključaka o kojima treba da se izjasne konferencije i organi Saveza komunista.

Razvijanje uloge, aktivnosti i radnog povezivanja komisija Saveza komunista od opštinskih organizacija do federacije treba značajno da doprinese jačanju uticaja članstva. Iskustva koja se stiču u društvenoj i idejno-političkoj praksi treba da utiču na rad organa Saveza, na kristalizaciju i izgrađivanje pogleda i usaglašavanje stavova u političkim centrima Saveza komunista republika i Saveza komunista Jugoslavije.

Jačanje stvarnog i neposrednog uticaja članstva na rad i odlučivanje foruma i organa Saveza, prevazilaženje hijerarhijskih odnosa i novi kvalitet u demokratizaciji delovanja političkih centara SKJ, biće izvor neophodne stabilnosti u dugoročnijoj idejno-političkoj orijentaciji koju utvrđuju kongresi i obezbeđivaće kontinuitet u delovanju SKJ.

Za takve složenije tokove i odnose postali su uski oni organizacioni okviri u kojima se ranije delatnost partije jedino mogla ostvarivati. Organizacione promene su samo

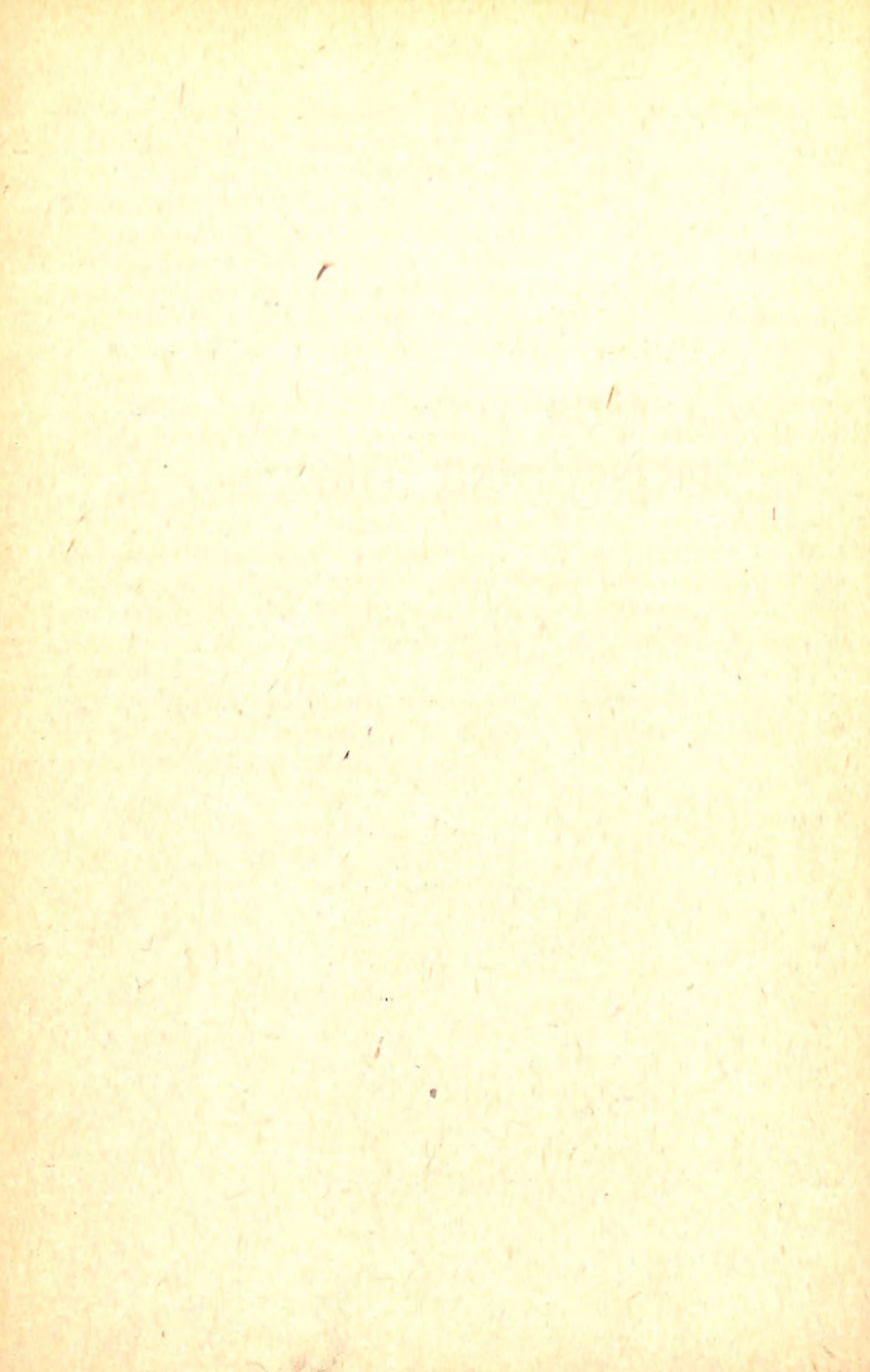
početni korak u stvaranju šireg polja akcije komunista u borbi za ciljeve samoupravnog socijalizma.

Borba za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača, za razvijenije društvo, za stalno obogaćivanje ljudske ličnosti i humaniziranje odnosa — bitna su htenja Programa Saveza komunista. To je ishodište Rezolucije o idejno-političkim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije. Konceptija, ideologija samoupravnog socijalizma, socijalizma sa ljudskim likom, sve dublje ovladava svešću masa, postaje materijalna snaga.

Sadašnji preobražaj Saveza komunista izraz je njegovog daljeg revolucionisanja, osposobljavanja za sadašnju i sledeću etapu socijalističke rekonstrukcije. Isto toliko, koliko je živa akcija Saveza komunista vitalni uslov za razvitak samoupravnog socijalizma, toliko je njegov sopstveni preobražaj, reorganizacija, nužan uslov za ostvarivanje te istorijske uloge. To je uslov da on i dalje bude revolucionarna snaga u borbi udruženih proizvođača za samoupravni socijalizam, da ne postane instrument birokratskog konzervativizma.

Uviđajući ovu istorijsku neophodnost, veran svojoj ulozi i revolucionarnim tradicijama, Savez komunista je stupio na put sopstvenog preobražaja.

Završna reč
predsednika Tita



Drugarice i drugovi,

Teško ću moći da nađem riječi kojima bih adekvatno izrazio ono što osjećam u trenutku kada ste mi ovdje izrazili veliko povjerenje, birajući me ponovo za Predsjednika Saveza komunista Jugoslavije.

Zahvaljujem vam na tom povjerenju, svjestan da su to ogromne dužnosti i obaveze. Nastojaću, kao i do sada, da uložim sve svoje snage da bismo svi zajedno izvršili zadatke koje je pred nas postavio Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije.

Razumije se, izvršavanje mojih obaveza zavisiće mnogo i od vas, i od svih članova Saveza komunista Jugoslavije. U povjerenju koje ste mi danas izrazili, sastoji se i vaše priznanje za dosadašnji rad i dosadašnji kurs našega razvitka. To znači da je vaša želja da idemo i dalje tim pravcem, da slijedimo i dalje taj kurs. A pošto su to želje svih naroda i narodnosti naše federacije, svih naših radnih ljudi, naših proizvođača, — i na sve vas, zajedno sa mnom, pada ogromna obaveza da opravdamo povjerenje naših radnih ljudi, naših proizvođača, i da još više nego do sada posvetimo sve svoje snage za dobro našega naroda, za izgradnju socijalizma i izvršavanje svih zadataka, i onih koji već stoje pred nama, kao i onih koji će stalno iskrsavati.

Jedan veliki broj drugarica i drugova, koji su do sada bili članovi Centralnog komiteta neće više biti u rukovodećem organu Saveza komunista Jugoslavije. Na kongresima SK naših republika birani su u rukovodeće organe SKJ mnogi novi, mlađi drugovi i drugarice. Moram da vam kažem da je meni teško kada vidim da se ipak odvajam od jednog broja drugova i drugarica sa kojima sam dece-

nijama radio, i koji su, zajedno sa mnogim, prošli kroz sve scile i haribde, i u toku narodnooslobodilačkog rata i poslije rata nosili ogroman teret na svojim leđima. Oni sada odlaze sa nekih funkcija, a dolaze mlađi ljudi, mlađi drugovi.

Ja sam uvjeren, drugarice i drugovi, da su na kongresima SK republika izabrani takvi ljudi u rukovodstvo koji će dostojno predstavljati organizacije Saveza komunista, i zajedno sa starijim drugovima raditi na tome da Savez komunista bude još jača, još čvršća idejno-politička snaga koja će uspješno voditi narode naše zemlje u srećniju budućnost.

Duboko sam ubijeđen, drugovi i drugarice, da će i svi oni drugovi kojima prestaje dosadašnja funkcija i dalje, isto tako, sa svom snagom koju posjeduju, raditi zajedno sa nama, kako bismo lakše izvršavali sve ono što stoji pred nama. Da bi se ova naša socijalistička zajednica, takva kakva je stvorena i za koju je pao ogroman broj najboljih sinova i kćeri naše zemlje, i dalje sa uspjehom razvijala — to će zavisiti ne samo od nas iz sadašnjeg najvišeg rukovodstva SKJ i ne samo od Saveza komunista, već i od svih radnih ljudi naše zemlje, kao i od drugova koji su i do sada mnogo dali od sebe, i koji još mnogo mogu da daju. Apelujem na njih da i dalje, zajedno sa nama, još snažnije prionu na rad kako bismo izvršili naše zajedničke zadatke. Pozivam i ostale drugove, sve članove Saveza komunista, da ukazuju dužno poštovanje svim starijim drugovima koji su čitav svoj život posvetili onom što mi danas imamo. Jer, tekovine naše revolucije su takve da svi građani naše zemlje treba da odaju puno priznanje onima koji su se borili za srećniju budućnost naših naroda. Mi ćemo nastojati da se stariji drugovi ne osjećaju kao da su izvan opštih obaveza koje imamo, jer su njihove dužnosti kao komunista da i dalje budu aktivni na svim poljima našeg društvenog rada i života. Oni više nisu u forumima, ali i dalje, dokle god osjećaju da imaju snage i sposobnosti, treba da budu borci, vojnici naše revolucije, komunisti.

Koristim takođe ovu priliku da zahvalim svim delegacijama iz inostranstva, predstavnicima komunističkih, socijalističkih i drugih progresivnih partija i pokreta, koji su svojim prisustvom na Kongresu uveličali ovaj naš veliki skup. Oni su imali mogućnosti da osjete duh naše zemlje i našeg naroda, da osjete duh Saveza komunista, da vide šta smo mi do sada postigli, šta radimo i šta mislimo dalje činiti. Ujedno, oni su se mogli uvjeriti u to da mi ne skrećemo s našega puta, da imamo jasno trasirani put koji vodi u socijalizam, u komunizam, mogli su se isto tako uvjeriti, na osnovu raspoloženja koje ste ispoljili vi, delegati, i u to koliko naši komunisti, članovi Saveza komunista Jugoslavije, i ne samo oni, već i čitav naš narod gaje dužboke simpatije prema borbi radničke klase širom svijeta i borbi svih naprednih ljudi u zemljama koje još nisu potpuno slobodne, koje još nisu nezavisne, i koliko svi naši ljudi teže da im pomognu u granicama sopstvenih materijalnih mogućnosti. U svakom slučaju, mi ćemo tim zemljama i pokretima i dalje pružati našu pomoć i punu moralno-političku podršku. Jer, pored rješavanja naših unutrašnjih problema, jedan od naših glavnih zadataka je da doprinosimo, koliko najviše možemo, borbi protiv kolonijalizma, protiv imperijalizma, protiv eksploatacije radničke klase. Mogu da kažem da su naši komunisti bili u tom pogledu uvijek dosljedni, i ostaćemo i ubuduće dosljedni.

Kakav je bio ovaj naš Kongres? Pratio sam tok Kongresa, diskusije u komisijama, koliko sam mogao, jer imam još i druga zaduženja pa, prema tome, nisam mogao biti sve vrijeme ovdje. Ali ja sam ipak uspio da pažljivo pratim rad Kongresa i došao sam do ubjeđenja da je naš Kongres bio na veoma visokom nivou. To je utoliko značajnije jer se naš Kongres održavao u vrijeme 50-godišnjice Saveza komunista Jugoslavije, u okviru jubilarne godine. I veoma me obradovalo što je na ovom Kongresu tako imponozantan broj delegata, naročito mladih ljudi iz preduzeća, aktivno učestvovala u diskusijama o našim unutrašnjim problemima. Sve te diskusije bile su veoma sadržajne. U diskusijama u kongresnim komisijama učestvovalo je više od 400

delegata, što znači više od trećine svih delegata. To je zaista impresivan podatak koji rječito govori o velikoj aktivnosti u organizacijama Saveza komunista. Mada smo naše dokumente za Kongres temeljito pripremali od osnovnih organizacija do najvišeg rukovodstva, o njima svestrano diskutirali u pripremama za Kongres, delegati su podnijeli na samom Kongresu oko 200 amandmana. Sve to govori o stvaralačkom odnosu prema kongresnim dokumentima. Moram da ponovim ono što je već rekao predsjednik komisije za pripremu kongresne rezolucije drug Krste Crvenkovski, da su u većini amandmani bili vrlo dobri. Dobar dio tih amandmana je i prihvaćen, a za mnoge od onih amandmana koji nisu prihvaćeni mogu da kažem da se neće zaboraviti ono što je u njima bilo predloženo. Jer, zaista je bilo i nekih amandmana koji nisu mogli da uđu u kongresnu rezoluciju, ali njima treba da se pokloni odgovarajuća pažnja u životu, u praksi, u radu našeg Saveza.

Jasno je i sasvim prirodno da su na Kongresu dominirali problemi našeg unutrašnjeg društvenog razvitka. Bilo je sa strane bojazni da ćemo mi na ovom Kongresu nekog grditi. Vi ste, međutim, videli da smo ovdje sami sebe kritikovali i da smo nastojali da nađemo najbolja rješenja za naš dalji društveni razvitak. Uvjeren sam da smo prilično dobro sagledali našu unutrašnju problematiku i da smo jasno ukazali na rješenja. No, sada zaključke treba sprovesti u praksi, treba na djelu rješavati probleme našeg društvenog razvitka. Potrebno je da se, u prvom redu, mi komunisti u punoj mjeri mobilišemo kako bismo što prije otklonili sve ono negativno što se u prošlosti nagomilalo, a toga je bilo dosta. O tome je bilo riječi i u referatu i u kongresnim dokumentima i u diskusijama. Ja mislim da bismo u pogledu dosljednog sprovođenja zaključaka ovoga Kongresa trebali da se mnogo bolje postavimo nego što je to bio slučaj poslije Osmog kongresa SKJ, tako da deseti kongres dočekamo sa manje grijehova na sebi, da pred licem naših naroda pokažemo da smo zaista energično otklonili sve ono što je smetalo našem daljem društvenom razvitku i što je tuđe našim shvatanjima i našem moralu uopšte.

No ovom Kongresu bilo je mnogo rasprava o našim unutrašnjim problemima, o svim glavnim pitanjima našeg društva, a naročito o privrednim. I sasvim je razumljivo što se na našem Kongresu vodila široka diskusija, jer smo mi zemlja socijalističkog samoupravljanja u kome sve veći broj neposrednih proizvođača neposredno učestvuje u samoupravljanju. Bilo je veoma dobro i korisno što smo mi još prije Kongresa posvetili veliku pažnju pitanjima za koja smo znali da će se o njima ovdje najviše diskutovati, i što smo nastojali da ih sve svestrano unaprijed razmotrimo i zauzmemo stavove koje ćemo na ovom Kongresu zastupati. Pokazalo se da su ti stavovi u potpunoj saglasnosti sa stavovima koje su zauzeli delegati u diskusijama na ovom Kongresu.

Ima tu nekoliko problema koji su veoma važni, o kojima je bilo dosta govora i kojima treba posvetiti veliku pažnju. Prije svega, naglašeno je bilo da naši proizvođači treba da raspolažu sa sve više sredstava, da se ojača materijalna osnova samoupravljanja. To treba da bude jedna od naših prvih briga. Jer, to je u interesu čitave naše zajednice i njenog bržeg razvitka. Mi ćemo u tome uspjeti, pošto nas komunista ima mnogo i nalazimo se i na odgovornim mjestima. Samo, moramo biti disciplinovani. I novi Statut je takav da vrlo jasno obavezuje sve komuniste na dosljedno sprovođenje zaključaka koji su donijeti poslije iscrpne i svestrane diskusije. Potrebno je da se svi pridržavamo Statuta, jer će to olakšati naš posao i omogućiti da budemo što jedinstveniji. Istina, prema odredbama Statuta, dozvoljeno je da i onaj koji ima odvojeno mišljenje može da ga zadrži, ali u svome radu ne može se suprotstavljati onome što je većina usvojila. Tu je, dakle, potrebna disciplina.

Sada, poslije završenog Kongresa, moramo napraviti plan rada, i to ne samo mi, u Predsjedništvu i Izvršnom birou. Plan rada treba da naprave sve organizacije SKJ, a naročito rukovodstva SK u republikama.

Pokazalo se da je bilo veoma dobro što smo prvo održali kongrese SK u republikama, a zatim savezni Kongres.

Neki sa strane čudili su se kako je moguće da se najprije održavaju kongresi u republikama a tek poslije savezni Kongres, jer po njima bi savezni Kongres trebalo da daje direktive, odnosno zaključke i stavove, koje bi onda morale da prime organizacije SK u republikama. A vidite, mi smo išli obrnutim putem. Mi smo htjeli da se prvo na republičkim kongresima SK prodiskutuju problemi, da se zauzmu stavovi, da se iznesu pogledi na cjelokupan rad Saveza komunista Jugoslavije. I vidite, nije došlo ni do kakvog raskoraka između stavova kongresa Saveza komunista u republikama i Kongresa Saveza komunista Jugoslavije. To što smo prvo održali kongrese Saveza komunista u republikama nama ne samo što nije smetalo, već je, naprotiv, veoma koristilo i doprinijelo velikom uspjehu Devetog kongresa SKJ. Mi smo upravo na osnovu svestranih diskusija koje su vođene na kongresima SK u republikama mogli da objedinimo na našem Kongresu sve izražene stavove i da ukažemo na jasan put našeg daljeg društvenog razvitka. Kongresi Saveza komunista u našim republikama zajedno sa našim saveznim Kongresom, predstavljaju krupan događaj koji će omogućiti da u našem budućem radu budemo još uspješniji. U tom smislu zaključci kongresa SK u republikama i zaključci Devetog kongresa SKJ imajuće ogroman uticaj na čitav naš dalji rad.

Koji su sada problemi kojima bi trebalo da posvetimo najveću pažnju u našem daljem radu? To su, prije svega, problemi koji su vezani za dosljedno ostvarivanje privredne i društvene reforme. Stigli smo u našem razvitku do one tačke kada nema više dileme da li će naša reforma uspjeti ili neće. Ona mora uspjeti. To zavisi od nas. Vrijeme kolebanja je prošlo. Mi treba sada svestrano da se založimo da u praksi pronalazimo takva rješenja koja će ubrzati dosljedno sprovođenje privredne i društvene reforme.

Već do sada mi smo postigli velike rezultate. O njima je i ovdje, na Kongresu, bilo mnogo govora. Nema potrebe da ja ovdje ponavljam podatke o našim dosadašnjim rezultatima. Želim samo snažno da istaknem da sama činjenica da smo u prvoj, najtežoj fazi sprovođenja privredne i društvene reforme postigli takve krupne rezultate, rječiito

govori o tome da ćemo u drugoj etapi lakše uklanjati sve ono što smeta našem bržem razvitku. Ja sam duboko ubijeđen da ćemo na sljedeći kongres Saveza komunista Jugoslavije moći da izađemo s konstatacijom da je privredna reforma u Jugoslaviji ostvarena.

I u referatima i u diskusijama bilo je riječi o tome da organizacije Saveza komunista treba sistematski da se orijentišu na privlačenje što većeg broja radnika iz preduzeća, proizvođača i omladine u redove Saveza komunista. Mi smo, eto, i ovdje u diskusijama na Kongresu vidjeli da su mladi ljudi dorasli svojim komunističkim obavezama.

A šta je omogućilo da je tu, na Kongresu, tako veliki broj delegata iz radnih organizacija aktivno učestvovao u diskusijama u kongresnim komisijama. To je omogućio naš sistem radničkog i društvenog samoupravljanja. U procesu njegovog razvoja i u sprovođenju privredne i društvene reforme izrasli su ljudi. Razvitak samoupravljanja biće ubuduće još brži i zajedno s njim izrastaće i sve veći broj sposobnih ljudi koje treba primati u naš Savez komunista.

Drugarice i drugovi,

Već sam govorio o potrebi da se novo rukovodstvo i u svom vrhu organizira tako kako bi najefikasnije vršilo svoje dužnosti i sa najviše uspjeha obavljalo svoje funkcije. Zato smo i predložili da novo izabrano Predsjedništvo SKJ izabere svoj Izvršni biro. Možda ima još ponekih koji smatraju da nama nije potreban takav biro. No, ja mislim da je ogromna većina naših radnih ljudi shvatila potrebu takvog izvršnog organa Saveza komunista Jugoslavije. Naši radni ljudi očekuju da se zbilja organiziramo tako da radimo još efikasnije nego do sada.

Petnaest drugova u Izvršnom birou Predsjedništva SKJ nije mnogo. Jer, treba da smo svjesni da ima mnogo problema koje treba da rješavamo. Nastojaćemo da tako podijelimo naš posao u Izvršnom birou kako bi rad bio što efikasniji, i to kako u odnosu na privredne probleme, pitanja prosvjete i kulture tako i na sva ostala područja naše društvene djelatnosti.

Potrebno je da imamo kolektivno rukovodstvo, a time i kolektivnu odgovornost. Tako će i naš rad biti kolektivan i jedinstven. Među nama ne smije biti razlika. Nastojaćemo da budemo što jedinstveniji, što efikasniji, kako bismo mogli pred Predsjedništvom i pred čitavim Savezom komunista mirne duše da snosimo svoju odgovornost.

Razumije se, i Predsjedništvo SKJ će morati ubuduće češće da se sastaje nego što je do sada bio slučaj sa plenarnim sjednicama CK. To treba da bude radno tijelo, koje će biti zaista efikasno. I pred tim radnim tijelom mi ćemo biti odgovorni. Zadatke koje ćemo svakodnevno izvršavati dobivaćemo, dakle, od Predsjedništva, jer smo mi njegov sastavni dio. A pošto će Predsjedništvo imati česte sastanke, mi u Birou moraćemo još češće da se sastajemo. Prema tome, nama sada neće biti lakše, već mnogo teže. No, za revolucionara, po mome mišljenju, ne smije biti ništa teško dokle god on, fizički i umno, može da vrši svoju dužnost.

Želim sada da kažem nekoliko riječi i o našim zadacima na spoljno-političkom planu. Ja sam već govorio o tome da smo mi uvijek i u spoljnoj politici imali punu podršku svih naših naroda i narodnosti. Ubijeđen sam da ćemo i ubuduće imati takvu svestranu podršku. Naša spoljna politika i jeste odraz želje i težnji naroda i narodnosti Jugoslavije.

Naši radni ljudi žele da imamo što više prijatelja u svijetu i da sa njima razvijamo što tješnju saradnju. Oni žele prijateljstvo i saradnju sa zemljama koje su već slobodne i nezavisne, kao i sa pokretima koji se bore za slobodu i nezavisnost svojih zemalja u Africi i Aziji. A isto tako naši narodi žele da razvijamo što svestraniju saradnju sa svim komunističkim, socijalističkim i progresivnim partijama i pokretima u Evropi i širom svijeta.

Socijalističku Jugoslaviju ne može niko da izolira, iako ponekad postoje takve tendencije. Mi nećemo dozvoliti da Jugoslaviju izoliraju. Prema tome, i u spoljnoj politici treba da vlada isto ono jedinstvo kao što je bilo i do sada. Ubijeđen sam da će takvo jedinstvo u našoj spoljnoj politici veoma mnogo koristiti i našem unutrašnjem društvenom životu i rješavanju naših unutrašnjih problema.

Moram da vam kažem da ocjenjujem da sadašnja međunarodna situacija nije dobra. Ona je možda čak i teža nego što je bila u toku posljednjih 5-6 godina. Nije riječ samo o hladnom ratu, već postoji i opasnost od otvorenih sukoba većih razmjera, što, razumije se, u izvjesnom smislu ne bi moglo ni nas da mimoide. Prema tome, mi moramo biti čvrsti i jedinstveni, moramo jačati našu ekonomsku osnovu, produbljivati bratstvo i jedinstvo naših naroda i jačati odbrambenu sposobnost naše zemlje.

Mi ćemo, takođe, nastojati da ni sa zemljama sa kojima nemamo baš najbolje odnose iste ne zaoštravamo, da ne dajemo nikakvog povoda da nas napadaju i da se na nas baca ljaga da razbijamo međunarodni radnički pokret. Ali, svojih principa mi se nećemo ni ubuduće odricati.

Drugarice i drugovi,

Na kraju, htio bih da zahvalim predstavnicima strane i domaće štampe, radija i televizije, koji su izveštavali o radu našeg Kongresa. Pratio sam stranu štampu, posebno agencijske izvještaje, i vidio sam da su uglavnom davali objektivni prikaz onoga što se ovdje događalo. Zahvaljujem svim izvještaičima sa našeg Devetog kongresa koji su objektivno izveštavali i želim da tako rade i ubuduće.

Zahvaljujem članovima Sekretarijata Kongresa, stručnim saradnicima, prevodiocima i svima onima koji su u organizacionom pogledu doprinijeli normalnom radu Kongresa.

Drugarice i drugovi,

Mi ćemo se sada uskoro razići. Vi nosite sobom snažno oružje za borbu u izvršavanju naših zadataka. Mislim da ni na jednom kongresu do sada nije doneseno toliko dokumenta u kojima su svestrano sagledani problemi koje treba rješavati, kao što je bio slučaj ovoga puta. Budite smjeli, dosljedno izvršavajte zadatke koji su pred nama. Prenesite sve to što se ispoljilo i što se zaključilo na ovom Kongresu ne samo u redove Saveza komunista, već i među proizvođače, među sve naše radne ljude.

Želim vam, drugarice i drugovi, mnogo uspjeha u vašem daljem napornom stvaralačkom radu.

Novo rukovodstvo
Saveza komunista
Jugoslavije

**PREDSEDNIK SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE
JOSIP BROZ TITO**

PREDSEDNISTVO SKJ

**SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
BOSNA I HERCEGOVINA**

1. Dizdarević Nijaz
2. Dugonjić Rato
3. Mijatović Cvijetin
4. Pozderac Hamdija
5. Šiljegović Boško
6. Tomić Stanko

**SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
CRNA GORA**

1. Dobardžić Emin
2. Čulafić Dobroslav
3. Stanojević Milorad
4. Šoškić Budislav
5. Vlahović Veljko
6. Žarković Vidoje

**SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
HRVATSKA**

1. Bakarić dr Vladimir
2. Bijelić Srećko

3. Blažević Jakov
4. Gaži Pavle
5. Liker Zvonko
6. Tripalo Miko

**SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
MAKEDONIJA**

1. Belovski Dimče
2. Crvenkovski Krste
3. Gligorov Kiro
4. Koliševski Lazar
5. Milosavljevski dr Slavko
6. Zulfićari Azem

**SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SLOVENIJA**

1. Dolanc Stane
2. Kardelj Edvard
3. Kavčič Stane
4. Krajger Sergej
5. Kranjc Stane
6. Ribičič Mitja

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SRBIJA

1. Avramović Krsta
2. Pečujlić dr Miroslav
3. Perović Latinka
4. Popović Milentije
5. Stambolić Petar
6. Todorović Mijalko

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA VOJVODINA

1. Doronjski Stevan
2. Nađ Jožef
3. Tepavac Mirko

Predsednici centralnih komiteta SK socijalističkih republika
su po funkciji članovi Predsedništva SKJ.

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA KOSOVO

1. Hodža Fadilj
2. Pečenović Jovo
3. Široka Kolj

J N A

1. Borojević Branko
2. Dolničar Ivan
3. Ljubičić Nikola

STALNI DEO KONFERENCIJE SKJ

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
BOSNA I HERCEGOVINA

1. Bajić Vlado
2. Bilanović Danilo
3. Blum ing Emerik
4. Hebib Edina
5. Humo Avdo -
6. Karabegović Osman
7. Kosovac Dragutin
8. Krešić dr Andrija
9. Krešić Ante
10. Sunjić dr Marko

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
CRNA GORA

1. Đurović Blažo
2. Fetahović Hamdija
3. Kovačević Vojo

4. Ljumović Dušan
5. Mićunović Veljko
6. Pavićević Mišo
7. Popivoda Krsto
8. Radovanović Jovan
9. Simonović Dragica
10. Taipović Fadilj

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
HRVATSKA

1. Arbanas Petar
2. Bolfek Mirko
3. Filipović Nada
4. Krmpotić Neda
5. Miljanić dr Nikola
6. Pavletić Nikola
7. Rukavina Milan-Šain
8. Škreb dr Nikola

9. Veber Norbert
10. Žanko dr Miloš

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SRBIJA

1. Davičo Oskar
2. Jojkić Đurica
3. Jovanović Krsta
4. Milinković Milutin
5. Minić Miloš
6. Mitić Gordana
7. Nimani Džavid
8. Pašić dr Najdan
9. Planojević Mileva
10. Popović Koča

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
MAKEDONIJA

1. Cvetković Fana
2. Čamuran Tahir
3. Džunov Risto
4. Grličkov Aleksandar
5. Hadži Vasilev Kiro
6. Petkovski Dane
7. Petkovski Gogo
8. Rizevski Milan
9. Taipi Taip
10. Temelkovski Borko

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA VOJVODINA

1. Bogdanov Dušan
2. Kekić Danilo
3. Nađ Franjo
4. Obradović Bojana
5. Rajačić Ilija

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SLOVENIJA

1. Albreht Roman
2. Bajželj ing Uroš
3. Bešter dr Mara
4. Bulc ing Marko
5. Hrastelj Kristian
6. Kocjančič Janez
7. Renko Ivan
8. Soršak Slavko
9. Smole Jože
10. Vičar-Zupančič ing
Marija

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA KOSOVO

1. Azemi Husamedin
2. Bajra Ismail
3. Simić Tankosava
4. Šukrija Ali
5. Zvicer Mihajlo

KOMISIJA ZA STATUTARNA PITANJA SKJ

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
BOSNA I HERCEGOVINA

1. Novaković Grujo
2. Trampić Dedo

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
CRNA GORA

1. Stajkić Marko
2. Vujović Vujadin

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
HRVATSKA

1. Jureković Stjepan
2. Rojnić Mario

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
MAKEDONIJA

1. Antov Metodi
2. Arnaudovski Ljupčo

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SLOVENIJA

1. Berginc Radoslav
2. Zupančič Vladimir

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SRBIJA

1. Nedeljković Radisav
2. Soldatić Jovanka

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA VOJVODINA

1. Njemoga Đura

SOCIJALISTIČKA AUTONOMNA
POKRAJINA KOSOVO

1. Šerafedin Sulejman

Predsednici organa SK u republikama za statutarne pitanja i predsednik Komisije za statutarne pitanja konferencije SK u JNA po funkciji su članovi ove Komisije SKJ.

NADZORNI ODBOR SKJ

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
BOSNA I HERCEGOVINA

1. Filipović Zijo

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
CRNA GORA

1. Đuričanin Rajko

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
HRVATSKA

1. Katić Radojka
2. Valentak Ivan

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
MAKEDONIJA

1. Serafimov Kiro

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SLOVENIJA

1. Arigler Adolf

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA
SRBIJA

1. Mišić Živorad

Predsednici nadzornih organa SK socijalističkih republika konferencije SK u JNA su po funkciji članovi Nadzornog odbora SKJ.

IZVRŠNI BIRO PREDSEDNISTVA SKJ

1. Josip Broz Tito
2. dr Vladimir Bakarić
3. Krste Crvenkovski
4. Nijaz Dizdarević
5. Stane Dolanc
6. Stevan Doronjski,
7. Kiro Gligorov
8. Fadilj Hodža
9. Edvard Kardelj
10. Cvijetin Mijatović
11. dr Miroslav Pečujlić
12. Budislav Šoškić
13. Mijalko Todorović
14. Miko Tripalo
15. Veljko Vlahović

SADRŽAJ

Iz reči Rodoljuba Čolakovića na svečanoj sednici . . .	5
JOSIP BROZ TITO: PEDESET GODINA REVOLUCIONARNE BORBE KOMUNISTA JUGOSLAVIJE . . .	7
JOSIP BROZ TITO: AKTUELNI UNUTRAŠNJI I MEĐUNARODNI PROBLEMI I ULOGA SKJ U SOCIJALISTIČKOM SISTEMU SAMOUPRAVLJANJA . . .	41
Uvodno izlaganje Predsednika SKJ Josipa Broza Tita . .	43
Referat Predsednika SKJ Josipa Broza Tita	59
UVODNA IZLAGANJA I IZVEŠTAJI KOMISIJA DEVE-TOG KONGRESA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE	141
Uvodno izlaganje Milentija Popovića na Komisiji za razvoj društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa	143
Uvodno izlaganje Romana Albrehta na Komisiji za društveno-ekonomske odnose	155
Uvodno izlaganje Bena Zupančiča na Komisiji za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture	171
Uvodno izlaganje Ilije Rajačića na Komisiji za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike	184
Uvodno izlaganje Kira Hadži Vasileva na Komisiji za razmatranje politike i zadataka SKJ u oblasti međunarodnih odnosa i saradnje sa radničkim i progresivnim partijama i pokretima	193

Uvodno izlaganje Latinke Perović na Komisiji za dalji razvoj Saveza komunista Jugoslavije	204
Uvodno izlaganje Budislava Šoškića na Komisiji za Statut SKJ	214
Izveštaj Komisije za razvoj društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa (referent: Mustafa Šabić)	233
Izveštaj Komisije za društveno-ekonomske odnose (referent: Danilo Kekić)	241
Izveštaj Komisije za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture (referent: Mirko Čanadanović)	250
Izveštaj Komisije za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike (referent: Risto Džunov)	225
Izveštaj Komisije za razmatranje politike i zadataka SKJ u oblasti međunarodnih odnosa i saradnje sa radničkim i progresivnim partijama i pokretima (referent: Nijaz Dizdarević)	263
Izveštaj Komisije za dalji razvoj SKJ (referent: Miroslav Pečujlić)	269
Izveštaj Komisije za Statut SKJ (referent: Cvijetin Mijatović)	274
STATUT SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE	279
REZOLUCIJE DEVETOG KONGRESA SKJ	309
Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista	311
Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam	375
Idejno-političke osnove daljeg razvoja SKJ	383
ZAVRŠNA REČ PREDSEDNIKA TITA	425
NOVO RUKOVODSTVO SKJ	437

DEVETI KONGRES
SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE
ODRŽAN JE U BEOGRADU OD 11. DO 15. MARTA 1969.
ZA KONGRES SU IZABRANA 1.093 DELEGATA
KOJI ZASTUPAJU 1,146.084 ČLANA SKJ.
PREMA STATUTU SKJ,
PRAVO DELEGATA IMAJU I ČLANOVI CK
KONTROLNE I REVIZIONE KOMISIJE, KOJIH JE BILO 194.
KONGREŠ JE OTVOREN 11. MARTA U 17 ČASOVA
SVEČANOM SEDNICOM POSVEĆENOJ 50-GODIŠNJICI
SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE,
A ZAVRŠEN 15. MARTA 1969. GODINE U 19,30 ČASOVA.

OVA KNJIGA STAMPANA JE NA OSNOVU STENOGRAFSKIH BELEZAKA
DEVETOG KONGRESA SKJ

Stampa
Štamparsko preduzeće
BUDUĆNOST
Novi Sad